

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA KÖTÜLÜK
OLGUSU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DUYGU DEDE

TEZ DANIŐMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ZELİHA ÖZTÜRK

BİLECİK, 2023

10364740

T.C.
BİLECİK ŐEHY EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU'NUN ROMANLARINDA KÖTÜLÜK
OLGUSU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DUYGU DEDE

TEZ DANIŐMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ZELİHA ÖZTÜRK

BİLECİK, 2023

10364740

BEYAN

“Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Romanlarında Kötülük Olgusu” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığımı, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen kurum;			
Desteğin Türü		Proje Numarası	
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)			
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL karar tarih/sayı:		...../	

Duygu DEDE

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Kötülük, geçmişten günümüze toplum ile ilişkili olarak sıkça kullanılan bir kavramdır. İnsanın her döneminde, yaşamın içerisinde kendini gösteren kötülük, felsefi, dini, psikolojik, sosyolojik boyutları ile birçok alanda tartışılmıştır. Aynı zamanda kötülük, edebiyatta da sıkça kullanılan konulardan biri haline gelmiştir.

Yakup Kadri, romanları, hikâyeleri, şiirleri, tiyatroları, anıları ile Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Eserlerinde toplumsal ve siyasi olaylara sıkça yer veren Yakup Kadri, II. Meşrutiyet devrinden Cumhuriyet'e uzanan eserleri ile Türk edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Osmanlı Devleti'nin yıkılışı, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarını gören bir yazar olması, insanların ve toplumun sorunlarını eserlerine yansıtmasına neden olmuştur. Bu sorunları eserlerinde işleyen Yakup Kadri, kötülük olgusuna ait unsurları, romanlarındaki düşünce ve yargılar ile ilişkilendirmiştir. "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kötülük Olgusu" başlıklı çalışma ile Yakup Kadri'nin romanları kötülük çerçevesinde tematik yönden ve şahıslar kadrosu etrafında incelenmiştir. Çalışma, kötülük olgusunun sadece dini ya da felsefi boyut ile sınırlandırılmamasını açıklamayı amaçlamaktadır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu örneği üzerinden yapılan çalışma, kötülük kavramının konumlandırılması noktasında yeni bakış açıları kazandırılmasını hedeflemektedir.

Tezin her anında yönlendirmeleri ile destek olan, tecrübe ve bilgisini paylaşan tez danışmanım, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Zeliha Öztürk'e ve tez yazım sürecinde maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her an yanımda olan anneme, babama ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Duygu DEDE

2023

ÖZET
YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU’NUN ROMANLARINDA
KÖTÜLÜK OLGUSU

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Cumhuriyet döneminin en önemli yazarlarından biridir. İmparatorluktan Cumhuriyet’e doğru yaşanan değişimler ve dönüşümler, onun eserlerinde kendini göstermektedir. Yakup Kadri’nin eserleri belirli açılardan incelenmeye uygun bir nitelik taşımaktadır. Kötülük olgusu çerçevesinde yapılabilecek bir çalışma da bu açılardan biridir. Bu tez çalışması, kötülük olgusunu Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanlarında incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma, “Giriş”, ‘Kuramsal Çerçeve’, “İnceleme”, “Sonuç” ve “Kaynakça”dan meydana gelmektedir. Kötülük olgusunun kuramsal çerçevesinin ele alındığı “Kötülük” başlıklı bölümde, kötü ve kötülük kavramı irdelenmiş, kötülük mitolojik, dini ve psikolojik açıdan ele alınmıştır.

Çalışmanın inceleme bölümünde Yakup Kadri’nin yaşamı, edebi kişiliği ve eserleri ele alınmıştır. Bu bölümde Yakup Kadri’nin romanları kötülük olgusu çerçevesinde incelenmiştir. Yakup Kadri’nin romanları öncelikle “Arzu”, “Medeniyet Değişimi ve Ahlaki Yozlaşma”, “Savaş” başlıkları altında tematik yönden ele alınmış; ardından romanlar “Kötü Kahramanlar” ve “Kötülüğe Maruz Kalan Kahramanlar” alt başlıklarında kahramanlar düzeyinde irdelenmiştir. Daha sonrasında ise “Kötülük ve Mekân” başlığı ile romanlarda kötülük ve mekân ilişkisi incelenmiş ve çalışma tamamlanmıştır.

Yapılan çalışmanın, Yakup Kadri’nin romancılığına ve Türk edebiyatı çalışmalarına katkısının olması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kötülük, Kötücül Kahramanlar.

ABSTRACT

EVIL PHENOMENON IN YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'S NOVELS

Yakup Kadri Karaosmanoğlu is one of the most important writers of the Republican period. The changes and transformations from Empire to the Republic manifest themselves in his works. Yakup Kadri's Works are suitable for examination in terms of specific issues. A study that can be done within the framework of the matter of fact of evil is one of these issues. This thesis study aims to examine the matter of fact of evil in Yakup Kadri Karaosmanoğlu's novels.

The study consists of "Introduction", "Theoretical Framework", "Review", "Conclusion" and "References". In the chapter titled "Evil", in which the theoretical framework of the matter of fact of evil is discussed, the concept of evil and evil is examined, and evil is discussed in terms of mythological, religious and psychological.

In the review section of the study, Yakup Kadri's life, literary personality and Works are discussed. In this section, Yakup Kadri's novels are examined within the framework of the matter of fact of evil. Yakup Kadri's novels were first discussed thematically under the headings "Desire", "Civilization Change and Moral Corruption", "War"; then the novels were examined at the level of heroes under the subtitles "Bad Heroes" and "Heroes Exposed to Evil". Later, with the title "Evil and Space", the relationship between evil and space was examined in the novels and the study was completed.

It is aimed that the study will contribute to Yakup Kadri's novelism and Turkish literature studies.

Keywords: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Evil, Villains.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
1. GİRİŞ	1
2. KÖTÜLÜK	6
2.1. Kötü ve Kötülük Kavramı	6
2.2. Kötülük Türleri	6
2.2.1. Doğal Kötülük	6
2.2.2. Ahlaki Kötülük	7
2.2.3. Metafizik Kötülük	8
2.3. Kötülük Problemine Yaklaşımlar	9
2.4. Mitolojide Kötülük	17
2.5. Kutsal Dinlerde Kötülük	19
2.6. Psikolojide Kötülük	25
3. İNCELEME	34
3.1. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaşamı ve Edebi Kişiliği	34
3.2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserleri	37
3.2.1. Romanları	37
3.2.2. Diğer Eserleri	46
3.3. Kötülüğün Kaynakları	46
3.3.1. Arzu	46
3.3.2. Medeniyet Değişimi ve Ahlaki Yozlaşma	72
3.3.3. Savaş	91

3.4. Şahıslar Kadrosunun Kötülük Açısından Değerlendirilmesi	95
3.4.1. Kötü Kahramanlar.....	96
3.4.2. Kötülüğe Maruz Kalan Kahramanlar	111
3.5. Kötülük ve Mekân	135
SONUÇ	144
KAYNAKÇA	149

KISALTMALAR LİSTESİ

Çev. : Çeviren

s. : Sayfa

Ed. : Editör

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

1. GİRİŞ

Kötülük kavramı, geçmişten günümüze din, felsefe, edebiyat gibi pek çok alanın sorguladığı bir kavram olmuştur. Kötülüğün ne olduğuna dair tartışmalar ve sorgulamalar, insanlık tarihinin önemli bir konusu haline gelmiştir. Birçok düşünür kötülük kavramını sorgulamış, farklı bakış açıları etrafında görüşlerini şekillendirmiştir. Günümüzde de hala tartışmalara konu olan kötülük kavramı Doğu ve Batı kültürlerinde farklı biçimlerde ifade edilmiştir.

Tarih boyunca daha çok din ve felsefe bilimlerinde inceleme konusu haline gelen kötülük kavramı, ahlaki kötülük, doğal kötülük ve metafizik kötülük olmak üzere üç başlığa ayrılmaktadır. Ahlaki kötülük, özgür insanın kendi iradesi ve seçimleri ile meydana getirdiği kötülüklerdir. Fiziksel kötülük olarak da tanımlanan doğal kötülük, insanın eylemlerinden bağımsız meydana gelen kötülüklerdir. Depremler, fırtınalar, kuraklıklar, kasırgalar gibi durumlar doğal kötülük olarak belirtilmektedir. Metafizik kötülük ise iyiliğin eksikliğidir. Metafizik kötülük, ilk olarak Gottfried Wilhelm Leibniz tarafından kullanılmıştır. Leibniz, fiziksel kötülük ve ahlaki kötülüğün köklerini metafizik kötülükte bulur (Yaran, 2016: 31).

Batı düşüncesinde kötülüğün kaynağı Âdem ile Havva ve yasak meyve ile ilişkilendirilmiştir. Buna göre kişinin ilk günah miti ile dünyaya geldiği kabul edilmektedir. İlk günah miti sadece insanı değil aynı zamanda toplumu da etkilemiştir. İnsanlık ebedi bir lanete uğramıştır. Hıristiyanlar Âdem'in yasak ağaca yaklaşmakla büyük bir günah işlediğine, Allah'ın gazabına uğradığına, onun bu günahının kıyamete kadar her yeni doğan çocuğa geçtiğine, dolayısıyla onların da günahkâr olarak doğduklarına, ancak vaftiz edilmek suretiyle cehennemlik olmaktan kurtulduklarına inanırlar. Bu aslî günah inancı, Hıristiyan kültür ve felsefesinin ana fikridir (Bolay, 1988).

İslamiyette Allah, Âdem ile Havva'yı yasak nesneye yaklaşmamaları konusunda uyarır, "Ey Âdem! Sen ve eşin cennette yerleşip dilediklerinizden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın! Sonra zalimlerden olursunuz" (Kur'an-ı Kerim, 7/19). Âdem ve Havva, işledikleri suç nedeni ile cennetten yeryüzüne indirilmişlerdir. Âdem cennetten kovulduktan sonra ise tövbe etmiş ve tövbesi kabul edilmiştir. İslam'a göre Allah, bağışlayıcıdır ve suç bireyseldir. Hıristiyanlıkta Âdem'in işlediği suç tüm insanoğlunu etkilerken İslam dininde suç işleyen kişinin toplumdan değil sadece kendinden sorumlu olduğu belirtilmektedir.

18. yüzyıla kadar kötülük, insan iradesi dışında dini unsurlar ile ilişkilendirilerek ele alınmıştır. 18. yüzyılda Aydınlanma ile kilisenin, din adamlarının yetkileri sorgulanmaya başlamış ve kötülük kavramı açısından da yeni bakış açıları ortaya çıkmıştır. Dünyeviliğin ortaya çıkışı ile dine ve din adamlarına bakış açıları değişmiştir. Modern düşüncede kötülük kavramının kırılma noktasını II. Dünya Savaşı oluşturmaktadır. Soykırımlar, savaşlar, katliamlar gibi kişileri toplumsal yıkıma götüren olaylar kötülük ile insan ilişkisinin psikoloji gibi farklı alanlarda ele alınmasına olanak sağlamıştır. Tamamıyla özgür iradeye dayalı kötülüklerin mevcudiyeti, kötülüğün artması, engellenememesi, kötülüğe maruz kalan kişiler kötülük ve insan ilişkisinin sorgulanmasına yol açmıştır.

Modernleşen dünyada kötülüğün çeşitli boyutlarıyla ele alınışı edebi eserlerde de kendini göstermiştir. Yazarlar, bireyin veya toplumun yaşadığı meseleleri eserlerine yansıtmışlardır. Hem Batı edebiyatında hem Türk edebiyatında kötülük kavramı, edebi eserlere konu olmuştur. Türk edebiyatında kötülük konusu bireysel ve sosyal düzlemde kendini göstermektedir. Yakın zamanda kötülük ile ilgili birçok çalışma yapılmakla beraber edebiyatta kötülük konusu, çalışmalara kaynaklık etmeye devam etmektedir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, roman, hikâye, tiyatro, biyografi, hatıra gibi birçok türde eser veren bir yazardır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar, Yakup Kadri'nin hayatı, edebi yaşamı, eserleri, siyasi kimliği gibi konular etrafında oluşturulmuştur. II. Meşrutiyet devrinden Cumhuriyet'e uzanan devirde eserlerini veren Yakup Kadri, imparatorluktan ulus devlet inşasına kadarki süreçte sosyal ve siyasi olayları ve bu olayların toplum ve bireylerin üzerindeki etkilerini romanlarına yansıtmıştır. Yirmili yaşları itibari ile Nietzsche, Schopenhauer, İbsen ve Maupassant gibi bedbin natüralist filozof ve yazarların etkisi ile bireysel konularda yazan Yakup Kadri, daha sonraları bireyci anlayışı bırakarak Maurice Barres, Ziya Gökalp etkisi ile milli görüşü benimser. Yazar böylece, Türk milletini içine alan sosyal görüşlere, istilâcı milletlerle istilâ edilen milletlerin münasebetlerinden atlayarak insanlığı ilgilendiren ırk ve din gibi geniş meselelere uzanır (Akı, 2017: 45). Yakup Kadri, bireysel konularda yazmayı bıraksa da bireyselliği ve bedbin hislerini harekete geçiren, etkileyen unsurları tamamı ile bırakamaz. Romanlarındaki karamsarlık bu noktada kendini açığa çıkarır.

Realist yazarları takip ederek eserlerini realizm çerçevesinde veren Yakup Kadri, bozulan cemiyet ve cemiyetteki kişileri konu edinmiş, insana dair çürümeyi okura aktarmak istemiştir. Hayatın insana dair gerçekliklerini açıkça ortaya koymak isteyen realizm, çürüme, kötülük gibi insana ait olguların eserlerde sıkça işlenilmesine yol açar. Kötülük, insanı, hayatın gerçekliklerini okura aktarırken ortaya çıkan en önemli olgulardan birisidir. Yakup Kadri'nin eserleri üzerine kötülük olgusu çerçevesinde ayrıntılı bir çalışmanın olmaması üzerine çalışma konusu belirlenmiştir. Çalışmanın amacı, Yakup Kadri'nin romanlarında yer alan kötülük olgusunu, kahramanlar açısından incelemek ve tematik düzlemde kötülüğü tespit etmektir.

Geçmişten günümüze edebiyat, kötülük çerçevesinde incelenmiş ve tartışılmıştır. Edebiyat-kötülük ilişkisi pek çok akademik araştırma ve incelemeye konu olmuştur. 2012 yılında Ürün Şen, “Türk Romanında Kötülük (Başlangıçtan 1950’ye)” tezinde Türk edebiyatında 1950’ye kadar yazılmış kimi romanları ahlaki ve doğal kötülük çerçevesinde ele almıştır. Gökşen Yıldırım, 2015 yılında “Kötülük Olgusu ve Tanzimat Devri Türk Romanında Kötülük” isimli çalışmasında Tanzimat romanlarındaki kötülük unsurunu incelemiştir. 2021 yılında Seher Akkaya “20. Yüzyıl Edebi Metinlerinde Kötülük Kavramına Çoğulcu Bir Yaklaşım” çalışması ile filozof ve kültür kuramcısı Slavoj Žižek’in süperego, ego ve id olarak sınıflandırdığı kötülük tiplerinden yola çıkarak Hans Fallada’nın *Herkes Tek Başına Ölüyor*, Georges Perec’in *Paralı Asker* ve William Golding’in *Sineklerin Tanrısı* romanlarını incelemiştir. 2018 yılında Mehmet Samsakçı’nın “Ece Ayhan’da Kötülük Problemi” çalışmasında Ece Ayhan, kötülük bağlamında incelenmiştir. 2019 yılında ise Şeyma Subaşı “Cahit Zarifoğlu Şiirinde İyilik ve Kötülük İmgeleri” isimli çalışmasında Cahit Zarifoğlu’nun şiirleri iyilik ve kötülük kavramları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Terry Eagleton *Kötülük Üzerine Bir Deneme* isimli çalışmasında felsefe, siyaset, edebiyat gibi çeşitli alanlarda kötülüğü sorgulamaktadır. George Bataille, *Edebiyat ve Kötülük* çalışmasında, Emily Brontë, Baudelaire, Michelet, William Blake, Sade, Proust, Kafka, Genet gibi yazar ve şairler ile kötülüğün görünümünü ele almaktadır. Nurdan Gürbilek’in *Kötü Çocuk Türk* isimli çalışması Türk edebiyatındaki önemli incelemelerden biridir. *Kötü Çocuk Türk*’te, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Huzur* romanının kahramanları merkeze alınmış ve kötülük etrafında incelenmiş, Türk edebiyatında kötü kavramına değinilmiştir.

Türk edebiyatında Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve eserleri ile ilgili pek çok makale, inceleme, akademik çalışma yapılmıştır. Niyazi Akı, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu (İnsan-Eser- Fikir- Üslup)* bu çalışmaların başında gelmektedir. Niyazi Akı'nın incelemesi, Yakup Kadri'nin yaşamını, eserlerini, düşüncelerini okura aktaran kapsamlı eserlerden biridir. Şerif Aktaş'ın *Yakup Kadri Karaosmanoğlu* monografisinde Yakup Kadri'nin biyografisi, eserleri incelenmiştir. Hasan Ali Yücel, *Edebiyat Tarihimizden* isimli kitabında 20. yüzyıl Türk edebiyatında Yakup Kadri'yi merkeze alarak karşılaştırmalı bir çalışma yapmıştır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, pek çok yüksek lisans ve doktora tezine konu olmuştur. 2002'de Soner Akpınar, “Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarının Yapı ve Muhteva Bakımından İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde Yakup Kadri'nin romanlarında mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi roman unsurlarını incelemiş, öne çıkan belirli temaları saptamıştır. 2010 yılında Fatih Demirci, “Bir Siyasi Düşünür Olarak Yakup Kadri” ismini taşıyan yüksek lisans tezi ile Yakup Kadri'yi ve onun siyasi yönünü incelemiştir. 2019 yılında Sabanur Yılmaz, “Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında İdeoloji” isimli doktora tezini, Ali Serdar 2002 yılında “Yakup Kadri'nin Romanlarında Cinsellik” isimli yüksek lisans tezini oluşturmuştur.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanlarında çoğunlukla sosyal meseleleri, Batılılaşma sorununu, Cumhuriyet'i ve inkılâpların işlemeyişini konu edinmiştir. Yakup Kadri, bu bağlamdaki kötülük unsurlarını romanlarına yansıtmıştır. Kötülük ve edebiyat ilişkisi etrafında birçok çalışma ortaya konulmuştur fakat Yakup Kadri'nin romanlarının kötülük olgusu çerçevesinde incelendiği bir çalışma ortaya konmamıştır. Bu sebeple bu çalışma konusu seçilmiştir. Yakup Kadri'nin romanlarında kötülük olgusu dikkat çekici bir nitelik taşımakta olup bu dikkatler, dönemin siyasi, kültürel ve toplumsal değişiklikleri çerçevesinde yeni bakış açılarına ve çözümlenmelere ihtiyaç duymaktadır. Romanları aracılığıyla Cumhuriyet Dönemi'nin başta siyasal, toplumsal, kültürel olmak üzere birçok cephesini ele alan Yakup Kadri'nin bu devir olaylarını aktarırken kötülük temasını devir ile ilişkilendirdiği ve kötülük olgusunu yer yer romanlarını estetize eden bir değer olarak sunduğu göze çarpmaktadır. Çalışmanın amacı, Yakup Kadri'nin romanlarında kötülük olgusunun görünümünün izlerini sürmektir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatına ilişkin literatürdeki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın hedefi, Yakup Kadri'nin romanlarında kötülük olgusunu çeşitli yönlerden inceleyerek kötülüğün Yakup Kadri'nin romanlarında bir tema olarak varlığını gösterebilmektir. Aynı zamanda kötülüğün çeşitli bakış açıları etrafında değerlendirilmesi de hedeflenmektedir.

Çalışmada, Yakup Kadri'nin dokuz romanı incelenmiştir. Kronolojik sıra izlenmeden *Kıralık Konak*, *Nur Baba*, *Hüküm Gecesi*, *Sodom ve Gomora*, *Yaban*, *Ankara*, *Bir Sürgün*, *Panorama I*, *Panorama II* ve *Hep O Şarkı* romanları incelenmiştir. *Hep O Şarkı*, Yakup Kadri'nin romancı tavrı ve işlediği genel temalar üzerinden bakıldığında sapma gösterdiğinden kötülük olgusu çerçevesinde detaylı incelemesi yapılamamıştır.

Yakup Kadri'nin romanlarının, kötülük teması ile ilişkili olduğu saptanmış ve bu doğrultuda metin tahlili üzerinden bir çalışma yapılmıştır. Yakup Kadri'nin romanları, devrin siyasi ve sosyal ilişkileri ve yazarın romanında kötülüğü ele alış biçimleri üçüncü bölümde ele alınmıştır. Kötülük temasına kaynaklık eden bazı bakış açılarına ilişkin detaylı bilgi ise bir sonraki bölümde verilmiştir.

2. KÖTÜLÜK

2.1. Kötü ve Kötülük Kavramı

Kötü kavramı, pek çok farklı şekilde tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu'nun hazırlamış olduğu Türkçe Sözlük'te kötü kelimesi, "1. İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoş gitmeyen, fena, iyi karşıtı. 2. Zararlı, tehlikeli. 3. Korku, endişe veren. 4. Kaba ve kırıcı. 5. Kişi veya toplum üzerinde olumsuz etkileri olan. 6. Aşırı, çok." (TDK, 2021) olarak yer almaktadır. 'Kötülük' kavramı, "1. Kötü olma durumu, kemlik, şer. 2. Zarar verecek davranış veya söz." (Türkçe Sözlük, 2011: 1508) şeklinde açıklanmıştır. 'Kötücül' ise "1. Kötülük isteyen (kimse). 2. Kötü niyetli. 3. Kötü huylu." (TDK, 2021) ifadeleri ile belirtilmiştir.

Ahmet Cevizci kaleme aldığı *Felsefe Sözlüğü'nde* kötü kavramını, "1. Amaca uygun olmayan, kusurlu ve yetersiz olan, korku ve endişe verici olan; zarar, acı ve rahatsızlık veren şey. 2. Zararlı etkide bulunan. 3. Ahlaki bakımdan, iyinin karşısında yer alıp, yanlış ya da kabul edilemez olan şey. 4. Mutluluğa, ideallere, amaçlara ulaşmayı engelleyen durum veya oluşum için kullanılan niteleme." (Cevizci, 1999: 524) şeklinde ifade eder. Orhan Hançerlioğlu ise *Felsefe Ansiklopedisi'nde* kötü kavramını iyi olmayan, iyinin karşıtı olarak ele alır. Kötünün acı vermeye yatkın olduğunu da ekler (Hançerlioğlu, 1977: 329). Kötü kavramının, iyiliğin eksikliği, yokluğu olarak tanımlanması karşımıza oldukça sık çıkmaktadır.

Batı literatüründe kötülük kavramına karşılık evil kelimesi dikkat çekmektedir. İngilizce'de evil kavramı genellikle geniş anlamı ile kullanılır, doğrudan şeytan ve şeytani olan ile ilişkilendirilir. Almancada übel, Fransızcada ise le mal kavramı kötülüğü işaret ederken kullanılan terimlerdir.

2.2. Kötülük Türleri

Farklı disiplinler tarafından tanımlanan kötülük kavramının tek bir tanımını yapmak oldukça zordur. Kötülüğün tanımı üzerine farklı fikirler mevcut olmakla birlikte kötülük, genel anlamda iki büyük kategoriye ayrılmaktadır: Ahlaki ve fiziksel kötülük. Fiziksel kötülük, doğal sebeplere dayanırken ahlaki kötülük ise insanların yapıp etmelerine dayanır (Öktem, 2018: 649). Kimi filozoflar ise bu iki kötülüğe metafizik kötülüğü de eklemektedir. Kimileri ise metafizik kötülüğü fiziksel kötülüğe dâhil etmektedir.

2.2.1. Doğal Kötülük

Doğal kötülük, insanların eylemlerinden bağımsız meydana gelir ve kaynağı belli değildir. Hick'in doğal kötülüğü betimlemesi şu şekildedir: Doğal kötülük, hastalık yapan bakteriler, depremler, fırtınalar, kuraklıklar, kasırgalar ve benzeri durumlarda, insan

eylemlerinden bağımsız olarak meydana gelen kötülüktür. (Hick, 1985: 12). McCloskey ise doğal kötülüğü daha geniş bir alana yayar ve ona göre doğal afetler ve onların akabinde insanlara dokunan acı ve kederler, insanlara çeşitli acıları çektirdikten sonra onları ölüme götüren hastalıklar, çoğu kişinin daha doğarken beraberinde getirdiği fiziksel ve ruhsal özürler yanında, çöller, buzlarla kaplı alanlar ve avlanarak beslenen tehlikeli etçil hayvanlar da doğal kötülük olarak nitelenmektedir (McCloskey, 1960: 98).

1 Kasım 1755 tarihinde meydana gelen Lizbon Depremi, doğal kötülüğün en belirgin ve en çarpıcı örneklerinin başında gelir. On binlerce insanın öldüğü bu depremde en önemli ayrıntıyı ise depremin meydana geldiği gün ve saat verir. Lizbon Depremi, Azizler Günü'nde (AllSaintsDay) ve kiliselerin oldukça kalabalık olduğu bir saatte meydana gelmiştir. Depremin meydana geldiği an ölmeyenler, art arda gelen yıkıcı sarsıntılarla ölmüşlerdir. Lizbon Depremi, Batılı düşünürlerin fikirlerinde derin bir etki bırakmış ve iyimserliğin çöküşünün de hızlanmasına neden olmuştur. Tanrı'nın, böyle kutsal bir günde ve saatte bu depremin yaşanmasına ve insanların ölmesine nasıl izin verebildiği akıllara gelen ilk sorulardan biri olmuştur. Bazı düşünürler doğal kötülüklerin varlığının, Tanrı'nın var olması fikri ile bağdaştırmamış, Tanrı'nın varlığının reddi konusunda fikir birliğine varmışlardır. Kimi düşünürlerce doğal kötülük, insanoğluna uyarı niteliği taşımaktadır. Kimi düşünürlere göreyse doğal kötülük çerçevesinde değerlendirilen depremler, fırtınalar, afetler bilimsel açıklamalara dayanan olaylardır ve doğal kötülük adı altında değerlendirilmesi ancak bilim ile mümkün olabilir.

2.2.2. Ahlaki Kötülük

Ahlaki (moral) kötülük, insan iradesinin meydana getirdiği ve insanın ön planda olduğu kötülük türüdür. İnsan iradesinin kötüye kullanımı söz konusudur. Adam öldürmek, aldatmak, hırsızlık yapmak, tecavüz etmek gibi eylemler ahlaki kötülük çerçevesinde ele alınır. Ahlak kavramı ile yakından ilişkili olan ahlaki kötülük, ahlaklı olanı iyi, ahaksız olanı ise kötü sayar. Ahlaki kötülüğün tanımında en temel kavram, bu kötülüğün sahibi ve faili olan özgür insandır. Özgür insanın bu kötülüğü, kendi içinde bireysel bir kötü psikolojik huy veya zihinsel bir düşünce olabilir; bu kötü duyguların dışa vurulduğu kötü bir bireysel davranış olabilir yahut daha geniş bir boyutta kötü bir kitlesel ve toplumsal eylem olabilir (Yaran, 2016: 35).

Ahlaki kötülük, insanın hatalı, yanlış davranışlarının ve eylemlerinin bir sonucudur. Ahlaki kötülük, insanın içindedir ve bunun sonucunda diğer insanlara zarar vermektedir. Ahlaki kötülük ile irade hürriyeti arasında sıkı bir ilişki vardır (Yasa, 2016: 20). Doğal

kötülük, insanın iradesi dışında gerçekleşirken ahlaki kötülük insanın irade ve seçimlerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Gerçekleşmesinde insanların rolünün oldukça etkili olduğu savaşlar, katliamlar, soykırımlar gibi büyük suç teşkil eden olaylar ahlaki kötülüğün anlaşılması noktasında önemli bir yer tutar. Binlerce insan, bu olayların neden olduğu vahşete, zulme ve ahlaksızlığa yani ahlaki kötülüğe maruz kalmıştır. Ahlaki kötülüğün en belirgin örneklerinden biri de Nazilerin Yahudileri katletmeleridir. Auschwitz toplama kampında yaşanan katliam yirminci yüzyıla damga vurmuştur. Modern dönemde rasyonalite, teknoloji ve bilimden yardım alan kötülük, organize olmuş ve kurumsal bir biçim almıştır (Başok Dış, 2017: 182). Milyonlarca insanın öldürülmesi, işkenceye maruz kalması ahlaki kötülüğün saf ve benzersiz bir halidir.

2.2.3. Metafizik Kötülük

Birçok düşünürü göre doğal kötülüğün sınırları içerisinde olduğu belirtilen metafizik kötülük, yaratılmış evrenin sonluluğu ve sınırlılığı olgusuna dayanır (Hick, 1985: 13). Metafizik kötülük, eşyanın olgunluk ve eksiksizlik açısından noksan olmasıdır (Özdemir, 2001: 321). Bir şeyin formunun eksikliği bizi metafizik kötülüğe götürür. Yani iyiliğin noksanlığı, eksikliği metafizik kötülük olarak tanımlanır. Metafizik kötülük, kötülüğün dini veya insani köklere bağlılığı ile değil, evrendeki varlığı ve kötülüğün meydana geldiği koşullar ile ilgilenir. Yaratılmış olanların sonluluğundan kaynaklanan eksiklik, yetersizlik metafizik kötülüğün kaynağı olarak belirtilir. Çöller ve buzullarla kaplı bölgeler; tehlikeli av hayvanları; akrepler ve yılanlar gibi yaratıklar; sinek, pire ve diğer zararlı böcekler sürüsü; bağırsak kurtları ve solucanları vb. hastalık yapan canlılar; diğer taraftan yangınlar, sel baskınları, dev dalgalar, volkanlar, kuraklık ve kıtlık gibi insanların peşini bırakmayan ve onlara sınırsız acı çektiren felaketler bu türden kötülüklerin listesini oluştururlar (Pike, 1964: 63).

Yaran, metafizik kötülük terimini ilk kullanan kişinin Leibniz olduğunu vurgular. Leibniz için metafizik kötülük, yaratıklarındaki asli kusurluluktur. Kötülüğü, fizik, moral ve metafizik kötülük olarak üçe ayıran Leibniz, gerek fizik kötülüğün gerekse moral kötülüğün köklerini metafizik kötülükte bulur (Yaran, 2016: 31). Leibniz'e göre, fiziki ve moral kötülüklerin meydana gelmesine, metafizik noksanlık neden olmuştur. Bu noktada kötülüğün yoksunluktan meydana geldiği düşüncesi göze çarpar. Kötülük Tanrı tarafından değil, sonlu varlığın özünden kaynaklanmaktadır (Gökberk, 1994: 321). Leibniz'e göre bu dünya, olası ihtimaller arasından en iyi olandır ve daha mükemmelinin olması da imkânsızdır.

2.3. Kötülük Problemine Yaklaşımlar

İnsanlığın her döneminde odak noktası haline gelen kötülük problemi, özellikle din ve felsefenin etrafında konu edinilmiştir. “Bu sorun genel olarak felsefe alanının; özel olarak ise din felsefesinin en önemli problemlerinden biridir” (Yasa, 2016: 12). Kötülük ile ilişkili tartışmalar ve aranan cevaplar kötülük probleminin sınırları içerisinde değerlendirilmiştir. Cevaplar ise mitolojide, dinde, psikolojide kötülük gibi başlıklarda incelenmiştir.

Kötülük kavramı, oldukça eskilere dayanan ve birçok filozofun akıl yürüttüğü, irdelediği bir problemdir. Her şeye gücü yeten Tanrı'nın evrende kötülüğe nasıl izin verdiği, Tanrı'nın evrendeki tüm kötülükleri neden önleyemediği ve Tanrı'nın varlığı ile kötülüğün bağdaşmadığı, kötülüğün kaynağının ne olduğu gibi soru ve düşünceler kötülükle ilişkili olarak incelenmeye başlamıştır. İnsanı böylesi bir kötülüğe iten şey, kuşkusuz, iyiliklerin varlığından çok, kıtlık, savaş, depresyon, hastalık, günah gibi kötü sayılan şeyler ve neden oldukları hayal kırıklıkları ve acı çekmelerdir (Yasa, 2016: 9). Bunun neticesinde insan, iyiyi ve özellikle kötüyü sorgulamaya başlamış ve bu soru, kötülük probleminin doğmasına yol açmıştır.

Kötülük problemi, genel ifadelerle şu şekilde ortaya konabilir:

“Dünyanın Tanrı tarafından yaratıldığına inanılır. Eğer dünya iyi olan bir Tanrı tarafından yaratıldıysa, kötülüğün dünyaya nasıl girdiğini sormak doğal bir şeydir. Eğer kötülük dünya yaratılmadan önce var idiyse, o takdirde, Tanrı, varlığında sınırlıdır. Eğer Tanrı mutlak bilgili ve iyi niyetli ise, hem fiziki hem de ahlaki kötülüklere neden izin vermiştir... Belki de, mutlak iyi ve bilgili olmasına rağmen, gücü sınırlıdır” (Mohapatra, 1990: 58).

İlk olarak kötülük problemini Epicurus (ö. M.Ö. 270) şu şekilde ifade etmiştir:

“Tanrı, ya kötülükleri ortadan kaldırmak ister de kaldıramaz veya kaldırabilir ama kaldırmak istemez ya da ne kaldırmak ister ne de kaldırabilir yahut da hem kaldırmayı ister hem de kaldırabilir. Eğer ortadan kaldırmak istiyor da kaldıramıyorsa, O güçsüzdür ki bu durum Tanrı'nın karakteri ile uyumsuz; eğer ortadan kaldırabiliyor fakat kaldırmak istemiyorsa, O kıskançtır ki bu da aynı şekilde Tanrı ile uyumsuz; eğer O ne ortadan kaldırmayı istiyor ne de kaldırabiliyorsa, hem kıskanç hem güçsüzdür, bu durumda da, Tanrı değildir; eğer hem ortadan kaldırmayı istiyor hem de kaldırabiliyorsa -ki yalnızca bu Tanrı'ya uygundur-, o zaman kötülüklerin kaynağı nedir? Ya da O kötülükleri niçin ortadan kaldırmamaktadır?” (Hick, 1985: 5).

Epicurus'un formüle ettiği düşünceleri, kötülük problemine ilişkin fikirlerin şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur. David Hume, Epicurus'un düşüncelerini on sekizinci yüzyılda yineler ve savunur. Ona göre, Epicurus'un sistematize ettiği düşünceleri ve soruları henüz bir cevaba ulaşmamıştır:

“O (Tanrı), kötülüğü önlemek istiyor da önleyemiyor mu? Öyleyse o güçsüzdür. Önleyebiliyor ama önlemek mi istemiyor? Öyleyse o kötü niyetlidir. Hem önleyebiliyor hem de önlemek mi istiyor? Öyleyse kötülük nereden geliyor?” (Hume, 1947: 198). Tanrı'nın evrende kötülüğe müdahale etmemesi ve izin vermesi tezatlık oluşturmakta ve Tanrı'nın iyi özellikleri ile evrendeki kötülüğün varlığı birbiri ile bağdaşmamaktadır.

Kötülük problemini felsefe tarihinde ele alan Platon (MÖ 427-347) düşüncelerinde ve eserlerinde kötülük problemine ilişkin birçok görüşe yer vermiştir.

“Teodise, evrende var olan kötülüklerden Tanrı'nın iyiliğini savunmak veya bu kötülükler karşısında O'nu haklı çıkarmak anlamına gelmektedir” (Yaran, 2016: 94). Kötülük problemine çözüm yolu olarak sunulan teodise, din felsefesi alanında oldukça tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Platon, evrendeki var olan kötülüklerin sebebini Tanrı'nın varlığı ile bağdaştırmaz. Ona göre Tanrı sadece iyilik ile nitelenebilir:

“O insanlarla ilgili olarak meydana gelen bazı şeylerden sorumludur; fakat onlarla ilgili çoğu şeyin sorumlusu O değildir. O, her şeyin sebebi değil, yalnız iyi olanın sebebidir. Kötü olan şeylerle ilgisi yoktur. Tanrı iyi olduğu için, insanların başına gelen her şey, çoğumuzun sandığı gibi, ondan gelmez. Yalnız iyi olan şeyler Tanrı'dan gelir... İyi olan şeyler de, kötülüklerden daha az olduğuna göre, Tanrı'dan çok değil, az şey gelir bize... Bu nedenle kötü şeyler için başka sebepler aranmalıdır. Bunların Tanrı'dan geldiği söylenmemelidir” (Platon, 1988: 379).

Platon, kötülüklerin nedenini Tanrı'da aramaz. Ona göre Tanrı evrendeki iyiliğin temsilcisidir.

“Eski Yunan felsefesinin önemli bir ismi olan Sokrates (MÖ 469-399), kötülüğü iyiliğin zıddı olarak görür” (Selçuk, 2019: 9). Kötülüğü bilgi ile ilişkilendiren Sokrates, bir insanı kötüye sevk eden kavramın bilgisizlik; iyiliğe sevk edenin ise bilgi olduğunu savunmuştur. Bir insanın yaptığı veya yapacağı eylemler, kişinin bilgisi ya da bilgisizliği üzerine iyilik ya da kötülük ile bağlantılı olacaktır.

Aristoteles (MÖ 384- 322), evrendeki var olan kötülüklerin sorumluluğunu, insanın iradesinin yanlış yönde kullanılmasına bağlamıştır. Çünkü hiç kimse kötü ya da zalim olmayı dilemeden kötülük veya zulüm yapamaz (Özdemir, 2001: 30). Kötülük ve insan iradesi arasında oldukça güçlü bir bağ kuran Aristoteles’e göre, insan özgür iradesi kötülük yapar ya da kötülüğe boyun eğer:

“Erdem de, kötülük de elimizdedir. Yapılması elimizde olan şeyleri yapmamak da elimizdedir; olan şeylere hayır demek de evet demek de elimizdedir. Öyleyse iyi olan bir şeyi yapmak elimizdeyse çirkin olan bir şeyi yapmamak da elimizde; iyi olan bir şeyi yapmamak elimizdeyse, çirkin olan bir şeyi yapmak da elimizde. İyi ve kötü şeyleri yapmak ve aynı şekilde bunları yapmamak da elimizdeyse –iyi olmak ve kötü olmak da bu idiyse- demek ki doğru olmak da kötü olmak da elimizdedir” (Aristoteles, 1997: 49).

Aristoteles, felsefi düşüncelerinde kötülüğün varlığından çok iyilik üzerinde durmuştur. Mutluluğu ve iyiliği hedef olarak belirlemiş kişinin önünde kötülük, zulüm gibi engeller duramaz. Kişi, özgür iradesi aracılığıyla iyiliğe de kötülüğe de yönelir.

Aiskhylos (MÖ 525-456), kötülüğün varlığını, kötülüğün bir kere dahi olsa eyleme dökülmesine bağlamıştır. Ona göre yapılan her kötülük yeni bir kötülüğün habercisi ve nedenidir. “Kötülüğün sürekliliğine vurgu yapan Aiskhylos, kötülüğün varlığının son bulmayacağını da belirtir” (Şen, 2012: 7).

Yeniçağ felsefesinde kötülük problemi ile ilgilenen düşünürlerin başında Spinoza (ö.1677) ve Leibniz (ö.1716) gelmektedir. Spinoza, iyi ve kötü kavramlarını kişinin öznel ifadelerine ve duygularına dayandırmıştır. Ona göre, bir olgu kişiyi mutlu ediyorsa iyi; keder veriyorsa kötüdür. Spinoza, sevinç duygusunu doğrudan iyi olgusuna, keder kavramını ise kötü olana bağlamıştır. “Başka bir deyişle, bizim o şeyi algılamamıza göre, o şeyin iyi veya kötü olduğuna karar verilmektedir. Bu durumda, her çeşit zevk ve buna sebep olan şeyler iyi; her çeşit acı ise, kötü olarak kabul görmektedir” (Arıcan, 2015: 117). Kişi, kötülükten uzak durmak istiyorsa ahlaklı olmayı seçmek zorundadır. Spinoza’ya göre akıl ve zekâ yolu ile kötülüğü engelleyebilir, iyilikleri de çoğaltabiliriz.

Leibniz'in kötülük olgusu ile ilgili görüşlerine geldiğimizde *Theodise* isimli eseri karşımıza çıkmaktadır. Leibniz'e göre, yaşadığımız dünya, olası dünyaların en iyisidir:

"İmdi, bu yüce bilgelik, ondan daha az sonsuz olmayan iyilikle birleşerek, kesinlikle en iyiyi seçmiştir. Daha az kötünün bir tür iyi oluşu gibi, daha büyük iyiliğin yolunda duruyorsa, daha az iyi de bir tür kötülüktür. Daha iyiyi yapmak olanaklı olsaydı, Tanrı'nın eylemlerinde düzeltilmesi gereken bir şey olurdu. Matematikte ne en büyük ne de en küçük yokken, kısacası hiçbir şey ayırt edilmediğinde, eşit biçimde her şey yapılırsa ya da bu olanaklı olmadığında hiçbir şey yapılmaz. Benzer biçimde, matematikçilerin bilgeliklerinden daha az düzenli olmayan yetkin bilgelik bakımından da, olanaklı dünyalar arasında bir en iyi (optimum) olmasaydı, Tanrı herhangi bir dünya yaratmazdı" (Leibniz, 2009: 117).

Leibniz, kötülüğü iyiliğin var olmaması durumu olarak görmüştür. Kötülük kavramını fizik, ahlaki ve metafizik kötülük olarak üç ana gruba ayıran Leibniz, aynı zamanda metafizik kötülük sınıflandırmasını yapan ilk filozoftur. Leibniz, gerek fiziki kötülüğün gerek ahlaki kötülüğün köklerini metafizik kötülükte bulur. "Başka bir deyişle, Leibniz'e göre, fizik ve moral kötülükler, metafizik eksikliğin bir sonucudur" (Yaran, 2016: 31).

"Leibniz'e göre kötülüğün kaynağı Tanrı değil de insanın doğası olduğu için, kötülük insanın eksikliğinden kaynaklanan olumsuz eylemlerdir" (Leibniz, 2009: 127). Leibniz de Spinoza gibi kötülük problemine karşı iyimser bir tavır takınmış ve insanların eylemlerinin sonuçlarının kötülüğün kaynağını oluşturduğunu ifade etmiştir. Kötülüğün özgür iradelerimizin yanlış seçimleri sonucu meydana geldiğini belirten Leibniz, Tanrı'nın amacının insanlara acı çektirmek olmadığını vurgulamıştır. Tanrı, evrendeki daha büyük kötülükleri engelleyebilmek için acı aracılığı ile kötülüklerin oluşmasına izin vermektedir. Tanrı'nın adaletine yönelik gelen eleştirilere teodisesi ile yanıt veren Leibniz, teodise kavramını da ilk kez kullanmıştır.

Ahmet Cevizci ise teodise kavramını şu şekilde açıklar:

"Teolojide, 1. Tanrı'nın dünyayı yaratırken adil davranmadığını iddia eden öğretisi, ya da 2. Dünyada var olan kötülük olgusunun doğurduğu kuşkular karşısında, iyi, yaratıcı ve sorumlu bir Tanrı'nın varoluşunu, faaliyetini ya da karakterini haklı kılma problemi ve nihayet, 3. Tanrısal kayra ya da inayetin gerçekliğini, kötülüklerle rağmen, kötü ve kötülüğün varoluşu karşısında koruma tavrı" (Cevizci, 1999: 331).

Leibniz, kötülük probleminin incelenmesinde teodise kavramı çerçevesinde önemli metinler yazmış ve kendisinden sonraki filozoflara yol göstermiştir.

Birçok filozof ve teologun düşünce sisteminde yer edinen teodise kavramı, Augustineci, Irenaeuscu ve Süreç teodisesi olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

Augustineci teodise, Ortaçağ döneminde kötülük ile ilgili fikirlerini teodise çerçevesinden ortaya koyan Augustine tarafından yaratılmıştır. Onun felsefe ve teodise tarihi açısından öne çıkan düşünceleri zaman zaman eleştirilse de daha sonrasında gelen Hıristiyan düşünürlerin fikirlerinin oluşmasında oldukça etkili olmuştur.

“Augustine’in renkli kişiliğini yansıtacak biçimde, onun teodisesinin hem felsefi hem de teolojik bileşenleri vardır. Ana felsefi tutumu, kötülüğün olumsuz veya yokluksal bir doğasının olduğu fikridir” (Yaran, 2016: 103). Kötülüğün varlığını iyiliğin yokluğuna bağlayan Augustine, kötülüğün gerçekliğini kabul etmez. Kötülüğün varlığı iyiliğin varlığına bağımlıdır. Tanrı’nın yarattığı evrende kötülükten ziyade iyilik vardır. Buna göre evrende iyilik her zaman vardır, her şey özünde iyidir; kötülük ise iyiliğin olmayışından/yokluğundan meydana gelir.

Augustine’in teodisesinde bir diğer önemli konu da özgür irade kavramıdır. Bu kavrama göre kötülük, kişinin kendi özgür iradesi ve seçimini kötüye kullanması neticesinde ortaya çıkar. “Augustine’nin çok yönlü ve geniş ölçekli teodisesinin ana felsefi düşüncesi kötülüğün yapısının negatif veya ademî olduğudur” (Yaran, 2016: 103). Augustine, asli günah, düşüş gibi pek çok Hıristiyan geleneksel unsurlarını teodisesine katmıştır. “Fiziksel kötülükleri (hastalık, depresyon, sel vb.) düşüş doktrinine bağlı olarak insanın asli günahının cezası olarak gören Augustineci teodise, bu tür kötülükleri de en nihayetinde ahlaki kötülülere bağlayarak açıklamaya çalışmıştır” (Yıldırım, 2015: 52). Tanrı’ya karşı işlediği suçtan dolayı Âdem ve insanoğluna ceza gelmiş ve ancak Tanrı’ya ihanet etmeyenler ve inananların kurtulacağına inanılmıştır.

Irenaeuscu teodise, Augustine’den iki yüzyıl önce yaşamış, Hıristiyan kilise babalarından birisi olan Irenaeus (130-202)’un felsefi fikirlerinin yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortaya çıktığı zaman diliminde Augustineci teodise ile kıyaslanabilecek imkâna sahip olamayan Irenaeuscu teodise daha çok son yüzyıllarda dikkat çekmiştir. “Irenaeus’a göre Tanrı, her şeyi bir sözü ile yoktan var etmiştir. Bu noktada Augustineci teodise ile aynı düşünürken kötülüğün düşüş doktrinine bağlı olarak açıklanması ve insanın doğuştan günahkâr olması noktalarında ise Augustineci teodiseden ayrılmaktadır” (Yıldırım, 2015: 55). Irenaeus’a göre kötülüğün nedeni Tanrı’da aranmalıdır. Augustine ise tam tersine kötülüğün nedenini insanın özgür iradesine bağlamıştır.

Sadık Yaran, Irenaeuscu teodiseyi asıl geliştiren ve tartışılabilir hale getiren kişinin çağdaş din felsefecisi John Hick olduğunu savunmuştur. John Hick, *Evil and the God of Love (Kötülük ve Sevgi Tanrısı)* ismini taşıyan çalışmasında kötülük probleminin teolojik bir

problem olduğunun altını çizer ve ekler: “Dünyadaki kötülüğün varlığı hem iyiliğin hem de kudreti sınırsız olan bir Tanrı’nın varlığı ile uzlaştırılabilir mi?” (Hick, 1985: 3). Hick, kötülük probleminin tüm insanların zihinlerini yorması gereken bir sorun olduğunu belirtir. Hem inananlar hem de inanmayanlar için kötülük problemi başlı başına bir sorunu oluşturmaktadır. John Hick ile ilişkilendirilen Irenaeuscu teodisenin ana temaları ise şöyledir:

“1. İnsan doğal evrim yoluyla yaratılmıştır. b. İnsan, Tanrı’dan bilişsel bir mesafe, uzaklık içinde yaratılmıştır. c. İnsana Yaratıcısı karşısında temel (basic) bir özgürlük imkânı veren bu bilişsel uzaklıktır. 2. Ben-merkezli bir organizma olan insanın içinde hayatta kalma mücadelesi verdiği sert ve sıkıntılı dünya, yine de ahlaken ve manen olgunlaşmamış bir yaratık olan insanın nihai yetkinliğine doğru gelişebileceği bir çevredir. 3. Bu gelişme bu hayatta başlar, onun ötelinde sürüp gider. 4. Bu durumda, ahlaki ve doğal kötülük, Tanrı’nın mükemmelleşmiş sonlu kişiler yaratmasının şu anki aşamasının zorunlu özellikleridir. 5. Kötülüğün varlığının nihai sorumluluğu Tanrı’ya aittir” (Yaran, 2016: 110).

Hick’e göre kötülük problemleri ile mücadele etmek zorunda kalan birey değerlidir. İnsan, özgür iradesi ile mükemmelleşir. Başlangıçta insan olgunlaşmamış ve kusurlu bir varlıktır, mükemmel olarak yaratılmamıştır. Zaman geçtikçe kişi, mücadele ederek olgunlaşacak ve kusursuzlaşacaktır. Augustineci teodiseden ayrılan bir diğer noktası da burada yatmaktadır: Augustine, insanın başlangıçta kusursuz yaratıldığını, sonrasında özgür iradesi ile kötü seçimler yapıp kötülüğe sebep olduğunu vurgularken Irenaeus’a göre insan başlangıçta kusurlu iken, sonrasında zaman ile kendisini kusursuz bir düşünceye götürmektedir.

John Hick’in yanında Irenaeus’un fikirlerini savunanların arasında Friedrich Schleiermacher, F.R. Tennat gibi isimler de belirtilir. Irenaeuscu teodise, Schleiermacher ile birlikte XIX. yüzyılda yeniden gündem olmuş, tartışılmaya başlanmıştır. Schleiermacher’in fikirleri, günah ile insan arasındaki ilişkiye dikkat çekmesi açısından önem taşımaktadır. O, insanın günahın sorumluluğundan ve yükünden hiçbir zaman kaçamayacağını savunmuştur: “Günahın pozitif değeri üzerinde durarak günahın Tanrı inayetinin işareti olduğunu belirtir. Günah, Tanrı’nın merhameti için gereklidir ve bu sebeple değerlidir” (Yıldırım, 2015: 57). Schleiermacher, günah kavramının Tanrısal bir özellik taşıdığını ve günah ile insan arasında yönlendirici bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir. Toplum ve insan birbirlerini karşılıklı olarak günah işlemeye sevk eder.

Bahsedilebilecek bir diğer teodise ise Alfred North Whitehead, Charles Harsthorne ve David Ray Griffin’in temsilcisi olduğu süreç teodisesidir. Süreç teodisesinde, Tanrı’nın değişen ve değişmeyen olmak üzere iki farklı noktası bulunmaktadır. Tanrı’nın değişebilir olduğunun savunucusu olan süreç teodisesi, Tanrı’nın sonsuz iyi ve sonsuz güçlü olmasının bütün kötülükleri ortadan kaldırmasını gerektirmediğini anlatmaya çalışır. “Bu savunmanın

teması insana bahşedilen özgür iradedir. İnsan, bu iradeyle kötülöklere de sebep olabilmektedir ama iradesiz ve iyi olmaktansa, zaman zaman kötölük de yapan ama özgür iradesiyle iyiliğe ulaşmaya çalışan insan daha değerlidir” (Kılıç ve Reçber, 2014: 205).

Kötölük problemi, günümüzde ise ana hatları ile üç farklı başlık ile ele alınmaktadır: Varoluşsal kötölük problemi, mantıksal kötölük problemi ve delilci kötölük problemi.

Varoluşsal kötölük probleminin özü, kötölüğe maruz kalmış kişinin, Tanrı’ya ve dünyaya karşı görüşlerini ve tutumunu değiştirmesi olarak belirtilir. Kötölüğü tecrübe eden bazı kişiler, dini inançlarını sorgulama gereksinimi hisseder ve dini inançları kabul etmeye son verirler. İnançlı bir kişinin, maruz kaldığı kötölüklerden ötürü dini tamamen reddetmesi ya da teizmi sorgulamaya başlaması varoluşsal kötölük probleminin yansımasıdır.

Albert Camus ve Jean Paul Sartre, varoluşsal kötölük problemi denildiğinde akla gelen ilk isimlerdir. Albert Camus, evrendeki var olan kötölükler ile Tanrı’nın varlığı arasında bağlantı kurar. Ona göre, bu denli kötölüğün var olduğu dünyada Tanrı’nın varlığı sorgulanmalıdır. Tanrı’nın her şeye gücünün yetmesi ve kötölöklere nasıl izin verebildiği konusunda şunları söyler: “Ya biz özgür değiliz ve her şeye gücü yeten Tanrı kötölükten sorumludur. Ya da biz özgür ve sorumluyuz ama Tanrı her şeye gücü yeten değildir” (Gündoğan, 1995: 81).

Mantıksal kötölük probleminde, Tanrı ile kötölükler arasında yanılığların ve mantıksal bir tutarsızlığın olduğu belirtilir. Temelinin Epicurus’un görüşlerine dayandığı mantıksal kötölük probleminde, kötölüğün varlığı ile Tanrı’nın varlığı arasında uyuşmayan bir bağ vardır. Varoluşsal kötölük probleminden farkı ise mantıksal kötölük problemi, “Tanrı’nın mutlak iyi ve kudretli olmadığının yanı sıra, kötölüğün varlığının, onun yokluğunun ispatı olduğunu söyler; Tanrı’yı reddetmez, ona başkaldırmaz, onun varlığını akıl dışı, gerçek dışı bulur. Kötölük karşısında teodiselerin, teistik yorumların birer karşı görüş olarak ortaya çıkması daha çok mantıksal kötölük probleminin savundukları ile ilgilidir” (Şen, 2012: 6).

Son dönemde mantıksal kötölük problemini gündeme tekrar getiren felsefeciler J. L. Mackie ve H. J. McCloskey olmuştur. Mantıksal kötölük probleminde Mackie’nin öne sürülen savı ise sıklıkla şu şekildedir:

“Tanrı her-şeye-gücü-yetendir, Tanrı tamamen iyidir ve yine de kötölük vardır. Bu üç önerme arasında bir çelişki olduğu gözüküyor, öyle ki eğer onlardan herhangi ikisi doğru olsa üçüncüsü yanlış olurdu. Fakat aynı zamanda üçünün hepsi de çoğu teolojik pozisyonun asli parçalarıdır: öyle görünüyor ki teologlar bu üçüne topluca bağlı kalmalıdır (must) ama tutarlı olarak bağlı kalamazlar (cannotconsistently)” (Yaran, 2016: 45).

Teistler hem kudretli bir Tanrı'nın hem de kötülüğün varlığını kabul ediyorlar. Buna karşın Mackie'ye ve mantıksal kötülük versiyonunu savunan eleştirmenlere göre ise bu önermelerin arasında mantıksızlık ve tutarsızlık ortaya çıkmaktadır. Çelişmezlik ilkesine göre üç önerme aynı anda kişiler tarafından onaylanamaz. Bu üç önerme ise şöyledir:

“1) Tanrı her-şeye-gücü-yetendir.

2) Tanrı tamamen iyidir.

3) Kötülük vardır

Bu üç önermeden aralarında tutarsızlık olmayan Tanrı'ya ait iki önerme alındığında ortaya “Tanrı her-şeye-gücü-yetendir ve tamamen iyidir” önermesi çıkmaktadır. Buna göre de önermeler şu şekilde ikiye inmiştir:

1) Tanrı her-şeye-gücü-yeten ve tamamen iyi olandır.

2) Kötülük vardır” (Yaran, 2016: 45).

Delilci kötülük problemi ise evrendeki kötülüklerden ötürü Tanrı'nın var olma ihtimalinin olmayacağını savunmaktadır. Kötülük varsa Tanrı'nın olmadığını savunan delilci kötülük problemi, Tanrı'nın sıfatlarına ve varlığına şüpheli bir yaklaşım sergilemektedir. Evrende çok fazla kötülük vardır, Tanrı'nın iyi sıfatları ile çelişmektedir ve Tanrı kötülüğe izin vermemelidir. Delilci kötülük problemi, Tanrı inancının mantıken tutarsızlığından ve imkânsızlığından değil, böyle bir Tanrı'nın var olmasının muhtemel olmadığı, hatta daha da mütevazı ve öznel ifadeyle muhtemel gibi gözükmediği iddiasında bulunmaktadır (Yaran, 2016: 65). Bu iddiaları mantıksal bir kanıt aracılığıyla değil evrendeki somut kötülük olgusu ile savunan delilci kötülük problemi kesin kanıt iddiasında değildir.

Kişinin kendi duygu ve düşüncelerinden yola çıkmasını ve bu şekilde bir karar vermesinin en doğru yol olduğunun belirtildiği bu versiyonda yine de şu önermeler üzerinden akıl yürütülmektedir:

“1. Tanrı, her-yönüyle-iyi, her-şeyi-bilen ve her-şeye-gücü yeten ise, mantıken mümkün olan dünyaların en iyisini yaratır. (Siz Tanrı olsaydınız öyle yapmaz mıydınız?)

2. İçinde yaşadığımız bu dünya, mantıken mümkün olan dünyaların en iyisi gibi gözüküyor. (Sizce öyle değil mi?)

3. O halde, bu durumdaki bir dünyayı, her-yönüyle-iyi, her-şeyi-bilen, her-şeye-gücü yeten bir Tanrı'nın yaratmış olması muhtemel gözükmemektedir” (Yaran, 2016: 66).

Cafer Sadık Yaran'a göre bu önermeler ile birlikte aranan gerçeklik ve aynı zamanda da sağlamlık ve doğruluk olmalıdır. Yaran bu üç önermeyi incelediğinde mümkün dünyaların en iyisi tanımına odaklanmıştır. “Evren hala oluşum halinde olduğu için ne ilk anından itibaren en son anındaki mükemmelliği taşıması gerektiğini makul sınırlar içinde kalarak öne sürebiliriz ne de bu sürecin sonunda çok daha mükemmel bir hale erişmeyeceğini

şimdiden iddia edebiliriz” (Yaran, 2016: 71). Ona göre dünyanın oluşum süreci devam etmektedir ve dünya henüz tamamlanmamıştır.

2.4. Mitolojide Kötülük

Mit, evrenin ve insanın nasıl yaratıldığı ile ilgilenen kutsal kabul edilen anlatılardır. Her zaman bir yaratılışın öyküsü olan mit, bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır ve ortaya çıkmış ve tamamen bitmiş bir şeyden söz eder.

Mit kavramına dair en kapsamlı tanımlardan birisi Mircea Eliade tarafından şöyle yapılmıştır:

“Mit kutsal bir öyküyü anlatır; en eski zamanda, başlangıçtaki masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, Doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik yani Kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası olsun bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir. Demek ki mit, her zaman bir yaratılışın öyküsüdür: bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır. Sonuç olarak, mitler, kutsal ya da doğaüstü olan şeyin dünyaya çeşitli, kimi zaman da heyecan verici akınlarını betimlerler. İşte dünyayı gerçek anlamda kuran ve onu bugün içinde bulunduğu duruma getiren de kutsalın bu akınıdır. Dahası, insan bugünkü durumunu, ölümlü, cinsiyetli ve kültür sahibi bir varlık olma özelliğini doğaüstü varlıkların müdahalelerinden sonra edinmiştir” (Eliade, 2001: 15-16).

Mitoloji ile kötülük arasındaki ilişki ise çok eskilere dayanmakla birlikte araştırmacıların uzun yıllar boyunca odağında olmuştur. Mitoloji, insanın davranış biçimlerini, rollerini, yaşadığı olayları ve kendi bütünlüğünü anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır. Eski çağlardan itibaren insanlar, hem somut hem de soyut olguları sorgulamaya başlamışlar, bunun sonucunda da mitler ve dolayısıyla da mitoloji insanlığın oldukça fazla ilgilendiği bir olgu haline gelmiştir. Mitler, insanların ve oluşturdukları toplumların sahip oldukları değerleri ve simgeleri temsil eder.

Kötülük olgusu ile ilgili sorgulamalar ve düşünceler Yunan mitolojisine dayanmaktadır. Yunan mitolojisinde, kötülük probleminin kaynağı arzular ve arzular çerçevesindeki düşüncelerdir. Yunan mitolojisinde buna ilişkin ilk örnek Prometheus mitidir. “Yunan mitolojisi içerisinde Prometheus efsanesinin özel bir önemi bulunmaktadır. Çünkü genel kabule göre Prometheus, insanı yaratan, kaderini belirleyen ve zalim tanrılara karşı insanoğlunun yanında bulunan bir titandır” (Hacımüftüoğlu, 2018: 510).

Yunan mitolojisine göre Prometheus’un üç kardeşi vardır: Epitmetheus, Atlas ve Menoitios. Olympos tanrıları ile yapılan savaşta Prometheus, kardeşi Epitmetheus’u da yanına alarak baş tanrı Zeus’un yanında durur. Savaş sonucunda Zeus, Prometheus’u yanında yer aldığı için Olympos’taki tanrıların yanında ölümsüzler arasına sokmuştur. Zeus, bütün insanlığı yok etmek istese de Prometheus’un isteği üzerine bunu gerçekleştirmemiştir.

Mekone’de yaşanan kurban hadisesi bu olayın patlama noktasıdır çünkü bir boğanın kesilmesine karar verilmiştir, boğayı paylaşılacak olan da Prometheus’tur. Prometheus insanları korumak ve Zeus’a karşı gelmek istediği için kemikleri yağ ile kaplamış, eti ve bağırsakları da işkembe ile örtmüştür. Zeus, yağın cazibesine kapılıp Tanrılar için yağ ile kaplanmış kemikleri seçer, insanlara ise et ve bağırsaklar kalır. Zeus ise bu seçimi öğrendiği an etlerini çiğ çiğ yesinler diyerek insanlığı ateşi çalmakla suçlar ve ateşi insanlardan alarak onlara ceza verir. Bunun üzerine Prometheus, Zeus’u kandırarak ateşi insanlara geri verir. Zeus ise ateşin tekrardan insanoğlunun elinde olduğunu ve yandığını görünce hem insanoğluna hem de Prometheus’a intikam yemini eder. Kafkas dağlarında kayalıklara zincirle vurulan Prometheus, her gün işkence görür ve kötülüğe maruz kalır.

Zeus insanoğlundan da intikam almak için Hephaistos’a kilden bir kadın yapmasını emreder. Bu kadının kusursuz bir güzellikte olmasını isteyen Zeus, yaratılacak kadının baştan aşağı güzel kıyafetlerle ve altın taçla dikkat çekmesini ister. Yaratılacak bu kadın Antik Yunan’da ilk kadın figürü yani Pandora’dır. Zeus, Prometheus’un kardeşi Epimetheus’a bu hediyeyi sunar. Epimetheus her ne kadar kabul etmemesi gerekse de kabul eder ve Pandora ile evlenir. Pandora’ya Tanrılar tarafından verilen kutunun açılmaması tembih edilmiştir çünkü kutunun içinde zararlı ve kötü şeyler vardır. Ancak Pandora, merakına yenik düşüp kutuyu açar ve tüm kötülükler dünyaya yayılır. Kutunun dibinde ise sadece umut kalmıştır.

“Zeus’un istediği de zaten budur; insan ebediyen ağır işler görmeye mecbur kalacaktır ve ölümlülerin boş çabalarını besleyen de umut olacaktır. Böylelikle, kadın denilen belalı soy, insanlığın başına büyük bir felaket açmıştır, Pandora’nın kutusuyla...” (Hacımüftüoğlu, 2018: 512).

Kutunun açılması ile kötülük dünyaya yayılır ve insanlık kötülüğe maruz kalır. Pandora, kadını birçok kötülüğün öncüsü, başlangıcı olarak gören bir mittir.

Yunan mitolojisinde ele alacağımız bir diğer mit Hades’tir. Hades, Zeus ile Poseidon’un kardeşidir. Ölüler âleminin tanrısı olan Hades, yeraltı ve cehennem âleminin sahibidir. Ölüler âleminin tanrısı olarak anılan Hades, çoğu kaynakta kötü olarak nitelendirilmez fakat Tanrıların bile çekindiği Hades’in adı şüphesiz ki insanlara korku vermektedir. “Onu, yenilmez, haşin, geçimsiz, katı yürekli, iğrenç lâkaplarıyla anıyorlardı” (Tollu, 1957: 87). Hades, buyruğu altına girenlerin kaçmasına hiçbir şekilde izin vermezdi ve kendisi de yerin altından neredeyse hiç çıkmamıştır.

Türk ve Altay mitolojisinde ise kötülük tanrısı Erlik Han'dır. Yunan mitolojisindeki ölümler âleminin tanrısı Hades iken Türk ve Altay mitolojisinde ise Erlik Han ölümler dünyasının hükümdarıdır. Kara Han'ın oğlu olan ve yerin altında yaşayan Erlik Han, huzura, barışa karşıdır. Evrene hastalık getirir, tüm kötü ruhlar onun buyruğu altında yaşar. Erlik'in başında yer aldığı kötü ruhlar zümresi insanlara her türlü kötülüğü, hastalığı ve ölümü getirirler. Bunlar daha ziyade korkunç şekilli yaratıklar ya da cinlerden meydana gelir. "Kötülük ilahı olan tanrı Erlik'in, Ülgen tarafından yaratılmış olup, cehennem üzerindeki bir yerde, Radloff'a göre aşağı dünyanın beşinci ya da dokuzuncu katında oturduğu da düşünülmektedir" (Çoruhlu, 2012: 55).

2.5. Kutsal Dinlerde Kötülük

Kötülük problemi, Batı dinlerinde ve İslam düşüncesinde incelenmiş, zaman zaman birbiri ile çatışan görüşler ortaya çıkmıştır. Sınırsız iyi ve güçlü bir Tanrı'nın, evrendeki kötülüklerin varlığı ile bağdaştırılamaması her insanın aklını kurcalayan ve dinin sorgulanmasını gerektiren bir sorun olmuştur. "Kötülük sorunundan dolayı inancı hakkında şüpheye düşen veya tamamen dini inkâr eden ve hayatı bütünüyle değişen çok fazla sayıda insan olmuştur. İmanını korumak için akla dayanarak bu probleme çözüm arayan birçok insan da gelip geçmiştir. Hem inkâr edenlerin hem de değişik çözümler getirmeye çalışanların altyapısında, içine doğdukları kültür ve öğretilerin, hayat şartlarının ve mizaçlarının da etkisi vardır. Her düşünür kendi bakış açısıyla sorunu farklı farklı ifadelerle ele almıştır" (Özcan ve Çam, 2019: 52).

İslam inancında, kötülük problemi incelenirken düşünürler Kur'an-ı Kerim'den faydalanmışlar, Batılı düşünürler ise Kitab-ı Mukaddes'ten faydalanmamışlardır. Bu noktada din, belirgin bir ayırım ortaya koymaktadır. İslam inancında kötülük, bir problem olarak kendini göstermemiştir. Bunun nedeni Kur'an-ı Kerim'de yer alan açıklamalar ile birlikte kötülüğün sınırlarının çizilmiş olmasıdır.

İslamiyet, insanın iradesini hem bu dünyada hem de ahirette iyiden yana kullanmasını emreder. İslamiyet, insan ve Tanrı arasındaki ilişkiyi esas alır. Bundan hareketle Kur'an-ı Kerim'deki kötülüğe ilişkin cevapları ve teodise ile ilgili temaları imtihan ve eğitim, iradenin hatalı kullanılması, ceza ve gerçek adalet olarak görülen Ahiret'in olduğu söylenebilir (Yaran, 2016: 127).

Kötülük, insana sunulur ve bunun sonucunda insanın olgunlaşma göstereceği beklenir. Allah'ın imtihanı ile sınanan insan hem olgunlaşır hem de bir çeşit eğitim ve terbiye almış olur. “Musibetle denenmenin, denen kişiye yararını, onun çeşitli yönlerden eğitimi veya terbiye edilmesi şeklinde anlarsak; bu musibetlerin, ötekiler açısından yararına da, yanılmıyorsak, ahlak ve karakter yönünden olgunlaşma, epistemolojik açıdan bilgilenme ve ibret alma, sosyolojik açıdan birbirini tanıma olarak ifade edebiliriz” (Yaran, 2016: 136). İnsan özgür yaratılmıştır ve iyiyi, kötüyü seçebilecek bir iradesi vardır. İnsan, iradesini, aklını doğru seçimler ile kullanmalı ve bu noktada kötülükten uzak durmalıdır. Özgür iradesi ile kötülüğü seçen kişiler ahirette cezalandırılacak, cehenneme gidecek; iyiyi seçenler ise ödül olarak cennete gidecektir.

Batılı yazarlarca kötülük problemine İslam düşüncesinde çok az yer verildiği ve din içerisinde kötülük probleminin göz ardı edildiği ifade edilir. Müslüman düşünörlere göreyse İslam dininde kötülük sorunu tüm ayrıntıları ile ele alınmış ve çözülmüştür. Hatta bazı Müslüman düşünörlere kötülük sorununa İslam dininden başka bir dünya görüşünün açıklama getirmediğini bile savunmuşlardır: “Yahudilik, Allah, İsrail'in Allah'ıdır batılında ısrar ettiğı için; Hıristiyanlık da, Âdem peygamberin bütün insanlığın geleceğini karartan korkunç ve meş'um günahı efsanesine takılıp kaldığı ve bu çıkmazdan kurtulabilmek için de, Allah'ın “kefarete” olarak “oğlunu” ve diğere bir deyişle –hâşâ- kendi kendisini çarmıhta acı çekmeye mahkûm kıldığı efsanesine sarıldığı için, kötülük problemine çözüm getirmekte asla başarılı olamamıştır” (Yaran, 2016: 124).

Sadık Yaran, İslam dininde kötülük probleminin ele alınmasında tartışmaların ve dikkat çekilen düşüncelerin Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerden oluşturulduğunu belirtir. “İslam'da hem Sünnilik hem de Şiiilikte, çekilen acıların, ıstırapların ve maruz kalınan kötülüklerin karşısındaki açıklamalarının ayrıntılarında bir takım farklılıklar olmasına rağmen, her iki mezhebin de çekilen ıstırapa karşı getirdikleri çok daha genel cevap, Kur'an'ı tekrar etmek ve onu ortaya çıkan yeni acı çekme durumlarına karşı uygulamak olmuştur” (Yaran, 2016: 126). Bu nedenle İslam düşüncesinde kötülük problemi incelenirken Kur'an-ı Kerim'in kaynak alınması kaçınılmazdır.

Kur'an'da kötülük problemi ile ilgili birçok ayet vardır. Çekilen acıların ve kötülüklerin, insanın imtihanı olduğu konusu kötülük probleminin incelenmesinde öne çıkmaktadır. Kur'an'da sık sık tekrarlanan imtihan konusu ile ilgili ayetlerden birkaçı şunlardır:

“O, hanginizin ameli, hal ve hareketlerinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için gökleri ve yeri altı günde yaratandır.” (Hud, 7)

“O, hanginizin daha güzel amel edeceğini imtihan etmek için ölümü de hayatı da takdir edip yaratandır...” (Milk, 2)

“Hakikat biz, insanı birbiriyle karışık bir damla sudan yarattık. Onu, imtihan etmek için iştirici ve görücü yaptık.” (İnsan, 2)

“O Allah, sizi yeryüzünün halifeleri yapan, sizi imtihan etmek için kiminizin üstüne çıkarandır.” (En’am, 165) (Yaran, 2016: 128).

Nisa suresi 79. Ayette, ahlaki kötülüklerin bahsi insanın özgür iradesini kötü ve yanlış bir şekilde kullanmasının sonucu olarak geçmektedir: “Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük gelirse kendindendir” (Yaran, 2016: 137).

İslam düşüncesinde, insanoğlu kendi seçimleri yani özgür iradesi neticesinde kötülüğü seçer ve Allah tarafından cezalandırılır. İnsan, iradesi ve seçimleri ile iyinin ve doğrunun tarafında olmalı ve kötülüklerden olabildiğince kaçınmalıdır. İyiliği seçen insanların mükâfatı cennet; kötülüğün tarafında olanlarınsa cezası cehennem olacaktır. “Kur’an’da, inançsızlıkları, katı kalplilikleri ve itaatsizlikleri dolayısıyla Allah’ın cezalandırmasıyla karşılaşmış eski insanların örnekleri çoktur. Çoğu kez bu cezalandırma, doğal afetler yoluyla gerçekleştirilir. Nuh, Lut, Musa ile Firavun kıssaları cezalandırma argümanının örneklerini oluştururlar. Allah’ın elçilerinin mesajına kulak asmadıkları için yerle bir edilen kasabaların kıssaları anlatılır Kur’an’da” (Yaran, 2016: 143).

Aynı zamanda Kur’an’da, kötülük yapanların cezalarının hem dünyada hem de ahirette var olabileceğine yönelik ayetler de vardır: “O kâfir olanlara gelince, ben onları dünyada da ahirette de en şiddetli bir azap ile cezalandıracağım” (Al-i İmran, 56).

Kur’an açısından bakıldığında fiziksel kötülüğün insanların imtihan edilmesinde ve olgunlaşmasında görev oynadığı aşikârdır. Ahlaki kötülükler ise insanın iradesinin yanlış seçimlerinden ve iyi seçimlerini yanlış yönde kullanmasından kaynaklanmaktadır.

İslam filozoflarına bakıldığında kötülük problemi ile ilgili birden fazla yol ile düşüncelerini ifade etmekle birlikte kötülük probleminin Tanrı ile nasıl ilişkilendirileceği ile ilgili farklı yollar sunmaktadır. Farabi’nin düşünceleri kötülük problemi ile ilgili ele alınacak olursa onun kötülük problemini Tanrı’nın iradesi dâhilinde, belli bir amaç nedeniyle var olduğunu söylediği ortaya çıkar. Tanrı, mutlak iyidir ve Tanrı’nın mevcudiyetinde madde bulunmamaktadır. Kötülüğün kaynağı ise maddedir. Fiziksel kötülüğün olmadığını varsayan Farabi, ahlaki kötülüklerinse insanın irade sahibi olmasından kaynaklandığını vurgular.

İbn-i Sina ise kötülüğün arızı, az olduğunu; hâkim olanın iyilik olduğunu belirtir. “Bu kadar kötülük ise gereklidir ve yararlıdır. Ancak Allah’ın hikmetinin tamamını insanlar kavrayamaz” (Yaran, 2016: 148). Kötülüğün, kişilere bağlı olarak değiştiğini belirtir. İbn-i Sina’ya göre Tanrı, yaratabileceği en kusursuz evreni yaratmıştır. İbn Sina, iyilik ve kötülüğün birlikte âlemin nizamı için gerekli olduğunu, kötülüğün yokluğunun daha büyük kötülöklere sebep olacağını belirtir.

İbn Rüşd de İbn-i Sina ve Farabi gibi kötölöklere aslında daha büyük iyilikler için var olduğunu ve kötölöklere arızı bir nitelik taşıdığını belirtir. Tanrı’nın adaleti sonucunda kötölök ortaya çıkmıştır.

Gazali de Tanrı’nın mümkün olan dünyaların en iyisini yarattığı görüşünü savunmuştur. O, insanların kendi iyiliği için acı, ıstırap ve kötölök çekmeleri gerektiğini belirtir. Gazali’ye göre içerisinde iyilik olmayan kötölök yoktur. Kötölöklere, Tanrı’nın isteği doğrultusunda ortaya çıkan, içerisinde iyilik taşıyan olgulardır.

Gazali, kötölöklere insanların özgür iradesi ile açıklamaz. Ona göre, evrendeki kötölöklere sebebi Tanrı’nın iyilik gibi kötölöğü de dileyip yaratmasıdır. “Ona göre, bazıları için zenginlik, huzur ve imanı murat eden Allah, başka bazıları için de hastalık, acı ve inançsızlığı murat etmiştir” (Ormsby, 1984: 54).

Kötölöğün kökenlerine dair birçok yorum vardır. Hıristiyan ve Budist düşüncenin büyük kısmında kötölök hiçliktir, iyinin var olmayışıdır. “Hıristiyanlıktaki başka bir açıklamaya göre kötölök ilk günahın sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve dolayısıyla nihai olarak özgür istence bağlanabilir” (Russell, 2020: 37). Kötölöğün varlığı ve başlangıcı bilhassa kutsal kitaplarda olmak üzere” genellikle yaratılış öyküsü ile bağdaştırılır:

“Yaratılış öyküsünde, insanların yasak ağacın meyvesini yer yemez kendi görünüşlerinin farkına vardığı belirtilmektedir. Meyve yiyerek gerçekleştirilen itaatsizlik, suçlu fark etmeyi sağlar; çıplak oldukları için utanmışları anda oluşan bir farkındalıktır bu. Yeni edinilen yetiyle yapılan ilk deneme, cennetteyken söz konusu olmayan bir eksikliği gözlemlemeyi de beraberinde getirir. Eksiklik ve ona eşlik eden Tanrı buyruğundan sapış –yani kötölök- yasağa uymama sonucu ortaya çıkan ayırımı ürün olarak görünür hâle gelmiştir” (Alt, 2016: 5).

Eski Ahit’te gördüğümüz Yaratılış öyküsü, insanın kötölöğün varlığını fark etmeye başladığı zamanı işaret eder. Buradaki seçim sonucu insan artık kötölöğün farkındadır. Özgür irade ile seçim yapmaya başlayan insan, iyiliği ve kötölöğü öğrenmiş olur.

Hıristiyanlıkta kötölök, cennetten kovulma ile ilişkilendirilir. Âdem ile Havva’nın cennetten kovulması ile birlikte insanoğlu dünyada yaşamaya mahkûm edilmiştir. Hıristiyan inancına göre, insanoğlu seçimi ile lanetlenmiş, yaptığı eylemin sonucunda cennetten

kovulmuş fakat İsa sayesinde günahları bağışlanmıştır. Buna göre insan, yaptığı eylemler ve seçimleri iyi ve düzgün olması halinde kovulduğu cennete tekrardan girebilecektir. Kötülük yapmayı seçenler ve devam edenler ise cennete girmek istemeyenlerdir. Hıristiyanlığın temelini oluşturan ilk günah ve düşüş hikâyeleri Hıristiyanlıkta oldukça önemli bir yerdedir. Eski Ahit öğretisinde insanlığın ilk günahı olarak Tanrı'ya itaatsizlik suçu gösterilir. “Bu günah beraberinde cennetten kovulmayı ve zorluklarla dolu bir yaşamı getirmiştir” (Batuk, 2006: 38).

Budizm ise iyilik ve kötülüğü birbirine yakın ve iç içe iki kavram olarak betimler. Yaşam oldukça zordur ve acılar, yaşamın her evresinde kendini baskın bir şekilde gösterir. İnsanın acılardan arınması ve kendini kurtarabilmesi için arzularından, tutkularından vazgeçmesi gerekmektedir. Arzulardan vazgeçememek, kurtulamamak ise arzulara ulaşmak için kötülüğü beraberinde getirir.

Kötülük problemi incelendiğinde belirtilmesi gereken bir diğer kavram ise ayartıcı ruh olarak adlandırılan şeytandır. *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*'te Hz. Âdem'e secde etmediği için cennetten kovulan, insanları Allah'ın emirlerine karşı kışkırtan, kötülüğe yönelten cin, iblis şeklinde tanımlanan şeytan kavramı, *Kur'an-ı Kerim*'de İblis şeklinde yer alır. Allah, Hz. Âdem'e secde etmesini buyurmuş, melekler secdeye giderken Şeytan ise buna karşı çıkmıştır. Kendisini diğerlerinden üstün gören Şeytan, Allah'ın emirlerine uymamıştır. Eski Ahit'te karşımıza melek olarak çıkan Şeytan, melekler arasında da en yüksek konuma sahiptir. Yeni Ahit'te ise düşmüş bir melek olarak yerini alır. “Şeytan, Tanrı tarafından insanları imtihan etme sürecinin bir aracı olarak kullanılmakta olup, suçlayıcı, iftiracı ve düşman gibi belirli rollere sahiptir. Daha sonraları ise kozmik bir güç olarak Tanrı'nın rakibi olmuştur” (Işık, 2018: 40).

“Şeytan, bizim bilincimizin dışında bir şey olarak algılanan düşman bir gücün veya güçlerin ilkeleştirilmesi, yüceltilmesi, nesnelleştirilmesidir” (Russell, 2020: 39). Şeytan, kötülük söz konusu olduğunda kötülük ile ilişkilendirilebilecek ilk kavramlardandır. “Kötülük ilkesinin kişileştirilmesi” (Russell, 2018a: 26) olarak tanımlanan Şeytan, Kitab-ı Mukaddes’te pek çok farklı şekilde isimlendirilmiştir. Bu isimlendirmelerden birisi ‘Lucifer’dir. “Lucifer, Eski Ahit’te sadece bir kez yer alırken, Yeni Ahit’te hiç yer almamıştır. Şeytan için kullanılan bir diğer isim ise Baalzebub veya Beelzub, Eski Ahit’te sadece bir yerde geçmektedir” (Işık, 2018: 50). Kur’an’da şeytanın isimleri olarak ise şunlar karşımıza çıkmaktadır: İblis, şeytan, tağut, vesvas ve hannas.

Şeytan, tarih boyunca farklı görünümde karşımıza çıkmaktadır. Şeytan çeşitli hayvanlar ile özdeşleştirilmiştir. Bu hayvanlardan bazıları yılan, ayı, boğa, deve, kedi, kaplan, semender, baykuş, kartal, balık, kurttur. En sık ilişki kurulan hayvanlarsa yılan, keçi ve köpek olmuştur. Boynuzlu, sivrikuyruklu ve toynaklı olması en belirgin özelliklerindedir. Şeytan topaldır, kördür. Kaşları yoktur ve gözleri kızarıktır veya ateş fişkırtmaktadır. Ağır ve pis bir kokusu vardır. Derisi siyah kıllarla kaplıdır ve kanatları yarasa kanadı şeklindedir. Şeytan, genel olarak siyah renkte tasvir edilir. Derisi siyahtır veya siyah renkli elbise giymektedir. Şeytan ile ilişkilendirilen diğer renk ise kırmızıdır. “Şeytan kırmızı giyinir veya kızıl ya da alev rengi bir sakalı vardır” (Russell, 2018b: 91).

Kışkırtıcı güç şeytanın varlığı ile cennetten yeryüzüne gönderilen Âdem ile Havva’nın Habil ve Kabil isimlerinde iki oğlu olur. Yeryüzünde meydana gelen ilk kötülük Kabil’in Habil’i öldürmesi ile meydana gelir. Kabil, çiftçi, Habil ise çobandır. Habil ile Kabil, Tanrı’ya adak adarlar. Habil en güzel hayvanı, Kabil ise tarlasında yetiştirdiği en güzel meyveleri adar. Tanrı, Habil’in en güzel hayvan adağını kabul eder, bunun üzerine ise Kabil, kardeşi Habil’i öldürür. Kabil, pişmanlık yaşasa da Tanrı onu cezalandırır. Tanrı, Kabil’in toprak tarafından lanetlendiğini ve artık yeryüzünde kaçak olarak yaşayacağını bildirir. Kabil’i Nod diyarına sürgüne gönderir. Kur’an-ı Kerim’de Habil ile Kabil hikâyesi isimsiz bir şekilde Mâide suresinde geçer:

“Onlara Âdem’in iki oğlunun haberini gerçeğe uygun olarak anlat: Hani her ikisi birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. Kabul edilmeyen, diğerine, ‘Andolsun seni öldürecekim’ dedi. O da dedi ki: “Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder” (Kur’an-ı Kerim, 5/27).

Bir insanı öldürmenin kesin olarak günah kabul edilmesi yine aynı surede şu ayette açıklanır:

“İşte bundan dolayı İsrailoğulları’na şöyle yazmıştık: ‘Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur’ Şüphesiz peygamberimiz onlara apaçık deliller getirdiler. Ama bundan sonra da onların çoğu yeryüzünde taşkınlık göstermektedirler” (Kur’an-ı Kerim, 5/32).

Bu ayette bir kişiyi öldürmenin uyarısı ve niteliği belirtilirken buna bağlı olarak ahlaki bir uyarı da yer almaktadır.

2.6. Psikolojide Kötülük

19. yüzyıla gelene kadar kötülük bağımsız bir estetik unsur halini almamış, kiliseye ve dogmatik inançlara bağlı bir kavram olarak var olmuştur. Rönesans ve Reform ile birlikte kötülük, değişerek yeni bir anlam kazanmıştır. “Aydınlanma bir kimsenin kendi başına düşünme cesaretiyse, bu, aynı zamanda içine atıldığı dünyanın sorumluluğunu üstlenme cesaretidir de. Bu nedenle, daha önceki çağların doğal dediği kötülükleri ahlaki olanlardan köklü bir şekilde ayırmak modernitenin anlamının parçasıdır” (Neiman, 2002: 14). Kilise ve din adamlarının kötülüğe ait düşünceleri sorgulanmaya başlanmıştır. İnsan kötülüğün neden var olduğunu ve Tanrı’nın kötülüğe neden izin verdiğini bilimsel bir bakış ile anlamak istemektedir. Özellikle 19. yüzyılda yaşanan savaşlar ve sonucundaki yıkımlar, katliamlar, soykırımlar kötülük kavramının birey derecesinde sorgulanmasına yol açmıştır. Yaşanan bu olaylar neticesinde insanlar evrende neden kötülüğün var olduğu ve insanların neden kötülük yaptığı gibi sorulara cevap bulmak istemiştir. Birçok farklı alanda kötülük kavramı sorgulanarak alanı genişletilmiştir. Psikoloji, fizyoloji, nöroloji gibi alanlar kötülüğün bilimsel olarak açıklanabilmesine olanak sağlamaya çalışmıştır.

Kötülük-insan ilişkisinin bilimsel bir temel ile açıklanabilmesine katkı sağlayan önemli bir alan da psikoloji ve psikanaliz olmuştur. Sigmund Freud, Carl Gustav Jung ve Erich Fromm gibi isimler modern psikoloji ve psikanaliz alanında önemli çalışmalar kaydetmiştir. Doğrudan kötülük ve insan ilişkisini ele almayan psikanaliz, yine de öncü isimleri ve açıklamaları ile kötülük alanına katkı sağlamıştır. Psikanaliz, hastaları uyanıkken düşünce düzenini ve ahlak kurallarını gözetmeksizin özgürce konuşmaya yöneltir. “Bu yöntemle hastalar unutulmuş anılarına inebiliyor ve giderek sorunlarını açıkça tartışabilir bir duruma geliyorlardı. Bu yeni yöntemle serbest çağrışım ve bu yöntem aracılığı ile hastaların içsel dünyalarına inerek kendilerini daha iyi tanımalarına ve daha sağlıklı bir uyum düzeyine erişebilmelerine olanak sağlayan ilkelere psikanaliz adı verildi” (Geçtan, 2020: 21).

Freud, psikanalitik görüş doğrultusunda kişinin iki esas duygu ile doğduğunu belirtir. Freud, bu iki duygunun, insanın hayatını devam ettirebilmesi ve hayatını idame ettirebilmesi için önemli olduğunu vurgular. İlk olarak cinsellik duygusu, insanoğlunun medeniyet kurabilmesi için gereklidir, ölüm ve öldürme duyguları ise kişinin kendi duygularına zarar vermek yerine dış dünyadan nesnelere ya da kişilere karşı yıkıcı güç olması nedeni ile önemlidir.

Sigmund Freud, topografik ve yapısalci kişilik kuramları ile insan psikolojisini ve davranışlarını irdeler. Topografik kişilik kuramını bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı olarak üç kısma ayırır. Freud, insanı anlayabilmek için bilinçdışının dikkate alınması gerektiğini savunmuştur. 1923 yılında ruhsal aygıtla ilişkin yapısalci kişilik kuramını açıklamasıyla topografik kuram önemini yitirmiştir. Öte yandan, topografik kuram zihinsel olayların farkında olunması noktasında geçerliliğini korur.

Topografik kuramda ilk olarak bilinç kavramını tanımlamak gerekmektedir. “Bilinç, dış dünyadan ya da bedenin içinden gelen algıları fark edebilen zihin bölgesidir. Bedensel algıları, düşünce süreçlerini ve heyecanla ilgili durumları kapsar” (Geçtan, 2020: 28). Diğer bir kavram olan bilinçöncesi kavramı kişinin dikkatini zorlaması ile bilinç düzeyinde algılanabilen zihinsel olaylar ve süreçlerden oluşmaktadır. Bilinçdışı ise kişinin farkında olmadığı tüm istek, duygu ve düşünceleri içeren kısımdır. Bilinçdışı, sansür mekanizmasının engeli dolayısıyla bilinç düzeyine ulaşma imkânı olmayan zihinsel süreçleri kapsar. Psikanalitik tedavi ile kişinin zihnindeki arzu ve istekler bilinç düzeyine ulaşabilir. Bu arzu ve istekler, insanı zararlı bir davranışa yönlendirebilir, ek olarak arzu ve istek kavramı doyuma ilişkili olduğu için doyuma ulaşmak istenebilir, böylece de zararlı olan ortaya çıkar. İnsanın kötü diye adlandırabilecek karanlık tarafı ortaya çıkar. İnsanda kötülük olarak düşünce ve harekete yansıyabilen bu karanlık tarafı, Freud bilinçdışı kavramı ile ilişkilendirir.

Freud, 1926 yılında yayımladığı *Ego ve İd* adlı yapıtında Yapısalci Kişilik Kuramı isimli yeni bir görüşünü açıklar. Bu görüşe göre, kişilik id, ego ve süperego adı verilen üç ana sistemden oluşmaktadır. Bu üç ana sistem insan davranışını meydana getirir ve üçü bağımsız olarak tek başına çalışamaz.

Freud, yapısalci kişilik kuramında kişiliğin temeline id adı verilen terimi yerleştirir. “İd, kişiliğin temel sistemidir. İd, kalıtsal olarak gelen içgüdüleri de kapsayan ve doğuştan var olan psikolojik gizil güçlerin tümüdür” (Geçtan, 2020: 44). Saffet Murat Tura, id terimini, biyolojik ve artzamanlı yönü olan bir kavram ve libidonun, içgüdüsel enerjilerin kaynağı olarak niteler (Tura, 2021: 50). Bedenin maddesel arzuları id tarafından karşılanmak istenir.

Temel biyolojik içgüdüler, bu sistemde yer alır. İd, fazla enerji birikimine bir süre sonra dayanamaz ve organizmada gerilim meydana gelir. İd ise bu gerilimi bastırabilmek için boşaltma yoluna gider. Bu boşaltma yoluna idin haz ilkesi adı verilir. İdin haz ilkesi, refleks eylemler ve birincil süreçler adı verilen iki ilkedен yararlanır.

Doğuştan var olan otomatik tepkilere refleks eylemler adı verilir. Refleks eylemler, birincil süreçlerden daha basittir. Organizmada meydana gelen gerilimi anında giderirler. “Birincil süreçler ise organizmada meydana gelen gerilimi gidermek için gerilimi ortadan kaldıracak kişinin ya da objenin imgesini oluşturur. Birincil süreç, örneğin, aç bir insana herhangi bir besin maddesinin zihinsel görüntüsünü sağlar. (...) Normal bir insanda birincil sürecin en iyi örneği, çoğu kez isteklerin ve ihtiyaçların anlatım bulduğu rüyalardır. Freud, bu olgu için istek doyumu deyimini kullanmıştır. Bu istek doyurucu zihinsel imgeler, idin tanıdığı tek gerçektir” (Geçtan, 2020: 45). Birincil süreç, tek başına organizmadaki gerilimi gideremediğinde kişilik yapısının ikinci sistemi ego kendini gösterir.

Ego, organizmanın gerçek dünya ile etkileşime geçme aşamasında kendini gösterir. Ego, id’in isteklerini gerçeklik ilkesinin egemenliğinde gidermeye çalışır. “Gerçeklik ilkesinin amacı, ihtiyacın giderilmesi için uygun bir obje buluncaya kadar gerilimin boşalmasını ertelemektir. Gerçeklik ilkesi haz ilkesini geçici olarak engeller” (Geçtan, 2020: 45).

Kişiliğin yürütme organı olarak tanımlanan ego, id, süpergo ve dış dünyanın birbiri ile çatışmalarının arasında kalkan görevi görür. Ego, idden bağımsız çalışamaz, id olmadan varlığını sürdüremez.

Kişiliğin son gelişen sistemi ise süpergodur. Süpergo, kişiliğin ahlaki ve vicdani yönünü oluşturan ve toplum ideallerini ve geleneksel değerleri temsil eden bir sistemdir. Kusursuzluğu model alan süpergo, bir olgunun doğru ya da yanlış olduğuna karar verip toplum tarafından onaylanmış hususlara göre davranmayı esas alır. Süpergonun başlıca üç işlevi vardır: İlki, idden gelen dürtüleri bastırmak. İkincisi, egoyu gerçekçi amaçlardan çok ahlaki amaçlara yönlendirmek. Üçüncüsü ise kusursuz olmaya çalışmak. Süpergo, id ve egoya kendi isteği doğrultusunda kontrol eder. Engin Geçtan’a göre çok geniş anlamda id kişiliğin biyolojik yönünü, ego psikolojik ve süpergo toplumsal yönlerini oluşturur (Geçtan, 2020: 48). Süpergo, ahlaki değerlerin yer aldığı bir sistem olduğundan id ve egoya karşı ahlaki değerlere ve toplumsal yargılara uygunluğu belirlemek ister. Süpergo, bir durumun yapılıp yapılamayacağı ile ilgilenir. “Süpergoyu ilgilendiren husus, bir şeyin doğru ya da yanlış olduğuna karar verip, toplum ya da temsilcileri tarafından onaylanmış ölçütlere göre davranmaktır” (Geçtan, 2020: 47).

Kişiliğin temel sistemi olan id, hazza ulaşma noktasında bilinçdışındaki onaylanmayan, yıkıcı eylemleri doğurabilir. İdin isteklerini gidermeye çalışan egonun savunma mekanizması ile de mücadele durumundadır ve savunma mekanizmasının kırılması ile yıkıcı, kötü eylemler doğabilmektedir. Kötülüğün temelindeki sistemin id olması, yapısalcı kişilik kuramında kendini göstermektedir.

Freud, 1915 yılında *Üç Tartışma* başlığı altında yayımladığı yapıtında, çocuk üzerinde psikolojik ve cinsel gelişimin birbiri ile ilişki içinde olduğu beş dönemden söz eder. İlk dönem oral dönemdir. Gelişimin ilk basamağı olan oral dönem, 1-1,5 yıl boyunca devam eder. Bebeğin ihtiyaçları ve kendini ifade etmeye çalışması ağız bölgesindedir. Susuzluk, açlık, emme, yutma ile ilgili duyular ağız bölgesi ile ilişkilendirilen başlıca duyulardır. Oral dürtülerin libidoya yönelik öge (oral erotizm) ve Saldırgan öge (oral sadizm) olmak üzere iki ögesi vardır. Libidoya yönelik öge yani oral erotizm, oral gerginliğin yol açtığı duruma son vermeyi hedefler. Hedeflenen durum sona erdiğinde gevşeme ya da suskunluk kendini gösterir. Saldırgan öge yani oral sadizm ise ısırma, çiğneme, tükürme gibi saldırgan eylemler ile ilişkilidir. İnsandaki yıkıcı eğilimlerin, şiddetin ilk belirtilerini oral sadizm oluşturur.

Oral dönemin sağlıklı ve başarılı ile geçmesiyle kişide aşırı bağımlılık ya da kıskançlık gibi duygular kendini göstermez. İnsanlara değer verme ve bunun sonucunda da güven duygusu gelişir.

Oral dönemi takip eden ikinci dönem anal dönemdir. Bu dönemde çocuk, dışkının tutulması ya da boşaltımı işlevleri üzerindeki denetimi öğrenir. Bu dönemde tuvalet eğitiminin, çocuğun karakter özelliklerinde önemi oldukça fazladır. Burada annenin yaklaşımı önemlidir. Çocuk, aşırı cezalandırılma sonucu dışkı boşaltmaya karşı korku geliştirebilir. Çocukta inatçılık, katı görüşlülük, para harcamaktan çekinme, cimrilik eğilimlerine rastlanılabilir. Çocuktaki dışkı tutma çabası, duygusal tepkilerin engellenmesine neden olabilir. Karşıt duyguların (sevgi-nefret) birlikte yaşanması, derbederlik, öfke nöbetleri, başkaldırma gibi eğilimler ortaya çıkabilir.

Diğer bir dönem fallik dönemdir. Bu dönemde çocuk, cinsel bölgelerin uyarılmasından heyecan duyma ve cinselliğe karşı ilgi geliştirir. Kendi cinsel organlarını tanımaya çalışır. Oidipus kompleksi, fallik dönemde görülür. Bu dönemde çocuk ile anne ve babası arasında yoğun bir sevgi ilişkisi kendini gösterir. Freud, yarışma, rekabet ve düşmanlık duygularının giderek daha belirgin olması ile değişen bu ilişkilere Oidipus Kompleksi adını verir. Kız ve erkek çocuklarda değişik biçimde kendini gösteren Oidipus kompleksi, erkek çocuklarda anneye yönelik cinsel dürtülerin hadım edilme endişesi ile sona erer. Fakat kızlarda, hadım

edilme kompleksinin bir sonucu olarak kendini gösterir. Kız çocuk, Oidipus kompleksi ile erkek cinsel organından yoksun olmanın hayal kırıklığı içerisinde, sevme ve sevilme beklentilerini babasına yöneltir. Babasını en büyük rakibi olarak gören erkek çocuk, onu hayatından çıkarmak ister. Öte yandan babasına yönelik bu saldırgan düşüncelerinden cezalandırılabileceğini de düşünür ve babanın kendisini cinsel organından yoksun bırakacağı düşüncesine kapılır. Freud bu düşünceye hadım edilme kompleksi (kastasyon) adını verir. Kendisini babasıyla mücadele içinde bulan çocuk, saldırgan hisler geliştirir.

Kız çocukta bu durum kendini değişik örneklerle gösterir. Bu dönemde kız çocuk, erkek cinsel organının kendisinde olmadığını fark ettiğinde hayal kırıklığına uğrar. Bu durumdan da annesini sorumlu tutar ve suçlar. Annesini suçlayan kız çocuğunda bazen bu düşmanlık duyguları çok yoğun yaşanır. Yoğun duygular ise ileriki zamanlarda anne ve kız ilişkisinde olumsuz durumların yaşanmasına neden olabilir.

Freud, Oidipus kompleksinin ve özellikle de hadım edilme korkuları ile kızlarda erkek cinsel organına imrenme duygularının, fallik dönem süresi içinde çözümlenmemesinin, ileriki yıllarda nevrozlara ve karakter bozukluklarına yol açtığı görüşünü ısrarla savunmuştur (Geçtan, 2020: 41). Dönemlerin işleyişindeki bu aksaklıklar ve kompleksler kişinin ileriki zamanlarda saldırgan bir tavır takınıp kendisine ve çevresine zarar vermesine neden olabilir.

Diğer bir dönem olan gizil (latent) dönem ise cinsel dürtülerin durgunluk gösterdiği dönemdir. Oidipus kompleksinin bitişinden erinliğin yani buluşun ilk dönemlerine kadar kendini gösteren gizil dönemde, kız ve erkek çocuklar hemcinsleri ile yakınlaşır. Diğer insanlarla etkin iletişim kurma becerisinin, cinsel ve saldırgan enerjilerin yerini aldığı dönemdir. Bu dönemin amacı, fallik dönemin sonlarına doğru çocuğun kendi cinsinden olan ebeveyni ile kurduğu ilişkiyi ve özellikle kendi cinsiyetine dair toplumsal rolünü güçlendirmek olarak verilebilir. Gizil dönem başarılı bir şekilde atlatılmadığında iki tür aksaklık meydana gelir. Çocuk içsel dürtülerinin denetimini sağlayamadığında, enerjisini öğrenme ve becerilerin gelişmesini arka plana atar. Diğer türlü ise aşırı denetim mekanizması ile kişiliğinin sağlıklı bir şekilde gelişmesini engeller ve obsesif karakter ortaya çıkar (Geçtan, 2020: 41).

11-13 yaşlarından ergenliğin genç yetişkin yıllarına kadar süren dönem ise genital dönemdir. Genital dönemde, çocuğun fizyolojik olgunluğa eriştiği ve hormonlar neticesinde de cinsel dürtülerin gücünün arttığı görülür. Bu dönemde amaç, ergenin ailesi ile olan bağımlılığından kopması ve aile dışındaki karşı cinsten kişilerle ilişkiler kurmayı başarabilmesidir. “Karşı cinse ilginin yanı sıra toplumsallaşma, grup etkinliklerine katılma,

meslek seçimine ilişkin tasarılar ve yuva kurma isteği belirir. Kişi giderek, zevk arayan özsever çocuktan gerçeklere yönelik toplumsal yetişkine dönüşür” (Geçtan, 2020: 42).

Önceleri Kompleks Psikolojisi, sonraları ise Analitik Psikoloji adlı ekolün kurucusu olan Carl Gustav Jung, psikoloji alanına Freud kadar önemli kavramlar kazandırır. Jung, ekolünde kişiliğin tamamını psişe olarak tanımlar. Günümüzde zihin sözcüğü ile karşılanan psişe, bilinçli veya bilinçdışı tüm duygu ve düşünceleri kapsar. Kişinin, fiziksel ve toplumsal çevresine uyum sürecinin sağlanmasına olanak verir. Bilinç kavramı ise kişinin doğrudan farkında olduğu zihnin bir parçasıdır. Bilinç, doğum öncesinden itibaren oluşmaya başlar. Zihnin bilinçli ve bu bilinç düzeyindeki algılardan, düşünce ve duygulardan oluşan diğer bir işleyişi ise egodur. Kişinin bir duyguyu, düşünceyi ya da anıyı seçebilmesi için egoya ihtiyacı vardır. Ego, kişinin yaşadığı çok az olayı, düşünceyi bilinç düzeyine çıkarır. Egonun geri çevirdiği duygu, düşünce ve anılar ise Kişisel Bilinçdışı adı verilen zihnin parçasında birikirler. Jung’a göre bilinçdışı, bilinçten daha önce var olmuştur. “Burada ya bilince hiç ulaşamamış ya da bilince ulaştıktan sonra çatışma yarattığı için bastırılmış ve geri gönderilmiş yaşantılar bulunur. Bir başka deyişle, bu yaşantılar ya bilince ulaşamayacak kadar zayıf ya da bilinç düzeyinde varlıklarını sürdüremeyecek kadar güçsüzdürler” (Geçtan, 2020: 165). Jung, daha önce bilinçte yer etmiş yaşantılardan kaynağını alan kişisel bilinçdışının yanında kolektif bilinçdışının varlığından da söz eder. Yani bilinçdışını, kolektif ve kişisel olmak üzere ikiye ayırır. Jung’a göre insan zihninde, evrim tarafından şekillenmiş birtakım öğeler mevcuttur. Birey, geçmiş ile ilişkilidir ve bu ilişki hem kendi türünün geçmişini hem de insanlığın geçmişini kapsar. Kolektif bilinçdışı, kişinin atalarının davranışlarına benzer davranışlar geliştirmesini açıklar. Örneğin, bir insanın kıtlık ya da savaş görmeden bu gibi olaylardan korkması. Atalarımızın nesiller boyu yaşantıları, travmaları ve kırılma noktaları insanlara aktarılmış ve hafızalarına yerleşmiştir. Masallar, efsaneler ve mitler ise kolektif bilinçdışının aktarıldığı en önemli kaynaklardır. Kolektif bilinçdışının en önemli kavramı ise arketiptir. İlk yaşantı, ilk düşünce, ilk model gibi anlamlara gelen arketip kavramı, nesillerin, devirlerin, büyük kitlelerin yaşadıkları süreçleri, kırılmaları temsil eder. Belli davranış kalıplarını, ruhsal yapıları barındıran arketipler, ulustan ulusa ya da kişiden kişiye değişmez. Her insan temelde aynı arketiplere sahip olup arketip ile etkileşimden sonra bireysel farklılıklar oluşabilir.

Jung, bazı arketiplerin insanın kişilik yapısında çok önemli bir yerde olduğunu çizer ve bu arketiplere şunları örnek verir: Persona, anima- animus, gölge ve hilebaz.

Persona

Persona, kişinin toplum tarafından dışlanmaması ve toplumdaki onay alabilmek için olmayan biri gibi davranmasıdır. Kişi, girdiği ortama göre farklı davranış şekillerinde bulunabilir. Kişi, birden çok persona geliştirebilir. Persona, bir insanın yaşamını devam ettirebilmesi için oldukça önemlidir. “İnsanlarla iyi geçinmemizi, hatta hoşlanmadığımız kişilerle birlikteyken bile dostça tutumlar takınmamızı sağlar. İnsanın çıkarlarını korumasına ve başarıya ulaşmasına yardımcı olur” (Geçtan, 2020: 169). Personanın insana yararı kadar zararı da olabilir. “Persona topluma uyum sağlamak hususunda yararlıdır fakat “ben”liğimizin önüne geçtiğinde bazı zararlara yol açabilir. Kişi benliğini öteleyip “persona”sı ile özdeşleşirse –diğer bir deyişle maskesinin rolüne kapılırsa- “ego şişmesi” denilen ruhsal bir durum gerçekleşir” (Öztürk, 2017: 46). Kişi, ortamlardaki farklı davranışlarına kendisini fazla kaptırırsa kendine yabancı hale gelir ve gerilim ortaya çıkar. Kişi, yalnızlık çekmeye başlar ve çevresine de yabancılaşır.

Anima- Animus

Jung, insanın dış dünya ile ilişkisi olarak personayı kullanırken kişinin içe dönük tarafı olarak ise erkeklerde anima, kadınlarda animus kavramını kullanır. Bu kavramlar, kişinin ruh yapısının simgesidir. Jung’a göre, kadında erkek, erkekte kadın karşı cinsine dair özellikler bulunur. Bu özellik, kadınların ve erkeklerin birbirlerini daha iyi anlayabilmelerine olanak sağlamıştır.

Anima, erkek zihninin kadın tarafını belirtmek için kullanılır. Erkek zihnindeki anima sayesinde kadınlar ile uyumlu bir iletişim ve ilişki kurmakta zorlanmaz. Erkeğin kadın ile ilk bağı annesi aracılığıyla olur. Anima burada devreye girer ve erkeğin daha sonraki yıllarda kadınlarla olan ilişkisini etkiler. Erkek buna göre seçimler yapar. Eğer erkek bir kadına ilgi duyuyorsa kadın, erkeğin animasına uygun nitelikler taşıyordur.

Animus ise kadın zihninin erkek tarafıdır. Animus, kadının erkek ile olan ilişkilerinde önemli rol oynamaktadır. Kadının erkek ile olan ilk ilişkisi ise baba aracılığıyla olur. Kadında animus, ileriki zamanlarda erkekler ile olan iletişimini etkiler. Kadın animusuna uygun özellikler taşıyan bir erkeği beğenir, onunla ilgilenir.

Anima veya animusun sönmesi ya da seyrinde gelişmemesi olumsuz sonuçlar doğurabilir. “Jung’a göre, Batı kültürünün kadındaki erkeksi eğilimleri ve erkeklerin dişilik özelliklerini hoş karşılamaması, personanın egemen olmasına ve anima ya da animusun ezilmesine neden olmaktadır” (Geçtan, 2020: 170).

Gölge

Kişinin kendi cinsiyetinden olan diğer kişiler ile bağımlı etkileyen arketiptir. Kişinin hemcinsleri ile olan iletişimde ve ilişkilerinde beliren iyi ve kötü taraflarının yansımalarıdır. Gölge, kişinin hayvansı tarafını içeren arketip olarak karşımıza çıkar. Kişinin, toplumda yaşayabilmesi ve buna bağlı olarak değer kazanabilmesi için bu hayvansı tarafı kontrol altına alması gerekmektedir.

Gölge, kişinin bastırılmış cinselliğini, fikirlerini arzularını, içgüdülerini kapsayan bir arketiptir. “Kişinin kendi ahlak değerlerine ters düşen; kıskançlık, saldırganlık, nefret vb. duygular gölge arketipinin parçalarıdır” (Uygur ve Mungan, 2021: 38). Kişi, kendisi ve toplumdakiler ile bu arzularını, duygularını doyuma ulaştırabilmek için çatışma halindedir. Kişi, arzularına ulaşabilme ve doyumunu sağlayabilme çatışmasında karşısındakini ortadan kaldırma eğilimini gösterebilir. Bu da kötülüğe yol açan bir durum haline gelir.

Hilebaz

Hilebaz arketipi, çeşitli hileler ile insanları aldatır, şaşırtır. “Hilebaz, insanları kendisine inandırmak için kandırır ve sonra ayaklarını kaydırır. Ona inanmamızı, güvenmemizi sağlar ve ardından bize ihanet eder. Sonra da acınası durumumuza güler” (Moore&Gillette, 1995: 29). İnsanları aldatıp, şaşırtmak hilebazın en önemli tutkularından biridir. Kötücül bir özelliğe sahip olan hilebaz, kendi düşünce sistemine uymayan kişileri, çeşitli oyunlar, hileler aracılığı ile kandırmaktadır. “Hiyerarşik düzeni tersine çevirebilen bu arketip çoğunlukla bir anti-kahramandır. Akıllıların tüm çabalarıyla yapamadıklarını aptallığıyla becerebilen bir figür olarak kargaşacı, yıkıcı ve gürültücü ruh ile yakından alakası vardır” (Öztürk, 2017: 290). Hilebaz arketipi çeşitli görünümler ile kişileri aldatmak, kandırmak ister:

“Hilebaz fantazması muzip anlatılarda, karnaval coşkusunda, şifa ve büyü ritlerinde, dinsel korku ve aydınlanmalarda, kimi zaman açık seçik, kimi zaman da muğlak biçimlerde, tüm zaman ve mekânların mitolojisinde dolanır durur, belli ki bir "psikologem", yani çok eski bir arketipik psişik yapıdır” (Jung, 2013: 126).

Hilebaz arketipinin en önemli özelliklerinden biri bilinçsizliğidir. Bu arketipte, kahraman bilinçsizliğinin neden olduğu kötücül olma özelliğini taşımaktadır. Hilebaz arketipi, kötücül bir nitelik taşımakta ve kötülük ile ilişkilendirilmektedir.

Psikolojik kötülüklerin meydana gelmesinde bireylerin ruhsal durumları oldukça önemlidir. Bireyin ruhsal durumunda yaşadığı aksaklık, karmaşık psikolojik kötülüklerin açığa çıkmasında rol oynamaktadır. Dengenin sağlanmasının önemi bu noktada kendini göstermektedir.

3. İNCELEME

3.1. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaşamı ve Edebi Kişiliği

Modern Türk Edebiyatının en önemli yazarlarından biri olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, 27 Mart 1889'da Kahire'de dünyaya gelmiştir. Yakup Kadri'nin annesi İkbâl Hanım, babası Kadri Bey'dir. Çocukluğunun ilk yıllarını Mısır'da geçiren Yakup Kadri, aile büyüklerinin vefat etmesi ve babası Kadri Bey'in savurgan tutumu dolayısıyla ailesi ile birlikte Mısır'dan ayrılıp Manisa'ya yerleşmek zorunda kalır. Manisa'ya yerleştiklerinde Yakup Kadri buradaki yaşam tarzına alışmakta zorlanır.

İlköğrenimine dört sınıflı Fevziye Mektebi'nde başlar ve burada iki yıl geçirdikten sonra İzmir İdadisi'ne devam eder. Babası 38 yaşındayken vefat eder, bunun üzerine Yakup Kadri ve annesi Mısır'a geri döner. Bir müddet İskenderiye'deki Frères Mektebi'ne bir müddet de İsviçre Lisesi'ne devam eder. Yakup Kadri, Frères Mektebi'nde öğrendiği Fransızcayla, Fransız şair ve yazarlarını okur. “Bu Mısır günlerinde, Miralay İsmail Hakkı Bey, Kemal Mithat Bey, Ali Kemal, Ahmet Saip, Abdullah Cevdet, İsmail Gaspirenski, Sami Paşazade Sezai gibi Jön Türklerle tanışır. Jön Türklerin etkisiyle siyasî fikirler onda da yeşermeye başlar. Özgürlük ve vatan sevgisi yanında istibdat düşmanlığı da bu şekilde gelişir” (Akçay, 2012: 3).

1908 yılında ablası ve annesi ile beraber İstanbul'a geri dönen Yakup Kadri, Hukuk Fakültesi'ne kaydolar. Üç yıl öğrenim gördükten sonra okuldan ayrılır. 1909 yılında ise arkadaşı Şahabettin Süleyman aracılığı ile Fecr-i Âti topluluğuna katılır. Aynı zamanda *Peyam* ve *İkdam* gazetelerinde yazılar yazan Yakup Kadri, bunun yanında *Servet-i Fünun*, *Resimli Kitap*, *Türk Yurdu*, *Yeni Mecmua* dergilerinde de çeşitli yazılar kaleme almıştır. 1916'da ise tüberküloz hastalığına yakalanır, İsviçre'ye tedavi amacı ile giderek üç yıl kalır.

1923-1931 yılları arasında Mardin milletvekilliği görevinde yer alan Yakup Kadri, 1931-1934 yılları arasındaysa Manisa milletvekilliği görevinde bulunur. 1934'te Tiran, 1935'te Prag, 1939'da Lahey, 1942'de Bern ve 1955'de Tahran elçiliklerinde görev yapar. 1961- 1965 yılları arasında tekrardan milletvekilliği görevine geri dönen Yakup Kadri, 1965 yılında siyasetten çekilir.

Yakup Kadri, 13 Aralık 1974 yılında, Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde hayatını kaybeder. Cenazesi, İstanbul'da Yahya Efendi Mezarlığı'na defnedilir.

Yakup Kadri'nin edebiyat ile ilişkisi küçüklük yıllarına dayanmaktadır. Annesinden dinlediği *Monte Kristo* ve *Ekmekçi Kadın* gibi eserlerle büyüyen Yakup Kadri'nin, edebiyat merakının başladığı yıllar bu zamanlara tekabül eder.

“Annem bütün bir kışın uzun geceleri, bize ‘Ekmekçi Kadın’ı okuduktan sonra ertesi kış Monte Cristo diye daha büyük bir romana başlamıştı. Bu ‘Ekmekçi Kadın’ gibi beni yalnız kalbimin köklerinden kavrayan bir acıklı hikâye değildi. Onda, bütün varlığım sanki sonsuz bir hayal deryasına kapılıp gitti. (...) Monte Cristo adasının yanında Manisa neymiş? Bizim evimiz neymiş?” (Karaosmanoğlu, 1957: 191).

İzmir İdadisi'nde Muallim Naci, Mehmet Celal, Vecihi gibi yazarları okur. Daha sonra Ömer Seyfettin, Şahabettin Süleyman gibi isimlerle tanışır. Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Tevfik Fikret gibi yazarları tanınması ile de Servet-i Fünun dünyasına girer. Yakup Kadri, artık tamamen Maupassant, Emile Zola, Balzac gibi Fransız yazarların dünyasına girer ve Maupassant'ın etkisiyle Schopenhaur'un karamsar hayat felsefesinden etkilenir. Maurice Barres ise Yakup Kadri'yi derinden etkileyen bir başka Fransız yazardır. “Bu yazar Yakup Kadri'yi benliğin yıkılmaz bir mabet olduğu fikrine götürür. Maurice Barres, eserlerinde; dış dünyanın barbar olduğunu, benliğin işlenmesi gerektiğini, hürriyetin ancak benliğin işlemiş ve onu barbarların esaretinden kurtarmış insanlara layık olduğunu, benlikle evren arasında bir ahenk kurulması gerektiğini ileri sürer” (Aktaş, 2014: 21).

Yakup Kadri, 1908 yılında Refik Halit, Şahabettin Süleyman, Faik Ali ve Müfit Ratib'in aralarında olduğu arkadaş grubu ile bir topluluk kurmayı amaçlar. Bu dönemde, *Peyam* ve *İkdam* gazetelerine yazılarını gönderir. Sanat şahsi ve muhteremdir görüşünü benimseyen Fecr-i Ati topluluğu sanatçıları, Servet-i Fünun sanatçıları ile sık sık tartışmaya girer.

Yine aynı dönemde 1913 yılında, Yahya Kemal Beyatlı ile Nev-Yunanilik fikrini benimseyen Yakup Kadri, Eski Latin ve Yunan'a dayalı bir edebiyat görüşünü benimser. Yakup Kadri, bir yazısında insanlık tarihinin en büyük kişisini Homeros olarak kabul eder. Homeros'u Yunan, Roma ve Batı medeniyetinin merkezinde görür. Yakup Kadri, *Siyah Saçlı Yabancı* ile *Berrak Gözlü Genç Kızın Sözleri* isimli mensure eserlerini bu anlayış doğrultusunda kaleme almıştır.

Şerif Aktaş'a göre, Yakup Kadri'nin 1922'de yayınladığı *Nur Baba* isimli romanında Yunan tarzının izlerini görmek mümkündür. *Sodom ve Gomore*'de de Tevrat'a ile ilişkili unsurların yanında Eski Yunan edebiyatının izlerini bulunmaktadır (Aktaş, 2014: 24).

Yakup Kadri, Yunan ve Latin edebiyatına duyduğu ilginin yanında Doğu mitolojisi ve mistisizmine de ilgi duyar. Çamlıca'daki Kısıklı Bektaşî Tekkesi'ne giren Yakup Kadri, buradaki gözlemlerine *Nur Baba* romanında yer verir.

1912- 1913 yılları arasında kısa bir dönemde Yakup Kadri'nin düşünce dünyasında etkin olan bu akım, 1916'da yerini Milli Edebiyat akımına bırakır. Yakup Kadri, Milli Edebiyat ve Türkçülük akımlarından etkilenmeye başlar. Ziya Gökalp ve Maurice Barres'ten etkilenerek Milli Edebiyat anlayışını benimseyen Yakup Kadri, artık toplum için sanat anlayışına yakındır. "Savaş yıllarında Tetkik-i Mezalim heyetiyle yurdu dolaşarak gördüğü facialardan sonra, milli bir edebiyatın vatanını Anadolu'da bulacağını anlar. *Milli Savaş Hikâyeleri*'nde ve *Yaban*'la başlayan roman serisinde artık hep o toprağın hikmetini dile getirecektir: Yakup Kadri, Anadolu halkını sevmiş ve anlatmış olan Yunus Emre, Karacaoğlan gibi şairlere bu yüzden hayrandır" (Özdamar, 2008: 43). Bireycilikten toplumsallığa geçiş yapan Yakup Kadri, Mütareke döneminde mensur şiiri *Erenlerin Bağından*'ı yazmıştır. 1920 yılında *Kiralık Konak*, 1921'de *Nur Baba*, 1922'de *Okun Ucundan*, 1923'te *Kadınlık ve Kadınlarımız*, 1927'de *Hüküm Gecesi*, 1928'de *Sodom ve Gomore* isimli eserlerini yayımladı. Kurtuluş Savaşı gözlemleri ile 1932 yılında *Yaban*'ı, 1934'te ise *Ankara* romanını yazdı. 1937'de *Bir Sürgün*, 1949'da *Panorama I*, 1952'de *Panorama II* ve 1956'da da *Hep O Şarkı* isimli romanlarını yayımladı.

Yakup Kadri, 1932 yılında Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin gibi isimlerle *Kadro* dergisini kurar. Dergi iki yıllık yayım hayatının sonunda 1934 yılında kapatılır.

Yakup Kadri, Türk milletinin tarihini, kültürel-toplumsal değişimini konu edindiği romanlarında, dönemin toplumsal ve siyasi olaylarını öne çıkarmıştır. Bozulan bir cemiyetin çürümüş yanlarını ele alması, Batılılaşma sorununu işleme, Cumhuriyet ile gelen ilke ve inkılâpların halk tarafından benimsenememiş olması ve bu gibi toplumsal olayları romanlarında ele alması onun realist bir yazar olması ile ilişkilidir. Realist yazarlar, hayatın içerisindeki insana dair gerçeklikleri yansıtır. Bu gerçeklikler insana özgü çürüme, kötülük olgusu gibi konularla ilgili yakından bağlantılıdır. Realist yazarlar, insanı her yönüyle, olduğu gibi ele almayı amaçlar. Bu amaç doğrultusunda eserlerinde kötülük olgusu önemli bir yer tutar.

Yakup Kadri'nin realist bir yazar olması neticesinde ele aldığı toplumsal olaylarda, ortaya çıkan ahlaki bozulmalarda, ahlaki düşkünlüklerde kahramanlar ve kahramanların eylemleri sonucu kötülük doğmuştur.

Türk milletinin sosyal ve siyasi yaşamının izlerini realizm etkisi ile görmek mümkündür. O, romanlarında, hikâyelerinde açık ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. “Yakup Kadri romanlarıyla Türkçenin realist teknik, tasarım ve duyarlılığa has genişliğe ulaşması; sürdürülen hayatın gerçekliğini kültür dilinin sınırlarını zorlamadan anlatılabilecek esnekliğe kavuşması yolunda hizmet etmiştir. Bu dil, mekânla bütünleşen insanın ruh hâlini, çevresinin görünüşünden hareketle hissettirir; insanın doğal görünüşten, olay ve sosyal hayattan aldıklarıyla kendi iç dünyasını nasıl şekillendirdiğini ifade eder” (Aktaş, 2014: 114).

3.2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Eserleri

3.2.1. Romanları

Kiralık Konak

1921 yılında yayımlanan ve Yakup Kadri'nin ilk romanı olan *Kiralık Konak* konusunu Naim Efendi'nin konağında yaşanan olaylardan alır. 1908- 1918 yılları arasındaki dönemi konu alan *Kiralık Konak*, Batılılaşmanın getirdiği aile yapısındaki değişimi gözler önüne sermektedir.

Kiralık Konak, Tanzimat'tan sonra gelen Batılılaşma ile toplumun en küçük birimi ailedeki değer kargaşalarını, nesiller arası kopuşu, batılılaşmanın yanlış anlaşılması ile ortaya çıkan yozlaşmayı, alafanga tiplerin toplum ve aile içerisindeki durumunu işler. “Bu durum ise Abdülhamit dönemi (1876-1941) nazırlarından Naim Efendi'nin konağı çevresinde, II. Meşrutiyet yıllarından (1908), I. Dünya Savaşı'nın çıkışına kadar (1914) kadar geçen zaman arasındaki olaylarla ilişkilendirilerek ortaya konur” (Akpınar, 2002: 11). Romandaki çatışma Naim Efendi ile torunu Seniha arasındadır.

Romanda üç temel kişi vardır: Naim Efendi, Seniha ve Hakkı Celis. Servet Bey, Faik Bey, Cemil, Sekine Hanım, Canan Kalfa, Nuriye ve Neyyire Hanımlar ve Selma Hanımefendi ise diğer kişilerdir.

Nur Baba

1921 yılında Akşam gazetesinde tefrika edilmeye başlanan ve gelen eleştiriler üzerine yarım kalan *Nur Baba*, 1922 yılında kitap olarak yayımlanmıştır. Yakup Kadri, *Nur Baba* romanı ile tekkenin teşekkülünü ve hayata dair yansımalarını aktarmaktadır. Yazar, bu romanın ikinci baskısında bir ön sözle ayrıca açıklamaya ihtiyaç duymuştur. “Yakup Kadri, *Nur Baba* adlı bu romanla imparatorluk dönemi kültür hayatımız içinde önemli bir yeri olan kuruluşların yirminci yüzyıl başlarında, kendi içlerinde nasıl çözüldüğünü gözler önüne serer” (Aktaş, 2014: 48). *Nur Baba*'da Bektaşî tekkesi çevresinde tekkelerin iç yüzü okuyucuya

aktarılır. Tekkelerin asıl işlevlerinden sıyrılarak içki etkisi ile de nasıl gelenekten uzaklaştığını belirtir. Yazıldığı dönemde, Bektaşî tekkesine ait unsurları sunduğu için çokça eleştirilere maruz kalan *Nur Baba*, olumlu ve olumsuz değerlendirmelerin odağında olmuştur.

Nur Baba romanında, Nur Baba'nın Nigâr Hanım'ı elde etmeye çalışması ve daha sonrasında Nigâr Hanım'ın yalnız kalma süreci işlenir. Şerif Aktaş, *Nur Baba* romanında dergâhtaki düzensizliğe ve ölçsüzlüğe dikkat çeker. “Nur Baba Tekkesi, ölçsüzlüğün, dünyevi unsurlara bağlılığın, şahsi menfaat endişelerinin tekke adap ve erkânına ait lügat altında gizlendiği yerdir” (Aktaş, 2014: 49). Yakup Kadri, Batı etkisi ile başlayan çözülmeyi dini bir zeminde okura aktarmaya çalışmıştır.

Nur Baba romanında Nur Baba, Ziba Hanımefendi ve Nigâr Hanım asıl kişiler olmakla birlikte Macid Bey, Nasib Hanım, Atiye Hanım, Alhotoz Afife Hanım, Derviş Çınarı ve Celile Bacı romandaki diğer kişilerdir. Roman, Nur Baba adını taşısa da romanda asıl değişim hikâyesine şahit olunan kişi Nigâr Hanım'dır.

Hüküm Gecesi

Yakup Kadri'nin üçüncü romanı olan *Hüküm Gecesi*, 1927'de kaleme alınmıştır. Romanda, 1908- 1911 yılları arasındaki siyasi olaylar ile yazar Ahmet Kerim'in mücadelesi anlatılır. Şerif Aktaş'a göre Yakup Kadri, *Hüküm Gecesi* romanı ile kapalı ve sınırlı bir mekândan geniş bir çevreye adım atmıştır. *Kiralık Konak*'ta Naim Efendi konağı, *Nur Baba*'da tekke; olay örgüsünün merkezinde yer almaktaydı (Aktaş, 2014: 50). Gazeteci olarak yazmaya başlayan Yakup Kadri, Ahmet Samim ve Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesine neden olan siyasi olayların merkezinde yer almış, İttihat ve Terakki'nin baskısını yakından görmüştür. Aradan geçen on beş, on altı yıldan sonra gözlemlerini gazeteci kimliğinin yanında romancı kimliği ile yazıya dökmüştür. Romanda, Ahmet Kerim'in başından geçenler anlatılır. Romanda yer alan kişilerin gerçek kişiler olması ve İttihat ve Terakki'yi konu edinmesi bakımından roman dönemin önemli yapıtlarındandır. Romanın değişim geçiren en önemli kişisi Ahmet Kerim'dir. Ahmet Samim, Samiye, Ahmet Kerim'in annesi, Sırrı Bey Hasip Bey, Ali Kemal ise diğer kişilerdir.

Ahmet Kerim, *Nida-yı Millet* gazetesinde yazan muhalif bir yazardır. Yakın arkadaşı Ahmet Samim ile birlikte İttihat ve Terakki karşıtıdır. Ahmet Samim'in vurularak öldürülmesi ile birlikte Ahmet Kerim büyük bir değişim geçirir. Ahmet Kerim, İttihat ve Terakki'ye karşı olumsuz bir tavır alır. Ahmet Kerim ne yapacağını, nereye gideceğini bilemez. Gazete kapanır ve Ahmet Kerim işsiz kalır. Onu hayata, evinin önünden geçerken

sesini duyduğu ve aşık olduğu Samiye bağlar. Samiye'nin İttihat ve Terakkici olan ağabeyi Selim Necati, Ahmet Kerim'e bir tuzak hazırlar. Ahmet Kerim ise bunu Samiye'nin yaptığını düşünür ve ondan uzaklaşır. Alemdar gazetesinde yazmaya başlayan Ahmet Kerim, Samiye'yi reddeder. Samiye ise pişmanlık duygusu ile intihar eder. Ahmet Kerim, Samiye'nin intiharında kendini suçlar ve büyük bir suçluluk duygusunun esiri olur. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürölmesi ile Ahmet Kerim, İttihat ve Terakki tarafından tutuklanır. Sinop'a sürgüne gönderilir. Tamamen kendi içine kapanan Ahmet Kerim kendini içkiye verir.

Sodom ve Gomore

İlk kez 1928 yılında yayınlanan *Sodom ve Gomore*, I. Dünya Savaşı'nın ardından işgal altındaki İstanbul'u anlatır. Yakup Kadri, İstanbul'daki sosyal ve siyasi hayatın yansımalarını, ahlaki yozlaşmayı Kitab-ı Mukaddes'teki Sodom ve Gomore şehirleri ile ilişkilendirir. *Sodom ve Gomore* romanında, “Yakup Kadri'nin yapmaya çalıştığı şey de, içinde bulunduğu toplumu, Lût kavmi ile özdeşleştirerek eleştirmektir. Bu bağlamda romanın konusunu işgal altındaki İstanbul'un sosyal yaşayışı, bazı alafanga çevrelerin ahlak düşkünlüğü ve bu atmosfer içinde Necdet'in dramı olarak belirleyebiliriz” (Akınar, 2002: 76).

Sodom ve Gomore'de en önemli üç ana karakter Leyla, Captain Jackson Read ve Necdet'tir. Leyla'nın nişanlısı olan Necdet, İngilizlere güçlü bir kin ve düşmanlık duymaktadır. Leyla ise İngiliz hayranı ve İngiliz kültürüne oldukça meraklıdır. Leyla'nın Captain Jackson Read ile gezmesi, Necdet'in ruhunda kırılmalara yol açar. Necdet, İstanbul'dan kaçmak ve uzaklaşmak ister. Fakat bir süre sonra ise tekrardan Leyla'ya bağlanması onun sürekli ikilemde kaldığı fikrini doğrular. Necdet, Leyla'ya kızmasına rağmen onunla birlikte olmayı tercih eder, İngilizlere beslediği düşmanlığa rağmen onların bulunduğu ortama girip çıkmaktan çekinmez. Leyla ile olan ilişkilerinin belirsizliği, Necdet'e iç sıkıntısı ve mutsuzluk vermektedir.

Captain Jackson Read, İstanbul'daki işgal kuvvetleri komutanıdır. Leyla'ya ilgi gösteren Captain Jackson Read, Leyla'nın Necdet ile nişanlı olduğunu bilir fakat buna rağmen Leyla ile flört etmekte bir sakınca görmez. Leyla ise İngiliz kültürü ile yetişen ve buna bağlı olarak İngiliz hayranı bir genç kızdır. Necdet ile nişanlı olmasına rağmen Captain Jackson Read ile flört etmekte bir sakınca görmeyen Leyla, akşam çaylarında, balolarda, davetlerde gözükmekten büyük zevk duymaktadır. Bir süre sonra çevresindekilerin onu yalnız bırakması ile hasta olan ve tedavi için Avrupa'ya giden Leyla, geri döndüğünde Milli Mücadele sonrasında İstanbul'un değiştiğini görür. Necdet'e geri dönmek ister fakat Necdet kabul etmez. Kendi yalnızlığı ile yaşamını devam ettirmeye çalışır.

Yaban

Yakup Kadri'nin 1932 yılında yayınladığı beşinci romanı olan *Yaban*'da Birinci Dünya Savaşı'nda kolunu kaybeden Ahmet Celâl'in Anadolu'ya sığınması ve buradaki köylüler ile yaşadığı çatışma anlatılır. Halk-aydın çatışmasının anlatıldığı roman için Yakup Kadri, Ahmet Celâl'in kendisini temsil ettiğini söylemiştir. Ahmet Celâl'in hatıra defteri olarak düzenlenen *Yaban*'da Ahmet Celâl, Emine, Mehmet Ali, Süleyman, İsmail gibi karakterler yer almaktadır. Soner Akpınar *Yakup Kadri Romanlarının Yapı ve Muhteva Bakımından İncelenmesi* isimli çalışmasında Ahmet Celâl dışındaki tüm karakterlerin köy ve köylü kavramını oluşturmak için kurgulandığını belirtir. Ayrıca roman için tek işlevsel taraflarının Ahmet Celâl'in savunduğu fikirlerin karşısında yer almaları ve cehaletleri olduğunu da ekler (Akpınar, 2002: 96).

Ahmet Celâl, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İstanbul'da yaşamayacağını anlar ve emir eri Mehmet Ali'nin daveti üzerine Anadolu'da Porsuk Çayı civarındaki bir köye gider. Gittiği bu köyde kendini yalnız hisseder ve içine kapanır. Köylüler ona Yaban lakabını takar. Ahmet Celâl ile köylülerin düşünce yapısındaki farklılık köylü ile Ahmet Celâl arasındaki uçurumu arttırır. Ahmet Celâl'in ve köylülerin hayata bakış tarzları birbirinden farklıdır. Köy halkının Milli Mücadele'ye ilgisiz kalması ve Ahmet Celâl'in savunduğu düşüncelerin karşısında yer almaları bu farklılığı meydana getirmiştir. Hatta Ahmet Celâl İnönü Zaferi'nin haberini aldığı anda çok sevinir, köy halkı ile paylaşmaya çalışır ancak hiç kimse bu sevince ortak olmaz. Mehmet Ali'nin geri askere alınmasının üzerine Ahmet Celâl iyice yalnız kalır. Onu köyde hayata bağlayan tek kişi Emine'dir. Derenin kenarında gördüğü Emine'yi tekrar görebilmek umuduyla hemen her gün buraya gider fakat Emine başka birisiyle evlenir. Ahmet Celâl'in tüm hayalleri ve umutları suya düşer. Bir süre sonra Yunan ordusu köye girer ve köylülere eziyet çektirir. Ahmet Celâl ise Emine'yi bu durumdan kurtarmak ister. Ahmet

Celâl ile Emine kaçmayı çalışırken ikisi de yaralanır. Emine'nin yürüyememesi üzerine ise Ahmet Celâl yazdığı defteri ona verir ve oradan uzaklaşır.

Ankara

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun altıncı romanı olan *Ankara*, 1934 yılında yayınlanmıştır. Milli Mücadele ile başlayıp Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Ankara'daki toplumsal olayları konu edinen *Ankara*, üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Milli Mücadele yıllarındaki Ankara anlatılmıştır. Romanda olaylar genel olarak Selma Hanım çevresinde gelişir. Selma Hanım'ın İstanbul'dan Ankara'ya gelişi ile *Ankara* romanı başlar. İlk kocası Nazif'in memur olması nedeniyle Ankara'ya yerleşen Selma Hanım, siyaset ile uğraşmayı düşünmez. Ankara'ya yerleşen Selma Hanım hayal kırıklığına uğrar. Kaldıkları evden ve Ankara'dan memnun değildir. Yakın çevrelerindeki Ankaralıları da ona yabancı gözle bakarlar. Milli Mücadele dönemi Ankara'sının anlatıldığı romanda Selma Hanım, Ankara'yı medeniyet olmayan bir yer olarak görür. "Selma Hanım ile ev sahipleri Ömer Efendi'nin hanımları arasındaki zıtlık denecek ölçüdeki farklılık, iki ayrı şehrin sahne olduğu yaşam biçimini gözler önüne sermeye hizmet eder. Tavrı, hareketi, kıyafeti ile Selma Hanım İstanbul'u; Ömer Efendi'nin hanımları ise Ankara'yı temsil eder durumdadır" (Aktaş, 2014: 58). Yakup Kadri, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte değişen yaşam tarzının kimi yerlerde kendini gösteremediğini *Ankara* romanında Selma Hanım aracılığı ile okura aktarır. Romanın ilk bölümünde Ankara harap olmuş bir niteliktedir. Romanın bu ilk bölümünde Selma Hanım'ın hayatında farklı dönemlerde olacak üç erkekten bahsedilir. Bunlar Nazif, Binbaşı Hakkı Bey ve Neşet Sabit'tir.

Selma Hanım, Binbaşı Hakkı Bey ile Nazif Bey'in mebus arkadaşı Murat Bey'in bağ evinde tanışır. Selma Hanım, bu bağ evinin Ankara'da olmasına rağmen sanki İstanbul'daymış gibi hissettirdiğini düşünür. Bu bağ evinde Binbaşı Hakkı Bey ile tanışan Selma Hanım, daha sonraları kocası Nazif Bey ile Binbaşı Hakkı Bey'i karşılaştırır ve Binbaşı Hakkı Bey'e kendini daha yakın hisseder. Selma Hanım, Mustafa Kemal Paşa'nın evini gördüğünde ise Milli Mücadele'ye bakış açısı değişir. Kendini cephede görev isterken bulur. Askeri hastanede askerlere yardım etmeye başlar.

Romanın ikinci bölümünde Binbaşı Hakkı Bey ile evlenen Selma Hanım'ın hem çevresi hem de yaşadığı şehir Ankara oldukça değişmiştir. Binbaşı Hakkı Bey ise birinci bölümdekinin aksine salonlarda boy göstermeye ve Avrupalılar gibi yaşamaya, eğlenmeye özenmektedir. "Hakkı Bey sivil kıyafet içinde bir karikatüre dönmüştür. Böylece Yakup

Kadri, Milli Mücadele'yi gerçekleştirenlerden bazılarının yeni kurulan sosyal hayatta milli tavırlarını sürdüremediklerini, kısacası değişikliğe uymakta zorluk çektiklerini ve hatta kaybolduklarını edebi metnin imkânlarıyla göz önüne serer” (Aktaş, 2014: 60). Selma Hanım'ın İstanbul'dan gelen gazeteci Neşet Sabit ile tanışmasıyla romanın üçüncü bölümünün temelleri atılır. Milli Mücadele ve Anadolu halkı üzerine fikirleri uyuşan Neşet Sabit ve Selma Hanım romanın üçüncü bölümünde evlenir. Milli Mücadele hayranlığını ve umudunu Cumhuriyet ilanı ile birlikte devam ettiren Neşet Sabit, Yakup Kadri'nin düşüncelerinin bir nevi yansıması olarak okurun karşısına çıkar. Bu bölümde Türkiye'nin değişip gelişmesi için hem Selma Hanım hem Neşet Sabit büyük çaba sarf eder. Ankara'da Milli Mücadele ruhunun devam etmesinde büyük rol oynayan Selma Hanım ve Neşet Sabit'in fikirleri ve amaçları aynıdır. Onlar, Ankara'da Milli Mücadele'nin ruhunun ve milli değerlerin devam etmesi, Türk halkının daha iyi bir yere gelebilmesi için uğraşırlar.

Bir Sürgün

1937 yılında *Ulus* gazetesinde tefrika edilen *Bir Sürgün*, Yakup Kadri'nin yedinci romanıdır. *Bir Sürgün*, Yakup Kadri'nin üçüncü romanı olan *Hüküm Gecesi*'ne temel oluşturmak için kaleme alınmıştır. II. Abdülhamit döneminde Paris'e kaçan Doktor Hikmet'in orada yaşadıkları anlatılır. *Bir Sürgün* romanında başkahraman Doktor Hikmet'tir. Fransız kültürünü, tarihini çok iyi bilen Doktor Hikmet, Fransa'ya gitme hayali kurar. Hiçbir zaman kendisinden memnun olmayan Doktor Hikmet, hayatındaki olumsuzluklara, kötü olaylara müdahale edemez. 1904 yılında İzmir'den Marsilya'ya gidecek olan bir gemi ile Fransa'ya kaçar. Planlanmış bir kaçış olmayan bu yolculuk tamamen bireyseldir. Siyasi bir amacın varlığı söz konusu değildir. Paris'e gittiğinde arkadaş bulmak, çevre edinmek için çabalaması gerekecektir. Daha önce Paris ile ilgili hayallerini Paris'te bulamayan Doktor Hikmet, hayal kırıklığına uğrar. Bir süre Türkiye'den babasından para gelmeye devam eder fakat para kesilince Hikmet'in Paris'te yaşamı zorlaşmaya başlar. Hikmet, burada Ragıp Bey ile tanışır ve maddi açıdan biraz daha rahatlar. Ragıp Bey ona daha ucuz bir kalacak yer ayarlar. Ragıp Bey de onu Jön Türkler ile tanıştırır. Fakat yine de Hikmet, Paris'i umduğu gibi bulmaz ve Paris'e karşı heyecanını yitirmeye başlar. Bu sırada babasının mektubunu kendisine ulaştıran Arlette'ye âşık olur. Bir süre sonra Arlette de Hikmet'i terk eder. Paris'te yaşamın Hikmet'i hayal kırıklığına uğratması ve git gide buhrana yakalanması nedeniyle Hikmet vereme yakalanır. Romanın sonunda ise Hikmet ölür.

Şerif Aktaş, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu* çalışmasında *Bir Sürgün* romanını, Batı imajına bağlı Türk aydınının dramı olarak ele alır. “Bu aydın hem kendisine yabancıdır, hem

de Batı'yı gerçek anlamda anlamaktan acizdir. Davranışlarının temelinde ne sağlam bir ideal ne de milli endişe bulunmaktadır” (Aktaş, 2014: 65) yorumunu yapar. Batılı düşünüş tarzını benimseyen Türk aydınının Batı'ya gittiğinde hem kendisine hem de Batı'ya yabancı olduğunun vurgusu *Bir Sürgün*'de oldukça fazladır.

Panorama I-II

Panorama, Yakup Kadri'nin 1920- 1950 yılları arasında Türkiye'yi, Atatürk inkılâplarını, Cumhuriyet'i çeşitli olaylar çerçevesinde ele alan ve iki ciltten oluşan romanıdır. Birinci cildi 1949'da, ikinci cildi 1952 yılında okuyucu ile buluşmuştur. *Panorama*'da Türkiye'nin ve Türk halkının karşılaştığı ve karşılaşabileceği olaylar anlatılmıştır. Olay örgüsü ve kişi kadrosu oldukça fazladır. Niyazi Akı, *Panorama* için “Bir şahsın, bir temanın romanı değil, pek çok şahsın ve pek çok temanın romanı” açıklamasını yapar (Akı, 2017: 156).

Panorama I, Neşet Sabit ile Mansurzade Hüseyin Efendi'nin konuşması ile başlar. Özlem Kayabaşı Bir Döneme Işık Tutan Roman: Panorama isimli makalesinde bu iki kişinin karşılaşmasını romanın tamamındaki anlayışa zemin hazırladığını belirtir. “Bu anlayışın temelinde zıtlık vardır. Ortada değişen bir yönetim şekli ve bu yönetimin getirdiği inkılâplar vardır. Bir de hem yönetime hem de inkılâplara karşı hatta düşman olan bir kesim. Romanda bu iki tarafın çatışması, yapılan tartışmalar önemli yere sahiptir. Başlıca kişiler ve olaylar etrafında ülkenin genel vaziyetinin anlatıldığı görülür” (Kayabaşı, 2012: 1441). Mansurzade Hüseyin Efendi'nin yeni hayat düzenine alışamadığı, Neşet Sabit'inse bu durum karşısında oldukça rahat bir tavırda olduğu okura aktarılır. Aynı bölümde, bürokrat Servet Bey, eşi Naşide Hanım, kızı Sevim ve oğlu Nedim okura tanıtılır.

İkinci bölümde Tahincıazade Hacı Emin Efendi okura tanıtılır. Hacı Emin Efendi, Atatürk'e ve Atatürk inkılâplarına düşmandır, Cumhuriyet'in gelmesini büyük bir yıkım olarak görür. Hatta Şapka Kanunu'nun çıkmasından dolayı kendisini eve kapatır, dışarıya adımını atmaz. Hacı Emin Efendi'nin oğlu Tahir Bey parti başkanlığı yapmaktadır. Vilayetin mebuslarından Halil Ramiz ile Neşet Sabit de bu bölümde tanıtılır. Halil Ramiz, Atatürk inkılâplarına oldukça bağlı bir Türk aydınıdır. Romanın sonlarına doğruysa Halil Ramiz'in itibarının kaybolması söz konusudur. Neşet Sabit tek amacı bakan olmak olan, gözü yükseklerde ve bencil biridir. Halil Ramiz'in bir kasabada çıkan olayı incelemek üzere görevlendirilmesiyle Yanyalı Fazlı Bey isimli bir kişi okurun karşısına çıkar. Yanyalı Fazlı Bey, hukuka aykırı olarak kendi üzerine birçok mal geçirmiştir.

Üçüncü bölümde İstanbul sokaklarındaki iki çocuk -Perteve ve Ziver-, Komiser Hamdi Bey, Nebile gibi kişiler yer alır. Perteve ile Ziver hayatlarını hırsızlık yaparak ya da yoldan geçen insanların poşetlerini, çantalarını taşıyarak sürdürürler. Komiser Hamdi Bey'in başından dört evlilik geçmiştir. Burada ilginç olan üç karısının da tuhaf bir şekilde çok zaman geçmeden ölmesidir. Bu üç kadının ölüm nedenleri belli değildir. Dördüncü evliliğini ise yirmi beş yaşındaki Nebile ile yapar. Hamdi Bey karısı ile kundak oyunu diye adlandırdığı bir oyunu oynamak ister. Nebile'nin oyun sırasındaki tepkileri ve bazı şeyleri fark etmesiyle Hamdi Bey'in üç karısının ölüm nedeni belli olur. Nebile, kundaktan kurtulur ve ertesi gün karakola gidip olanı biteni anlatır. Hamdi Bey ise cezaevine gönderilir. Bu bölümde karşılaşılan bir diğer kişi de Osman Nuri Bey ve ailesidir. Osman Nuri Bey memurluk hayatında dürüst bir tavırdayken görevden alınır. Buna dayanamayan Osman Nuri Bey, intihar eder. Oğlu Fuat ise Hukuk Fakültesi'ni bitirir ve bir gazetede çevirmen olarak işe başlar. Fuat'ın kız kardeşi Selma, Sacit denilen biriyle metres hayatı yaşamaya başlar. Selma'nın bu durumu hem annesini hem ağabeyi Fuat'ı çok üzer. Fuat romanın sonlarında Ahmet Nazmi ile birlikte tarikatçılar tarafından taşlanarak öldürülür.

Bir diğer bölüm ise Hayat ve Mektuplar başlığını taşır. Bu bölümde edebiyat ve felsefe öğretmeni olan Ahmet Nazmi ile İzmir'de Dış Ticaret Ofisi Müdürü Cahit Halid arasındaki mektuplar yer alır. Ahmet Nazmi ile Cahit Halid mektuplarında ülkenin siyasi ve sosyal olayları üzerine düşüncelerini paylaşır.

Muavin Niyazi Bey'in tüm parasını ev sahibi olma hayali ile kaptırdığı romanda karşımıza çıkan bir diğer olaydır. Tüm parasını İki Katlı Köşkler Kooperatifi'ne kaptırır, daha sonrasında yaşadığı hukuki ve ahlaki süreç romanda okurun karşısına çıkar.

Panorama II, Atatürk'ün ölümünden sonraki Türkiye'nin durumunu ele almaktadır. *Panorama II*, 1938- 1950 yılları arasındaki siyasal durumu ele almaktadır.

Panorama II'nin ilk bölümünde Atatürk'ün ölümü öncesi yaşanan olaylar okura aktarılır. Fuat'ın düşünceleri, Tahincızade Hacı Emin Efendi'nin Atatürk'ün ölümünü dört gözle beklemesi, oğlu Tahir Bey'in endişeleri bölümde yer alır.

İkinci bölümde Atatürk'ün vefatı ve sonrasında yaşananlarla devam eder. Ragıp Bey ile Sevim'in arasında yaşananlar aktarılır.

Üçüncü bölümde II. Dünya Savaşı öncesi durum ele alınırken dördüncü bölümde Komiser Hamdi Bey'in hapisneden çıktıktan sonraki ilk günü anlatılır.

Beşinci bölümde Fuat, Ahmet Nazmi, Halil Ramiz gibi kişiler aracılığıyla ekonomik sorunlar, Cumhuriyet Halk Partisi'nin durumu gibi toplumsal olaylar ele alınır. Altıncı bölümde, Komiser Hamdi Bey'in gözünden İstanbul'un ücra semtleri okura yansıtılır. Son bölüm olan yedinci bölüm ise Türkiye'nin ekonomik, sosyal durumu anlatılır. Fuat ve Ahmet Nazmi'nin tarikatçılar tarafından taşlarla öldürüldüğü bölüm yedinci bölümdür.

Sonuç olarak Yakup Kadri, *Panorama I-II* romanı ile Türk inkılâplarının henüz amacına ulaşmadığını, bu inkılâpların halkın düşüncelerine yerleşmesine imkân sağlayacak aydınların var olmadığını yansıtmaya çalışmıştır.

Hep O Şarkı

İlk olarak 1956 yılında yayımlanan *Hep O Şarkı*, Yakup Kadri'nin son romanıdır. Romanda Osmanlı Devleti'nin çöküşü çerçevesinde insan ilişkileri konu edinilir. Diğer romanlarından farklı olmasındaki neden bu çöküşün arka planında bir aşk hikâyesinin olmasıdır. *Hep O Şarkı*, romanın başkahramanı Münire'nin hatıralarını aktarması ile üzerinden yansıtılır. Romanda kalabalık bir kişi kadrosu yoktur. Diğer kahramanlar Cemil Bey, Hakkı Paşa, Münire'nin babası, Rüknettın Bey, Şâhede Hanım'dır.

Münire, bir paşanın kızıdır. Çocukluğundan itibaren komşuları Hakkı Paşa'nın oğlu Cemil'i sevmektedir. Münire'nin sevgisi karşılıksız değildir, Cemil de Münire'ye karşı duygular besler. Münire'yi babasından isteten Cemil olumsuz yanıt alır. Daha sonra Münire, Nafı Molla'nın oğlu Rüknettın Bey ile evlenir. Münire, bu evlilikte oldukça mutsuzdur. Kocasını ile kayınvalidesinin arasında bir mahkûm gibi yaşayan Münire'nin tek dert ortağı önceki evinden birlikte geldiği Canan Kalfa'dır. Rüknettın Bey, vaktinin çoğunu konaktaki Habeşi ve Çerkez kızları ile geçirmeye başlar. Bir müddet sonra Münire, konağa gelen misafirler arasından Zeyrekli Fatma Hanım denilen bir kadınla tanışır ve Cemil ile tekrar haberleşmeye ve buluşmaya başlarlar. Münire, Rüknettın Bey'in konaktaki bir Habeş kızını hamile bırakması ile de babasının konağına döner. Tekrar Cemil ile görüşmeye başlayan Münire babasının konağına döndükten sonra eski mutluluğuna kavuşmuştur. Fakat Cemil'in bir sultan ile evlenmeyi reddetmesi üzerine Sivas'a sürgüne gönderilmesi ilişkilerini bitirir. Sivas'tan sonra Van'a sürülen Cemil'in, Münire ile birliktelikleri son bulur. Aradan yirmi beş yıl geçtikten sonra Cemil ile Münire karşılaşır, görüşür fakat Münire hayal kırıklığına uğrar.

Hep O Şarkı'da Münire'nin halası Şahende Hanım, Yakup Kadri'nin *Nur Baba*'daki Ziba Hanımefendiyi hatırlatmaktadır. Şahende Hanım da tıpkı Ziba Hanımefendi gibi Bektaşî tekkesinde bulunmuştur. Her iki kahramanın da yakınları onları bu özelliklerinden dolayı yok saymıştır.

Sonuç olarak, Yakup Kadri'nin son romanı olan *Hep O Şarkı* için bir aşk romanı denilebilir. Ön planda Münire ile Cemil arasındaki aşkı, ilişkiyi anlatırken arka planda Tanzimat dönemindeki sosyal olayları ele almıştır.

3.2.2. Diğer Eserleri

Hikâye: *Bir Serencam* (1913), *Rahmet* (1923), *Milli Savaş Hikâyeleri* (1947).

Mensur Şiir: *İstimdad* (1910), *Eylül* (1910), *Badıbanım Bir Mendil Oldu* (1910), *Yıldızların Bikesliği* (1910), *Bahara Dair Bir Hitabe* (1911), *Siyah Saçlı Bir Yabancı* (1914), *Kır Mektupları* (1922), *Erenlerin Bağından* (1922), *Okun Ucundan* (1949).

Anı: *Ergenekon* (2 Cilt, 1929), *Alp Dağları'ndan ve Miss Chalfrin'in Albümünden* (1954), *Zoraki Diplomat* (1954), *Anamın Kitabı* (1957), *Vatan Yolunda* (1958), *Politikada 45 Yıl* (1968), *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* (1969).

Monografi: *Ahmet Haşim* (1934), *Atatürk* (1946).

Tiyatro: *Nirvana* (1909), *Veda* (1909), *Sağanak* (1929), *Mağara* (1934).

Makaleler: *İzmir'den Bursa'ya* (1922), *Kadınlık ve Kadınlarımız* (1923), *Seçme Yazılar* (1928).

Çeviri: *Horatius* (1931), *Swanların Semtinden* (1942).

3.3. Kötülüğün Kaynakları

3.3.1. Arzu

Arzu kavramı, genel anlamı ile istek kelimesine denk düşmektedir. Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük'te arzu kelimesi için istek, dilek ve heves anlamları verilmektedir (TDK, 2021). Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*'nde arzu kavramını iştah, istek kavramlarına yönlendirmektedir. İstek kavramının karşılığı olarak 'amacı tasarlanmış bilinçli yönseme' açıklamasını yapar. İştah kavramını ise 'vücuda mutluluk veren eğinimlerin genel adı' olarak niteler (Hançerlioğlu, 1977: 159). Ahmet Cevizci ise *Felsefe Sözlüğü*'nde arzu kavramını "Bir nesne tasarımıyla desteklenen eğilim, yönelim. Bir şeye ulaşmak, bir şeyi elde etmek için duyulan yoğun istek. (...) Her duygu, zihin ya da bedende belli bir faaliyete yol açtığı için, arzu duygu artı faaliyet olarak tanımlanabilir" (Cevizci, 1999: 78) şeklinde açıklar. Spinoza,

Etica'da arzu için “insanın kendi varlığında devam etmek için yaptığı çaba” tanımını kullanır. (Spinoza, 2021: 211).

Spinoza'ya göre insan yaşamının en temel özü arzudur ve yaşamın devam edebilmesinde önemli bir yere sahiptir. Spinoza arzuyu, kişinin bilincinde yer edinmiş iştah olarak yorumlar ve arzu- iştah kavramlarının arasında bir fark olmadığını belirtir:

“İştah ve arzu arasında hiçbir fark yoktur, ama çoğumuz kendi iştahının bilincinde olan insana arzulu deriz. Demek ki arzu, bilincine varılan iştahdır. Bütün bunlardan da açıkça anlaşıldığına göre, biz bir şey için çabalıyorsak, onu istiyorsak, ona iştah kabartıyorsak, yani onu arzuluyorsak, bunu o şeyin iyi olduğuna hükmettiğimiz için yapmıyoruz; tersine bir şeye çaba harcadığımız, onu istediğimiz, ona iştah kabarttığımız, yani onu arzuladığımız için o şeyin iyi olduğuna hükmediyoruz” (Spinoza, 2021: 214-215).

Spinoza'nın bu düşüncesine göre, kişi bir şeyi arzuladığı için o şey ona iyi gelmektedir. Arzunun, insanın doğasında yer aldığını düşünür ve insanın bilincindeki kendini koruma isteğini arzu kavramı ile ilişkilendirir.

Ulus Baker *Sanat ve Arzu* isimli çalışmasında, Spinoza'nın arzuyu, insanın özü olarak belirttiğini vurgular. “Arzu insanın özüdür. İnsanın bir özelliği değildir, insanın özüdür. İnsan olmak arzu duymak demektir, istektir” (Baker, 2015: 95).

Spinoza, insandaki tüm duyguları üç temel duyguya indirger. Bunların ilki istek, arzu; ikincisi neşe ve üçüncüsü ise neşenin karşıtı keder duygusudur. Spinoza, arzuyu tüm duyguların başına yerleştirmiştir. Ona göre arzu, insandaki temel birinci duygudur.

Chantal Jaquet, *Arzu* isimli çalışmasında, arzunun ikircikli yapısından söz eder. Arzunun, hem tatmin olmak istemesi hem de kendini alıkoyması ikircikli yapısını doğrulamaktadır. “Arzu nesnesinden mahrum kaldığında ona sahip olmayı ister, nesnesine kavuştuğunda da onu ortadan kaldırmak için can atar, çünkü artık arzulanıyorsa, arzulanan şeyin hiçbir değeri yoktur” (Jaquet, 2019: 43). Arzuyu engelleyen ve yasaklayan tüm şeyler, kişiyi arzu noktasında daha çok şiddetlendirmektedir. Kişi bu şiddetli arzusunun peşinden giderek hatalar yapabilmektedir. Arzu, kişinin yaşamının sürekliliğinde kendini gösteren bir duygudur. Kişi, kontrolünü arzularının peşinde iyi ya da kötü bir şekilde kaybedebilir. Bu da şiddet, kıskançlık, nefret gibi kötülük ile ilişkili eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olabilir.

Arzu kavramı, edebi eserlerde köken olarak yer almaktadır. Edebi eserlerdeki çatışma unsurunun arzu ile sağlanması ve böylece kötülük ile ilişkilendirilmesi dikkat çekicidir. Arzu, kötü hisleri açığa çıkarabilir. Arzusuna ulaşmak isteyen kişi, kontrolünü kaybederek kötülüğü meydana getirebilir. Eserlerde, kahramanlar arzularına yönelerek hatalar yapabilir. “Her dakika, her insanda eşzamanlı iki arzu vardır; bunlardan biri Tanrı'ya diğeri ise Şeytan'a

yönelir. Tanrı'ya yakarış ya da tinsellik, kademe kademe yükselme arzudur: Şeytan'a yakarış ya da hayvansılık ise kademe kademe alçalma sevincidir” (Bataille, 2016: 46). Şeytan'a yönelen arzu kötülüklerin oluşmasına sebep olan arzulardır. Arzulara ulaşmanın yarattığı kötücül hislerin yanında arzulara ulaşamamak da kötücül durumların meydana gelmesine neden olmaktadır. Kişinin arzuladığı bir durumun gerçekleşmemesi kişide hayal kırıklığı, umutsuzluk gibi duyguların ortaya çıkışını hızlandırır. Psikolojik yönden kötülüğe maruz kalan kahraman, aynı zamanda kötülüğü gerçekleştirebilme ihtimali içerisinde yaşamaya başlar. Arzunun edebi eserlerde yer alan kötülük temasını belirginleştirmesi, bu eserlerin arzu ekseninde incelenmesinde rol oynamaktadır.

Renê Girard 1961 yılında kaleme aldığı *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat/ Edebi Yapıda Ben ve Öteki* isimli çalışmasında romandaki kahramanların arzularını incelemiştir. *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat/ Edebi Yapıda Ben ve Öteki*, edebi eserleri farklı bir bakış açısı çerçevesinde inceleme imkânı yaratmıştır. Roman kahramanlarının arzularını inceleyen Girard, üçgen arzu kavramını ortaya koyar. Arzu kavramını, özne, nesne ve dolayımıcıdan oluşan bir üçgende inceleyen Girard, kahraman ile arzuladığı nesne arasında bir dolayımlayıcıdan bahsetmektedir. Dolayımlayıcı, kahramanın arzuladığı nesne ile arasındaki arzuyu biçimlendiren, geliştiren bir kavramdır. Girard'a göre arzuların belirlenmesinde dolayımlayıcı aktif bir şekilde rol oynamaktadır. Üçgen arzunun mantığı, arzulamamızın arka planında her zaman üçüncü bir kişi telkininin olduğuna dayanır (Depe, 2019: 102). İnsanların arzuları kendiliğinden oluşmaz, bu arzuları oluşturan üçüncü bir etken vardır:

“Arzunun doğumunda, başka bir deyişle öznelğin kaynağında, muzaffer bir edayla yerleşmiş ‘Öteki’ni’ buluruz hep. ‘Dönüşümün’ kaynağının içimizde olduğu doğrudur, ama kaynağın suyunun fişkırması için dolayımlayıcının sihirli değneğiyle kayaya dokunması gerekir.” (Girard, 2013: 45)

Girard, *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat/ Edebi Yapıda Ben ve Öteki* isimli çalışmasında edebi metinleri iki gruba ayırır. İlki romantik yalan, diğeri ise romansal hakikattir. Girard, kahraman ve arzuladığı nesnenin ilişkisinde arada hiçbir bağ olmayan metinleri romantik yalan; kahramanın yani öznenin arzuladığı nesne arasında dolayımlayıcıyı etkin kılan metinleri ise romansal hakikat olarak değerlendirir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanlarını yazarken arzu kavramından yararlanmıştır. Birçok romanında arzu kavramı göze çarpmış, kahramanlarını bu kavram etrafında harekete geçirmiştir. Yakup Kadri, romanlarında kötülük olarak gördüğü olayları, bazı arzuların ekseninde şekillendirmiştir. Roman kurgusunda dikkat çekici bir öge olan arzu kavramı, kahramanlar ve olaylar çerçevesinde çeşitli kötülükleri meydana getirmektedir. Yakup Kadri'nin romanlarında incelenecek olan kötülük temasının başlangıç kısmını arzu kavramı oluşturur.

Yakup Kadri, romanlarında alafrangalık temasını çoğu zaman kötülük ile ilişkilendirmiştir. O, roman kişileri ile alafrangalığın toplum ve devlet üzerindeki olumsuz yanlarını vermeyi amaçlamıştır. Alafrangalık, bireyler arası çatışmayı yaratan ve toplum temelinde kötü kavramına götüren bir sorundur. “Onun bu tipe karşı olumsuz bir yaklaşımı vardır ve alafranga tiplerin yanlışlarının aktarılması yönünde romanlarına seyir kazandırmıştır” (Akpınar, 2008: 65). *Kıralık Konak, Hüküm Gecesi, Sodom ve Gomore, Bir Sürgün, Panorama*, çatışma unsurunun alafrangalık ekseninde kurgulandığı romanlardır.

Ali Serdar, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Cinsellik* isimli çalışmasında, Yakup Kadri'nin *Kıralık Konak, Hüküm Gecesi, Nur Baba, Bir Sürgün ve Sodom ve Gomore* romanlarını Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarındaki halini, çöküşünü ve çözülüşünü ele alan romanlar kategorisinde incelemektedir. “*Ankara, Yaban ve Panorama I-II* romanlarının ise yeni bir kuruluşa ve yeni bir cemiyetin oluşuna dair müşahedeleri, tenkitleri içerdiğini” (Serdar, 2002: 6) belirtir. Ali Serdar'ın bu tespitinden hareketle Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yazar olarak romanlarında kötülüğü ortaya çıkaran belirli arzuların var olduğunu incelemek ve söylemek mümkündür.

Yakup Kadri'nin ilk romanı *Kıralık Konak*, Batılılaşma etkisi ile Naim Efendi konağında meydana gelen kuşaklar arası çatışmaları konu edinmektedir. Niyazi Akı *Yakup Kadri Karaosmanoğlu İnsan- Eser- Fikir- Üslup* isimli çalışmasında *Kıralık Konak* romanında temin Osmanlı'da, doğunun etkisi ile nesiller arasında fikir, his ve dünya görüşü bakımından meydana gelen ayrılıklar ve bu nedenle ailenin çözülüşü olduğunu belirtir (Akı, 2017: 99).

Yakup Kadri, *Kiralık Konak*'ta Batılılaşma kavramı ile konak etrafında bir toplumun en küçük yapısı ailenin parçalanışını okura sunar. Naim Efendi ve konağı, Osmanlı'yı ve Osmanlı'nın geleneksel yapısını ifade ederken Naim Efendi'nin damadı Servet Bey, torunları Seniha ve Cemil ise Batı tesirinde kalan alafrangalığa düşkün tipler olarak romanda yer almaktadır. Bu iki uç değer ise romandaki çatışma unsurunun yaratılmasında önemli bir yer teşkil etmektedir.

Naim Efendi, eski düzenin var olduğu bir konakta yaşamını sürdürmektedir. Geleneklerine bağlı bir kahraman olan Naim Efendi, emeklilik yıllarını huzur ve mutluluk içerisinde geçirmek ister. Naim Efendi'nin en büyük arzusu, konakta torunları ve sevdikleri ile huzur içinde yaşamını sürdürmek ve huzur içinde ölmeyi beklemeğdir. O, romanda geleneksel değerlerin temsilcisidir. Batılılaşma ekseninde imparatorluğun yozlaşması ve hatta konak kültürünün değişmeye başlayıp apartman kültürüne dönmesi, Naim Efendi'nin arzularının hayal kırıklığına dönmesine yol açar.

Naim Efendi, konakta en çok torunları Seniha ve Cemil'i sever. Torunlarının, damadının yaşayış şeklini kendi kafasında anlamlandıramaz. Torunlarını çok sevdiği için de onların hareketlerine, sözlerine karışmaz, kendini geri çeker. "Fakat ne yazık ki, o zayıf kalpli bir büyükbaba idi. Sonra da aldığı terbiye onun –kiminle olursa olsun- yüksek sesle konuşmasına bile müsait değildi" (Karaosmanoğlu, 2016: 18).

Çevresindeki insanlara her zaman iyilik ve terbiye ile yaklaşan Naim Efendi, yakınındaki insanlardan kötülük görür. Romanın sonunda ilkin Seniha'nın, sonrasında kızının konaktan ayrılması ile konakta tek başına yalnızlık içerisinde ölümü bekler.

"Eskiği bütünüyle reddeden ve Batılı değerlere önem veren Seniha, Yakup Kadri'nin alafranga tiplerinin ulaştığı son noktadır ve tüm alafranga tiplerin özelliklerini bünyesinde taşıyan sembolik bir roman kişisidir" (Akpınar, 2008: 67). Seniha, romanda alafranga hayatı yansıması bakımından oldukça önemlidir.

Seniha, giyinişi ve davranışları ile alafranga yaşamın temsilcisi olarak verilmektedir:

"Avrupa'nın bütün kibar kadınları gibi giyinir; kuşanır ve tam saat beşte konağın büyük salonunda kendisinde nadir görülen bir hanımefendi vakarıyla ziyaretçilerini beklerdi" (Karaosmanoğlu, 2016: 20).

Seniha'nın yetişmesinde babasının rolü oldukça yüksektir. Seniha'nın babası Servet Bey, alafranga kültürü benimsemiş biridir ve dolayısıyla Seniha'nın yetişmesinde Servet Bey'in ve batılı değerlerin etkisi oldukça fazladır. Seniha'nın değerlerinden uzak olmasında ve batıya olan hayranlığında, mürebbiyesi Madam Kronska'nın etkisi de vardır. Madam

Kronski, Seniha'ya Avrupa ile ilgili hikâyeler anlatarak Seniha'nın Batılı değerleri benimsemesinde rol oynamaktadır. Seniha'nın arzularını uyandıran kişilerin başında ailesi Servet Bey, Sekine Hanım ve Madam Kronski gelmektedir.

Anlatıcı, Seniha'nın konakta tüm gün kitap okuduğunu aktarır. “Mütemadiyen okuyordu. Kardeşi Cemil'e: “Aman kitap, aman kitap! ” diyordu ve Cemil her eve dönüşünde ona beş on cilt birden getiriyordu” (Karaosmanoğlu, 2016: 40). “Seniha, yabancı kitapların çekim alanına girmiş, okuduğu romanlar yüzünden yabancı dünyalara kapılmıştır” (Gürbilek, 2004: 37). Seniha, geçmişin temsilcisi olan konaktaki yaşamından memnun değildir. Onun hayalindeki memleket ve konak yaşadığı yer değildir. “Bu ev bazı günler, bazı saatler ona bir mezar gibi görünüyordu. Nefesi darlaşıyor ve sokağa fırlamak, koşmak, haykırmak istiyordu. Ta on dört yaşından beri kalbinde bilmediği yerlerin, görmediği şeylerin, tanımadığı kimselerin hasreti vardı. Fransızca “Nereye kaçmalı?” sözü dilinde daima nakarattı. Bu memlekette ve bu konakta ona her şey dar, az ve adi görünüyordu. Eşya, arzusuna göre değildi. Evin nizamı her türlü ihtişamdı arî idi. Büyük babası, annesi, hatta bazen babası ona, lisanlarını anlamadığı, hareketlerinden ürktüğü başka cinsten birtakım mahlûkat gibi geliyordu” (Karaosmanoğlu, 2016: 28). Seniha'nın konağa, şehrine bu denli uzak hissetmesi, Avrupa hayalinin daha da güçlenip bir arzu nesnesine dönmesine sebep olmaktadır. Seniha'nın hayali, memleketten uzaklaşmak, görülmemiş, işitilmemiş yerlere gitmektir: “Çölde yürüyene serap neyse, Seniha'ya Avrupa oydu. Ne yapsa, ne işlese hep oraya gitmek içindi; bulunduğu yerin hiçbir şeyinde gözü yoktu” (Karaosmanoğlu, 2016: 43).

Seniha'nın en büyük arzusu Avrupa'ya gidebilmek ve yaşamını orada sürdürülebilmektir. Seniha'nın arzusu çok kuvvetlidir, Avrupa'ya gittikten sonra eğer konakta kalmış olsaydı intihar edebileceğini söyler. “Alafrangalık onda bir saplantıya, bir histeri hastalığına dönüşür. Kayıtsız şartsız Avrupa hayranıdır. Bu da onu, mutsuz ve bunalımlı bir kadın kılar” (Yaşar, 2012: 2077).

Seniha'nın konakta anlaşabildiği tek kişi Madam Kronski'dir. Madam Kronski, Seniha'ya Avrupa'da sürülen hayatın zevklerine dair hikâyeler anlatmaktadır ve Seniha'nın hayalindeki dünyayı ona sunmaktadır.

Seniha, arzu ettiği şeylerin önüne yığılmasını ister. Konaktaki çoğu arzuları tatmin edilir fakat bu arzuların oldukça ağır ve güçlkle gerçekleşmesi Seniha'nın şevkini kırar. Anlatıcı, Seniha'nın maymun iştahlı olduğunu, ısrar ile istediği şeylerin olduğu an kalbine bir bıkkınlık geldiğini ve arzusunun isteksizlik boyutuna geçtiğini belirtir. Bu durum Chantal Jaquet'in bahsettiği arzusunun ikircikli yapısı kavramını doğrulamaktadır. Seniha, arzu ettiği

nesneye sahip olmak ister, sahip olduğunda ise onu ortadan kaldırmak için yollar arar. Seniha, arzusunu hem tatmin etmek istemektedir hem de arzusuna ulaştığında onu yok etmeyi göze alabilmektedir.

Seniha, Faik Bey'e uzun süredir ilgi duymaktadır fakat Faik Bey, Seniha'ya ilgisiz durmaktadır. Faik Bey'in ilgi göstermesi ile aşk yaşamaya başlayan Seniha ile Faik Bey beş-altı ay boyunca Büyükkada'da zaman geçirirler. Faik Bey'in etrafındakilere ilgisiz bir tavır takınması ve batılı hayat tarzını benimsemiş olması Seniha'nın onu arzulamasında büyük rol oynamaktadır.

Seniha, Faik Bey'in bir gün perişan bir şekilde konağa gelip kumarda yüklü bir miktar para kaybettikten sonra borç istemesi üzerine hayal kırıklığına uğrar ve kendini sorgular:

“Seniha ilk defa olarak, o gün Faik Bey'in muhabbeti yoluna kendi vücudundan ve kendi namusundan yaptığı fedakârlığa acıdı. Bir yaz gecesi orada, birkaç kahkaha ile birkaç buse arasında farkına varamayarak işlediği hatanın vahametini, genişliğini, derinliğini ancak o gün anladı, ne yapmıştı? Bugün merhamete avuç açmaya gelmiş şu tıraşı uzun, yakalığı kirden dalga dalga dilenciye, bundan sekiz ay evvel ihsan ettiği şeye, demek üç buçuk mahfaza içinde biraderine uzattığı şu taşlardan daha mı az kıymetliydi?” (Karaosmanoğlu, 2016: 94).

Seniha'nın arzu nesnesini elde ettikten sonra isteksizliğinin ortaya çıkması yine arzusunun ikircikli yapısını doğrulamaktadır. Seniha, Faik Bey ile yakınlaştıktan sonra arzu duyduğu şeyin yanılısamadan ibaret olduğunu fark eder ve hayal kırıklığına uğrar.

Bu olaydan sonra ilişkileri çıkmaza giren Seniha ve Faik Bey, evlilik düşüncesine sıcak bakmaz. Seniha, evleneceği adamın kendisine geniş ve muhteşem ufku açabilecek zengin birisi olmasını ister. Konağın dağılmaya başlamasının başında, Seniha, Faik Bey ve Naim Efendi'nin evlilik ile ilgili görüşlerinin farklı olması gelir.

Belkıs Hanım'ın Avrupa'ya gideceğini duyan Seniha, gizlice senelerdir hayalini kurduğu ve arzuladığı Avrupa'ya kaçar. Onun Avrupa'ya gitmesinde Belkıs Hanım'ın Avrupa'ya gideceği haberi harekete geçmesi için yeterli olmuştur.

Seniha bir süre Avrupa'da kaldıktan sonra İstanbul'a geri döner. İstanbul'a dönmesinde parasızlık ve savaş etkili olmuştur. Annesi ve babasının taşındığı Şişli'deki apartman dairesinde yaşamaya başlayan Seniha'nın Avrupa'dan döndükten sonraki hali Hakkı Celis tarafından şu şekilde ifade edilir: “Vücudu eski kımıldanımlarını, eski ahengini, eski manasını kaybetmişti; bu çevik ve kıvrak bir kızıdan ziyade, olgun ve yorgun bir kadına benziyordu” (Karaosmanoğlu, 2016: 150).

Romanın sonlarına doğru ise kendi hatalarının farkında olması ve hatalarını kötülük ile ilişkilendirmesi önemlidir:

“Hakikati niçin görmemeli, neden inkâr etmeli? Bir romanda görmüştüm. Bütün ahlak düsturlarının hulasası şudur diyordu: Hakikat için, hakikati söyleyebilecek bir tarzda yaşamak. Ben vakıa anama, babama, hasseten büyükbabama çok fenalık etmiş bir kızım; pek çok kusurlarım var” (Karaosmanoğlu, 2016: 208).

Seniha, hatalarının farkına varmasına rağmen Hakkı Celis’in ölüm haberini duyduğunda yemeğine devam etmesi ve eğlenmeyi yarıda bırakmaması ile değişmediğini ve değerlerine sahip çıkmadığını okura göstermektedir. Hakkı Celis’in milli bir değer uğruna ölmesi, Seniha’da herhangi bir hissi açığa çıkarmaz.

Romanda alafranga hayatın bir diğer temsilcisi olarak Seniha’nın babası Servet Bey verilmektedir. Servet Bey, Türklükten, Müslümanlıktan nefret eden eskiye dair ne varsa yakıp yıkma eğilimi gösteren biridir. Servet Bey’in eski olana dair nefreti söylediği “Yalnız namussuz kafaların değil, fakat eski kafaların hepsi de kesilmelidir” (Karaosmanoğlu, 2016: 19) cümlesi ile belirginleşmektedir. Servet Bey, konaktaki yaşamı eski olarak niteler ve apartman dairesine taşınma hayali ile yaşar.

Anlatıcı, Servet Bey’in batıya olan ilgisini küçüklüğünden beri Fransızca bilmesine, Galatasaray Mektebinde bulunmasına ve Beyoğlu muhitinde dolaşmasına bağlar. Alafrangalığı yansıması dolayısıyla Naim Efendi ile çatışma içerisinde olan Servet Bey, Seniha’nın yurt dışına kaçmasından sonra konak hayatından apartman dairesine geçiş yapar. “Servet Bey’in apartman arzusu simgesel bir anlam ifade eder. Servet Bey’in geleneği temsil ettiğini söylediğimiz “konak”tan kaçır gibi apartmana taşınmak istemesi, aslında Osmanlı kültüründen kaçır Batı kültürüne sığınmak isteğinin simgesidir” (Akpınar, 2008: 69).

Yeni bir yaşama başlayan Servet Bey, savaşın ortaya çıkması ile savaş vurgunculuğu yapmaya başlar. Yabancı iş adamları ile ahbaplık eder, parasal anlamda iyi bir gelir elde edip Avrupa’da yaşama arzusunu gerçekleştirmek ister. Servet Bey’in kazandığı paraların nereden geldiğini bilenlerin bıyık altından gülmeleri onun uygunsuz yollardan para kazandığını açıklar:

“Vakıa harbin ikinci yılından itibaren yaşayışına bir harp zengini şatafatını verdi; fakat bu şatafatın nereden, hangi yollardan hâsıl olduğunu bilenler gözlerini kırıp, bıyık altından gülüyorlardı” (Karaosmanoğlu, 2016: 212).

Romanda Naim Efendi ile geleneğin temsilcisi olan bir diğer karakter Hakkı Celis’tir. Romandaki alafrangalığın, yozlaşmanın karşıt gücü olarak iyiyi temsil eden Hakkı Celis verilir. Hakkı Celis, Seniha’ya âşıktır. Seniha ise Hakkı Celis’e karşı bir şey hissetmez, genellikle onu görmezden gelir hatta onunla alay eder, onu küçümser. Seniha’nın bu

hareketleri, Hakkı Celis'in arzusunun artmasına neden olur. Seniha'nın küçümseyen davranışlarına rağmen Seniha'ya olan duygularından vazgeçmez:

“Hayır, bunların hiçbiri değil, fakat sevmek, daima sevmek! Sonuna kadar, her şeye rağmen, ezalar, cezalar, hummalar ve gözyaşları içinde ve hastalıklar ve ölümler önünde daima sevmek” (Karaosmanoğlu, 2016: 39).

Hakkı Celis, Seniha'nın kendisine uymayan yaşam biçimini, kötü davranışlarını gördüğü halde onu arzulamaktan vazgeçmez. Rene Girard, arzulayan öznenin, adımlarının altında arzusunun açtığı uçurumu gördüğünde kendini isteyerek bu uçuruma bıraktığını (Girard, 2013: 152) vurgular. Hakkı Celis de Seniha'nın yurt dışına kaçmasından sonra Naim Efendi ile dertleşmeye başlar. Seniha ile ilgili öğrendiği bilgiler her ne kadar ona kötü gelse de o arzusunun açtığı uçuruma kendini bile isteye bırakmak ister.

Hakkı Celis'in askere yazılması hayatındaki dönüm noktalarından biri olur. Askerdeyken hayatını sorgulamaya başlar ve Seniha'yı hatırlayacak vakit dahi bulamaz:

“Genç adam hala ne olduğunu bilmiyor, başında bir garip sersemlik bütün idrakini altüst ediyordu. Günlerce Seniha'yı bile hatırlamaya vakit kalmadı” (Karaosmanoğlu, 2016: 148).

Hakkı Celis'in milli değerlere yönelik duygularının artmaya başlaması ile Seniha'dan uzaklaşarak halka yaklaşır. Seniha'ya duyduğu arzuyu geride bırakarak toplumsal bir boyuta taşır ve ulvi bir hedef adına hislerini görmezden gelir. Seniha'ya söylediği “Ben bir ölüm adamıyım, ya ölmeye, ya öldürmeye gidiyorum” (Karaosmanoğlu, 2016: 152) ifadesi, memleketini kötü durumdan kurtarabilmek için savaşta ölmeyi göze alması bakımından önemlidir. “Seniha iyi-kötü ayrımında kuşkusuz kötücül özellikleri vurgulandığından tek bir kutbu temsil etmektedir. Dolayısıyla Hakkı Celis'in Seniha'yı arzulamaya ümitsizce devam etmesindense ölüme gitme fedakârlığını göstermesi gerekçe kazanmış olur” (Yavuz, 2018: 80).

Hakkı Celis, Naim Efendi'yi, Seniha'yı, Faik Bey'i milletin çürüyen ve dökülen tarafı olarak görür. “Millet denilen şey Naim Efendi gibi müstehaselerle, Senihalar ve Faik Beyler gibi sefil iştahlı insanlardan mürekkep bir varlık değildi. Bunlar milletin çürüyen ve dökülen tarafıydı. Ve havaya kalkan sekiz yüz bin kılıç, işte, bu kangren olmuş uzvu kesip atmak içindi” (Karaosmanoğlu, 2016: 175). O, milletin bütünlüğüne zarar veren kötü değerlerden kurtulmak ister. Bu gaye uğruna savaşta şehit olur.

Yakup Kadri'nin okura anlatmak istediği ahlaklı toplum yapısının temsilcisi olan Hakkı Celis, romanda ideal ve erdemli özellikleriyle iyinin ve doğrunun karakterize edilmiş şekli olarak da sunulmaktadır. Romanda, Hakkı Celis'in arzuları kötücül özellik taşımamaktadır. Hakkı Celis, Seniha'ya duyduğu arzu vatana sahip çıkma, vatani koruma gibi sembolik arzular çerçevesinde kendini göstermektedir. Bu arzular özünde cinsel olmamakla birlikte kötülüğün yaratılmasına da neden olmamaktadır.

Yakup Kadri'nin diğer bir romanı olan *Sodom ve Gomore* I. Dünya Savaşı'nın ardından işgal edilen İstanbul'u konu edinmektedir. Kiralık Konak ile alafranga temasının işlenişi bakımından benzerlik gösteren *Sodom ve Gomore*'de Leyla, *Kiralık Konak*'taki alafranga tip olan Seniha'nın yerini almıştır.

Yakup Kadri, Mütareke döneminde İstanbul'u Filistin'deki Tanrı'nın gazabına uğramış iki şehir olan Sodom ve Gomore'ye benzetmektedir. Yakup Kadri, Sodom ve Gomore şehirlerinde yaşanan ahlaksızlıkları, değerlerin yok olmasını, kötülüklerin ortaya çıkmasını İstanbul'da da görür ve dâhil olduğu toplumu Lût kavmi ile özdeşleştirir. Yazar romanın önsözünde “Sodom ve Gomore, Tevrat'tan aldığımız bilgiye göre Lût ve İbrahim devrinde, Filistin diyarının türlü ahlak bozukluklarıyla Tanrı'nın gazabına uğramış iki büyük şehridir. (...) İşte, İstanbul düşman işgali altında iken romanın yazarına böyle görünmüştü” (Karaosmanoğlu, 2010a: 9) ile Sodom ve Gomore şehirlerini İstanbul ile özdeşleştirmesini açıklar.

Sodom ve Gomore romanında Leyla, alafranga hayata olan düşkünlüğü ile ön plana çıkmaktadır. Babası Sami Bey ve annesinin etkisi ile İngiliz kültürü ile yetişmesinden dolayı İngiliz hayranı biri olan Leyla, işgal kuvvetleri komutanı Jackson Read ve başka birçok İngiliz subay ile dost olur. Hatta Jackson Read ile dostluktan öte flört etmeye başlar. Jackson Read, Leyla için “Zira bu kız İstanbul'da tanıdığı kadınların –mukayese edilmez bir surette- en zekisi, en bilgisi ve İngiliz terbiyesine, İngiliz kültürüne en ziyade yakın olanıydı” (Karaosmanoğlu, 2010a: 15) der.

Leyla bir yandan Jackson Read ile flört ederken bir yandan da dayısının oğlu Necdet ile nişanlıdır. Ona göre bu durum da garip bir nitelik göstermez:

“Necdet'le olan gizli ve ateşli bağlarında başka bir zevk, Jackson Read'le devam eden İngiliz işi hafif ve zarif flörtlerinde başka bir zevk ve mandonite başarılarını herkesin gözü önünde bir bir sermekte başka bir zevk duyuyor, erkekler tarafından kıskanıldıkça daha havai, daha şuh oluyordu” (Karaosmanoğlu, 2010a: 87-88).

Leyla'nın Captain Read ile görüşmesinde, flört etmesinde Captain Read'in İngiliz olması, İngiliz kültürü ile yetişen bir kişi olması ve İstanbul'da çoğu kadının onun peşinden koşması etkili olmuştur. Leyla'nın diğer kadınlar ile rekabet içerisine girmesi, Captain Read'i arzulamasına neden olur. İstanbul'da birçok kadın Captain Read ile birlikte olmak ister ve birbirleriyle yarışır.

Leyla bir süre sonra Captain Read'in kaba davranışlarından dolayı ondan soğur. Bu olay Leyla'nın Captain Read ile görüşmesini engellemez çünkü İstanbul'daki davetlerde boy gösterebilmek için Captain Read önemli bir kişidir. Leyla, alafanga yaşamın içine dâhil olma arzusu ile çıkarları doğrultusunda davranmaktadır.

Leyla eski dostları ile görüşmeyi keser ve evinde büyük bir davet vermeyi planlar. Bu davete tüm dostlarını çağırır fakat çok az kişi gelir. Davetteki Rus müzisyenlerin de etkisiyle sinir krizi geçirir. Kendisi ile eskisi gibi ilgilenilmediğini ve hayranı olduğu çevrelerde kendini gösterememesi Leyla'yı psikolojik anlamda etkiler. Leyla'nın hayran olduğu yaşam alanına geçememesi ruh halinde olumsuzluklara neden olur. O, arzusunun doyuma ulaşmaması nedeniyle kötülüğe maruz kalır. Bunun üzerine Avrupa'ya tedavi olmak amacı ile gider. Döndükten sonra ise İstanbul'un farklı bir yüzü ile karşılaşır. Etrafta Türk askerleri vardır, insanlar kutlama yapmaktadır. Leyla ise değişen İstanbul'a tamamen yabancısıdır.

Leyla'nın nişanlısı Necdet, Leyla'nın aksine İngilizlere düşmanlık besleyen biridir. Necdet'in, "Hiç dikkat ettiniz mi, İngilizlerin kendilerine mahsus bir kokuları olduğuna. Bu koku miyan köküyle Sunlight sabunu arasında bir şeydir; bazıları da iyi temizlenmemiş kösele kokar" (Karaosmanoğlu, 2010a: 25) ve "Bunlara karşı kin ve nefret beslemek yalnız bize, yalnız Türklere değil, bütün insanlara bir vazifedir. Zira İngilizler yalnız bizim değil, bütün insanların, insanlığın düşmanlarıdır" (Karaosmanoğlu, 2010a: 29) cümleleri ile İngiliz düşmanlığı açıkça görülmektedir. Ona göre İngilizler kötüdür ve onlar ile iletişim kurmak düşmanlıktır.

Necdet çoğu zaman Leyla'nın İngiliz hayranlığını onaylamamakla ve tepki göstermekle birlikte ona duyduğu arzudan dolayı Leyla'yı sevmekten vazgeçmez. Leyla'ya duyduğu aşk ve Leyla'nın kadınlığı, tasvip etmediği ortamlara girmesine ve İngilizler ile görüşmesine neden olur. "Bu sahada ise Leyla'nın uzun uzadıya düşünüp taşınmasına, yeni yeni planlar ve oyunlar düzenlemesine hacet kalmıyor, yalnız kadınlığının çıplak cinsiyetiyle görünmesi yetiyordu" (Karaosmanoğlu, 2010a: 142). Leyla'ya olan bu tutkusu nedeniyle onu Captain Read ile paylaşmaya razı olur.

Necdet, Anadolu'daki insanlara İstanbul'un mevcut durumunu şöyle özetler:

“Siz bilmiyorsunuz, asıl işgal asıl istila öbür tarafta oldu. Düşman çamurlu çizmeleriyle bizim evlerimize kadar girdi; ne diyorum –bizim yataklarımıza kadar!- Hâlbuki sizin yalnız sokaklarınızda dolaşabiliyorlar. Sizin evleriniz sarılmış kalelerdir. Fakat henüz zapt olunmamıştır. Öbür taraftakilerin ise birer birer düştü!

Kızlarımızı, karılarımızı ve dudak yüzü görmemiş nazlı sevgililerimizi ellerimizden aldılar ve onlara gözümüzün önünde istediklerini yaptırıldılar ve kızı kızla, erkeği erkekle kızıştırdılar ve bütün tabî zevklere tabî olmayan zevklerin zehrini, ıstırabını, azabını kattılar. Her birimizi bir ayrı çırpınıyla oynatmaya başladılar” (Karaosmanoğlu, 2010a: 193).

Necdet'e göre İstanbul'daki durum kötülüğün bir nevi temsilidir. İşgal kuvvetleri ile menfaatleri uğruna ilişki kurmuş insanlar, çarpık ilişkiler ahlaki yönden İstanbul'u değiştirmektedir. Anadolu'daki insanların İstanbul'u Sodom ve Gomore şehirlerine ilişkin ahlaksız niteliklerden kurtaracağına inanır.

Necdet bir süre tıpkı Kiralık Konak'ta Hakkı Celis'te olduğu gibi savaşta ölmeyi arzular. “Necdet bu yeni âlemde o kadar yepyeni bir insandı ki, bir zamanlar Leylâ ile kendi arasında geçen macera ona bir başka adamın hikâyesi gibi geliyordu. Dumlupınar Muharebesi'ne dair dinlediği menkıbeleri yeni bir dine girmiş insanların imanıyla kendinden geçmiş bir halde anlatıyordu” (Karaosmanoğlu, 2010a: 285). Necdet, milli duygularını ön plana çıkarırken Leyla'ya olan arzusunu geri plana atar. Leyla'ya olan arzusu toplumsal bir amaç uğruna milli bir arzuya dönüşür. “Leyla'ya olan zaafını toplumsal alana yani milli bilinçlenmeye doğru yönlendirmiştir. Dolayısıyla arzu nesnesi artık Leyla değil vatandır” (Karaca, 2019: 259).

Captain Read, İstanbul'daki işgal kuvvetleri komutanıdır. İstanbul'da birçok kadın ile görüşür, flört eder. “Yazarın, Read'i kullanış sebebi, Read'deki ahlaksızlığı belirtmek değil, onun vasıtasıyla Türk kadınlarını düşkünlüğünü ve ahlaksızlığını ortaya koymaktır” (Akpınar, 2002: 83).

Captain Read, birçok kadın ile görüşmesine rağmen Leyla'ya farklı bir yakınlık duyar. Leyla'nın Türklükten uzak olması ve İngiliz kültürüne ilgi göstermesi Captain Read'i etkiler. Leyla'nın Necdet ile nişanlı olduğunu bilmesine rağmen Leyla ile görüşmekte, zaman geçirmekte bir sorun olduğunu düşünmez. Bir süre sonra Captain Read, Leyla ile aralarındaki ilişkiye mesafe koyar. CaptainRead'in ailesi, İngiliz geleneklerine bağlı ve oldukça mutaassıp bir ailedir. Onun ailesine göre “Bir Türkle şöyle dursun” (Karaosmanoğlu, 2010a: 124) kendi mezheplerinin dışında bir kız ile adının anılması affedilmez bir günahdır. CaptainRead'in annesi Mukaddes Kitap okuyucusudur ve ona göre Türkiye'nin Sodom ve Gomore'den farkı yoktur:

“Zira Mukaddes Kitap’ta isyanları ve günahları dolayısıyla Allah’ın gazabına uğramış lanetli ülkelerin her bahsi geçtikçe ihtiyar kadın başını ukalaca sallar: ‘‘Mutlaka şimdiki Türkiye de böyle bir şey olacak!’’ derdi’’ (Karaosmanoğlu, 2010a: 124).

Bir İngiliz’in gözünden İstanbul’un Sodom ve Gomore ile ilişkilendirilmesi dikkat çekici bir ayrıntıdır. Yazar, yabancı birinin gözünden İstanbul’daki ahlaksızlıkları, kötülükleri okura sunmak ister.

Sodom ve Gomore romanında birçok yabancı karakter ve Türk karakter yer almaktadır. Captain Marlow, homoseksüel ilişkiye girmesi ile romanda ahlaksızlığın sembolü olarak gösterilmektedir. O, kadınlara ilgi göstermez, arzu nesnesi esmer, güçlü ve sert erkeklerdir. Azize Hanım’ın eşi Atıf Bey ile ilişkisi vardır. Cinsel sapkınlıkların normal bir yaşam şekline bürünmesi İstanbul’u, Tanrının gazabına uğrayan Sodom ve Gomore şehirleri ile ilişkilendirir. Captain Marlow, İstanbul’da bulunan işgal kuvvetlerinin ahlaksızlıklarına, kötülüklerine eşcinsellik üzerinden örnek gösterilen bir tiptir.

Leyla’nın babası Sami Bey, *Kiralık Konak*’taki Seniha’nın babası Servet Bey ile benzerlik göstermektedir. Sami Bey, Leyla’nın Batılı olma arzusuna sahip olmasındaki dolayımlayıcıdır. Alafranga kültür ile yetişmiş ve kızı Leyla’nın da bu şekilde yetişmesine neden olmuştur. Menfaati söz konusu olduğunda düşman güçleri ile işbirliği yapar. İngiltere’nin tüm ülkelerden daha güçlü olduğunu düşünür.

Romandaki bir diğer kişi Major Will, Yeniköy’de bir yalıtı sapkın zevklerini tatmin etmek amacı ile yeniden yaratır. Türk geleneklerini hiçe sayarak yalıtı tamamen değiştirerek farklı bir mekâna çevirir. Ahlaki değerleri yok sayan Major Will, önceki hali mescit olan bir odayı resim ve heykeller ile donatarak yatak odası yapar. Major Will, romanda İstanbul’daki ahlaksızlıkları ile ön plana çıkmaktadır.

Eşcinsel yönelimin bir diğer temsilcisi ise Fanny Moore’dur. Fanny Moore, lezbiyen eğilimi olan bir gazetecedir. Etrafındaki kadınlara büyük bir arzu ile yaklaşan Fanny Moore, Nermin ile sevgili olur.

Yakup Kadri, *Sodom ve Gomore*’de CaptainMarlow, Major Will, Fanny Moore gibi tipler ile İstanbul’daki ahlaki yıkımı anlatmak ister. Cinsel doyumsuzluklar, çarpık ve evlilik dışı ilişkiler, İstanbul’daki ahlaki kötülüklerin sebeplerinden birkaçıdır.

Yaban, I. Dünya Savaşı’nda kolunu kaybeden Ahmet Celâl’in bir Anadolu köyünde yaşamaya başlamasını ve köylülerin durumunu ele almaktadır. Ahmet Celâl’in gözünden halk-aydın çatışmasını konu edinir. *Yaban*, yayımlandıktan sonra eleştirilerin hedefi olan bir romandır. Köylüyü kötü gösterdiği gerekçesi ile eleştirilen *Yaban*’ın ikinci baskısının

önsözünde Yakup Kadri'nin yaptığı açıklama önemlidir. Yakup Kadri, *Yaban*'ın “objektif bir roman olmadığını bir ruh sıtmasının, birdenbire acı ve korkunç bir gerçekle karşı karşıya gelmiş bir şuurun, bir vicdanın çıkardığı yürek parçalayıcı haykırış” (Karaosmanoğlu, 2021: 11) olduğunu söyler.

Ahmet Celâl, İstanbul'un işgali üzerine emir eri Mehmet Ali'nin köyüne yerleşir. O, sağ kolunu savaşta kaybetmiş olmanın verdiği eksiklik ile karamsar bir psikolojiye bürünür. Ahmet Celâl, savaşta insanların en vahşi, en kötü taraflarını görür: “Biliyordum ki, toprak katı ve tabiat zalimdir ve insan cinsi bozuk bir hayvandan başka bir şey değildir; biliyordum ki, insan hayvanların en kötüsü, en bayağısı ve en az sevimli olanıdır. Evet, bilhassa en az sevimli olanıdır” (Karaosmanoğlu, 2021: 18).

Ahmet Celâl'in hayalindeki köy ile İç Anadolu'daki bu köy birbiri ile benzeşmez. Ona göre bu köy kötü bir yerdir. Ahmet Celâl, hayal kırıklığına uğrar.

Ahmet Celâl, milliyetçi ve idealist biridir. O, bir aydın olarak köylüyü düşman konusunda uyarmak ister. Köylüleri, devam eden Milli Mücadele hakkında bilgilendirmek, coşkusunu paylaşmak ister. Ahmet Celâl, köy halkı ile iletişim kurmak, milli değerlerde buluşabilmek arzusundadır. Birinci İnönü Zaferi'nin haberini verdiğinde ise köylülerin sevincine ortak olmadığını görür. Köylüler, Mustafa Kemal'in düşüncelerine katılmaz, padişahın ve Avrupa'nın kendilerini kurtaracak çözüm yolları olduğuna inanırlar. Bu düşünceler üzerine Ahmet Celâl çok sinirlenir. Köylüler, Ahmet Celâl'in arzuladığı içtenliği yakalayamaz. Köylülerin milli bilinçten uzak olması onda büyük bir rahatsızlık oluşturur.

Ahmet Celâl, köyde tek başınadır ve akşam saatlerinde kendi odasına çekilir ve sabahlara kadar kitap okur. Köydeki kadınları işveden ve şuhluktan uzak bulur, onları arzulama düşüncesine bile katlanamaz. Fakat Ahmet Celâl'in Emine ile karşılaşması bu düşüncesine ters bir durum oluşturur. Köyün dışında Emine ile karşılaşan Ahmet Celâl, ona ilk bakışta âşık olur. Ahmet Celâl, Emine için kurduğu “Vücudunu saran kasaba kumaşların altında, kusursuz taze bir bedenin bütün cazibesini hissediyorum” (Karaosmanoğlu, 2021: 50) cümlesi ile ona duyduğu hazzı vurgular.

Ahmet Celâl için, Emine ile karşılaştığı kavak koruluğu ve dere cennet gibidir. Bu cennet gibi yerin, köy ile bir benzerliği yoktur. Kendi yalnızlığı içinde boğulduğu bir anda gördüğü Emine onun için hayat suyu olur. Ahmet Celâl'in kadınlara yönelik şu düşünceleri önemlidir:

“Kadına inanmaktansa, onu aldatmayı daha tatlı bulurum. Zira sevildiğini hisseden kadın kadar çekilmez bir şey yoktur. Kadının gerçekte, namert ve kancık olan tabiatı, öyle bir safhada, adeta öldürücü bir mahiyet alır. Yabani kedilikten, zehirli yılanlığa geçer ve gitgide, hayalimizin ölçemeyeceği kadar derin, nihayetsiz ve tuzlu kötülük denizinde, gülerek çırılçıplak yüzmeğe başlar” (Karaosmanoğlu, 2021: 45).

Ahmet Celâl, kadınların sevlmeyi hissettiklerinde kötücül bir durumun ortaya çıkabileceğini düşünür. O, arzusunu böyle bir öldürücü durum için yükseltmek istemez fakat Emine karşısına çıktığında bu durumun tersi bir durumu yaşar.

Emine'nin Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail ile evleneceğini duyduğunda ise hayal kırıklığı yaşayan Ahmet Celâl'in arzusu azalmamış aksine daha da artmıştır.

Ahmet Celâl, köylü ile arasındaki iletişimin imkânsızlığının farkına vardığında Türk aydınının, halk ile ne kadar mesafeli olduğunu anlar: “Bunun nedeni, Türk aydını gene sensin! Bu viran ülke ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? (...) Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu, hayvani duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabancı ot gibi bitti. Şimdi elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? (...) Öfkeden yumruklarımı sıkıyorsun. Sana ıstırap veren bu şey, senin kendi eserindir, senin kendi eserindir” (Karaosmanoğlu, 2021: 110-111).

Düşman askerleri köye girdiğinde, tüm evleri yakar ve kadınlara tecavüz eder. Ahmet Celâl de Emine'yi yanına alıp kaçmaya başlar. Köyün mezarlığına girdiklerinde tensel hazzın yaşandığı görülür:

“Gerçi bu eller benim vücudumun üzerinde boş yere dolaşıyordu. Gerçi onlarda ne bir İstanbul hanımının ellerindeki beyazlık ve yumuşaklık vardı, ne de bir zambak gibi güzel kokulu idiler. Fakat bu kana bulanmış toprak içinde bana doğru uzanan bu katı, sert derili, beceriksiz eller ölümle dirim arasında bulduğumuz şu anda, bana bütün acılarımı unutturmuş, bedenimi kasıp kavurmakta olan hummaya bir uhrevi zevk vermişti” (Karaosmanoğlu, 2021: 197).

Ahmet Celâl, arzu nesnesine kavuştuğunda Türk köylüsü ile Türk aydını arasındaki uçurumu bir tarafa bırakır: “Bu rüyada, Türk köylüsü ile Türk entelektüeli arasındaki acıklı davadan hiçbir eser kalmadığını gördüm. Emine'nin bir ağaç dalına benzeyen kolları benimle o husumet ve ilgisizlik kolları arasında kalın ve sağlam bir bağı. Köyde geçirdiğim iki üç yıllık zaman içinde, bana bir cehennem azabı çektiren bütün tiksintilerim, öfkelerim, gayızlarım, isyanlarım, umutsuzluklarım sağ böğrümdeki yaradan sızan kanlarla beraber akıp gidiyor” (Karaosmanoğlu, 2021: 197).

Ahmet Celâl, köydeki kötülükleri gördüğünde bu durumun aydın ve halk arasındaki uçurumdan kaynaklandığını vurgular. Köyde meydana gelen kötülükler, Ahmet Celâl'e köylü ve halk arasındaki uzaklığı gösterir. Ona göre Türk aydını, halkın arasına karışmamış, mesafeli durmuştur. Kötülüğün kaynakları incelenirken arzu kavramından yararlanılması, kötülüğün romanda ne şekillerde ortaya çıktığını göstermektedir.

İlk kez 1922'de yayımlanan *Nur Baba*, yayımlandığı dönemde birçok eleştiriye maruz kalan bir romandır. Bazı çevrelerde Bektaşî tekkesinin sırrını ortaya koyarak tekke yaşamını kötü gösterdiği düşüncesi ile eleştirilen *Nur Baba* romanı, Bektaşî tekkesi etrafındaki çözülmeyi konu edinmektedir. Romanda, tekkelerin asıl amaçlarından uzaklaşarak bir haz merkezi haline dönüşü ele alınmaktadır.

Nur Baba romanının ana kahramanlarından biri olan Nur Baba, yirmi üç yaşında iken tekkenin başına geçer. Çocukken yetiştiği ortam şımarık ve bunaltıcı kişiliğe sahip olmasına neden olur. Hayattaki tek isteği kendisine muhabbet edecek yeni kadınlar bulmaktır.

Tekkenin başına geçtiğinde Celile Bacı ile evlenen Nur Baba, evliliği devam ederken Ziba Hanımefendi ile birlikte olmaya başlar. Ziba Hanımefendi, Nur Baba'ya kendisini ve kıymetli eşyalarını verecek kadar arzu duymaktadır:

“-Sen Nursun! Nur-u ilâhisin. Nur Baba, nur, nur! diyerek haykırdı ve sesinden daha hayret verici, daha çılgın bir hareketle parmaklarından yüzüklerini, kulaklarından küpelerini sıyırdı. İnce bir zincirle boynuna asılı duran altın saatıyla altın örgülü para kesesini kopardı ve bunları avuç dolusu mürşidin kucağına attı” (Karaosmanoğlu, 2005: 43).

Nur Baba, eşi Celile Bacı'ya Ziba Hanımefendi ile olan ilişkilerini “Dergâhın selameti ve refâhı için” (Karaosmanoğlu, 2005: 44) sözü ile onaylatmaya çalışır. Ziba Hanımefendi'nin tekkeye katılması ile Nur Baba yeni bir hayata adım atar, hayatını çeşitli yönlerden değiştirir.

Evliliği devam ederken Ziba Hanımefendi ile birlikte olan Nur Baba, aşk konusunda da doyumsuz davranır. O, Ziba Hanımefendi'nin yeğeni Nigâr ile ilgilene başlar. Nigâr'ı tekkeye ve aşk hayatına almak ister. Ziba Hanımefendi'den sonra kendisine farklı bir arzu nesnesi yaratır. Bu nedenle tekkedeki insanları görevlendirir. Nasib Hanım bu kişilerin başında gelir. Nasib Hanım'ın Nigâr'a “Evet, Nur Baba seni seviyor Nigâr! Bir gün halanla beraber, sana bilmem nerede tesadüf etmiş. Peçen açılmış, yüzünü görmüş. O günden beri dergâhta hep sen, hep senin ismin. Hatta bir defa yalnızdık, o mest idi, yana yakıla bana açıldı. Senin ismini söylerken, vallahi yüzünün her bir kılı ayrı ayrı titriyordu” (Karaosmanoğlu, 2005: 65) sözleri ile Nur Baba'nın ilgisinin Ziba Hanımefendi'den Nigâr'a doğru değişim gösterdiğini görülür.

Nigâr'ı tekkeye çekebilmek için her yolu deneyen Nur Baba için Nasib Hanım'ın şu sözleri dikkat çekicidir:

“—Bu herif deyip de geçiverme! O bütün aşk, bütün ateştir. Bir kere gözlerine dikkatle baksan eridiğini hissedersin. Gönlü pek yükseklindedir; fakat sevince müthiş sever. Bilirsin ki, bu hususta, ben pek bitarafım. Hiçbir zaman onunla aramızda bir şey vuku bulmadı. Rauf'un derdi başımdan aşkın bile... İşte buna rağmen yine açıkça derim ki, eğer Nur Baba isterse...” (Karaosmanoğlu, 2005: 66).

Tekkedeki çoğu kadın Nur Baba'yı arzulamaktadır. Onun için hayatını feda etmeye hazır birçok kadın vardır ve Nur Baba'nın istediği an hepsi onunla birlikte olmak için büyük bir istek duymaktadır. Nur Baba, dini bir topluluğu arzularına ulaşmak için bir araç olarak kullanmıştır. Tekkedeki diğer insanlar ise buna bir ses çıkarmayarak bu kötülüğe ortak olmuşlardır.

Nigâr, evli ve iki çocuklu bir kadındır. O, kocası Eşref Paşa'nın görevi nedeniyle dönmemesi üzerine içine kapanmış ve yalnız bir yaşam sürmektedir. Nigâr'ın yalnız hissetmesi ve halası Ziba Hanımefendi'nin hayatına duyduğu arzu, Bektaşî tekkesine katılmasına neden olur. Anlatıcı, “Nigâr'ın, yaşı ilerledikçe okuduğu romanlardaki büyük aşk kahramanları ile halası arasında sıkı bağlar, benzerlikler bulmağa başladı ve gitgide kalbi ona karşı taşkın bir hayret ve takdir hissiyle doldu” (Karaosmanoğlu, 2005: 48) cümleleri ile halasının yaşadığı hayata hayret ve takdir ile bakışını ortaya koymaktadır.

Nigâr'ın kocasının uzun seneler boyunca gelmemesi, onu sosyal çevreden uzaklaştıran bir durum olmuştur.

“Abraham H. Maslow'un İnsan Olmanın Psikolojisi adlı eserinde temel görüşlerinden biri bireyin temel motivasyonunun ‘eksiklik’ ya da ‘gelişime’ yönelik olduğudur. Psikonevrozların, hayatın erken dönemlerinde başlayarak belirli psikolojik gereksinimleri –yani, güvenlik, ait olma, özdeşleşme, sevgi, saygı, prestij (Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi)- yerine getirme eksikliğinden doğan, bir eksiklik hastalığı olduğunu düşünmektedir. Bu gereksinimleri doyurulan bireyler gelişme yönelimlidir: olgunlaşma ve kendini gerçekleştirme için doğuştan getirdikleri potansiyellerini gerçekleştirebilirler” (Yalom, 2001: 580).

Buna göre Nigâr'ın ait olma duygusundaki eksikliğin, halası gibi olmaya çalışmak ve tekkeye katılmak gibi eylemlerde kendisini gösterdiği söylenebilir. Ait olma duygusunun yerine getirilememesinden dolayı olgunlaşma ve kendini gerçekleştirme potansiyellerinde bir eksiklik oluşmuştur.

Nigâr, önceleri halası Ziba Hanımefendi'nin davetini kabul etmek istese de babasının Bektaşî tekkesi için söylediği “Kızılbaşlar” kelimesi ile ikilemde kalır. Babası, Bektaşîliğin ve Bektaşîlerin kötü olduğuna dair düşüncelere sahiptir. Nigâr bu yüzden büyük bir arzuya sahip olsa da halasının yanına gitmekten çekinir.

Nigâr, bir süre sonra Nur Baba'nın ve tekkedekilerin ısrarlarına dayanamayıp tekkeye dâhil olur. Nigâr evli olmasına rağmen adının Nur Baba ile adının anılmasından rahatsızlık duymaz. Kış geldiğinde ise Nur Baba'nın dergâhına çekilmesi ile Nigâr da eşinin Nişantaşı'ndaki evine gider. Fakat Nigâr eski yaşantısına döndüğünde tekke hayatını özlediğini fark eder. Tekkeye dâhil olabilmek için elinden gelen her şeyi yapmaya hazırdır. Bu arzu doğrultusunda çocuklarını, eşini ve annesini gözden çıkarır. Tamamen tekkede hayatını sürdürmeye başlayan Nigâr'ın birkaç yıl içerisinde yaşadığı değişiklikler önemlidir.

“...Nur Baba'nın o yorucu aşkı kadıncağızı vaktinden evvel çökertmiş, âdeta tanınmaz bir hale sokmuştur ve sesi mutlaka senelerin tesirinden ziyade tâbi olduğu maişet şartlarının (yaşama koşullarının) tesiriyle kısılmıştır. O kadar alkole, o kadar sigaraya, o kadar bağırıp çağırmaya, o kadar uykusuzluklara ne dayanır?” (Karaosmanoğlu, 2005: 150).

Nur Baba'nın tekkeye yeni katılan Süheyla ile evleneceğini söylemesi üzerine Nigâr tamamen hayal kırıklığına uğrar. Nur Baba bu sefer de ilgisini Nigâr'dan Süheyla'ya yöneltir. Kötülüğe maruz kalan Nigâr, bu ızdırapların onu beslediğini düşünür ve tekkeden ayrılmak istemez. “Fakat Nigâr Hanım, bu ızdırabın ve bu belanın dışında hiçbir saadetten ve hiçbir selametten zevk bulamayacağımı anladı ve kaldı” (Karaosmanoğlu, 2005: 159). Nigâr oldukça büyük bir düşüş yaşamasına rağmen tekkeden önceki hayatına dönmek istemez.

Nigâr'ı eski hayatına döndürmek isteyen Macid, romanda Nigâr'a âşık olan bir kahraman olarak sunulur. Nigâr'a duyduğu ilgi ile bir ayine katılan Macid, “Hakikaten ben bu gece ne çirkin, ne manasız şeyler yaptım! Şüphesiz ki, hayatımın bu safhası benim için ister istemez itirafı güç bir macera olacak; bu tuhaf merasimin sonunda hissettiğim zillet, beni kendime karşı işlenmiş bir günahın mücazâtı (karşılığı, cezası) gibi daima, daima tazip eyleyecek (eziyet edecek, acı çekecek)” (Karaosmanoğlu, 2005: 95-96) sözleri ile tekkenin kötülük merkezi olduğunu belirtmektedir. Macid aynı zamanda Nur Baba'nın da şeytani yönüne vurgu yaparak şöyle düşünür:

“Nur Baba denilen adam, büyüdüğüm memleketin ilk gördüğüm hususî ve tuhaf bir mahsulü idi. Baştanbaşa ihtiras, baştanbaşa iştiha olan bu adam İstanbul'un sakin bir köşesinde, orta zaman masallarındaki gibi, ateşi hiç sönmeyen bir ocak üstünde, birçok ruhların kaynadığı şeytanî bir kazanı, fasılasız karıştırmakla meşgul oluyor” (Karaosmanoğlu, 2005: 107).

Macid'e göre Nur Baba, dünyevi zevkler etrafında tekkeyi bir haz merkezi haline çevirmiştir. Dini bir mekân olan tekkenin çözülüşü Macid'in düşüncesi ile desteklenir.

Niyazi Akı, romandaki Macid karakterinin Yakup Kadri ile benzer niteliklere sahip olduğunu belirtir: “Romanda, yazarın şahsıyla münasebetli tarafları da göze çarpıyor; Ufka küskün gözlerle bakan esmer başlı genç bir adam olan Macid, Yakup Kadri'yi fizik portre bakımından hatırlatır. Bunlara nazaran Nur Baba'nın bir hayat tecrübesi, bir edebî kültür

neticesi olduğu meydana çıkar; yazarın şahsî müşahedelerine dayanan eser örfler bakımından dokümanterdir” (Akı, 2017: 101). Yakup Kadri'nin okura aktarmak istediklerini Macid'in ağzından vermesi ile tekkelerin haz merkezine ve dolayısıyla kötücül bir mekâna döndüğü ifade edilmektedir. Nur Baba Tekkesi, Nur Baba'nın kişisel çıkarları uğruna değişen bir mekân haline gelir. Tekke, Nur Baba'nın ilişkilerinin odağında bir haz merkezine ve sonucunda da kötücül bir mekâna dönüşür. “Nur Baba'nın vazgeçemediği üç şey, romanda kadın, para ve lüks yaşam düşkünlüğü olarak sıralanır. Bu manzara, yazar tarafından, sözde bir din adamının, tekkeyi kişisel çıkarları ve şehvi ihtirasları için bir araç olarak kullanmasının örneği olarak gözler önüne serilir, romanın ana temasıyla temel tezi de tamamen bu olgudan beslenir” (Uğurlu ve Demir, 2013: 369). Nur Baba, arzularını tatmin etmek isterken dini bir topluluğun ve dini değerlerin yozlaşmasına neden olur.

Hüküm Gecesi romanı, ana kahramanı Ahmet Kerim'in yaşadıkları olayları ele almaktadır. Roman, 1908-1911 yılları arasındaki İttihat ve Terakki hükümetini, İttihat ve Terakki Partisi ile Hürriyet ve İtilaf Partisi arasındaki çekişmeleri konu edinir.

Hüküm Gecesi'nde Yakup Kadri, siyaset karşısında takındığı tavrı ve düşüncelerini, Ahmet Kerim deneği üzerinde yaptığı birtakım olgunlaştırmalar, değiştirmelerle meydana getirmeye çalışır. Soner Akpınar, bunun Yakup Kadri'nin İttihat ve Terakki'yi sorgulama işlevini yerine getirme amaçlı yapıldığını belirtir (Akpınar, 2002: 60). *Hüküm Gecesi*, dönemin siyasi olaylarını ve bu olayların çevre-birey üzerindeki etkisini konu edinmesi bakımından önem teşkil etmektedir.

Hüküm Gecesi'nde, İttihat ve Terakki karşıtı bir gazeteci olan Ahmet Kerim, Nida-yı Hakikat gazetesinde çalışmaktadır. Gazeteci kimliğine rağmen gazeteciliği mesleklerin en zoru olarak görür.

Ahmet Kerim, İttihat ve Terakki yönetimini kaba ve vahşî bulur. Memleketin huzur içinde yaşamasının önündeki engelin İttihat ve Terakki olduğunu savunur:

“İttihat ve Terakki, bütün o kaba ve vahşî sertliğine karşı memlekette tek kudreti temsil ediyordu. Muhalefet ise olumsuz ve inkârcı anlayışların hastalıklı bir görünüşünden ibaretti. Ahmet Kerim, her dakika bu acı gerçekle yan yana yaşıyor ve İttihat ve Terakki ile hiçbir ümide kapılmaksızın, hatta bir uzak zafere bile ihtimal vermeyerek feragat içinde çarpışıyordu. Bu müthiş kudretle böylece yalnız başına çarpışmakta sonsuz bir zevk vardı” (Karaosmanoğlu, 2020a: 13).

Ahmet Kerim, halkın huzur içerisinde yaşamasını ister. Anlatıcı, Ahmet Kerim'in İttihat ve Terakki yönetimi ile yalnız başına savaştığını ve bu savaştan zevk aldığını aktarır. Roman kahramanı, memleketin huzur içinde yaşaması amacı ile İttihat ve Terakki yönetimi ile tek başına savaştan büyük bir haz duyar.

Ahmet Kerim, İttihat ve Terakki'yi ülkedeki vatandaşların geçim sıkıntılarının kaynağı olarak görür:

“Memleketi soluk alınmaz bir hale sokan ve bütün vatandaşları enginde yolunu şaşırmış, zahiresi tükenmiş bir geminin yolcuları gibi birbiri üzerine saldırtan herkesin “muhyayile”sini cehennem hayalleriyle yakıp kavuran ve Türkiye’de her çeşit asil, yüksek geçim yollarını tıkayan sebepler ve âmiller hep bu ahlak fesadından, bu dört yanı çamurlu siyaset sisteminin, bu tavırların, bu hareketlerin, bu demogogça militanlığın kayıtsız ve şartsız hüküm sürüşünden ibaret değil miydi?” (Karaosmanoğlu, 2020a: 32-33).

Ona göre, İttihat ve Terakki, ahlaksız siyaset sistemini halkın korkularına dayalı olarak sürdürmektedir ve İttihat ve Terakki'nin iktidar hırsı, memleketi soluk alınmaz bir hale getirmiştir. İttihat ve Terakki yönetiminin iktidar arzusu kötücül sonuçlara neden olmuştur.

Ahmet Kerim'in en yakın arkadaşı Ahmet Samim'dir. Ahmet Samim de kendisi gibi gazetecilik ile uğraşmaktadır. “Ahmet Samim, politikanın insanı vaktinden önce yıpratıcı ve söndürücü mihnetlerine rağmen, hayrete değer bir direnişle ilk gençlik çağının bütün ateşini, coşkunluğunu ve ataklığını korumaktadır” (Karaosmanoğlu, 2020a: 41-42). Ahmet Samim, politikayı tüm olumsuz yanlarına rağmen bir arzu nesnesi haline getirmiştir.

Ahmet Samim, evli ve iki çocuğunun olmasına rağmen başka bir kadın ile ilişki yaşar. Bu kişi, Despina adında Rum bir kızdır. Ahmet Samim tıpkı Nur Baba gibi farklı bir arzu nesnesi bulmuştur.

İttihat ve Terakki'nin ahlaksız, kirli işlerini açığa çıkaran Ahmet Samim, İttihat ve Terakki tarafından tehdit edilmeye başlanır. Bir süre sonraysa bir gece yarısı sırtından vurularak öldürülür. Ahmet Kerim, Ahmet Samim'in ölümünden sonra kendine gelemez. İttihat ve Terakki'nin baskıcı yönetiminin rol oynadığı günlerde Ahmet Kerim bütün insanlığın düşmanı olup yakıp yıkma hırsı ile tutuşur:

“Şu dakika yalnız İttihat ve Terakki'nin yalnız Osmanlı Devletinin, yalnız bu memleketin değil, bütün insanlığın düşmanı kesilmişti. Bu insanlık sanki rastgele, önündeki masa şekline girmiş gibi yumruklarını öfke ile bir masanın üstüne vuruyordu. İddia olunabilir ki, hiçbir nihilist, hiçbir anarşist şu anda Ahmet Kerim'i saran yakıp yıkma hırsının yarısını duymamıştır” (Karaosmanoğlu, 2020a: 75).

Ahmet Kerim'in en yakın arkadaşının böyle bir suikasta kurban gitmesi, onu kamçılayan ve harekete geçiren bir vakadır. Onun muhalifliği daha fazla arzulamasına neden olur.

Anlatıcı, Ahmet Kerim'in, bir gece vakti dolaşırken sessiz, temiz Türk mahallelerini çekici bulduğuna dikkat çekerek bu mahallelerdeki Türk kızlarının hasretiyle yandığını aktarır. Ahmet Kerim, tam da bu düşünceler ile zihnini doldururken Samiye isimli bir kızın evinin önünden geçerken sesini duyup ona âşık olur. “Artık ne bir sayfa kitap, ne bir satır

yazı... Ahmet Kerim içi boş bir kuklaya dönmüştür ve ipini tamamıyla o kızın, o henüz yüzünü görmediği arsız mahalle kızının eline vermiştir” (Karaosmanoğlu, 2020a: 101). Samiye'nin aşkı dolayısıyla siyasi meselelerine ara veren Ahmet Kerim için artık dünya Samiye'den ibarettir.

Samiye'nin İttihat ve Terakkici olan ağabeyi, Ahmet Kerim'e bir tuzak kurar. Ahmet Kerim'i bu tuzaktan Samiye kurtarır fakat Ahmet Kerim, Samiye'yi tuzağı hazırlayan kişi olduğuna inanarak suçlar. Samiye'nin kendisine gerçekten âşık olduğuna inanmaz. Samiye ise Ahmet Kerim'i ikna edememesi üzerine intihar eder. Ahmet Kerim, muhalefeti yakıp yıkma hırsına kapılmıştır. Ahmet Kerim'in İttihat ve Terakki yönetimine karşı tavrı, arkadaşı Ahmet Samim'in İttihat ve Terakki tarafından öldürülüşü gibi onun muhalefeti yakıp yıkma hırsını arttıran durumlar öne çıkmıştır. Samiye'ye inanmayan Ahmet Kerim, Samiye'nin intiharına neden olmuştur. Siyasetin kirliliği ve ahlaksız oyunları Ahmet Kerim ile Samiye'yi ayırmıştır. Samiye, kötülüğe maruz kalmıştır.

Ahmet Kerim, Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülüşünden sonra tutuklanır ve Sinop'a sürgüne gönderilir. Ahmet Kerim, hücrelerinde idamı beklerken aklından geçirdiği düşünceler şöyledir:

“Senin en büyük hatan bu değil. Senin en büyük hatan ne isen öyle görünmeyişindir’ dedi. ‘Şefkatliydin, merhametsizliği şiar edindin! Yumuşak başlı bir çocuktun, dik kafalılığı, zarıflığı ve asiliğe daha uygun buldun. İttihatçı idin, kendini muhalif tanıttın. Sahtekâr, sahtekâr!” (Karaosmanoğlu, 2020a: 289).

Ahmet Kerim, büyük bir istekle ölümü beklemektedir. Ona göre, hayatta artık heyecan duyacağı bir his, olay kalmamıştır. İdam edilmekten kurtulduğunda ise büsbütün kendi içine kapanır ve ruhsal yönden çöker.

Hüküm Gecesi'nde, İttihat ve Terakki yönetiminin, halk üzerindeki baskısı ve buna bağlı olarak doğurduğu kötücül sonuçlar ele alınmıştır. Siyasetin çirkin oyunları, insanların hayatlarına mal olmuş, yaşama sevinçlerinin kaybolmasına neden olmuştur. Romanda, iktidar arzusu sonucunda kötülükler meydana gelmiştir. İktidar arzusu, siyasetin içerisinde makul bir sınırdan kalmadığında kişiyi kötülüğe yönlendirir ya da kişinin kötülüğe maruz kalmasına neden olur. *Hüküm Gecesi*'nde de bu durum kendini gösterir. İttihat ve Terakki yönetimi, siyasette başarılı olma hırsı ile halk üzerinde baskı kurmakta, halk da kötülüğe maruz kalmaktadır.

Çalışmada incelenecek bir diğer roman iki ciltten oluşan *Panorama*'dır. *Panorama*'da birden fazla olay ve pek çok kahraman vardır.

Romanda okurun karşısına çıkan kötülüğe maruz kalan ilk kişi Halil Ramiz'dir. Siyaset oyunları ile yerinden edilen Halil Ramiz'in arzusu Atatürk'ün inkılâplarını halka benimsetmektir. O, Kemalizm inkılâplarının ülkeye olan görkeminden vazgeçemez. Halil Ramiz, inkılâpların toplum ile bütünleşebilmesi arzusu ile toplumun ilerlemesi için çabalar. İftiralara uğrar, görmezden gelinir.

Neşet Sabit, politikaya dâhil olmayı maddiyat hırsı ile bütünleştiren, çıkarıcı bir tip olarak verilmektedir. Neşet Sabit, bulunduğu mevkiini koruma hırsı ile arkadaşı Halil Ramiz'den uzaklaşır. Halil Ramiz'e kötülük yapan insanların yanında sessiz kalarak o da kötülüğe sebep olur. "Mebus Neşet Sabit politika ve parlamento hayatımızı ve o hayatı kendi menfaat ve hırslarına göre yürekten temsil eder" (Akı, 2017: 145).

Romanda inkılâp karşıtı olan kahramanlardan biri Tahıncızâde Emin Efendi'dir. İnkılâplara karşı çıkar, eski düzene dönmeyi isteyen yıkıcı faaliyetlere girişir. Tahıncızâde Emin Efendi, babasından miras kalan paraya sahip çıkabilmek ve daha fazlasına sahip olmak için her türlü ahlaksızlığı dener. Parayla düşmanlar ile ilişkiler kurar, güçlü olmayan kimselere çeşitli oyunlar oynar.

Eşinin hastalanması ve yatalak olması ile evin hizmetçilerinden Fatma ile ilgilenmeye başlar. Eşi öldükten hemen sonraysa onunla evlenir. Anlatıcıya göre bu olay, insanlık tarihinin en kaba, en hayâsız olaylarından biridir.

Romanda, inkılâp karşıtlığının temsilcisi olarak verilen Tahıncızâde Emin Efendi, Soner Akpınar'a göre romanın vermek istediği inkılâpların yerleşemediği tezini veren bir kahramandır. (Akpınar, 2002: 148-149).

Diğer bir kahraman Servet Bey'dir. O, bir bankada idare meclisi reisi olarak görev yapar. Servet Bey, paradan başka bir şey ile ilgilenmez, tek arzusu daha fazla para kazanabilmektir. Bürokrasi hayatında kendi menfaatlerinden başka bir şey düşünmez. O, savaşın patlak vermesi durumunda parasını kaybetmemesi için tüm parasını İsviçre'ye kaçıtır.

Servet Bey, Sırrı Bey maddi çıkarları doğrultusunda ev almak isteyen insanları dolandırır. Onların paralarını alır fakat evlerini teslim etmez. Daha fazla para kazanma hırsı, Servet Bey'i kötülük yapmaya iter. Muavin Niyazi Bey, dolandırılan, kötülüğe maruz kalan insanlardandır.

Servet Bey'in kızı Sevim ise alafranga yaşam biçimini benimseyen bir genç kızdır. O, Hollywood filmlerini çok sever ve oradaki oyuncular gibi olmak ister.

Sevim, bir taksi şoförü tarafından tecavüze uğrar. Maruz kaldığı bu kötülük onun psikolojisinde derin yaralar açar. Tedavi için gittiği İsviçre'de kendi arzularına göre bir hayat kurar.

Servet Bey'in yakın dostu olan Ragıp Bey'in arzu nesnesi Sevim'dir. Sevim ise Ragıp Bey'in ilgisine karşılık vermez. Bu durum, Ragıp Bey'in arzusunun daha da güçlenerek artmasına neden olur. Ragıp Bey'in bu arzusu onu yıkıma götürür.

“Bir zamanlar o kadar hoşsohbet, o kadar neşeli ve şakacı; her konuşmasında o kadar fikir çelici ve kandırıcı olan bu pratik hayat adamı, o toy ve körpe kızın elinde hırpalana hırpalana bütün etkisini kaybetmiş; dünyanın en pısırık, en beceriksiz, en hantal insanlarından biri olmuştu” (Karaosmanoğlu, 2020c: 374).

Panorama romanındaki kahramanlardan biri olan Komiser Hamdi Bey, kısa süre içinde üç defa evlenmiş ve üç eşi de evliliklerinden kısa bir süre ölmüştür. Eşlerinin ölüm sebepleri belli değildir. Yeniden evlenmek ister fakat kimse onunla evlenmek istemez. En sonunda Nebile'nin annesi bu evliliği onaylar ve Hamdi Bey, Nebile ile evlenir.

Evlendikleri gece Komiser Hamdi Bey, Nebile'nin vücudunda ellerini, dudaklarını ayakları üzerinde gezdirir. Ayak fetişisti olan Komiser Hamdi Bey, gün geçtikçe büyük bir arzuyla Nebile'nin ayaklarını öper, okşar.

Komiser Hamdi Bey'in kadınların ayak tabanlarını gıdıklama arzusu, önceki üç eşinin ölümüne neden olmuştur. Bu bir psikolojik rahatsızlıktır ve sonuçları kötülük doğurmaktadır. Cinsel yaşamında tamamen farklı bir karaktere ve psikolojiye bürünen Komiser Hamdi Bey'i cinsel arzuları kötülüğe götürmüştür.

Panorama'da ele alınacak bir diğer kahraman şuurlu ve imanlı bir milliyetçi özellikleri ile verilen Fuat'tır. Fuat, doğduğu, büyüdüğü yeri sevmez. O, her şeyi yeniden kurmanın, cemiyeti baştan inşa etmenin gerekli olduğunu savunur.

Fuat, gazetedeki yazılarını beğenen Ahmet Nazmi ile yakın arkadaş olur. II. Dünya Savaşı bittikten sonraki Türkiye ve Avrupa'nın durumlarını tartışırlar. Bir gün Fuat, Ahmet Nazmi'nin evine gider, ülkenin başlıca problemlerini tartışmaya başlarlar. Fuat'a göre ülkedeki en önemli sorunlardan biri gerici hareketidir. İnkılâp karşıtı olan bu gerici ve yobaz insanlar, önlem alınmaz ise tüm ülkeyi yakıp yıkacaklardır. Milli Mücadele'den sonraki inkılâp hareketlerini yok sayacaklardır. Fuat'ın bu görüşlerini Ahmet Nazmi ve eşi yersiz

bulur. Bunun üzerine Fuat, evden ayrılmak ister ve Ahmet Nazmi, onunla birlikte hava almaya çıkar.

Ahmet Nazmi ile Fuat, dışarıda yürüdükleri sırada bir türbede ayin yapıldığına şahit olurlar. Burada Fuat'ın bahsettiği gerici ve yobaz insanlar tarikat ayini yapmaktadır. Fuat, içeriye girip ayini bitirmelerini söyler. Türbede büyük bir tartışma çıkar. Fuat ile Ahmet Nazmi, bu insanlar tarafından taş ile vurularak öldürülür. Fuat, Cumhuriyet ile yetişen ve Cumhuriyet ve inkılâpları yayma uğruna ölümü göze alan bir kahramandır.

Fuat'ın kız kardeşi Semra, Amerikan Kız Koleji'nde okuyan, alafranga hayatı arzulayan biridir. Fuat ile Semra, zıt karakterlere sahiptir. Fuat'a göre kardeşi, küstah ve şımarıktır. Bir müddet sonra Semra, zengin bir adam ile nikâhsız yaşamaya başlar ve annesi bu durumdan dolayı vefat eder. Semra'nın Batılı yaşam biçimine duyduğu ilgi, aileyi dağıtır, kötücül bir durumu doğurur.

Doktor Namık Ahmet'in yanında çalışan hemşire Gertrude, siyasi arzular uğruna Nazilerin Yahudilere yaptığı kötülükten dolayı Türkiye'ye kaçar. Türkiye'de de kötülüğe maruz kalan Gertrude, Nazi casusu olduğu suçlaması ile tutuklanır, sınır dışı edilmek istenir. Yolda, şoförün köpeği uğursuz olarak varsayması üzerine köpeği elinden alınır, arabadan atılır.

“Gertrude karakteri üzerinden, II. Dünya Savaşı sırasında, ülkedeki insanların yabancılara, özellikle Almanlara olan bakış açılarını görürüz. Gertrude'nin, yabancı bir kadın ve Yahudi olmasıyla, insanların ona karşı bakışları tamamen önyargılıdır. Ondan bahsederlerken, sanki kötü yola düşmüş bir kadını tasvir ederler” (Akçay, 2012: 269).

Panorama, birden fazla olay örgüsünün olduğu 1923- 1950 yılları arası Türkiye'deki olayların anlatıldığı bir romandır. Olayları okura anlatabilmek için romanda toplumun her kesiminden insanın hikâyesi bulunmaktadır. Cumhuriyet'in ve inkılâpların bireyler üzerindeki etkisi çeşitli arzuları ile verilmeye çalışılmıştır. Bu arzulardan kimisi yıkıcılığa yol açarken kimisinin de yıkıcı, kötü sonuçları tespit edilememiştir.

Bir aşk hikâyesinin anlatıldığı *Hep O Şarkı* romanı, Yakup Kadri'nin diğer romanlarından farklılık gösterse de temelinde dönemin sosyal ve siyasi izlerini taşımaktadır.

Hep O Şarkı'da anlatıcı roman kahramanlarından Münire'dir. Münire, küçüklüğünden itibaren kitap okur ve roman okuma merakı ile anılarını bir roman şeklinde anlatır.

Romanda, Münire'nin arzusu komşusu Cemil Bey'dir. Cemil Bey'i çocukluğundan beri sevmektedir. Cemil Bey de Münire'ye aynı duyguları hissetmektedir. İkisinin birbirine duyduğu arzu, heyecan ve merak unsurunu açığa çıkarmaktadır.

Münire'nin babası, Cemil Bey'in çapkınlıkları ve oldukça fazla tanınan bir şöhrete sahip olması nedeni ile kızı ile evlenmesine izin vermez. Hayallerin gerçekleşmemesi ile hayal kırıklığına uğrayan Cemil Bey ve Münire bir süre gizli gizli görüşmeye devam ederler. Görüşemediklerinde Cemil Bey'in şarkı söylemeleri ve Münire'nin dinlemesi ile özlem giderirler. Münire, Cemil Bey'in şarkı söylemesini ister çünkü bu şarkılar onun hayatının en önemli ve en heyecan verici yaşam belirtileri olur.

Münire, bir gün Nafi Molla'nın oğlu Rüknettın Bey ile evlendirilir. Bu evlilik, Münire'nin psikolojisinde birtakım sıkıntı hallere yol açar:

“Ben, o günlerde, uykuda yürüyen bir insan gibiydim. Daldığım kâbustan Rüknettın Molla Bey'in eli vücuduma dokunur dokunmaz can havliyle uyanacak ve başıma gelen felâketin bütün dehşetini anlayacaktım. Lâkin bu anladığım şey de bir başka korkulu rüyaya benzeyecekti ve her korkulu rüyada olduğu gibi meselâ üstüme bıçakla yürüyenler görecektim de yetişin, öldürüyorlar beni!’ diye haykıramayacaktım. Gulyabani gibi birtakım mahlûkların arkandan kovaladıklarını hissedecektim de, bacaklarımda kaçmak gücünü bulmayacaktım” (Karaosmanoğlu, 2018: 46-47).

Münire, mutsuz bir yaşama adım atmıştır. Onunla herhangi bir konuda ortak fikirlere sahip değildir. Rüknettın Bey'in davranışlarını kaba, görgüsüz bulur.

Münire, Rüknettın Bey'e ilgi göstermek istemez, onu arzulamaz. Rüknettın Bey'in konaktaki Habeşi ve Çerkez kızlarına ilgi gösterir, geceleyin onların odalarına gider. Bu durumu öğrenen Münire ise bütünüyle Rüknettın Bey'den soğur.

Münire, konağa gelen bir kadın aracılığıyla Cemil Bey ile mektuplaşmaya ve yeniden görüşmeye başlar. Münire, evlidir ve başka biri ile görüşüyor olmasından vicdan azabı duymaktadır. Bu ona göre kötücül bir durumdur. Cemil Bey'e duyduğu arzu ona kötülük yaptırmaktadır. Fakat yaşadığı bu mutsuz evliliğin, annesinin ve babasının arzu ve iradesiyle olmuş şeyler olduğunu ve günahların, kötülüklerin en büyüğü sayıldığını düşündüğünde Cemil Bey ile görüşmekte bir sorun olduğunu varsaymaz.

Rüknettın Bey'in konakta bir Habeşi kızını hamile bırakması bir kadın için yıkıcı sonuçlar doğurabilir bir olay olmasına rağmen Münire için sevinç verici bir durumdur. O, bu olaydan sonra baba evine döner.

Münire ile Cemil Bey yeniden görüşmeye başlarlar. Bir süre sonra Cemil Bey ve babası sürgüne gönderilir. Nedeni ise Cemil Bey'in kendisi ile evlenmek isteyen bir sultanı reddetmesidir. Sultan, Cemil Bey ile evlenmek ister. Cemil Bey'in ise arzuladığı kişi Münire'dir. Sultanın arzu nesnesine ulaşamaması, Cemil Bey ve ailesinin sürgününe neden olur yani bir nevi kötülüğe maruz kalırlar.

Cemil Bey'in sürgüne gitmesinden sonra Münire tekrardan psikolojik buhrana sürüklenir, içine kapanır. Cemil Bey'e duyduğu arzu, onu yalnızlaştırır ve mutsuzlukla dolu bir hayat geçirmesine sebep olur.

Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak*, *Sodom ve Gomore*, *Yaban*, *Ankara*, *Hüküm Gecesi*, *Panorama*, *Nur Baba*, *Hep O Şarkı* romanlarında kahramanların arzuları ve kötülük ilişkisi çerçevesinde inceleme yapılmıştır. *Bir Sürgün* romanında ise arzu etrafında belirgin bir tespit yapılamadığından roman değerlendirilememiştir.

Yakup Kadri'nin romanlarında arzu, kahramanları kötülüğe yönlendiren ya da onların kötülüğe maruz kalmalarına neden olan bir unsur olarak rol oynamaktadır. Arzu çerçevesinde kahramanların istekleri, eylemleri belirtilmiş, sonucunda ahlaki ve psikolojik kötülüğün ortaya çıkışı tespit edilmiştir.

Yakup Kadri'nin *Hep O Şarkı* haricindeki romanlarında arzu iki farklı temelde ele alınmıştır. İlki, vatani kurtarma, Cumhuriyet ilkelerini benimsetme yönündeki arzulardır. Diğeriyse yozlaşmanın belirtisi olarak Batılı yaşam biçimine duyulan arzu, siyasi iktidar arzusu ve cinsel arzulardır. İkinci düzlemdeki arzular, romanlarda kötülüğe neden olan arzulardır. *Kiralık Konak*, *Sodom ve Gomore*'de kahramanların Batılı yaşama duyduğu arzuları, onları kötülüğe yönlendirmektedir. *Hüküm Gecesi*'nde siyasi iktidar arzusu kötülük ile ilişkilendirilmektedir. *Panorama*'da kahramanların arzuları Batılı yaşama duyulan arzular, iktidar arzuları, cinsel arzular şeklinde belirlenip bu arzular çerçevesinde kötülük ile bağlantı kurulmuştur.

Yakup Kadri'nin romanlarda kadınlara duyulan arzuysa iki şekilde kendini göstermektedir. *Kiralık Konak*'ta Hakkı Celis'in Seniha'ya duyduğu, *Sodom ve Gomore*'de Necdet'in Leyla'ya duyduğu, *Yaban*'da Ahmet Celâl'in Emine'ye duyduğu, *Ankara*'da Neşet Sabit'in Selma Hanım'a duyduğu arzu vatana sahip çıkma, vatani ve değerleri koruma yönündeki sembolik arzulardır. Bu arzular kimi zaman cinselliğe dönüşse de özünde cinsel bir nitelik taşımamaktadır. Bununla beraber bu arzular yıkıcı sonuçlar doğurmamaktadır ve bu nedenle kötücül değildir.

Kötülük ile ilişkilendirebilecek kötücül arzular ise *Sodom ve Gomore*, *Nur Baba*, *Panorama* gibi romanlarda ortaya çıkar. *Sodom ve Gomore*'de işgalci kuvvetlerin romandaki kadın kahramanlara, Captain Gerald Jackson'ın Leyla'ya duyduğu cinsel arzular çarpık ilişkilerin meydana gelmesine neden olmuş, ahlaki yönden İstanbul'u olumsuz olarak değiştirmiştir. *Nur Baba* romanında Nur Baba'nın kadınlara duyduğu cinsel arzular, tekkeyi asıl amacından uzaklaştırarak farklı bir mekâna dönüştürmektedir. Değişen tekke hayatı dini kimliğinden sıyrılarak cinsel arzular çerçevesinde farklı amaçlara hizmet eder hale gelmiştir. Ahlaki çözülüş ile birlikte tekke kötücül bir mekân haline gelmiştir. *Panorama*'da Komiser Hamdi Bey'in psikolojik rahatsızlığı sonucunda cinsel arzuları kötülüğün gerçekleşmesine neden olmuştur.

3.3.2. Medeniyet Değişimi ve Ahlaki Yozlaşma

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanlarında çoğunlukla Osmanlı Devleti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki değer değişimini ele almaktadır. İlk olarak *Kiralık Konak*, bir ailenin yenileşme ile çöküşünü ve aile çatışmasını kötülük ekseninde inceleyeceğimiz bir romandır.

“Tanzimat'ın ilanı, toplumda ve dolayısıyla edebiyatta önemli bir kırılma noktası yaratmıştır. Tanzimat'tan sonra edebiyatımızda yabancı eserlerin Türkçeye çevrilmesi ve yabancı ülkelere okumak üzere gönderilen öğrencilerin yarattığı etki sonucunda toplumda ve edebi eserlerde Batı tesiri görülmüş ve bu tesirin ortaya çıkardığı sorunlar gündeme getirilmiştir” (Furtana, 2016: 182). Yakup Kadri, Tanzimat sonrasında toplumda görülen değerler değişiminin yarattığı yozlaşmayı ve doğan alafranga tipi romanlarında sıklıkla göstermeyi amaçlamıştır.

“XVIII. yüzyılın başından itibaren Türk toplumunun gelişim sürecini çok yakından etkileyen Batılılaşma olgusu, Tanzimat'la birlikte büyük bir ivme kazanmış ve kurumsallaşmasını hızla tamamlayarak yoluna devam etmiştir. Meşrutiyet dönemi, bu yol üzerindeki önemli duraklardan biridir. Özellikle “büyük” ve “küçük kültürel gelenek”lerin (Mardin 2000: 22) çözümlüğe uğradığı yüzyıllardır süre gelen hayatı algılayış biçimlerinin köklü değişiklikler geçirdiği Meşrutiyet döneminde, söz konusu olan “yenilik”leri bizzat yaşamak isteyen ve bu yeniliklere geri plan kültüründe henüz bir anlamlandırma getirememiş olan farklı nesillerin varlığı gözlemlenmektedir” (Tüzer, 2007: 227).

Bu yeniliklerin insanlar arasındaki yansımaları ve etkileri değer çatışmalarına neden olmuştur. *Kiralık Konak*, Yakup Kadri'nin okura yansıtmak istediği çatışmaların ilk durağı olmuştur. *Kiralık Konak*, Tanzimat ile gelen Batı etkisinin sebep olduğu çözülmeyi bir konak, aile etrafında şekillendiren bir romandır. Topluma yansıyan çözümler, üç kuşağın bir arada verilerek yansıtılmaya çalışılmıştır.

Ailenin en yaşlı üyesi Naim Efendi, Tanzimat ile birlikte gelen yeni yaşam şekillerine ayak uydurmakta zorlanırken; Naim Efendi'nin kızı, damadı ve torunları bu yaşam şekillerine alışmakta bir sorun yaşamamışlardır. Böylelikle yaşama şekillerinin değişimi ile etkisini gösteren kuşaklar arası çatışmanın, nesiller arası kopuşun kötülük ile ilişkisini inceleme fırsatı doğmaktadır.

Naim Efendi, geleneklerine ve değerlerine bağlı, II. Abdülhamit devrinde yaşayan üst düzey devlet adamlarındandır. Naim Efendi ve konağı, Osmanlı'nın geleneksel yapısının bir nevi sözcüsüdür. Romanın başında Naim Efendi'nin, İstanbul'da iki devirden söz ettiği ve bu devirlerin kıyaslamasına olanak sağladığı görülmektedir:

“İstanbul'da iki devir oldu: Biri İstanbullu; diğeri redingot devri... Osmanlılar hiçbir zaman bu İstanbullu devrindeki kadar zarif, temiz ve kibar olamadılar. Tanzimat-ı Hayriye'nin en büyük eseri, İstanbullu'lu İstanbul Efendisidir. Bu kıyafet dünyaya yeni bir insan tipi çıkardı ve Türkler bu kıyafet içinde ilk defa olarak vahşi Asya ile haşin Avrupa'nın arasında gayet hususi yeni bir millet gibi görüldü. Yaşayış ve giyiniş itibariyle Şimal kavimlerinden daha sade ve daha düşünceli olan bu millet, duyuş ve düşünüş itibariyle Akdeniz kıyılarındaki medeniyetlerin bir hulasası şeklinde tecelli ediyordu.

Sonra redingot devri geldi ve redingotun içinden yarı uşak, yarı kapıkulu, riyakâr, adi bir nesil türedi. Bu neslin en yüksek, en kibar simalarında bile bir saray hademesi hali vardı. Çoğu, İkinci Abdülhamit Han devri ricalinden olan bu adamların her biri bir hile ile efendilerinin arabasına binmiş seyisleri andırıyordu. Bunların elinde İstanbul'da konak hayatı birdenbire köşk hayatına intikal ediverdi. Ne yaşayışın, ne düşünüşün, ne giyinişin üslubu kaldı; her şey gelenek dışına çıktı; her beyni tatsız ve soysuz bir Arnuvo ve bir Rokoko merakı sardı; binalarımız, eşyalarımız, elbiselerimiz gibi ahlakımız, terbiyemiz de rokokolaştı. Abdülmecit devrinin o ağır, zarif ve için için gelenekçi Osmanlılıktan eser kalmadı”(Karaosmanoğlu, 2016: 10-11).

Naim Efendi'nin bakış açısı ile redingot devri, alafranga yaşamı ve buna bağlı olarak dönemin sosyal şartlarını temsil etmektedir. Romanda İstanbul devri anlatıcı tarafından övülmektedir ve Naim Efendi bu devre ait bir insandır. Naim Efendi'nin bu devri övmesi ve Redingot devrinin ahlakı yozlaştırdığına dair sözleri Batılılaşma ile gelecek olan kötülüklerin habercisi niteliğindedir. Redingot devrinin gelmesi ile alafrangalık ve alafranga tipler toplumda belirmeye başlar. Naim Efendi'nin damadı Servet Bey, torunları Seniha, Cemil ise bu alafranga tiplerin toplumdaki yansımalarını temsil etmektedir.

Naim Efendi, Batı etkisi ile değişen hayatın, kültürü yozlaştırdığını düşünür. Naim Efendi, gençlerin kumar oynama merakını gençler için oldukça büyük bir tehlike olarak görür. “Kumar belasını torunları ve toplumun genç üyeleri için en büyük sorun addeden Naim Efendi'nin toplumdaki değişimle yüzleşmeye başladığı ve kuşaklar arasında çatışma sinyallerinin verildiği yer bu hususla ilgilidir” (Furtana, 2016: 186). Naim Efendi için kumar, ahlaki kötülüğün önünü açan ve ona sebep olan bir eğlencedir. Toplumdaki alafranga tiplerin eğlence aracı haline gelen kumar, Naim Efendi için günahların en büyüğüdür:

“İhtiyar; dindar ve namuslu kimseler nazarında kumar, seyyiatın (kötülüklerin, günahların) en müthişidir. Ocakları söndüren bu, evleri yıkan bu, insanı hırsızlığa, cinayete, intihara sevk eden budur; bunlar kadını kumar nispetinde tehlikeli zannetmezler. Bunun içindir ki Naim Efendi, Faik Bey’in, Seniha’nın yatak odasına girip çıkmasından ziyade, Cemil’in onunla beraber geç vakitlere kadar dışarıda kalmasından ürker ve endişe eder” (Karaosmanoğlu, 2016: 22-23).

Naim Efendi, Servet Bey’in ve Seniha’nın eski adetleri kabul etmediğini ve bunlara tepkili olduğunu dile getirir. Naim Efendi’ye göre Batılılaşma ile gelen yeni tarz evlenmeler çirkin ve tatsızdır. Gençlerin, yeni adetlere yönelmesi ahlaki kötülüğün meydana gelmesine neden olur. Düğünden önce birbirlerini iyi tanıyan çiftlerin, düğünden sonra aralarındaki heyecanın bittiğini söyler.

“Kızla erkek, birbirlerini bulup tanışacaklar, görüşecekler, sevişecekler, aralarında evlenmeye karar verecekler. Neden sonra bu karar, ana babaya tebliğ olunacak ve nikâh aktedilecek! Kim bilir, kimi intihap eder!” [seçer] diyordu. Hususiyle, bütün o tanışıp sevişmelerinden sonraki nikâh, ona, gayri tabî ve fuzulî bir merasim gibi geliyordu. Şüphesiz her şey bu nikâhtan evvel, kimsenin haberi yokken, kendiliğinden olup bitiveriyor ve bu hal, izdivaçtaki meşruiyeti, ahlâkiyeti ta esasından mahvediyordu. Oğlan ve kız, karı koca olmazdan evvel, ana ve babadan gizli âşık ve mâşuka, yani “zâni” ve “zâniye” [zina eden erkek ve kadın] oluyorlardı. Bir zevk ve huzur yuvası olmaktan ziyade, analık ve babalık gibi kutsi ve insani birtakım vezaifinmenbaı olan mübarek aile ocağına, evvelce tanışıp sevişmiş bu genç çift, müşterek bir günahın lekesiyle kirlenmiş olarak girecekti.

Ah, yeni yetişen nesil ne acınacak bir haldeydi? Yarınki çocuklar saygı, itaat ve görenek gibi kayıtlardan kurtulacak, fakat aynı zamanda bu kayıtların temin ettiği zevklerden, saadetlerden de mahrum kalacaktı. Gittikçe sathileşecekler, gittikçe kabalaşacaklardı ve akıbet başıboş bırakılmış hayvanlar gibi, oradan buraya, buradan oraya atılıp dururlarken, günün birinde ya bir çukura düşecekler, ya da bir suda boğulacaklardı” (Karaosmanoğlu, 2016: 42-43).

Naim Efendi, Faik Bey ile Seniha’nın ilişkisini duyar duymaz Faik Bey’in babası Kasım Paşa’ya gider. Seniha’nın bunu öğrenmesi üzerine Naim Efendi ile araları açılır. Seniha’nın “Her şeyde olduğu gibi bu meselede de belki siz başka türlü düşünüyorsunuz, ben başka türlü düşünüyorum, zira evlenme hakkındaki fikirlerimiz sizinkilere hiç benzemiyor” (Karaosmanoğlu, 2016: 109) cümleleri ile Naim Efendi’nin evliliğe olan düşünceleri arasında kuşak çatışması göze çarpmaktadır.

Naim Efendi’nin kardeşi Selma Hanım da alafrangalığın toplum yapısını bozduğunu düşünmektedir. Selma Hanım, “Ağabey, ağabey, bütün bu rezaletleri size alafrangalık icabetindedir diye yutturuyorlar” (Karaosmanoğlu, 2016: 35) sözleri ile Seniha’ya, Cemil’in davranışlarına, yaşam biçimlerine gönderme yaparak alafrangalık ile ahlaki çöküş ilişkisini ortaya koymaktadır.

Anlatıcı, Naim Efendi’nin damadı Servet Bey aracılığı ile alafranga hayatın yol açtığı ahlaki yozlaşmaya dikkat çeker. Servet Bey alafranga tip olarak ele alınır: “Kocası ise kırk beş yaşında bir züppeden başka bir şey değildi. Alafranga hayat namına sabahtan akşama kadar bin türlü garabet yapan adam...” (Karaosmanoğlu, 2016: 14).

Servet Bey, küçüklüğünde Fransızca öğrenmesi, Galatasaray Mektebi'nde okumuş olması nedeni ile Fransız kültürüne yakınlık duyar. Servet Bey, yetiştiği çevre dolayısıyla Naim Efendi ile değer çatışması yaratan bir alafranga tip olarak verilmektedir.

Servet Bey ile Naim Efendi arasında da kuşak çatışması, evlilik öncesindeki ilişkiler aracılığı ile ortaya konulur. Seniha'nın adada sabahları çıırçıplak denize girmesi, Faik Bey ile herkesin gözünün önünde sarılmaları ve öpüşmeleri, ecnebiler ile şampanya içmeleri ile ilgili imzasız bir mektubun konağa ulaşması, Naim Efendi ile Servet Bey arasındaki çatışmanın meydana gelmesine sebep olur. Servet Bey'in "Olabilir a, bunda o kadar harikulade ne var, efendim?" (Karaosmanoğlu, 2016: 76) cevabı, Naim Efendi'nin değer yargılarına ters düşmektedir. O, genç bir kızın bu tarz eylemleri hoş karşılamaz. Servet Bey'e göreyse bu olayda asıl suç imzasız mektubun varlığıdır.

Konağın, geleneğin sembolü olmasına karşın Servet Bey'in apartman dairesine taşınmak istemesi bir diğer çatışma unsurudur. Servet Bey, konak yaşamını sıkıcı bulur. "Naim Efendi konakta kendini evinde/içerde hissederken Servet Bey bu mekânda bir türlü huzur bulamaz. Onun evi/evreni konağın/Osmanlı'nın dışı yani, Batı kültürünün hem içerde hem de dışarıda yaşandığı Şişli'deki apartman dairesidir" (Tüzer, 2007: 229). Osmanlı'nın geleneklerinden, kültüründen kaçışın bir nevi temsilcisi olan apartmanlar, yeni medeniyetin simgesi haline gelir. Romanın sonunda ise konak, kiralığa çıkarılır. Buna bağlı olarak değer çatışmasının varlığı dikkat çeker.

Nesiller değiştikçe, ortak değer yargıları da farklılaşmaktadır. Nesiller arasındaki farklılaşma, çatışmayı beraberinde getirmiştir. Bu çatışmalar ise ahlaki yozlaşmaya yol açan olgulardır.

Sodom ve Gomore, Mütareke döneminde İstanbul'u konu edinen bir romandır. Savaşın ve İstanbul'un işgalinin toplum üzerindeki ahlaki etkilerini anlatan Yakup Kadri, dönemin İstanbul'unu, ahlaksızlıkları nedeni ile Tanrı'nın gazabına uğramış iki şehir olan Sodom ve Gomore şehirleri ile özdeşleştirmiştir. Bu şehirlerdeki ahlaki yozlaşmayı, işgal altındaki İstanbul'da da gören Yakup Kadri'ye göre alafranga hayatın içerisine dâhil olmak isteyenler düşman kuvvetleri ile işbirliği içerisine girmiş, onlar ile davetlerde, balolarda boy göstermiştir.

Sodom ve Gomore'de en belirgin alafranga tip Leyla'dır. Leyla'nın çevresinde meydana gelen olaylar, toplumsal açıdan çöküntüyü en iyi açıklayabilecek ifadelerdir. Milli Mücadele yıllarında, İstanbul işgal altında iken Leyla, işgal kuvvetleri komutanı ve birçok

subay ile arkadaş olur. Leyla, işgal kuvvetleri komutanı Jackson Read ile flört ederken Necdet ile nişanlıdır. Batılı düşünce tarzı ile yetişen Leyla için nişanlı olması ve başka biri ile flört etmesi sorun değildir. Toplumda yaygın kabul edilen değer yargılarının dışına çıkılması söz konusudur.

Leyla ve Leyla gibiler, İngilizler ile dost olarak işgal altındaki Türk halkına ihanet etmektedirler. Ahlaki kötülüğün bir yansıması olan ihanetler, romanda göze çarpmaktadır. Necdet ise romanda idealize edilmiş bir tip olarak belirir. Necdet, Leyla ile davetlere, alafanga toplantılara girip oradaki yaşananları okura sunma işlevinde kullanılır. İstanbul'un yozlaşmış hali, Necdet ve onun düşünceleri vasıtasıyla verilmektedir. Yakup Kadri'nin bir nevi sözcülüğünü üstlenen Necdet'e göre İstanbul, iğrenç, korkunç ve gülünç bir durumdadır.

Leyla'nın babası, İngilizler ile iş yapması nedeniyle işgal kuvvetleri ile içli dışlıdır. Kısa yoldan zengin olmak isteyen ve işgal kuvvetleri ile ilişki kuran kesim, ahlaki çöküşün hızlanmasına neden olmaktadır. Halka edilen ihanet, savaş zenginlerinin varlığı İstanbul'u Sodom ve Gomore şehirleri ile ilişkilendiren diğer durumlara örnek olarak verilebilmektedir.

Ahlaki çürümenin giderek arttığı İstanbul'da evlilik dışı, homoseksüel ve lezbiyen ilişkilerin varlığı da göze çarpmaktadır. Giderek normalleşen bu durum, öz değerlerine uzak, yabancı bir neslin ortaya çıkışını da hızlandırmıştır. Captain Marlow, eşcinsel bir karakter olarak verilir. O, Atıf Bey ile ilişki yaşar. Üstelik Atıf Bey evlidir. Captain Marlow'un homoseksüel eğilimi, toplumda ahlaki çöküşe sebep olur. Marlow'un "Adam sen de; hayat dediğiniz şey bu sizin oynadığınız sahneden çok daha geniştir ve çok daha çeşitli, çok daha girintili çıkıntılı bir şeydir. O yalnız güzellikleri, doğrulukları, ahenk ve düzeni ile değil, aynı zamanda bütün çirkinlikleri, kirleri, kabalıkları ve sizin bana yakıştırdığımız hayvanilikleri ile güzeldir" (Karaosmanoğlu, 2010a: 149) cümleleri ile toplumsal düzenin, ahlakın dışına çıktığını ve bu eğilimlerin ahlaki kötülüğü doğurduğu vurgulanır.

Sodom ve Gomore'de lezbiyen ilişkinin temsilcisi olarak Fanny Moore verilmektedir. O, Nermin ile aşk yaşar. Major Will'in yalısında, türlü sapkınlıkların hâkim olduğu bir eğlencede Nermin ile yakınlaşır ve ilişkileri başlar.

Fanny Moore ile Necdet'in yaptığı evlilik konuşması dikkat çekicidir:

"... çünkü evlenmede anlaşmak, uzviyetlerin anlaşması, yani –bunun bir fennî ismi olacak...- ha, bir çeşit'affinitephysiologique' (evlenme yoluyla kurulan akrabalık ilişkisi) demektir. Şu halde ben koca olarak seçeceğim adamı yatakta tecrübe etmeden önce nasıl bir koca olacağını nerden bileyim?..." (Karaosmanoğlu, 2010a: 58-59).

Fanny Moore, evlilik müessesesinin Türk adetlerine uymayan bu fikri ve lezbiyen eğilimi ile İstanbul'daki ahlaksızlıkların, çatışmaların simgelerinden biridir.

Major Will, İstanbul'da bir yalı alır ve bu yalıtı kendi zevkleri ile dekore eder. Yalıdaki ibadethaneyi, yatak odası haline getirir. “Yazara göre Osmanlı mimarisi ile yapılmış bu mekânın Major Will'in eline geçmesiyle yalı, ırzına geçilmiş bir kadın görüntüsü vermektedir” (Bayrak ve Dağ, 2019: 232). Ahlaki çöküşün yansımaları, İstanbul'un her semtinde, her yalısında kendini göstermektedir.

Anlatıcının, İstanbul'da zafer sevinçleri sırasında Captain Marlow ve Major Will için “Irz ve namus düşmanları” (Karaosmanoğlu, 2010a: 272) sözcüklerini kullanması ahlaksızlığın ve yozlaşmanın yansımalarındandır.

Yazarın, ahlaki kötülüğün temsilcisi olarak seçtiği bir diğer kahraman ise Madam Jimson'dur. Madam Jimson, evli olmasına rağmen birçok işgal kuvvetleri askeri ile flört eder ve bunda bir sorun olduğunu düşünmez. Toplumun değerlerini hiçe sayan Madam Jimson, kocası ölüm ile savaşırken bile evinde verdiği davette, yeni sevgilisini insanlara tanıtır.

Necdet'in, Anadolu'daki insanlara, İstanbul'un ahlaki durumunu söylemek istediği düşünceleri önemlidir:

“Siz bilmiyorsunuz, asıl işgal asıl istila öbür tarafta oldu. Düşman çamurlu çizmeleriyle bizim evlerimize kadar girdi; ne diyorum –bizim yataklarımıza kadar!- Hâlbuki sizin yalnız sokaklarınızda dolaşabiliyorlar. Sizin evleriniz sarılmış kalelerdir. Fakat henüz zapt olunmamıştır. Öbür taraftakilerin ise birer birer düştü!

Kızlarımızı, karılarımızı ve dudak yüzü görmemiş nazlı sevgililerimizi ellerimizden aldılar ve onlara gözümüzün önünde istediklerini yaptırıldılar ve kızı kızla, erkeği erkekle kızıştırdılar ve bütün tabii zevklere tabii olmayan zevklerin zehrini, ıstırabını, azabını kattılar. Her birimizi bir ayrı çırpınıyla oynatmaya başladılar” (Karaosmanoğlu, 2010a: 193).

Necdet'e işgal altındaki İstanbul, yukarıdaki gibi gözükmektedir. Yozlaşmış, çürümüş, değer yargılarını hiçe saymış bir İstanbul vardır.

Necdet, Cemil Kâmi ile yaptığı bir konuşmada, İstanbul'un iliklerine kadar çürüdüğünü ve dünyanın tüm kuvvetlerinin gelmesi halinde bile yozlaşmış İstanbul'un eski İstanbul olamayacağını altını çizer. “O vakit İstanbul, bu koca şehir, bu çağdaş Sodom, bu asi Gomore çatırdayarak her tarafından tutuşup yanmağa başlayacaktı” (Karaosmanoğlu, 2010a: 260).

İstanbul'un Sodom ve Gomore şehirleri ile ilişkisi yazar tarafından tüm bu değer çatışmaları, ahlaksızlıklar ve ahlaki yozlaşmalar ele alınarak verilmeye çalışılmıştır. İşgal ile birlikte İstanbul'daki ahlaki çöküntü, ahlaki kötülöklere neden olmuştur.

Yaban, I. Dünya Savaşı'nda savaşırken kolunu kaybeden Ahmet Celâl'in bir Anadolu köyüne yerleşmesini ve Anadolu'daki köylülerin Milli Mücadele'ye bakışını anlatan bir romandır. Ahmet Celâl, İstanbul'daki işgal kuvvetlerini görmeye dayanamaz ve emir erinin yaşadığı köye gelir. *Yaban*'da, Ahmet Celâl aracılığı ile halk-aydın çatışması verilir. "Milliyetçi aydının kurtulmaya çalıştığı karanlık geçmişle kurmaya çalıştığı ideal geleceğin önüne çıkan en büyük engel karşısında ezilmesi, sürekli mücadele etmesi söz konusudur bu romanda. Bir yandan reddettiği kökleri bir yanda bir türlü kucaklaşamadığı geleceği arasında kalan aydının çilesi işlenir" (Köroğlu, 2022: 220).

Yakup Kadri, *Yaban* romanı ile Türk aydını ile Anadolu halkının birbirinden ne kadar uzaklaştığını okura aktarmak ister. Yazar, romanda köylü ile Ahmet Celâl'in fikir çatışmalarını, farklı değer yargılarını, davranışlarını konu edinmektedir. Anadolu halkının, Kurtuluş Savaşı ile ilgili görüşlerinin Ahmet Celâl'inkilere uymaması çatışmanın ortaya çıkmasını sağlar. Ahmet Celâl'e göre ülke işgal altındadır ve bu işgale dur denmeli, işgal kuvvetlerine müdahale edilmelidir. Köylünün düşünceleri ise şu şekilde sunulur:

"Bu gelenler, öyle düşman ordular filan değilmiş. Avrupa adında bir Kraliçe'nin bizi çetelerin elinden kurtarmak için gönderdiği yeşil sarıklı evliyalarmış.

Bu Kraliçe, bizi kurtardıktan sonra İslam olacakmış. Yüreğine öyle doğmuş. Kemal Paşa'nın ne yazık ki, bundan haberi yokmuş. Çünkü etrafını, birtakım uygunsuz adamlar sarmış; bunlara "mahpus" derlermiş. Her biri ipten kazıktan kaçmış, kötü kişi imiş. Bütün memleketi haraca kesmişler. Vergiyi, aşarı alır, kendileri yerlermiş" (Karaosmanoğlu, 2010a: 121).

Köylülerin milli bilinçten yoksun olması, Ahmet Celâl için oldukça büyük bir sorundur. Köylüler, Ahmet Celâl'in anlattıkları ile ilgilenmez. Köyde yaşadıklarından sonra Ahmet Celâl, köylü ile arasındaki uçurumun çok derin olduğunu anlar. Ahmet Celâl'e göre "Okumuş bir İstanbul çocuğu ile bir Anadolu köylüsü arasındaki fark; bir Londralı İngilizle bir Pencaplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür" (Karaosmanoğlu, 2010a: 36).

Yakup Kadri, *Yaban*'da halkı kandıran, sahte bir din adamı olan Şeyh Yusuf aracılığı ile yıllardır halkı din adamlığı rolü ile kandıran şeyh, derviş, hoca gibi figürlere dikkat çeker. Ahmet Celâl'in uyarılarını görmezden gelen halk sahte şeyhleri izlemek ister. Köylünün kıymetli eşyalarını alan Şeyh Yusuf, kötülüğü doğurmaktadır. Köylü ise kandırıldığının farkında bile değildir ve Şeyh Yusuf, bunu bazı dini değerleri kullanarak yapmaktadır.

Ahmet Celâl, mütarekenin ilk zamanlarında bir tanıdığıının "Beni korkutan şey, kendi aramızdaki anlaşmazlıklar, kendi aramızdaki nifaklardır. Bizi asıl bu mahvedecek" (Karaosmanoğlu, 2021: 110) sözünü Anadolu'nun bu köyüne geldiğinde anlar. Ahmet Celâl, kendisinin ve Türk aydınının kendi vatanına yabancı kaldığını hissetmeye başlar. O, köylü ile aydın arasındaki uçurumun sebebinin Türk aydını olduğunu düşünür:

“Bunun nedeni, Türk aydını, gene sensin! Bu viran ülke ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüzyıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksirmek hakkını kendinde buluyorsun.

Anadolu halkının bir ruhu vardı; nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu, hayvanî duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabani ot gibi bitti. Şimdi, elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? Bu ısrırganları, bu kuru dikenleri mi? (Karaosmanoğlu, 2021: 110-111).

Köylüler, kendilerini Türk olarak görmezler, onlar Müslüman’dırlar. Ahmet Celâl ile Bekir Çavuş arasındaki konuşma bunu destekler niteliktedir:

“-Biliyorum beyim sen de onlardansın emme.

- Onlar kim?

- Aha, Kemal Paşa’dan yana olanlar...

- İnsan Türk olur da nasıl Kemal Paşa’dan yana olmaz?

- Biz Türk değiliz ki, beyim.

- Ya nesiniz?

- Biz İslamız, elhamdülillah... O senin dediklerin Haymana’da yaşarlar” (Karaosmanoğlu, 2021: 152-153).

Köylülerin düşüncelerine göre ulusu yeniden inşa etme gerekliliği söz konusudur. Ahmet Celâl’e göre ortada bir millet yoktur. Milleti baştan yapmak gerekecektir. Onları milli bilinç ile birlikte ulus inşa etmeye götürecek aydınlar olmalıdır. Bu aydınların başında Ahmet Celâl’in olduğunu söylemek mümkündür. “Ahmet Celâl’e göre ulusu inşa etme görevi Türk aydınlarının sahiplenmesi gereken bir görevdir. Aydınlar, Türk milletinin problemlerini bilmeli, bu problemlerin çözümleri hakkında düşünmeli, insanlara bir nesneye yaklaşır gibi değil, bir insana yaklaşmanın bilinciyle yaklaşmalıdırlar” (Dündar, 2014: 11).

Yakup Kadri, Yaban’da Anadolu’daki bir köy üzerinden Anadolu’nun mevcut durumunu okura sunmak ister. Ona göre, Anadolu’da artık milli bilinç uyanmalı ve ulus inşa etme süreci de buna bağlı olarak hızlanmalıdır.

Nur Baba, II. Meşrutiyet yıllarında bir Bektaşî tekkesinde yaşanan olayları konu edinir. Yakup Kadri, *Nur Baba* romanıyla, Tanzimat ile birlikte gelen toplum eksenindeki çözülmeyi dini bir kurum olan Bektaşî tekkesi üzerinden aktarır.

Nur Baba, tekkede sürekli zevk ve eğlence içerisinde yaşamak isteyen ve tekkedeki yaşamı bu yönde düzenleyen biridir. Tekkedeki en büyük amacı muhabbet edebileceği yeni kadınlar ile tanışabilmektir. Tekkenin başına geçtiğinde Celile Bacı ile evlenen Nur Baba’nın daha sonralarında Ziba Hanımefendi ile ilişkisi başlar. Tekkede, din üzerinden başlayan bu yozlaşmanın ilk yansıması, Nur Baba’nın Celile Bacı’ya bu ilişki için söylediği “Dergâhın

selameti ve iyiliği için” (Karaosmanoğlu, 2005: 44) cümlesi ile kendini gösterir. Anlatıcı, bu durumun tekkedeki birçok müridin hoşuna gitmediğini ve tekkeden ayrıldıklarını da ekler. Anlatıcının şu sözleri tekkedeki yozlaşmayı, çürümeyi anlatması açısından oldukça önemlidir:

“Filvaki, muhibler arasında birçokları bunu ne tabii, ne de mantıki buldu ve kimisi kıskançlık, kimisi fazla takva saikasile (Tanrı korkusundan ötürü) birer birer çekilip gitti. Zira samimi ve eski Bektaşilerce mürşidin bir kişiye inhisarı (bağlanması) fena bir bidat telâkki olunur ve ateşi zahire (dışa) vuran aşklar ta'n ve düşnama (yerme ve ayıplamaya) maruz kalır” (Karaosmanoğlu, 2005: 44).

Nur Baba tekkesinde yaşanmaya başlanılan bu olaylar, şeyhliğe, tekkeye yakışan olaylar değildir. Nur Baba tekkesinde olması gerekenin dışına çıkmıştır.

Nur Baba, Ziba Hanımefendi ile ilişkisini sürdürürken Nigâr Hanım'ı görür ve artık Nigâr Hanım'ı tekkeye dâhil etmeye çalışır. Nigâr Hanım'ı elde etmek için onun karşısına her yerde çıkar, insanları bu iş için görevlendirir ve sonunda Nigâr Hanım'ı tekkeye dâhil eder. Nur Baba, bir tekkede bulunması gereken ahlaki düzenin dışına çıkar ve kendi çıkarları doğrultusunda davranır.

Nur Baba tekkesinin ahlaki yozlaşması, Macid'in not defterinde ayrıntıları ile şu şekilde verilmektedir:

“Filvaki, yarı mabede benzeyen o yerde ve yarım bir zulmet içinde, her ferdi coşkun bir ihtiras dalgası haline girmiş haykıran, gülen, ağlayan, bayılan, kıvrılıp sızan bir yığın insanın manzarası benim için hayatın nadir görülen sahnelerinden biriydi. Bunda, âdeta tekemmül etmeden (olgunlaşmadan) çürümüş, sakat, küçük bir beşeriyetin fecaat dolu ifadesi vardı ve Nur Baba denilen adam, büyüdüğüm memleketin ilk gördüğüm hususî ve tuhaf bir mahsulü idi. Baştanbaşa ihtiras, baştanbaşa iştiha olan bu adam İstanbul'un sakin bir köşesinde, orta zaman masallarındaki gibi, ateşi hiç sönmeyen bir ocak üstünde, birçok ruhların kaynadığı şeytanî bir kazanı, fasılasız karıştırmakla meşgul oluyor” (Karaosmanoğlu, 2005: 107).

Nur Baba, kışın ise Üsküdar'daki evine çekilir ve onun için kış, Nakip Paşa haremının yanında geçer. Bu kadının çok zengin olması ve Nur Baba'nın maddi çıkar açısından bu kadın ile birlikte olması bir başka yozlaşma olarak sunulur. Nur Baba, maddiyat için yine ahlaki değerleri hiçe saymaktadır.

“Ben bunu keyfimden yapmıyorum. Hangi insan, hangi nefis tasavvur olunur ki Nakip Paşa haremî gibi kanıksamış bir acuzenin kahrını isteyerek, severek çeksin. Ortada mecburi birtakım sebepler olmasa pirim hakkı bir dakika dönüp de yüzüne bakmağa tahammül edemem. Fakat ne yapayım? Talih müsaade etmedi ki kendimize bir kışlık dergâh alalım. Nasıl? İçinizde bu fedakârlığı yapacak var mı? İşte susuyorsunuz. Hâlbuki o beğenmediğiniz kadın bunu bana vaat etti; vaadini icra edeceğinden de eminim. Zira cömertliği ve fedakârlığı da ortada... Bütün kış kendi yurdumuzda bulamadığımız rahatı onun evinde buluyoruz” (Karaosmanoğlu, 2005: 137-138).

Nur Baba, Nigâr Hanım'dan sonra kendisine yeni bir gözde bulur. On altı yaşındaki Süheyla ile evlenir.

Tekke, din aracılığı ile bir farklı bir mekân haline gelmiş ve ahlaki değerler yok sayılmıştır. Ahlaki kötülüğün meydana geldiği tekke aynı zamanda ahlaki yozlaşmanın da kendini gösterdiği bir yer haline gelmiştir. “Yakup Kadri, *Kiralık Konak*’ın hemen ardından yazdığı *Nur Baba*’da (Akşam’da tefrika 1921; 1922) toplumun çok önemli bir kurumundaki yozlaşmaya dikkati çeker. Anadolu’nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında büyük önem taşıyan tekkeler artık toplum için zararlı bir hale dönüşmüşlerdir” (Enginün, 2001: 256).

Yakup Kadri, *Hüküm Gecesi*’nde Meşrutiyet dönemindeki İttihat ve Terakki ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasında yaşanan çekişmeleri, mücadeleyi Ahmet Kerim’in sosyal ve siyasi yaşamı ile ilişkilendirerek ele almaktadır. Çekişmelerin, mücadelelerin olumsuz sonuçları ise okuru kötülüğe götüren faktörlerdir.

Hüküm Gecesi, İttihat ve Terakki yönetiminin iktidarda olduğu dönemi, Ahmet Kerim’in düşünceleri, yaşadıkları aracılığı ile anlatmaktadır. Ahmet Kerim, muhalif gazetede çalışan bir yazardır. İktidarda bulunan İttihat ve Terakki’nin baskıcı bir politika izlemesi, romanda okurun karşısına çıkmaktadır.

“Gerçekten, nefisini her türlü zevk ve refaktan yoksul kılarak ve her gün bir ölüm tehdidi ile karşılaşarak yarım bir sefalet içinde sürdürdüğü bu ateşli mücadele hayatını bazı küçük yalanlarla dayanan düzmece bir şey saymak için çok insafsız olmak lazım gelirdi

...Herkesin sustuğu o yıldırma devrinde, gerçeği söyleyen bu iki yazarın sesi, bir zamanlar çölün içinden Orşilim beldesine haykıran Yahya Nebi’nin sesi gibi memleketin en ıssız köşelerine kadar yayılıyor ve kimini kızdırıyor, kimini ürkütüyordu” (Karaosmanoğlu, 2020a: 13-14).

Ahmet Kerim, ülkedeki geçim sıkıntılarının kaynağını İttihat ve Terakki yönetiminde görmektedir:

“Memleketi soluk alınmaz bir hale sokan ve bütün vatandaşları enginde yolunu şaşırılmış, zahiresi tükenmiş bir geminin yolcuları gibi birbiri üzerine saldırtan herkesin ‘muhayyile’ sini cehennem hayalleriyle yakıp kavuran ve Türkiye’de her çeşit asil, yüksek geçim yollarını tıkayan sebepler ve âmiller hep bu ahlak fesadından, bu dört yanı çamurlu siyaset sisteminin, bu tavırların, bu hareketlerin, bu demogogça militanlığın kayıtsız ve şartsız hüküm sürüşünden ibaret değil miydi?” (Karaosmanoğlu, 2020a: 32-33).

İttihat ve Terakki yönetimdekilerin topluma yardımcı olmak yerine kendi menfaatlerini düşünmeleri Ahmet Kerim’i düşündüren bir konudur. Yönetimdekilerin bu tavırları, ülkenin gidişatını etkileyerek siyasi yozlaşmayı açığa çıkarmaktadır.

“Ahmet Kerim birdenbire sendeledi. Lakin yine aynı hızla kendini topladı. “Öyle ama bunların hepsi düzme, hepsi düzme!” dedi. İktidara geçer geçmez hepsinin foyası meydana çıkıyor: İşte Talat Bey! İşte Mahmut Şevket Paşa! Bunlardan biri, daha düne kadar, alçak gönüllü ve fedakâr bir halk adamı idi. Nazır olur olmaz hemen değişti. Siyah kadife yeleşimin üstüne bir altın kordon geçirdi ve her tarafı camlı bir otomobile kurulup sokak kalabalığına bir bayram çocuğu gibi sırtıyor. Öbürü Hareket Ordusu’nun başında ne şanlı, ne heybetli idi! Sanki destan kişilerinden biri gibiydi. Şimdi, bilinmez bir elin oynattığı bir korkuluk kadar kaba, gülünç ve

hor görülmektedir. Bu zavallı adama hatta zorbalık bile yaraşmıyor” (Karaosmanoğlu, 2020a: 18).

Ahmet Kerim’in en yakın arkadaşı Ahmet Samim, İttihat ve Terakki yönetiminin açıklanmaması istenen belgelerini, sırlarını gün yüzüne çıkardığı için bir suikasta kurban gider. Bu olaydan sonra Ahmet Kerim’in İttihatçılardan bütünüyle nefret ettiği görülür:

“Şu dakika yalnız İttihat ve Terakki’nin yalnız Osmanlı Devletinin, yalnız bu memleketin değil, bütün insanlığın düşmanı kesilmişti. Bu insanlık sanki rastgele, önündeki masa şekline girmiş gibi yumruklarını öfke ile bir masanın üstüne vuruyordu. İddia olunabilir ki, hiçbir nihilist, hiçbir anarşist şu anda Ahmet Kerim’i saran yakıp yıkma hırsının yarısını duymamıştır” (Karaosmanoğlu, 2020a: 75).

İktidara karşı muhalefet yapan Ahmet Samim’in öldürülmesi, siyasetin kirli yüzünü ortaya koymakta ve siyasi yozlaşmanın kötülüğü doğurduğunu göstermektedir.

Osmanlı’daki siyaset, Türk milleti için oldukça büyük hasarlara yol açmıştır:

“Bizi balkanlaştırdılar, bizi balkanlaştırdılar. Bulgar komitecilerinden öğrenilmiş bir çeşit dağ ve sokak politikacılığı, bir çeşit külhanbeyi palavracılığı, bir çeşit vicdan ve yurtseverlik yankesiciliği; Meşrutiyet’ten beri temsil ettiğimiz siyasi ve milli kültürün temelleri hep bunlar oldu. Azizim dün Türk aydını, Türk entelektüeli diye bir şey vardı. Bugün o yoktur” (Karaosmanoğlu, 2020a: 179).

Ahmet Kerim’e göre İttihat ve Terakki’nin millete yaptığı bir başka kötülük, gençlikte ideal adına bir umudu bırakmamasıdır. “Mekteplerde, daha küçükken bel kemiği kırılmış ve beyni uyuşturulmuş çocuklardan bir nesil yetiştirmeye çalışıyordu. Bu gidişle, vatan ve hürriyet aşkı bir nevi İttihatçılık taassubu alacak, vatanperverlikle komitacılık aynı manayı ifade edecekti” (Karaosmanoğlu, 2020a: 120). “Komitacılık bir nevi eşkıyalık ve külhanbeylik olduğu gibi aynı zamanda Osmanlı devlet yönetiminden terbiye, akıl, mantık, ölçülülük gibi hasletleri dışlayan bir yönetim tarzıdır. Komitacılık sevdası yüzünden devlet yönetiminde liyakat ve işbölümü ortadan kalkmış, bir değerler karmaşası doğmuştur” (Özkul, 2022: 359).

Ahmet Kerim, Samiye isimindeki bir kıza âşık olur. Samiye’nin ağabeylerinin İttihat ve Terakki’yi desteklemesi, Ahmet Kerim’in tuzağa düşmesine neden olur. O, tuzaktan kurtulur fakat kurtulması ile beraber İttihat ve Terakki’nin ülkeye zarar vermemesinin imkânsız olduğunu düşünür. “Ahmet Kerim, bir genç kızın yatağı kenarında bile, İttihat ve Terakki cellâtlarına rastladıktan sonra, artık bu ülkede, her an mücadeleye hazır olmadan yaşamının imkânı kalmadığını anlamıştı” (Karaosmanoğlu, 2020a: 120). Her şeyi göze alıp bir aile meselesinden bir parti davasını halletmek veya siyasi bir düşmandan öç almak için şahsi bir namus meselesi çıkarmak da İttihatçılığın vasıfları arasındadır (Özkul, 2022: 357).

Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi ile birlikte tutuklanan Ahmet Kerim, İttihat ve Terakki yönetiminin adalet sistemini de sorgular:

“İttihat ve Terakki rejiminin terör sahasında, mantığa sığmaz neler yapabileceği birer birer gözlerinin önünden geçiyordu. Burada bahis mevzuu olan şey haklıyı haksızdan ayıran, suçluya cezasını, suçsuzla hürriyetini veren bir adalet eli değildi, burada kendi varlığını müdafaaya karar vermiş bir yırtıcı mahlûkun pençesi kımıldıyordu. Bu pençe sağa sola vuruyor, kendi cinsinden, kendi soyundan olmayanları acımaksızın eziyordu” (Karaosmanoğlu, 2020a: 280).

İktidardakilerin adalet anlayışının tarafsız olmadığını vurgulayan Ahmet Kerim, İttihat ve Terakkicilerin kendi düşüncesinden olmayanları ahlaki kötülüğe maruz bıraktığını düşünmektedir.

Ahmet Kerim'in, İttihat ve Terakkicileri ahlaksızlık ile suçladığı bir diğer olay ise İttihat ve Terakki muhalifi gibi görünen Sırrı Bey'in İttihat ve Terakki adına gizli belge topladığını öğrenmesidir. Ahmet Kerim, Ahmet Samim'in ölümünden sonra Sırrı Bey ile yakınlığını affedilmez bir günah olarak görür:

“Ahmet Kerim, Samim'in ölümünden sonra yıllarca onun kanıyla bulaşmış bie eli sıkmakta, onu öldüren bir caniyle yan yana yaşamakta devam mı etmişti? Eğer böyle ise, bu, onun bin bir türlü gaflet ve bönlük doldu hayatının en affedilmez günahlarından biri olmuştur” (Karaosmanoğlu, 2020a: 291).

Ahmet Kerim, maruz kaldığı bu ahlaki kötülük sonucunda yalnızlık hissine kapılır ve bezginliği yaşamını devam ettirmesinde önemli bir duygu haline gelir.

Yakup Kadri, *Hüküm Gecesi*'nde Ahmet Kerim aracılığı ile İttihat ve Terakki'nin ülkeyi yıkıma götürmesini tasvir etmektedir. Romanda siyasi yozlaşma, ülkenin ve toplumun kötülüğe maruz kalmasına sebep olmuştur.

Bir Sürgün, II. Abdülhamit devrinde İzmir'e sürgün edilen Doktor Hikmet'in Paris'e kaçışını ve orada yaşadıklarını konu edinen bir romandır. Doktor Hikmet, Tıbbiye'den mezun, Fransız kültürünü ve tarihine hâkim, Paris'e gitme hayali ile yaşayan biridir.

Doktor Hikmet, Paris'e gittiğindeyse hayalini kurduğu Paris'i bulamaz. “*Bir Sürgün*”ün Doktor Hikmet’i de resmini yok pahasına satmak zorunda kalan bir ressamla karşılaşır. Mesleğini yapmak için yardımına başvurduğu üniversite profesörü, onu anlama ve dinleme çabasını çok görür. Sevdiği kadın, ailesinden kalacak mirasın elden çıktığını öğrenince onu hasta halinde yüzüstü bırakır. Paris’in göbeğinde parklarda yatan yoksullar, bedenini satan orospular vardır” (Albayrak, 2010: 49-50). Batı medeniyetinin paraya önem veren değerlerinden bahsedilirken Doktor Pienot aracılığı ile şu sözler aktarılır:

“Gördünüz mü bir kere Garp medeniyetini? Dedi. “Parasız ve kimsesiz bir hastaya insanca tedavi imkânını bile vermiyor. Bununla beraber, kendini, hayrın, şefkatin, insanîyetin, içtimâî muavenet (toplumsal yardımlaşma) fikirlerinin kaynağı sanıyor” (Karaosmanoğlu, 2020b: 314).

Paris’te Doktor Hikmet, medeniyetin kalbi olarak nitelendirdiği Paris’te beklediği ahlaki değer anlayışlarını bulamaz ve büyük bir hayal kırıklığına uğrar. “Bu çerçevede Batılıların birbirine saygı göstermemesi, yardımsever davranmamaları ve iffetli bir şekilde hareket etmemeleri Batının ahlaki değerlerini sorgulamasına neden olur” (Yaşar, 2020: 411). Doktor Hikmet, Batının ahlaki değerlerine uymayan değer yargılarını gördüğünde Batının asıl gerçekliğinin bu olduğunu anlar ve toplumdan uzaklaşarak kendi içine kapanır. Doktor Hikmet’in Batı medeniyetinin gerçek yüzünü gördüğündeki ahlaki değişim onun kişiliğini etkilemiştir.

Yakup Kadri’nin 1934 yılında yayımladığı *Ankara* romanı, her birinde farklı siyasi olayların olduğu üç dönemden oluşur. Romanın üç bölümünde de Selma Hanım okurun karşısına çıkar. Birinci bölümde, Milli Mücadele’nin arkasındaki Ankara, ikinci bölümde Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki Türkiye, üçüncü bölümdeyse Cumhuriyet’in ilanından sonraki 1937 ve 1943 yılları anlatılmaktadır.

Ankara’nın ilk bölümünde Milli Mücadele esnasında Selma Hanım ve eşi Nazif’in İstanbul’dan Ankara’ya gelişleri konu edinilir. Selma Hanım, Ankara’ya gelmeden önce Ankara’yı bir hayal ülkesi, masal dünyası olarak görür:

“Hele son zamanlarda, ecnebi işgali altında bir zindan haline giren İstanbul’da, bir kaçış ve kurtuluş parolası gibi kulaktan kulağa fısıldanan, her fısıldanışta gözlerde bir ümit ve intizar ışığı parlatan ve o gizliliği kendisine esrarlı bir cazibe veren Ankara kelimesi, ideal Ankara’nın adı, zihinde bir hayal ülkesi olarak yaşayan bu yeri adeta bir masal iklimi haline sokmuştu” (Karaosmanoğlu, 2010b: 17).

Selma Hanım, Ankara’ya geldiğinde ise hayal kırıklığına uğrar. Ankara’yı medeniyet olmayan bir şehre benzetir. Savaş sonrasındaki Ankara, yıkık dökük, virane bir şehirdir. Savaşın yıkıcı etkileri Ankara’yı etkilemiştir. Selma Hanım’ın Ankara’daki yerleştiği ilk evi betimlerken aynı zamanda Ankara’nın genel hali de bir nevi gözler önüne serilmiştir:

“Nazif Bey’in karısı: ‘Eyvah, ben şimdi ne yapacağım!’ dedi ve gözlerini, ümitsizlikle, füturla (bezginlikle, usançla) –sanki odanın içinde esrarlı bir kuvvetten imdat istiyormuş gibi-tavanlarda, duvarlarda dolaştırdı. Bir de ne görsün! Bütün tavanlar ve duvar kenarları milyonlarca tahtakurusu yuvalarıyla adeta çiçek bozuğu bir yüz gibi benek benek, benek benektir.

Genç kadın, dehşetten donakaldı. Bu odayı ve bu evi içinde barınılır bir hale getirmek için bu milyonlarca küçük deliklerin her birini ayrı ayrı temizlemek lazım gelecekti” (Karaosmanoğlu, 2010b: 15).

Selma Hanım’ı şaşkırtan diğer olaylar kadının değerinin olmaması ile ilgilidir. Ev sahibi Ömer Bey’in çok eşliliği, eşlerini dövmesi ona oldukça garip gelir.

Bir gün Selma Hanım’ın ve Nazif’in mebus arkadaşları Murat Bey’in bağ evine gitmeleri, Selma Hanım’ın Murat Bey’in ailesi ile ev sahipleri Ömer Bey’in ailesini karşılaştırma fırsatı sunar:

“Bizim ev sahipleri de son derece sade yaşıyorlar ama arada büyük bir fark var. O fark acaba nereden geliyor? Bir tarafın sadeliği insana emniyet, rahatlık ve ferah veriyor. Öbür tarafın ruhu azap ve ihtilâç (çarpıntı) içinde bırakıyor. Selma Hanım, bu iki dışarıklı Türk ailesi arasındaki mübânenetin (karşıtlığın) sebebinin bir türlü halledemiyordu” (Karaosmanoğlu, 2010b: 38).

Aynı zamanda, Selma Hanım bu evde Binbaşı Hakkı Bey ile tanışır. Binbaşı Hakkı Bey, görüşleri, kişiliği ile Selma Hanım’ı etkilemeyi başarır.

Selma Hanım’ın Ankara’ya karşı fikirlerini değiştiren iki olay olur. İlki, top mermisi taşıyan kağınlara rastlaması, diğeri ise Mustafa Kemal Paşa’nın kaldığı sade evi görmesidir. Bu olaylardan sonra Selma Hanım, Ankara’yı mevcut durumundan kurtarabilmek adına adımlar atmaya başlar. Savaşın başlayacağını öğrendiğinde savaşa katılmak ister. Askeri hastanede görev yapar. Savaşta alınan mağlubiyet, Selma Hanım’ın Milli Mücadele’ye inancını büsbütün arttırır. Bu devir genç kadın için, “fikircce, hisce bütün benliğine şâmil bir inkılâbın kaynağı” olur (Enginün, 1985: 491). Nazif, düşman kuvvetlerinin Ankara’ya gelebileceğinin korkusu ile eşi ile birlikte Ankara’yı terk etmek ister fakat Selma Hanım, bu durumu kabul etmez ve evlilikleri biter.

İkinci bölümde, Selma Hanım okurun karşısına Hakkı Bey ile evlenmiş olarak çıkar. Değişen Ankara, Selma Hanım ve Hakkı Bey üzerinde de etkili olmuştur. Savaş zamanı bitmiş ve Cumhuriyet ilan edilmiştir. Selma Hanım ile Hakkı Bey menden hayata karışmışlardır. Hakkı Bey, askerlikten emekli olup ticarete atılır. Hakkı Bey’in yeni hayatı, davetlerdeki alafranga tavırları, kılık kıyafeti dikkat çekicidir ve Selma Hanım’ın eşinden uzaklaşmasına neden olur.

“Eski Milli Mücadelecilerden bazıları gibi Hakkı Bey için de kıyafet değişiminden sonra milli dava adeta böyle bir mondenlik iddiası şekline girmişti. Bir Avrupalı gibi giyinip süslenmek, bir Avrupalı gibi dans etmek, bir Avrupalı gibi yaşayıp eğlenmek ve hele bu iddiada Avrupalılar nezdinde, Avrupalılar arasında muvaffak olmak bunlara büyük bir zafer kazanmak kadar ehemmiyetli görünüyordu” (Karaosmanoğlu, 2010b: 106).

Hakkı Bey, önceleri Avrupa medeniyetine karşı bir düşmanlık duyarken değişen Ankara’da devletten ihale almak adına çabalayan Avrupalı şirketlerin komisyoncusu olarak yeni bir işe başlar. Avrupalı şirketlerden aldığı paralar ile zenginleşen Hakkı Bey, lüks bir yaşam sürmeye başlar. Cumhuriyet ile birlikte gelen değişimi, kendi çıkarları doğrultusunda kullanan Hakkı Bey, alafranga yaşamın getirdiği yozlaşmanın bir parçası haline gelir.

Murat Bey de tıpkı Hakkı Bey gibi mesleğini bırakarak müteahhitlik işine başlar. “Büyük çapta arsa spekülasyonlarından ve onu takip eden birkaç taahhüt işinden sonra devrin en zengin adamlarından biri” (Karaosmanoğlu, 2010b: 106) olan Murat Bey devrin türedi zenginleri arasında gösterilmektedir. Selma Hanım, Murat Bey ve ailesi hakkındaki düşüncelerini şöyle açıklar:

“İşte Murat Bey ve ailesi... Bu adam, ben kendisini tanıdığım vakit, bütün ailesiyle birlikte cana en yakın, en sempatik ve en halis insanlardan biriydi. Şimdi görüyorsunuz; en birinci terzilere diktirilmiş frakının içinde şişkin bir ‘parvenu’ karikatürüdür ve eski sadeliğini o kadar kaybetmiştir ki, onun sırtına her millet: ‘Bu bir spekülasyoncu tipidir!’ yaftasını yapıştırabilir” (Karaosmanoğlu, 2010b: 142).

Selma Hanım, cemiyetin yozlaşmasını eşi Hakkı Bey üzerinden de eleştirir:

“İşte, o adam, şimdi bu hale geldi. Bu hale düştü. Bakınız, bu gülümsemelere, bu dudak kıpırdatmalara, bu yapmacıklara, bu kırılıp dökülmelere... Onu böyle gördükçe, bu cemiyette bir soysuzlaşma unsuru mevcut olmadığına, bir şeyin bozulup yumuşadığına hükmetmemek mümkün müdür?” (Karaosmanoğlu, 2010b: 141).

Milli Mücadele sonrası Ankara, aydın ve halk olmak üzere iki tarafa ayrılır. Noel ve yılbaşı balosunun ayrıntıları ile anlatıldığı bölümde aydın ile halk arasındaki fark belirgindir:

“Hoca aldırmadı. Tekrar Ankara Palas’ın kapısını seyre daldı. Fakat yorganlı köylü gene uyuyup düşmemek gayesiyle konuşmak istiyordu. Belki de derdi vardı ve belki de hoca büyük şehirde ona ilk hitap eden adam olduğu için ona yüreğini açmak ihtiyacını duyuyordu:

Sekiz saatlik yoldan gelirim;” dedi. “Handa bana yer vermediler. Bir kahveye gireyim, dedim, sokmadılar. Dolaşırken, karşıdan buranın ışıklarını gördüm. Bir de baktım, ahali toplanmış. Belki, bizim köylülerden birinde rast gelirim dedim” (Karaosmanoğlu, 2010b: 112).

Halk, monden hayatın getirdiği balo, davet, tango gibi yeni kavramlara tamamen yabancıdır. Halk hala sefalet içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Aydın kesim ise Ankara’nın monden hayatına hızlı bir şekilde alışmıştır. Selma Hanım, eski evinin bulunduğu Tacettin Mahallesi ile yaşamakta olduğu Yenışehir’de bulunan mahallesini karşılaştırırken Ankara’nın iki ayrı kesiminin betimlemelerini yapar:

“Yenişehir’de bütün evler, sanki bir benlik ve benlikçilik kalesi gibidir. Etrafı bahçe duvarlarıyla çevrilmiş ve birbirinden en az kırk elli metre uzakta duran bu evler, dışarıdan bakın herhangi bir müşahit gözüne her şeyden evvel birer egoizm yuvası şeklinde görünür. Bellidir ki, burada bir cemaat, hatta ne de bir mahalle hayatı teessüs edebilmiştir. Her aile kendi fildişi kulesi içine çekilmiştir. Bu yüzden, Yenişehir, daimi bir sessizlik ve ıssızlık içindedir. Bahçelerde bir tek çocuğun oynadığı görülmez, pencerelerden bir tek şarkı veya çalgı sesinin aksettiği işitilmez. Sokaklarda, gençliğe mahsus bir neşve (sevinç) ve şetafet tezahürüne rast gelinmez.

Selma Hanım’ın bu soğuk atmosfer içinde, Tacettin mahallesindeki eski hayatını ve eski tanıdıklarını hasretle aradığı zamanlar çoktur. Orada, hiç değilse bir sefalet ve azap ortaklığı vardı ve hayat, orada, daha tuzlu biberli, daha karakterli, daha esaslı, daha insanî bir şeydi. Selma Hanım, kendi kendine ‘Orada, hatta mandalar bile daha cana yakındı, derdi. Ve akşamüzerleri mektepten dönen afacan mahalle çocuklarının yaygaralarını tekrar duymak isterdi” (Karaosmanoğlu, 2010b: 149-150).

Yenişehir’deki alafranga yaşam ile Tacettin Mahallesi’ndeki yaşam, çatışma unsurunu oluşturmaktadır. Tacettin Mahallesi’nin temsil ettiği değer yargıları ile Yenişehir’deki değer yargıları farklıdır ve bu durum çatışmayı, ahlaki yozlaşmayı beraberinde getirmektedir.

Romanın üçüncü bölümünde ise Selma Hanım, Hakkı Bey’den boşanmış ve Neşet Sabit ile evli olarak okurun karşısına çıkar. Romanın üçüncü bölümünde Yakup Kadri, idealindeki Ankara’yı, Neşet Sabit ve Selma Hanım aracılığı ile sunmaktadır.

Romanın son bölümünde Ankara ve Türkiye’deki hayat tarzı değişmiştir. 1928 yılındaki harf inkılâbı ve buna bağlı olarak gelişen dil hareketleri, milli kurtuluş prensiplerine bağlı iktisadi kalkınma değişimin ilk unsurlarındandır. Ayrıca Tarih ve Dil Cemiyetleri’nin birleşip bugünkü Türk Akademisi’ni meydana getirdiği ve bütün direktiflerini Yüksek İhtisas Enstitüsü’nden ve Halk Evlerinden alan bir içtimai mükellefiyet teşkilâtının kurulduğu belirtilmektedir (Karaosmanoğlu, 2010b: 179-180).

Yeni Türk cemiyetinde matbuatın şantaj ve iftiradan vazgeçmesi ile kötü adetler ve gayri milli akımlar geride kalmıştır. Kadınlar iş yaşamına girmiş, köylüler kooperatif şeklinde çalışmaya başlamıştır. Ankara, medeniyet merkezi haline gelmiştir.

Neşet Sabit ve Selma Hanım, değişmeye başlayan Ankara’da, toplumun refaha ulaşması için çabalar. Savaşlardan çıkan, ahlaki yozlaşmaya maruz kalan, Cumhuriyet’in ilke ve inkılâplarını tam olarak anlayamayan halkı aydınlatmak, onların en büyük idealleri haline gelir.

Yakup Kadri, *Ankara* romanı ile “Modernleşme hareketlerinin, kozmopolitleşmeye nasıl yenildiğini, Türkiye’yi çağdaş dünyaya, aydınlık ufuklara taşıyacak kadroların nasıl yozlaştığını, kendilerini şahsi çıkarlarının ve zevklerinin dar çerçevesine nasıl hapsettiklerini” (Bağcı, 2008: 315) vurgulamaktadır. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte modern yaşam, çağdaşlaşma, ilkeler, inkılâplar gibi konularda halka bilgi vermesi, öncü olması gereken aydınlar yoktur. Hakkı Bey, Murat Bey gibi kahramanlar kendi şahsi çıkarlarını önemsememiş, yozlaşmış ve kendilerini zevklerinin sınırlarına hapsetmişlerdir. Aydınların halktan uzaklaşması ve kopuşu ise iletişimsizliği meydana getirmiştir. Aydın ve halk arasındaki uçurum ise kötücül unsurların meydana gelmesine sebep olmuştur.

Yakup Kadri, *Panorama* romanının ilk cildini 1949, ikinci cildini ise 1952 yılında yayımlamıştır. *Panorama*’da Cumhuriyet ilanı ve inkılâplar ile toplumun farklı kesimlerinin yansımaları ve Türk toplumunun geçirmekte olduğu değişimler işlenmektedir. “Yakup Kadri’ye *Panorama*’ları yazdıran en büyük âmil, Cumhuriyet ilanından sonra, inkılâp mevzuunda ve milli mücadele ruhunda sezdiği gevşemedir” (Akı, 2017: 108).

Panorama’da inkılâp karşıtı ve inkılâplara destek olan iki farklı kesimin varlığı dikkat çekmektedir. “Bunlardan birincisi Atatürk ilkelerini koruyarak ve geliştirerek ilerletmeye çalışan kesim, ikincisi ise bu ilkelere bütünüyle karşı çıkıp gerekirse yıkmaya çalışan bir azınlıktır” (Akpınar, 2002: 142). Tahincızâde Hacı Emin Efendi bu ikinci kesimin arasında yer alan bir kahramandır. O, şapka kanununun çıktığı gün evine kapanır, bir daha da evinden çıkmaz. Aynı zamanda zengin olabilmek için çeşitli hilelere, yolsuzluklara başvurur. “Emin Efendi, feleğin binbir çemberinden geçerek; kâh kuvvetlilerin önünde diz çöküp yüz suyu dökerek, kâh zayıflara çelme vurup tuzak kurarak, kâh mahkeme kapılarında sürüm sürüm sürünerek, türlü zahmet, türlü meşakkatle nihayet bu mertebeye ulaşmış” (Karaosmanoğlu, 2020c: 42-43) bir kahramandır. Savaş esnasında zengin olan Emin Efendi, işgal yıllarında kendi çıkarları uğruna karşıt güçler ile iyi geçinmeye çalışmıştır. Devrin türedi zenginleri arasında yer alan Emin Efendi, Cumhuriyet’e ve inkılâplara karşı mesafelidir.

Bu dönemde haksız yoldan elde edilen kazançlara bir diğer örnek ise Yanyalı Fazlı Bey’in arsa vurgunculuğudur. Yanyalı Fazlı Bey, haksız yere birçok arsaya el koymuş ve kendisini parti başkanlığına geçirtmiştir. Türedi zenginlik, Cumhuriyet’in ilk yıllarında da varlığını sürdürmüş ve köylüyü zor durumda bırakmıştır.

Savaş sonrasında kimi kesimler oldukça zenginleşirken belirli bir kesim ise savaş zamanındaki benzer bir ekonomik durumda yaşamını sürdürmektedir. Anlatıcı, konforlu bir hayat süren zengin kesim içine memurları dâhil eder ve şu cümleler ile hayatlarının rahatlığına dikkat çeker:

“Yine bu saatte hükümet dairelerinden veya boşalan başka devlet müesseselerinden ileri sınıf memurlar küme küme, Taşhan’ın otobüs duraklarına doğru seğirtirler. Bunların kimi Gazi Bulvarı’yla, Yenişehir’deki apartmanlarda, kimi Bahçelievler’de oturur; bazısının Kavaklıdere’de, Güven’de, Küçük ve Büyükesat’ta köşkleri vardır. Bunların hepsi de pırıl pırıl asri mobilyalarla döşeli yepyeni evlerdir. Kilerler, balık yumurtasından taze havyara kadar en nadide mezelik erzaklarla tıklım tıklımdır. Bir Altınbaş rakı şişesi buzdolabında buğulanmaktadır. Salonda bayanlar, şimdiden vidolu bezik oyununa başlamışlardır” (Karaosmanoğlu, 2020c: 34).

Halkın büyük bir çoğunluğu savaşın yıkıcı etkilerinden sıyrılamamış ve zor şartlarda yaşamalarını sürdürmeye çalışmaktadırlar:

“Halil Ramiz, kendisi bu ülkeden olduğu – ve her yıl seçim bölgesinin adım adım gezip dolaştığı için- bu topraklar ne tüyler ürpertici bir facia sahnesidir, bu köyler, bu kasabalar nasıl bir taaffün (pis koku, leş kokusu) yuvasıdır, pek yakından bilirdi ve burada dolaşan şişkin karınlı, incecik bacaklı çocuklar, sıtmadan dudakları bembeyaz genç kızlar, trahomlu delikanlılar, bostan korkuluklarını andıran ihtiyarlar kalabalığın arasına karışmak için bir dakika gözlerini kapayıp murakabeye dalması ona yeter gelirdi. Bazen muhayyilesini zorlayıp bu kadar uzaklara gitmesine de hacet kalmazdı. Zira, Kalaba Köyü işte şuracıktadır; zira. Sincan Köyü beş on adım ötededir. Ankara’nın arka mahallelerindeki hayat ise oradakinden pek farklı değildir” (Karaosmanoğlu, 2020c: 40).

Yakup Kadri, halkın ekonomik düzeyinin diğer kesim ile aynı olmamasını, inkılâpları uygulayanların tekniksizliğine bağlar. “Yıllar yılıdır, geceli gündüzlü haykırıp durduğumuz inkılâp kelimesinin daha (i) harfi bile buraya aksedememiş. Kabahat kimde? Bu halkta mı? Hayır, bin kere hayır; kabahat, bir inkılâbın plansız, teşkilatsız ve tekniksiz yapılabileceği hayaline kapılanlardadır” (Karaosmanoğlu, 2020c: 109). Halkın bir kısmı Cumhuriyet’in ilanı ile savaştaki ekonomik ve sosyal durumlarına benzer bir hayat yaşamaktadır. Yazar, tüm Türkiye’nin aynı ekonomik düzeyde olmasını ister.

Panorama’da türedi zenginlere örnek verilebilecek bir diğer kişi Servet Bey’dir. Servet Bey, para kazanma hırsı ile çıkarları doğrultusunda yaşayan bir memurdur. “Cumhuriyet, kendi ilerici, idealist kadrolarını kuramamıştır. Bunun yerine çıkarıcı, iş bitirici memurlar türemiştir. Bunların temsilcisi ise elbette Servet Bey’dir” (Akpınar, 2002: 151). Servet Bey, Sırrı Bey ile girdiği kooperatif işinde, yoksul insanlardan paralarını alarak onları dolandırır. Daha fazla para kazanabilmek adına yoksul ve masum insanların parasını çeşitli hileler ile alır.

Servet Bey, olası bir savaş çıkması durumunda Türkiye'nin yok olacağını düşünür ve tüm parasını İsviçre'deki bir bankaya yatırır. Servet Bey, ülkenin imkânlarını, zengin olabilmek, iyi bir yaşam sürebilmek adına kullanır. Servet Bey, toplumda kötü olarak adlandırılan bu özellikler ile ahlaki çöküşün de bir tezahürü olarak verilir.

Alafranga tiplerin toplumun ahlaki çözümlmesine neden olduğu *Kiralık Konak*, *Sodom ve Gomore* gibi romanlardan sonra *Panorama*'da da alafrangalık konusu ele alınır. Servet Bey'in kızı Sevim, Batı hayranıdır. O, Batı sinemasındaki oyuncular gibi olmak ister. Sevim, bir gün tecavüze uğrar ve hayatı bütünüyle değişir.

Sevim'in kardeşi Nedim de Batılı yaşam biçimi ile hayatını sürdürmektedir. Sevim ile birlikte Avrupa'ya gittikten sonra değişmeye başlar. Tıpkı Bir Sürgün romanındaki Doktor Hikmet gibi Avrupa'da aradığını bulamaz. Oldukça sessiz, silik bir kişiliğe sürüklenir. Nedim, aşağılık kompleksine kapılır, yalnızlaşır ve kendini kumara kaptırır. Nedim, gerçek Batı ile yüzleştğinde hayal kırıklığına uğrar.

Cumhuriyet Türkiye'sinde alafranga hayat tarzını benimseyip ahlaki çözümlmeyi meydana getiren bir diğer kahraman Fuat'ın kardeşi Semra'dır. Fuat'a göre kardeşi Semra'nın "Bütün hareketlerine hükmeden başlıca itki snopluk'tur" (Karaosmanoğlu, 2020c: 456). Gün geçtikçe Fuat ve annesi ile iletişimi kesilen Semra, zengin bir adamla nikâhsız olarak yaşamaya başlar. Batı hayranlığı ahlaki çürümeye neden olur. Semra'nın annesi ise bir süre sonra utancından ölür.

Alafrangalık teması değişen hayat tarzına vurgu yapmak için kullanılır. "Eski ile yeni arasındaki tezatlar insanların arada kalmalarına neden olur" (Kayabaşı, 2012: 1442). Eski ile yeni arasındaki karşıtlık, değer yargıları çatışma unsurlarını oluşturur. Çatışma unsurları ise ahlaki çöküşün bir simgesi olarak yer alır.

Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak*, *Sodom ve Gomore*, *Yaban*, *Nur Baba*, *Hüküm Gecesi*, *Bir Sürgün*, *Ankara* ve *Panorama* romanları medeniyet değişimi ve ahlaki yozlaşma çerçevesinde ele alınmıştır. Tanzimat'ın ilanı ile değişen medeniyet, romanlardaki toplumun ve insanların medeniyet çerçevesinde incelenmesine olanak sağlamıştır. Yakup Kadri, romanlarında devrin değişmesi, alafranga yaşamın kişilerce benimsenmesi toplumsal nitelikte sonuçlara neden olmuştur. Kültürel çatışmalar, ahlaki yozlaşmalar, çöküşler meydana gelmiş ve bu değişimler ile ahlaki kötülükler belirlenmiştir. Ahlaki kötülüklerin toplumdaki etkileri ve sonuçları açıklanmıştır.

3.3.3. Savaş

Savaşlar, toplumların dini, milli, ekonomik hedeflerine sahip olma doğrultusunda ortaya çıkan çatışmalardır. Toplumlar, var olabilmek adına savaşır. Savaşlar, toplumların hayatlarındaki kuralları reddetmesi ile meydana gelir. “Savaşlar yalnızca meydanlarda, kalelerde, cephelerde veya siperlerde yapılan askeri çatışmalar değildir. Cephe gerisi diye adlandırılan yerler de savaşın bir parçası olur ve bu süreçten etkilenirler” (Duman, 2018: 99). Clausewitz’e göre savaş, düşmanı, irademizi yerine getirmeye zorlayan bir şiddet hareketidir (Clausewitz, 2003: 13). McCloskey, ahlaki kötülük tanımını, basit bir ifadeyle bencillik, kıskançlık, açgözlülük, aldatma, acımasızlık, sertlik, korkaklık gibi kötülüklerle, savaşlar ve içerdikleri vahşet gibi büyük ölçekli kötülükler (McCloskey, 1960: 100) şeklinde yapar.

Ahlaki kötülüğün içerisinde kabul edilen savaşların olumsuz ve yıkıcı etkileri vardır. Savaşların insana ve topluma zarar veren yönü ve savaşın ortaya çıkardığı şiddet kötülüğün doğmasına yol açmaktadır. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında savaşlar ile imparatorluktan ulus-devlet haline gelen Türkiye’de savaşın edebi eserlere yansımalarını görmek mümkündür. Kimi yazarlar savaşı bir tema olarak ele almakta, kimi yazarlarsa arka planda savaşın yıkıcı etkilerinden bahsetmektedir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanlarında kahramanlar aracılığı ile savaşın yıkıcı etkilerini okura aktarır.

Yaban romanında, Ahmet Celâl, I. Dünya Savaşı’nda sağ kolunu kaybeder. Savaş, onun yaşama isteğini elinden alır. Ahmet Celâl’in savaştayken ölüm ile yüz yüze gelmesi onu psikolojik açıdan olumsuz etkiler:

“Daha otuz beşimize basmadan her şeyin bittiğini, işin tamam olduğunu; aşkın, arzunun, ümit ve ihtirasın artık bir daha uyanmamak üzere sönüp gittiğini kendi kendimize itiraf etmek; kendi kendimize, bütün mutluluk ve başarı kapılarının kapandığını söylemek ve gelip, burada bir ağaç gibi yavaş yavaş kurumaya mahkûm olmak” (Karaosmanoğlu, 2021: 17).

Korkunç, iğrenç ve yalçın gerçek “Parmaklarımın ucundaki kan ve alınımın ortasındaki çamurla!” çoktan bana görünmüştü (Karaosmanoğlu, 2021: 18) sözleri ile savaşın getirdiği kötücül durum ortaya çıkmaktadır. Ahmet Celâl, savaşta gördüklerinden sonra insanı hayvanların en kötüsü, en az sevimli olanı olarak görür.

Yaban, Milli Mücadele yıllarında, özellikle Sakarya Savaşı zamanında geçen olayları anlatmaktadır. Ahmet Celâl, Milli Mücadele’yi yakından takip eder. I. İnönü Zaferi’ni duyduğunda ise sevincini köy halkı ile paylaşmak ister fakat köy halkı umursamaz. Köy halkı, savaş istememektedir. Savaşın getirdiği ekonomik yıkım köylüyü fakirleştirmiştir. “Devletin hiçbir şekilde bilinçlendirmediği, en küçük bir şey vermeden hep sömürdüğü köylü için savaş her zaman bir yıkımdır” (Koroğlu, 2022: 222). Savaş, halka büyük zararlar vermektedir.

Romanın kahramanlarından Bekir Çavuş'un şu sözleri savaşın yarattığı ekonomik yıkımı vurgulamaktadır: “Bir söz vardır, diyor. Askerin geçtiği yerde ot bitmez. Göçer ama bize bir şey bırakmaz. Önümüz kış. Bize bir şey bırakmazlar” (Karaosmanoğlu, 2021: 126).

Romanda, düşman askerlerinin işgali altında alan köy halkının durumu da anlatılmaktadır. Düşman askerleri, köylülerin yiyeceklerini ister ve bunların karşılığını para olarak vereceklerini söyler. Fakat para yerine Rumca yazılı muska biçiminde küçük kâğıt verirler. Emeti Kadın bu hadiseyi Ahmet Celâl ile paylaşır. Ahmet Celâl, düşman askerlerine yiyeceklerini vermemeleri gerektiğini söyler. Bunun üzerine Emeti Kadın şu sözleri söyler:

“Vermeme olur mu? Ta evin içine kadar girerler. Kümesin yanından ayrılmazlar. Bazısı tavuk kalkar kalkmaz, yumurtayı sıcak sıcak kapıp giderler. Arkasından yetişemem” (Karaosmanoğlu, 2021: 159).

Düşman askerlerinin köy halkının yiyeceklerini zorla alması ve köy halkına yaptığı eziyet savaşın, toplumsal ve sosyal yapıyı kötü bir şekilde etkilediğini vurgular. Ahmet Celâl'in “Düşman kıtası, köyü sömürmeye devam ediyor” (Karaosmanoğlu, 2021a: 162) sözü ile halkın sömürülüşü vurgulanmaktadır. Aynı zamanda savaşın meydana getirdiği tedirginlik, köy halkında ne yapacağını bilemeyen bir halin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ahmet Celâl'in, “Sanki her birinin kulağı ile beyni arasında bir uçurum açılmış gibi” (Karaosmanoğlu, 2021: 188) sözleri ile köy halkının nasıl bir ruh hali içerisinde olduğu belirtilmektedir. Düşman kuvvetleri, köylüye her türlü eziyeti, acıyı yaşatmaktadır. Düşman kuvvetleri, köy halkının evlerini yakar, kadınlara dokunur ve tecavüz eder. Kadınların ağlayarak ne yapacağını bilememesi, erkeklerin uğraşmanın, karşı koymanın fayda getirmeyeceğini anlayıp sadece beklemeleri savaşın insanlar üzerinde yarattığı ruhsal şiddetin yansımalarıdır.

Yaban'da savaşın yıkıcı etkilerine dikkat çeken bir diğer olay Emine'nin babası Şerif Çavuş'un öyküsüdür. Şerif Çavuş, Balkan Savaşı'na katılan ve Ruslara esir düşen bir askerdir. Rusya'nın savaştan çekilmesi ile serbest kalan Şerif Çavuş yürüyerek Kars'a gelir. Kars'tan Doğu cephesine, buradan Güney cephesine, son olarak ise Adana'ya gönderilen Şerif Çavuş farkında olmadan köyüne döner. Şerif Çavuş, köyüne döndüğünde derisi kararmış, uzun ve kırçıl sakallı bir adamdır. Ahmet Celâl, Anadolu köylüsünün uzun müddet askerde kaldıktan sonra yaşını tahmin etmenin zor olduğunu belirtir. Şerif Çavuş köye uğradıktan sonra Milli Mücadele'nin en önemli zamanında kaçır. Uzun süren savaşlar, hem askeri hem de toplumsal düzeyde çileli zamanlar yaşanmasına sebep olur. Savaşların yıkıcı etkisi halkın kötülüğe maruz kalmasına neden olur. Ahlaki kötülük sınıflandırmasında yer alan savaşlar, bireylere ve

halka zarar vermekte ve şiddeti doğurmaktadır. Sonucunda ise kötücül durumlar ortaya çıkmaktadır ve halk kötülüğe maruz kalmaktadır.

Ankara romanı, Ankara'nın Cumhuriyet ile değişimini, gelişimini anlatmaktadır. Üç bölümden oluşan Ankara'nın birinci bölümünde Milli Mücadele yıllarındaki Ankara'dan bahsedilir. Selma Hanım, Sakarya Savaşı'nın başlayacağını duyduğunda cephede görev almak ister. Yakınlarının tüm itirazlarına rağmen Eskişehir'deki askeri hastaneye gider. Üç ya da dört gün kadar kısa bir süre kaldıktan sonra Ankara'ya dönen Selma Hanım, savaşın yıkıcı etkilerini görür. İlk günlerde uykusundan sıçrayarak uyanır ve nerede olduğunu farkında olmadan etrafına bakınır:

“Genç kadın korkmadığını söylüyordu. Fakat her vakit altın renginde bir billur parıltısıyla ışıldayan gözlerinin üstündeki gölge onun nasıl bir badireden geçtiğini haber veriyordu. İlk günler, uykusunun içinde, hep sıçırıyordu. Ve sabahleyin uyandığı vakit, uzun bir müddet, sanki nerede olduğunu anlamak istiyormuş gibi ürkek ürkek etrafına bakıyordu” (Karaosmanoğlu, 2010b: 84-85).

Psikolojik olarak olumsuz etkilenen Selma Hanım sonraları bu korkuyu üzerinden atsa da savaşın etkileri onu tamamen değişime götürür.

Panorama'nın ikinci cildinde II. Dünya Savaşı'nın halk üzerindeki olumsuz etkileri verilir:

“Savaşın, bu ilk ayında, memleketin hemen her tarafında buna benzer şeyler konuşuluyordu. Ekmeğin fiyatı, deniliyordu, bilmem kaç kuruşa fırladı; şekerinki bilmem kaç liraya yükseldi. Şöyle böyle bir çift ayakkabıyı yirmi beş, otuz papelden aşağı almak mümkün değil. Ete, zerzevata gelince; yeme de yanında yat” (Karaosmanoğlu, 2020c: 394).

Savaş tıpkı *Yaban*'da olduğu gibi halkın üzerinde yıkıcı etkilere neden olmaktadır. Halkın, bozulan ekonomi ile yaşam şartlarını kötüleşmektedir.

II. Dünya Savaşı'nda Almanların Avrupa'ya saldırımları *Panorama II*'de güzellik, iyilik, doğruluk dışı bir durum olarak ele alınır. Almanya'nın saldırısı ile Avrupa'nın kötülüğe maruz kaldığı düşünülmektedir.

Türkler, II. Dünya Savaşı'na katılıp katılmamak arasında kararsızlık yaşamaktadır. Halk, savaş zamanında fiyatların yükselmesinden, esnaf ise satış yapamamaktan şikâyetçidir. Artan vergiler en çok karaborsacı kişileri zengin etmektedir. Halkın emeklerini, paralarını sömürüp zengin olan bir kesim vardır. Savaşın, halk üzerinde yıkıcı etkileri vardır. Halkın büyük kısmı savaşa girmek istememektir. Savaşa girmese de Türkiye'de savaşın yarattığı olumsuz izleri görebilmek mümkündür.

II. Dünya Savaşı devam ederken savaşın kötülüğü doğurması da romanda okura aktarılmaktadır. Doktor Namık Ahmet'in yanında çalışan Alman Hemşire Gertrude ve dört kişi Alman casusu oldukları sebebi ile sınır dışı edilmek üzere tutuklanırlar. Türkiye'de kendi halinde yaşamaya çalışırken yabancı olması ve savaşın devam etmesi gerekçesi ile kötülüğe maruz kalan Gertrude, savaşın ve soykırımın yıkıcılığını hissetmektedir. Soykırımlar şiddetin neden olduğu bir başka kötücül durumdur. Hitler liderliğinde Nazi Almanya'sında birçok Yahudi çalıştırılmaya zorlanmış ve öldürülmüştür. Almanya'nın Yahudilere uyguladığı baskı nedeniyle Türkiye'ye kaçan Gertrude, birçok eziyete, şiddete, cezaya maruz kalır. Kendi topraklarından koparılmasını aklından çıkaramaz, kendisini Nazilerden zar zor kurtarır.

Kiralık Konak romanında da savaşın yıkıcı ve insana zarar veren yönünü görmek mümkündür. Roman kahramanlarından Hakkı Celis, Çanakkale cephesine katılır ve orada şehit olur. Savaşa katılmadan önce Hakkı Celis'in ölüm adamı olmak istemesi savaşın kötücüllüğünden kaynaklıdır. Hakkı Celis, ölümü kolay bir şekilde düşünür ve ölmeyi ister:

“Seniha zoraki bir kahkaha ile güldü:

-Ooo, daima felsefe! Sen hiçbir zaman hayat adamı olamayacaksın, hiçbir zaman, zavallı Hakkı!

Bunun üzerine genç adam acı acı gülümseyerek yarı ciddi, yarı şaka cevap verdi:

-Öyleyse ölüm adamı olurum” (Karaosmanoğlu, 2016: 151).

Hakkı Celis'in şehit olması, savaşın şiddetinin ve yıkımının belirtisidir. Romanda şeker tüccarının sözleri yaşam ve savaş arasındaki ilişkiyi belirtmesi bakımından önemlidir:“Bu harp çok fena şey vesselam! Böyle ne kadar gençler, gençliklerine doyamadan gittiler” (Karaosmanoğlu, 2016: 217).

Sodom ve Gomore, I. Dünya Savaşı'ndan sonra işgal edilen İstanbul'u konu edinen bir romandır. Savaş ortamı altındaki İstanbul'da işgalci güçler ile işbirliği içerisine giren kahramanlar yer alır. Anlatıcı ve dolayısıyla yazar, işgalci güçler ile işbirliği içerisindeki kahramanları İstanbul'u, Tanrı'nın gazabına uğrayan Sodom ve Gomore şehirleri ile özdeşleştirmiştir.

Sodom ve Gomore'deki Leyla'nın ve babası Sami Bey'in işgalci kuvvetler ile iletişimde olmaları, işbirliği yapmaları, işgal güçlerinin çarpık ilişkileri, işgal sırasında türedi zenginlerin sayısının çoğalmasa gibi olaylar İstanbul'daki ahlaki yozlaşmayı hızlandırmaktadır. İstanbul'da eşcinsel ilişkiler, cinsel hazzı ön plana alan eylemler, ahlaki çöküntünün nedenleri arasında yer almaktadır. “İstanbul'daki işgal ve bu işgalin yol açtığı Sodomik atmosfer hep bu savaşın yol açtığı hezimetin sonucudur” (Köroğlu, 2022: 218).

Yakup Kadri, kimi romanlarında tarihi ve toplumsal bir olay olan savaşa yer vermektedir. Savaşın toplum üzerinde ruhsal ve ekonomik yönden yıkıcı etkileri vardır. Halkın savaşa girmek istememesinin en önemli nedeni ekonomik açıdan savaşın yarattığı yıkımdır. Savaşın yarattığı şiddet, insan psikolojisini olumsuz yönde etkilemektedir. Savaş, kişilere ya da toplumlara zarar verdiği için ahlaki kötülüğün içerisinde kötücül olarak görülmektedir.

3.4. Şahıslar Kadrosunun Kötülük Açısından Değerlendirilmesi

Edebi eserde kötülüğün varlığını göstermesi bir olay veya kahraman aracılığıyla gerçekleşir. Kişi arzularını doyuma ulaştırmak veya isteklerini yapmak istediğinde engelleyici birtakım olaylar ya da kişiler karşısına çıkabilmektedir. Aynı zamanda kişi baskılanan arzularını gerçekleştirdiğinde kötülüğün oluşumu hızlanabilmektedir. Kötücül ya da kötülüğe maruz kalan kahramanlar edebi eserde çatışma unsurunun oluşmasında önemlidir. Kötülüğün ortaya çıkmasında kahramanların kişilik özellikleri, toplumdaki rolü, yaşadığı, karşılaştığı olaylar belirleyici rol oynamaktadır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarında kahramanlar, psikolojik açıdan genellikle yalınkat kişilerdir. Yalınkat özelliğe sahip olmaları durumu ise kahramanların bireysel seçimleri peşinde bir kötülük doğurmaz. Yakup Kadri'nin kahramanları, çoğunlukla cemiyetin meseleleri ile biçimlenen kahramanlardan oluştuğu için genellikle toplumsal kötülük çerçevesinde açıklanmaya daha uygundur. Psikolojik yönden derinleştirilen kahramanların azlığı, kahramanların daha çok toplumsal düzeyde kötülüğe neden olmasına ya da kötülüğe maruz kalmasına yol açmıştır. “Yakup Kadri’de karakterlerin bireysel psikolojisi kendi başına özgül bir ağırlık taşımaz. Ağırlık merkezi intisap edilen tekkede (*Nur Baba*), ait olunan zümrede (*Ankara*), verilen kuşak kavgasında (*Kıralık Konak*), milli dava ya da emperyalistler karşısında yapılan tercihlerde (*Sodom ve Gomore*), aydın-köylü çelişmesine ilişkin durumdadır (*Yaban*). Bireysel psikoloji bu tür toplumsal temalar karşısında ancak ikincil bir öneme sahiptir” (Özkul, 2022: 354). Yakup Kadri'nin romanlarında şahıslar kadrosunun kötülük bağlamında değerlendirilmesi *Kötü Kahramanlar ve Kötülüğe Maruz Kalan Kahramanlar* şeklinde iki bölüm halinde incelenmiştir.

3.4.1. Kötü Kahramanlar

Kiralık Konak'ta ele alınan ilk kötü kahraman Leyla'nın babası Servet Bey'dir. Seniha'nın babası Servet Bey, Müslümanlıktan ve Türklükten nefret eden, alafranga hayatın içerisine dâhil olmak isteyen bir kahramandır. *Kiralık Konak*'ta Servet Bey, kötülüğü temsil eden bir kahramandır. Eskiye şiddetle karşı çıkar ve eski olan hiçbir şeyi sevmez.

Servet Bey Seniha'nın yurt dışına gitmesiyle birlikte konakta hayatını sürdürmek istemez ve apartman dairesinde yaşamak ister. Eşine, apartmanın güzel ve ilgi çekici özelliklerini anlatır. Servet Bey, Şişli'deki bir apartman dairesine taşındığında oldukça mutludur. Servet Bey, apartmanı ve yeni yaşantısını çok sever ve onlara kısa sürede alışır.

Servet Bey, maddi çıkarlarına, hırslarına çok önem verir. Apartmana taşınması ile değişen yeni yaşamında savaşın çıkması ile birlikte zengin kişilerle iletişim kurarak para kazanır. Savaş devam ederken projeler ile yabancı insanlarla ahbaplık eder, daha fazla para kazanmak ister. "Kötü kalpli insanlar için kötülüğün tek anlamı maddi çikardır. Ötekilerin kötülüğünü isterken hedefleri kendi bencil çıkarlarıdır" (Bataille, 2016: 117). *Kiralık Konak*'ta Servet Bey de maddi çıkarları doğrultusunda kötülük yapan bir kahraman olarak sunulur.

Romandaki diğer kötü olarak nitelendirilebilecek kahraman Faik Bey'dir. Faik Bey ile Seniha beş-altı aylık bir aşk yaşar. Faik Bey'i Avrupa ile ilişkisi, Seniha'nın ilgisini çeken en önemli olgudur. Faik Bey, küçüklüğünden itibaren Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde bulunmuş, Avrupai yaşam tarzını benimsemiş birisidir. Seniha, arkadaş toplantılarında Faik Bey'in gelmesini ister. Faik Bey'in en büyük arzusu ise kumar oynayıp kumarda yüklü paralar kazanmaktır. Faik Bey, romanda züppe, kadın ve para düşkününü bir kahraman olarak okurun karşısına çıkar. Seniha'yı da ahlaki kötülüğe yönlendiren kahramanların arasındadır. Seniha ile adadayken kurduğu tensel yakınlık Naim Efendi tarafından kötülük olarak görülür. Faik Bey'in kimi davranışları kötülük etrafında değerlendirilmiştir:

"Faik Bey'in dün gece yaptığı şey çok fena idi. Sabaha kadar kumar oynamış ve hayli kaybetmişti. Naim Efendi, Kasım Paşa –Faik Bey'in babası- ile pek eski ve pek samimi ahbap olmakla beraber, oğluna, birçok sevimsiz ve serbest hareketleri bir yana, asıl bu kötü huyu için hiç tahammül edemezdi"(Karaosmanoğlu, 2016: 22).

Romanda, kumar kötücül olarak tasvir edilmektedir. Faik Bey'in kumar arzusu ise onu kötülüğe götürür. Anlatıcı, kumarı kötülüklerin, günahların en büyüğü olarak niteler. Kumar borcundan dolayı Seniha'dan para istemesi üzerine Seniha ile ilişkileri sonlanır ve Seniha, Faik Bey'den tamamen uzaklaşmak ister.

Faik Bey, toplumdaki değer yargılarından da oldukça uzaktır. Seniha ile ilişkisini evliliğe taşımak istemez. Seniha'ya olan düşkünlüğü geçici bir hevestir. O, olgun ve zengin dul bir kadın ile birlikte olmak ister.

Seniha'nın kardeşi Cemil de tıpkı babası gibi Batılı yaşam tarzını benimsemiş, değerlerinden kopuk biridir. Konakta kimseye saygı göstermez. Naim Efendi Faik Bey ile Cemil'in görüşmelerini istemez çünkü Faik Bey'in Cemil'i kumara alıştırdığını düşünür. Anlatıcı ve Naim Efendi'ye göre kumar, evlerin ışığını söndüren, insanları hırsızlık yapmaya iten kötücül bir durumdur.

Kiralık Konak'ta Servet Bey ve Faik Bey kötü kahramanlar olarak kurgulanmıştır. Servet Bey ve Faik Bey'in eylemleri, Batı'nın değerlerine duydukları hayranlık ve arzuları kötülüğün gerçekleşmesine yol açmıştır. Yazar, bu kahraman aracılığıyla hayranlık duydukları Batı'nın değerleri ile yozlaşmış bir yaşam tarzının kötülüğe sevk ettiğini vurgulamıştır.

Nur Baba romanında dinî bir mekânın asıl amacının dışında kullanımının okura aktarımı söz konusudur. Bektaşî tekkesi etrafında Nur Baba'nın Nigâr Hanım'ı elde etmek için yaptıkları ve sonucundaki olaylar anlatılır. *Nur Baba'da* değişimi görülebilen kahraman Nigâr Hanım'dır. Nigâr Hanım, Eşref Bey ile evli, iki çocuğu olan ve sosyal hayatında aktif rol oynamayan bir kadındır. Çevresinde sadece akrabası Macid ve Ziba Hanımefendi vardır. Halası Ziba Hanımefendi'ye benzerliği ise dikkat çekicidir. Ziba Hanımefendi'nin hayatı gibi bir hayata sahip olmak ister.

Halasının yaşadığı hayatın içerisine dâhil olmak isteyen Nigâr Hanım, Bektaşî tekkesine katılmak ister: “Ah ne kadar isterdim, sizinle beraber olmak, sizin içinizde bulunmak... Bütün bu âlemleri yakından görmek, anlamak...” (Karaosmanoğlu, 2005: 49).

Nigâr Hanım, Bektaşî tekkesine katıldığında ise halası Ziba Hanımefendi ile araları açılır. Nur Baba'nın Nigâr Hanım'a ilgi göstermesi, Nur Baba'nın gözdesi Ziba Hanımefendi'yi kızdırır. Ziba Hanımefendi'nin arzuladığı kişi Nur Baba'dır. Tekkeye katılmasıyla Nur Baba'nın ve tekkedekilerin gözdesi haline gelen Nigâr Hanım, ilgiyi kendi üzerine çekmektedir. Macid, Nigâr Hanım'ın tekkeye katılır katılmaz bu denli dikkat çekmesini şöyle açıklar:

“Bektaşî dergâhlarına güzellik ve zenginlik, önünde her başın eğildiği iki büyük kudrettir. Nigâr bu iki kudreti nefsinde toplamış bulunuyor” (Karaosmanoğlu, 2005: 99).

Nur Baba'nın kendisine gösterdiği ilgiden bunalan ve daha sonrasında Nur Baba'nın yataklara düşmesi sonucu düşüncelerinde değişiklik olan Nigâr Hanım, Nur Baba ile aşk yaşamaya başlar. Evli olmasına rağmen Nur Baba ile çevrede dolaşmaktan rahatsız olmaz. Kış geldiğinde Nur Baba kendi dergâhına çekilirken Nigâr Hanım da kocasının evine gitmek zorunda kalır. Eski hayatına döndüğünde tekkeyi ve oradaki yaşamı özlediğinin farkına varan Nigâr Hanım, eski hayatından, eşinden, çocuklarından, evinden vazgeçer ve tekkedeki yaşamına geri döner. Tekkedeki eski günlerini de bulamayan Nigâr Hanım iyice yalnızlaşır. Tekkeye Süheyla isminde yeni bir kadın katılır ve Nur Baba, Süheyla ile evlendiğini açıkladığında Nigâr Hanım mahvolur. Vazgeçtiği yaşamını ve yakınlarını özler fakat tekleden ve Nur Baba'nın yanından da ayrılamaz.

Nur Baba, romanda okurun karşısına hiçbir şeye aldırmayan ve devamlı zevk âleminde yaşamak isteyen bir kahraman olarak çıkar. Hayatındaki değer verdiği tek şey tekkeye yeni gelen kadınların ilgisini çekebilmek, o kadınlarla muhabbet edebilmektir. Onları elde etmek için fazlaca uğraş gösterir. Romanda, Nur Baba kötü biri olarak okurun karşısına çıkar. Nur Baba'nın Ziba Hanımefendi'yle süren ilişkisi, Nigâr Hanım'ı görmesi ile değişir. Nigâr Hanım'ı elde etmek istediğinden elinden gelen her şeyi yapar. Nigâr Hanım'ı takip eder ve onun karşısına her yerde çıkar. Ayrıca tekkedeki Nasib Hanım'ı da Nigâr Hanım'a yaklaşabilmek için görevlendirir.

Nur Baba'nın bulunduğu tekkeyi bir ihtiras merkezi haline getirmesi romanda Macid'in dilinden aktarılır:

“Baştanbaşa ihtiras, baştanbaşa iştiha olan bu adam İstanbul'un sakin bir köşesinde, orta zaman masallarındaki gibi, ateşi hiç sönmeyen bir ocak üstünde, birçok ruhların kaynadığı şeytani bir kazanı, fasilasız karıştırmakla meşgul oluyor” (Karaosmanoğlu, 2005: 107).

Nur Baba, dini bir kurumu amacından sıyrarak kendi arzularının egemen olduğu bir kurum haline getirir. Hatta romanda Celile Hanım'ın Şu sözleri bu yargıyı kanıtlar niteliktedir:

“Allah'ı severseniz, siz bari böyle demeyin Beyefendi. Siz ki dergâh nedir bilirsiniz, tarikatın erkânına benden ziyade vâkıfımsınız. Bana söyleyin, böyle meydan, böyle muhabbet nerede gördünüz? Baba kendinden geçmiş, evlatlar her istediğini yapar. Rapt yok, zapt yok, lokma zamanı ise hiç belli değil. Bunun sonu neye varır böyle?” (Karaosmanoğlu, 2005: 23).

Bu cümleler ile tekkedeki düzensizlik ve amaç dışı kullanım göze çarpmaktadır. “Söz konusu lszlk, tekkeye devam edenlere içgüdüleri istikametinde hareket etme imkânı sağlamasıyla onları ayakta tutan hususların başında gelir. Hâlbuki mmet devrindeki tekkelerin kendilerine göre bir nizamı vardı. Bireysel eğilimlere hürriyet hakkı tanıyan hoŐgörü, Nur Baba Tekkesi'nde lszlk haline dönüşmüştür” (Aktaş, 2014: 48).

Tekke içerisinde Nur Baba, çevresindeki insanları ve aynı zamanda dini bir kurum olan tekkeyi kötüye dönüştüren bir kahramandır. Nur Baba, kendi çıkarları doğrultusunda tekkeyi asıl amaçları dışında kullanmıştır. Nigâr'ın Nur Baba tekkesine geldikten sonra değişimi ve dönüşümü önemlidir. Romanın başında kötü bir kahraman olarak verilmesi de romanın sonlarına doğru kötüye dönüşen bir yapıda vurgulanması, Nur Baba'nın kötücüllüğü ile ilgilidir. Nigâr, bilinçli bir Şekilde kötülüğü semese de onun seçimleri kötülüğün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yakup Kadri'nin dördüncü romanı olan *Sodom ve Gomore*, I. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile işgale uğramış İstanbul'u anlatmaktadır. Romanda, Kitab-ı Mukaddes'te ahlaksızlıkları ve günahları nedeni ile Tanrı'nın gazabına uğrayan iki büyük Şehir olan Sodom ve Gomore, İstanbul ile özdeşleştirilmiştir. Tanrı'nın gazabına uğrayan bu Şehirlerdeki ahlaksızlıkları, günahları Yakup Kadri İstanbul'da ve İstanbul'daki yaŐayanlarda görür. “Geleneklerinden, milli değerlerinden kopmuŐ, alafranga ve monden hevesleri olan küçük bir evre, yaşayış tarzları itibariyle Lt kavminden farksızdır” (Akpınar, 2002: 76). *Sodom ve Gomore*'de birçok kahraman bulunmaktadır. Leyla, Necdet ve Captain Gerald Jackson en önemli üç ana kahramandır.

Sodom ve Gomore'de, İstanbul'un işgali sırasında Batı hayranı olan, işgal kuvvetleri ve onlarla işbirliği yapan kişiler kötü kahramanlar olarak sunulmaktadır. Romanda, Leyla'nın düşmanı olarak ortaya çıkan ve olay örgüsünde çatışma ve merak unsurunu okura yansıtan Madam Jimson, Captain Gerald Jackson'ın İstanbul'daki ilk görüŐtüđü kişidir. Madam Jimson, Captain Gerald Jackson'ın Leyla ile olan iliŐkilerinden sonra ise Leyla'nın düşmanı olarak romanda yer alır. O, İtalyan ve Fransız askerlerinin paylaŐamadıđı ve arzuladığı bir kadın kahramandır. Madam Jimson evli olmasına rağmen erkeklerle flört etmekten ekinmez.

Kocası ağır bir hastalık geçirirken evinde verdiği davet Necdet tarafından da kötülük olarak betimlenmektedir. Madam Jimson'ın verdiği davetin amacı, çevresine yeni sevgilisi ile mutluluğunu gösterebilmektir.

Bir süre sonra hakkında çıkan dedikoduları Leyla'nın çıkarttığına inanır ve ona kötülük yapmak ister. Leyla'dan intikam almak isteyen Madam Jimson, Leyla'yı yaşamayı hayal ettiği çevrede yalnız bırakmayı amaçlar. Monden hayattan Leyla'yı uzaklaştırır, amacına ulaşır ve Leyla bir müddet sonra hastalanır. Madam Jimson, bu niyeti çerçevesinde kötülüğü gerçekleştiren bir kahramandır.

İstanbul'daki işgal kuvvetleri komutanı olan Captain Gerald Jackson, birçok kadın tarafından arzulan biridir. Captain Gerald Jackson, kadınların ilgi odağında olan bir kahramandır. O da aynı şekilde kadınlara ilgi gösterir. Yakın arkadaşı George Marlow, Captain Gerald Jackson için şunları söyler:

“Artık bir paşadan hiçbir farkınız kalmadı. Tamamıyla aynı tarz, aynı gevşeklik; tamamıyla... Her gece bir haremde bir odalığın koynunda yapmadığı kalmıyor, sonra bütün gün yatağından dışarıya çıkmak istemiyor” (Karaosmanoğlu, 2010a: 44-45).

Leyla'nın Necdet ile ilişkisini bildiği halde Leyla ile görüşmekte ve flört etmekte bir sorun olduğunu düşünmeyen Captain Gerald Jackson'a göre bu durum oldukça normaldir. O, ortada bir ahlaki kötülüğün olduğunu düşünmez. Leyla'ya karşı birlikte olma isteği romanda oldukça açıktır. Romanda çoğu işgal kuvvetleri kötü kahramanlar çerçevesinde ele alınmıştır. “Read ve çevresindeki diğer yabancılar, zihinlerinde kendince yarattıkları Şark efsanesinin büyüü içinde yaşamak arzusuyla İstanbul'a gelmişlerdir. Asıl gayeleri gizli ve kötü arzularını tatmin etmektir” (Aktaş, 2014: 53).

Leyla'nın babası Sami Bey, kızını İngiliz kültürü ile yetiştirmiş bir babadır. Leyla'nın İngiliz askerleri ile olan münasebeti için bir söz söylemez, bu durumu problem olarak görmez. Hatta kendi çıkarları doğrultusunda işlerinin bozulmaması için İngilizler ile işbirliği eder. Milli Mücadele noktalandığında kutlamalara katılmaz ve aksine İngiltere'nin gücüne inanır. Sami Bey tıpkı *Kiralık Konak*'taki Servet Bey gibi işlerinin bozulmaması, kendi çıkarlarının gerçekleşmesi doğrultusunda işgal kuvvetleri ile iletişim kurar, iş yapar. Sami Bey, haksız kazançlar ile para kazanır. Sami Bey, *Sodom ve Gomora*'nin kötü kahramanlarından biridir.

İngiliz Captain Marlow, Captain Gerald Jackson'ın çocukluk arkadaşıdır ve en büyük hayali günün birinde İstanbul'u görebilmektir. İstanbul'a geldiğinde ise görevi İstanbul'un siyasi durumunu İngiliz hükümetine bildirmek olur. Captain Marlow, romanda karşımıza homoseksüel biri olarak çıkar. Captain Marlow, Azize Hanım'ın eşi Atıf Bey ile ilişki içerisindedir. Atıf Bey'den sonra Captain Marlow, Türklerin yanında yer almaya başlar ve Türk dostu olur. Captain Marlow, amaçlarının peşinde koşan, onlar için mücadele eden biridir. "Captain Marlow, sapkın eğilimlerin artmasıyla Tanrı'nın gazabına uğrayan Sodom ve Gomore şehirlerine benzetilen İstanbul'da, homoseksüel eğilimin temsilcisi olarak karşımıza çıkar. İstanbul'a gelen işgal kuvvetlerinin, İstanbul'da ortaya çıkardığı türlü ahlaksızlıklara örnek olarak karşımıza çıkar" (Akçay, 2012: 126).

Anlatıcı, Captain Marlow ve Atıf Bey'in eşcinsel ilişkisini Tanrı'nın cezalandırdığı Sodom ve Gomore şehirleri ile İstanbul'u özdeşleştirerek ele alır. Avrupalılar, İstanbul'da türlü türlü kötülükler yapmaktadır ve buna bağlı olarak da ahlaksızlıklar ortaya çıkmaktadır.

Captain Marlow gibi Major Will de İstanbul'a gelen ve eğlenceye oldukça düşkün olan bir kahramandır. Major Will, Yeniköy'de bir yalı kiralar ve bu yalıtı kendi zevklerine göre döşer. Yalıdaki mescit olarak bilinen odaya birçok resim ve heykeller koyarak burayı bir çeşit şehvet odasına dönüştürür. O günden itibaren Major Will'in yalısındaki oda İstanbul'da birçok kişi için şehvet odası haline gelir. Türk geleneklerinden sıyrılarak bir haz merkezi haline gelen bu oda, İstanbul'daki ahlaksızlıkların da merkezi konumuna gelir.

Romanda, işgal kuvvetlerinin ve geleneklerinden, milli değerlerinden uzaklaşmış, monden hayata mensup kişilerin İstanbul'daki yaşam tarzının ve eylemlerinin neticesinde kötülük meydana gelmiştir. Yakup Kadri, bu ahlaksızlıkları, kötülükleri Sodom ve Gomore şehirleri ile vurgulamak ister.

Yakup Kadri'nin 1932 yılında kaleme aldığı *Yaban*, 1914-1918 yılları arasında savaşta gazi olan Ahmet Celâl'in Anadolu'nun bir köyünde yaşamaya başlamasını, köylüleri ve onların Milli Mücadele'ye bakış açılarını anlatmaktadır. Romanda aydın ve köylüler arasındaki uçurum, Ahmet Celâl'in yaşadıkları ile aktarılmaktadır.

Yaban'da Ahmet Celâl dışındaki kahramanlar kötülük açısından dikkat çeker. Salih Ağa'nın tek isteği daha fazla toprak, arsa, mal, mülk sahibi olabilmektir. Salih Ağa, romanda Zeynep Kadın'a ait bir arsayı kendi üzerine geçirmek ister. Ahmet Celâl ise Salih Ağa'ya tarlanın mahsulünün kendisinin olduğunu ve tarlayı almaya kalkışırsa mahkemeye gidebileceğini söyler. Salih Ağa, bir gece tarladaki mahsulü gizli gizli kaldırır. Salih Ağa,

köye Yunan askerleri girdiğinde malını ve hayvanını askerlere para vermeleri umuduyla teslim eder. Çıkarları doğrultusunda davranan Salih Ağa, düşmanlarla bile para umuduyla dostluk eder.

Bir diğer kötü kahraman Şeyh Yusuf'tur. Şeyh Yusuf, romanda ara sıra köye şifa dağıtmak amacı ile gelen biridir. Köylüler, Şeyh Yusuf'a saygı duyarlar ve onu görebilmek, karşısında olabilmek için can atarlar. Şeyh Yusuf, dua karşılığında köylünün değerli eşyalarını alır. Ahmet Celâl ise köylünün bu hareketleri karşısında Şeyh Yusuf'un karşısına dikilir ve onunla kavga etmeye başlar. Köylü ise Şeyh Yusuf'un destekçisi olur. "Şeyh Yusuf, romanda, Anadolu'da fakir ve cahil halkı kandıran sahte din adamlarını temsil eder" (Akçay, 2012: 158). Ahmet Celâl, Şeyh Yusuf'un köylülere kötülük yaptığını anlatmaya çalışır fakat köylüler böyle bir durumun varlığına inanmazlar. Şeyh Yusuf, köylüye dini kullanarak kötülük yapmaktadır. Köylü, din adamlarının dini duygularını kullanarak yapılan bu kötülüğün farkında değildir.

Köy halkı, Şeyh Yusuf karşısında seslerini çıkarmaz ve ona destek olurlar. Ahmet Celâl ise böyle kişilerin halkı kötüye kullandığını düşünür. Muhtar da Şeyh Yusuf'a destek vermektedir. Ahmet Celâl ise yalnız kalır ve köyde ne kadar yalnız olduğunun farkına varır. Ahmet Celâl, Şeyh Yusuf, Salih Ağa gibi halkı sömüren, onlara kötülük yapan kişiler ile karşıt güç oluşturmaktadır.

Yakup Kadri'nin bir diğer romanı *Ankara*, Milli Mücadele yıllarından Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan Ankara'daki siyasi, toplumsal olayları konu edinmektedir. Ankara romanı, üç bölümden meydana gelmektedir. Her bir bölümde ayrı ayrı Ankara'nın siyasi durumu aktarılır. İlk bölümde Milli Mücadele yıllarında Ankara, ikinci bölümde Cumhuriyet'in ilanından sonraki ilk yıllarda Ankara ve üçüncü bölümde 1943 yılına kadarki olaylar ve Yakup Kadri'nin hayalindeki Ankara konu edilir. Selma Hanım, romandaki üç bölümde üç ayrı özellik taşıyan erkekle evlenir. Bu üç erkek, Selma Hanım ve dönemin Ankara'sı ile ilişkilendirilerek aktarılır.

Ankara romanında Selma Hanım, üç bölümde de okurun karşısına çıkmaktadır. Bu bölümlerde değişen şey ise Selma Hanım'ın kişilik yapısı ve çevresindeki kişiler, olaylardır.

Ahmet Nazif, Selma Hanım'ın ilk eşidir. Romanın birinci bölümünde Selma Hanım'ın eşi Ahmet Nazif, bir bankada çalışmaktadır. Selma Hanım'a göre Ahmet Nazif, ürkek ve yumuşak başlıdır. Ahmet Nazif'in ürkek bir yapıda olması Milli Mücadele'ye ve siyasete temkinli yaklaşmasına ve hatta uzak kalmasına neden olur. Ahmet Nazif'in bu özelliğinin,

Selma Hanım'ı ondan uzaklaştıran ve soğutan bir etkisi olmuştur. Milli Mücadele arzusu içerisinde Ankara'daki yaşamına devam eden Selma Hanım ile eşi Ahmet Nazif'in düşünceleri uyuşmaz. Ahmet Nazif, düşman kuvvetlerinin Ankara'ya geleceğini düşünür ve Ankara'dan bir an önce ayrılmak ister. Bu fikrini Selma Hanım'a da kabul ettirmek ister. Selma Hanım ise eşinden ne kadar uzak olduğunu ve düşünce yapılarının uymadığını vurgular:

“Selma Hanım, kocasından ne kadar uzak olduğunu, onu ne kadar sönük, ne kadar şahsiyetsiz ve mıymıntı bulduğunu asıl bugün anlıyordu. Onun ütülü ve tozsuz pantolonundan, beyaz gömleğinden, saçlarının o intizamlı taranışından ve yumuşak, pembe cildinden tiksiniyordu” (Karaosmanoğlu, 2010b: 86).

Ahmet Nazif'in, Selma Hanım'ı Kayseri'ye gitme fikrinde ikna edememesi üzerine Selma Hanım ile Ahmet Nazif boşanır.

Romanın ikinci bölümünde Ahmet Nazif'in Selma Hanım'ı unutamadığı ve kendini alkole verdiği belirtilir:“Yumuşak, pembe, sessiz ve uslu Nazif, kuru, sinirli, sert ve haşin bir insan olmuştu. Kendini tamamıyla içkiye verdiği söylüyorlardı” (Karaosmanoğlu, 2010b: 97).

Ahmet Nazif, milli duyguları yok sayan ve sadece kendi çıkarları uğruna çabalayan bir kahramandır. Ahmet Nazif'in duyarsız olmasının Selma Hanım'ın ondan uzaklaşmasında ve duygularının yok olmasında büyük bir payı vardır. Romanda Ankara'ya geldikten sonra milli duyguları yok sayma raddesine gelen Ahmet Nazif olumsuz bir kahramana dönüşür.

Eşi Ahmet Nazif'e karşı duyguları değişen ve artık onu istemeyen Selma Hanım için artık heyecan duyduğu kişi Binbaşı Hakkı Bey olur. Romanın ikinci bölümünde Selma Hanım, Hakkı Bey ile evlenmiş olarak okurun karşısına çıkar. İki yıldan beri Hakkı Bey ile evli olan Selma Hanım, eski eşi Nazif Bey'e karşı duygularının nasıl yok olduğunu, ona karşı neden bu denli soğuduğunu bulmaya çalışır. Eski eşi Nazif Bey'in Sakarya Savaşı'nın son günlerinde kaçmayı teklif etmesi ve olumsuz bir cevap alması halinde yalnız başına gideceğini söylemesi Selma Hanım için oldukça belirleyici bir etkidir. Nazif Bey'in Milli Mücadele'ye uzak olması Selma Hanım'ı Hakkı Bey'e yakınlaştırır. “O günlerde Selma'nın bütün milli coşkunluğu toplanıp toplanıp bu genç zabitin üzerinde tekâsüf etmişti” (Karaosmanoğlu, 2010b: 98).

Hakkı Bey, birinci bölümde Milli Mücadele'ye olan inancı ve Mustafa Kemal'e, İsmet İnönü'ye duyduğu hayranlık ile Selma Hanım'ın dikkatini çeker. Hakkı Bey, modern bir eğitim alır fakat Avrupa'ya ve Avrupa Medeniyeti'ne mesafeli olması ile dikkat çekmektedir:

“Siz, şuna gâvur-eli deyiveriniz. Topunun da Allah belasını versin! Biz, bir Ehlikasap hareketi karşısındayız. Kimden kime şikâyet edeceğiz? Hangisinin aleyhine hangisiyle anlaşmak mümkündür? Hepsi aynı kurt sürüsü (...) Avrupa medeniyeti. Bu, Avrupalının uydurduğu yüz bin yalandan biridir. Yuf bize ki kendimizi bildiğimiz günden beri bu yalana bir nas (kesin kanıt) gibi inanmışız. Yalan, yalan, yalan... Avrupa bir yırtıcı-kuşlar yuvasıdır ve onun karşısında ancak tepeden tırnağa kadar silahlanmış olarak çıkılır” (Karaosmanoğlu, 2010b: 40-41).

Hakkı Bey hem Avrupa’yı hem de beyaz, yeşil sarıklı dini, halkı kullanmak için araç edinmiş hocaları düşman olarak görür. Hakkı Bey’e göre dini kullananlar, Avrupa ve Avrupa medeniyeti kötüdür: “Kara terrör, kara terrör,” diye söylendi. “Bizim düşmanımız yalnız Avrupa değil, bunlar da... Bir gün bunlarla da çarpışmak lazım gelecek...” (Karaosmanoğlu, 2010b: 42).

İkinci bölümde Selma Hanım ile evlenen Hakkı Bey’in bir dönüşüm yaşadığı dikkat çekmektedir. O, emekli olur ve balolarda, davetlerde kendini gösteren, alafranga bir kahramana dönüşür. Olumsuz özelliklere dönüşümü tıpkı Ahmet Nazif’in dönüşümü gibidir. Hakkı Bey’in Avrupai yaşam tarzına geçişi Selma Hanım’ı ondan soğutan en önemli etken olmuştur. Selma Hanım’a karşı saygısızca davranmaya ve onu dikkate almamaya başlar.

Hakkı Bey, savaş sonrasında bir şirketin başına müdür olarak geçer. Selma Hanım’a göre Hakkı Bey, evlenmeden önceki Hakkı Bey değildir. Onun hareketleri, yaşayışı tamamen değişir. Selma Hanım’ın ona olan hayranlığı ve duyguları da azalmaya başlar. Hakkı Bey’in Selma Hanım’ı yok sayması, Selma Hanım’ın Hakkı Bey’e karşı olan duygularında değişime sebep olur:

“Selma Hanım, bu delikanlıya, kadınlık tarafından, belki gittikçe daha ziyade bağlanıyordu. Fakat bu bağlılık nispetinde ona olan eski saygısı, eski hayranlığı ve kafadan, yürekten gelen o insanlık güveni azaldıkça azalıyordu”(Karaosmanoğlu, 2010b: 98).

Eşi Hakkı Bey ile davetlere, balolara katılan Selma Hanım, eşinin hareketlerini, tavırlarını görür ve hayatından sıkılmaya, tat almamaya başlar. Hakkı Bey’in başka bir kadınla flört etmesi üzerine Selma Hanım, Hakkı Bey’den boşanmaya karar verir.

“Selma Hanım, kendi kendine: ‘‘Hep snopluk, hep snopluk. Bu adamı snopluk mahvetti,’’ diyordu. Bari Hakkı Bey’in bu münasebeti bir Türk hanımıyla olsaydı. Genç kadın, gurur ve haysiyetinin bu kadar kırılışına, bu kadar ayaklar altına alınıp çiğnenişine, belki, boyun eğecekti. Fakat kocasının bir ecnebi kadınla bu alakası, ona karşı iki katlı bir ihanetti. Onu, hem cinsiyetinde, hem milliyetinde yaralıyordu” (Karaosmanoğlu, 2010b: 154).

Selma Hanım, bu davetlerden birinde Neşet Sabit isimli genç bir gazeteci ile tanışır. O günden sonra Neşet Sabit ile sürekli karşılaşır ve aralarında anlaşılamayan bir çekim ortaya çıkar:

“Tuhaf bir cazibe, onları birbirlerine doğru çekiyordu. Bazen saatlerce hiçbir şey konuşmaksızın, yan yana oturdukları oluyordu. Selma Hanım, bu sessiz oturuşlarda bile bir

yürek huzuruna benzeyen hemen hemen fikri denilebilecek bir haz duymakta idi” (Karaosmanoğlu, 2010b: 122).

Ankara romanında idealize kahraman Selma Hanım karşısında, onun eski eşleri Ahmet Nazif ve Hakkı Bey bazı eylemleri ile kötü sunulmaktadır. Ahmet Nazif ve Hakkı Bey, Selma Hanım’ın aksine Milli Mücadele ruhuna uzak olan iki kahramandır. Ahmet Nazif’in savaştan kaçması, Hakkı Bey’in ikinci bölümde Batılı yaşam biçimine olan hayranlığı, Batılı yaşam biçiminde eğlenmek istemesi, kendi çıkarları doğrultusunda ülkeyi düşünmeden hareket etmesi gibi özellikler kötü kahraman olarak nitelendirilmelerinde etkili olmuştur.

Yakup Kadri’nin 1949 ve 1952 yıllarında iki cilt olarak yayımladığı *Panorama (I-II)*’da Cumhuriyet’in onuncu yılı itibariyle Türkiye’nin siyasal, ekonomik, kültürel yönlerinin yansımaları aktarılmaktadır. *Panorama*’da birden fazla tema ve dolayısıyla çok sayıda olay ve kahraman vardır. *Panorama*’nın ilk bölümü, 1933- 1938 yılları arasındaki olayları, ikinci bölümü ise 1938- 1950 yılları arasındaki olayları kapsamaktadır.

Olay örgüsünün geniş olması kahraman sayısının da fazla olmasına neden olmuştur. Çok sayıda kahramanı olan *Panorama*’da farklı mesleklere sahip olan insanlar yer almaktadır. Soner Akpınar, *Panorama* romanındaki kahramanları genel olarak ikiye ayırır. İlki ideal tipler, ikincisi ise menfaatçi ve inkılâp karşıtı gerici tiplerdir. İdeal tipler, memleketin ilerlemesi, huzur içinde yaşaması için çabalayan kişilerdir. Bu kişilerin başında gazeteci Fuat’ın, daha sonrasında ise Halil Ramiz (milletvekili), Ahmet Nazmi, İhsan Turan, Namık Ahmet (siyasetçi), Cahid Halit’in geldiğini belirtir. Bu tiplerin karşısına ise Servet Bey (milletvekili), Neşet Sabit (milletvekili), Hacı Emin (tüccar), Sırrı Bey (müteahhit) gibi çıkarıcı ve ahlaksız tipleri koyar (Akpınar, 2002: 144).

Panorama’da karşıt kahramanlardan birisi Neşet Sabit’tir. Neşet Sabit, Halil Ramiz’in yakın arkadaşı ve politikacıdır. Halil Ramiz, onun politikayı maddiyat için kullandığını ve bakan olabilme hırsı ile yanıp tutuştuğunu düşünmektedir. Anlatıcı da Neşet Sabit’in benliğinde iki ayrı adamın, birbirine zıt iki Neşet Sabit’in sinsi bir mücadeleye tutuştuğunu belirtir:

“Bunlardan biri aydın, idealist ve hayata yüksek prensipler zaviyesinden bakan Neşet Sabit, öbürü de nice zamandır bir vekâlet koltuğu kapmak hırsıyla yanıp tutuşan ve böyle bir ikmale tırmanmasını bilmişlerin birçoğu gibi, birtakım politika cambazlıklarını siyasi terbiyenin, siyasi olgunluğun, esaslarından sayan Neşet Sabit’i” (Karaosmanoğlu, 2020c: 143).

Neşet Sabit, bakan olma hayali ile yakın arkadaşı Halil Ramiz’den uzaklaşır ve ona iftiralar atan insanların yanında sessiz kalır. Kendi menfaatleri uğruna yaşayan Neşet Sabit, romanın ilk bölümünde ideal bir aydın tipindeyken ikinci bölümünde hırslarına yenik düşen ve arzuları uğruna çıkarlarına göre hareket eden kötü bir kahramana dönüşür.

Bir bankada idare meclisi reisi olarak görev yapan Servet Bey, maddi arzularından ve işinden başka bir değere sahip çıkmaz. Anlatıcı, Servet Bey hakkında şunları söyler:

“Resmi vazifesinden ve kazanç getirir bazı işlerden başka herhangi bir hadise veya gaile üzerinde ehemmiyetle durduğu, zihin ve gönül yordduğu, hemen hiç görülmemiştir” (Karaosmanoğlu, 2020c: 19).

“Servet Bey, Kadri'nin gözünde bir ihlâl, Türk inkılâbının saflığını bozan eski bir devir adamıdır” (Özden, 2022: 61). Servet Bey, para kazanma hırsı ile çevresindeki dostları, arkadaşları sıkıntıya girdiğinde onlarla konuşmayı, görüşmeyi keser. Bu dostlarından birisi de Sırrı Bey'dir. Sırrı Bey, iki milyona yakın parasını kaybeder. Servet Bey, Sırrı Bey ile görüşmeyi keser. Ayrıca Sırrı Bey ile girdikleri kooperatif işinde yeni bir ev almak isteyen insanları dolandırır. İnsanların paralarını alırlar fakat evlerini teslim etmezler. “Banka idare meclis reisi Servet Bey, Neşet Sabit'in politika hayatında temsil ettiği çıkarıcı tipin, bürokrasi hayatındaki örneğidir” (Akpınar, 2002: 150).

Sırrı Bey, müteahhitlik yapan, geçimini bu iş ile sürdüren biridir. Ankara ve İstanbul'daki çoğu inşaat onun eseridir. Servet Bey ile ortak olduğu bir inşaat projesinde evlerin erken çökmesi ile gündeme gelse de bir yolunu bulup kolay bir şekilde para kazanabilmiştir. Fakat bir süre sonra altından kalkamayacağı işlere girer, yüksek krediler alır ve ödeyemez. İşleri bozulan Sırrı Bey, bir müddet sonra iflas eder. En yakın dostu Servet Bey de iflasından sonra yanına yaklaşmaz, dostluğunu bitirir. Servet Bey'in çıkarıcı kişiliğini ortaya çıkaran bu olaydan sonra şoförü ve kâtabi tarafından da dolandırılır. Hem kötülüğü gerçekleştiren hem de bir süre sonra kötülüğe maruz kalan Sırrı Bey, Demokrat Parti'nin kurulması ile siyasete girip Servet Bey gibi ondan uzaklaşanlardan intikam almak ister. Fakat umduğunu bulamaz ve kız kardeşinin yanına, memleketine döner. Yeni yaşamına uyum sağlamakta ise güçlük çeker. Sırrı Bey, çıkarları doğrultusunda hareket eden, insanları kandıran ve dolandıran bir kahramandır.

“Bankacı, müteahhit ve mühendis yeni Ankara'dır, yeni ve tahrif edilmiş Türkiye'dir. Serbest Pazar kurallarına göre iş yapmazlar, yasaları ihlal ederler ve bu örtülü suç fiillerinde yalnız değildirlen, inkılâp partisinden milletvekilleri ve bürokratlar onların işbirlikçileridir” (Özden, 2022: 61). Siyasetin içerisindeki kişilerin siyasal gücü kendi menfaatleri dâhilinde dürüstlük ve doğruluk dışı kullanmaları, yasaları ihlal etmeleri siyasi yozlaşmanın ortaya çıkışını hızlandırmaktadır. Siyasi alandaki bozulmalar, olumsuz durumlar kötülük ile ilişkilendirilebilecek unsurlardır.

Tahıncızâde Hacı Emin, romanda önemli bir diğer kahramandır. İnkılâpların halk düzeyinde tam anlamı ile gerçekleşemediği mesajı Tahıncızâde Hacı Emin üzerinden verilir. Şapka kanununun çıktığı günden itibaren evinden çıkmayan Tahıncızâde Hacı Emin, başından fesi çıkarmak istemez.

Tahıncızâde Hacı Emin, eşinin hasta ve yatalak olması sonucunda evdeki besleme Fatma ile ilgilenmeye başlar. Tahıncızâde Hacı Emin'in, eşinin vefatının üzerinden otuz sekiz gün geçmeden Fatma ile evlenmesini anlatıcı şu şekilde aktarır:

“Tahıncızâde'nin, otuz sekiz yıl birlikte yaşadığı karısının ölümü üstünden henüz otuz sekiz gün geçmeden, iki oğlunun şiddetli itirazlarına rağmen, gelinlerinin ve torunlarının gözü önünde düğün dernek yaparak besleme Fatma'yla evlenişi, insanlık namına en kaba, en galiz hayâsızlık örneklerinden birini teşkil etmekle beraber...” (Karaosmanoğlu, 2020c: 278).

Anlatıcı, Tahıncızâde Hacı Emin'in eşinin ölümünden hemen sonra başka biri ile evlenmesini kötülük olarak ele alır. İnsanlığın en kaba, en hayâsız örneklerinden birini gerçekleştiren Tahıncızâde Hacı Emin, tüm bu itirazlara ise kendisine helalinden bakacak bir kadına ihtiyaç duyduğu yanıtını verir.

Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet ile gelen inkılâplara tepki gösteren ve karşı çıkan Tahıncızâde Hacı Emin, 19 Mayıs, 23 Nisan, 29 Ekim gibi resmi günleri dikkate almaz, bu günlerde evinden dışarıya çıkmaz:

“Nideyim istersin a oğul; ben de seninle bir olup yas mı tutayım? Hangi nimetini gördüm ki? Hangi ihsanına nail oldum ki? Sizler her gün düğün dernek, yok 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmışmış; yok 23 Nisan'da meclis açmışmış; yok 29 Teşrinievvel'de Cumhuriyet kurmuşmuş diye vur patlasın, çal oynasın ederken, biz burada iç sıkıntısından pösteği sayıyorduk” (Karaosmanoğlu, 2020c: 259).

Tahıncızâde Hacı Emin, II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile Almanya'ya yakınlık duyar. Ona göre “Alman İmparatoru Wilhelm, İslamiyet'in dostuydu ve Türkiye'nin savaşı kaybetmesinin nedeni Kâbe-i Mükerrerme'de namaza giren Enver Paşa maiyetindeki zabitlerimizden çoğunun apdestsiz olmalarıydı” (Karaosmanoğlu, 2020c: 391).

Tahıncızâde Hacı Emin, her ne kadar Atatürk'e ve onun ilkelerine, inkılâplarına karşı olsa da Atatürk'ün vefatından sonra başa geçen kişilerin söylediklerini yalan olarak görür ve Atatürk'ün aldatma, yalan gibi yollara başvurmadığını söyler. Başa geçenlerin, kendilerine bir laf gelmesini istemeyen, hileci tipler olduğunun altını çizer.

1945 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile büyük mutluluk duyan Tahıncızâde Hacı Emin, artık evinden dışarıya çıkar. Evinde geçirdiği yılların intikamını almak ve buna neden olan insanları cezalandırmak için kanlı bir program hazırlığına başlar.

Bir yıl sonra 1946'da seçimi Halk Partisi'nin kazanması üzerine Tahıncızâde Hacı Emin, tekrar umutsuzluğa düşer ve evine kapanır. Kendini tamamı ile ibadete veren Tahıncızâde Hacı Emin, öfkesini Fatma'dan ve çocuklarından çıkarır.

“Hizmetinde herhangi bir ufak kusur, evin içinde herhangi bir hafif patırtı, onu çileden çıkartmaya yetiyordu; genç kadınla küçük oğlanların nerelerine rast gelirse tokatları, yumrukları, tekmeleri atmaya, savurmaya başlıyordu” (Karaosmanoğlu, 2020c: 567).

Tahıncızâde Hacı Emin, hükümetin bir kanunla ilkokullara din dersi koyması ve memleketin bazı yerlerine İmam-Hatip okulları açmasını duyduğunda ise kulaklarına inanamaz. Bir yandan çok sevinen bir yandan da şüpheye düşen Tahıncızâde Hacı Emin, bunun bir oyun olduğunu zanneder. Sonrasında gördüğü sakallı, takkeli adamlar ise şüphesini yok eder ve büyük bir mutluluk ile kendisine inadiye adı verilen takkelerden alır. Onun için bu inadiye devri, yeniden doğuş anlamına gelmektedir. Artık evinden dışarıya çıkar, eski neşesine kavuşur.

Tahıncızâde Hacı Emin, inkılâpların karşısında yer alan bir kahramandır. İşgal kuvvetleri ile çıkarları doğrultusunda işbirliği yapan Tahıncızâde Hacı Emin, menfaatçi bir tip olarak belirtilir. Kasabanın yobazlık ve menfaatlerle ilgili dolapları onun parmağıyla döner (Akı, 2017: 149).

Komiser Hamdi Bey, kırklı yaşlarda, kıyafetine özen gösteren biridir. Anlatıcı, onu dünyanın en talihsiz insanlarından biri olarak niteler. Komiser Hamdi Bey, beş yıl içerisinde üç defa evlenir ve bu üç evliliğinde de eşini kaybeder. Üç evliliğinde de sadece beş veya altı ay evli kalır, daha sonra eşleri herhangi bir hastalığa yakalanmadan vefat eder. Komiser Hamdi Bey, bu duruma bir anlam veremez, Komiser Hamdi Bey'in dadısı ise bu durumun bekârlığında bir kızın günahını almasına bağlar. Fakat Komiser Hamdi Bey'in daha önceden bir kızla ilişkisi olmamıştır.

Hamdi Bey, kendi halinde, herkesten uzak yaşayan ve kimsenin işine karışmayan biridir. İçkiye ve kumara düşkünlüğü olmayan Hamdi Bey, zamanını kâğıtları imzalamak, emir vermek, amirleri ile telefonda görüşmek gibi işi ile ilgili yükümlülüklerini yaparak işe geçirir.

Anlatıcı, Hamdi Bey'in mesleğine gönülden bağlı olmadığını, Avrupa dillerinden çevrilmiş polis romanlarını izlemeyi sevdiğini belirtir. Ona göre bu polis romanları, kendi hayatından daha canlıdır.

Komiser Hamdi Bey, evlenmeye karar verdiğinde kimsenin ona kızını vermek istemediğini görür. En sonunda dört çocuğu olan dul bir kadının kızı ile evlenmeye karar

verir. “Hamdi Bey’in bir kadında ilk aradığı fiziksel güzelliğin ayakta olması ve Nebile ile ilk gecelerinde Nebile’nin o latif, el değmemiş bakire vücudunun nice nefis taraflarını bırakıp da ellerini, dudaklarını hep bu ayaklar üzerinde gezdiriş” (Karaosmanoğlu, 2020c: 197-198), onun ayak fetişisti olduğunu ortaya koymaktadır. Nebile ise bu durumu oldukça yadırgar, eşinin akli dengesinden şüphe eder. Başkalarına karşı gayet kibar olan, kendi çalışanlarına herhangi bir kötü söz söylemeyen fakat konu Nebile’nin ayaklarına geldiğinde içerisinden bir canavar çıkan Hamdi Bey’in bu durumuna Nebile hem şaşırır hem de üzülür.

Hamdi Bey evliliklerinin altıncı ayında anlaşılmaz, ne yapacağını bilemez bir adam haline gelir. Nebile ise bu durum karşısında kahkahalar atarak vücudunu gevşeterek bir oyun haline getirir. Nebile’ye göre Komiser Hamdi Bey naziklik, iyi yüreklilik, âlicenaplık bakımından diğer insanlardan üstündür.

“Nebile’nin kapris, huysuzluk, kötü alışkanlık dediği şeyler ise kendi iradeli, tedbirli hareketleri sayesinde fark edilmeyecek derecede hafiflemiş, azalmış; hemen hemen tabanlarının altındaki o mahut okşamalar, öpmeler, yalama ve gıdıklanmalar sınırları içinde kalmıştı” (Karaosmanoğlu, 2020c: 289).

Hamdi Bey, bir gün kundak oyunu ismini verdiği bir oyun ile Nebile’nin karşısına dikilir. Bu oyunda, Hamdi Bey, Nebile’yi yatakta, bir bebek gibi ayaklarını ve başını açık tutarak kundağa saracaktır. Hamdi Bey, Nebile’yi kundaklar ve ayaklarını öpmeye, gıdıklamaya başlar. Bu esnada Nebile, Hamdi Bey’in kendisine ne yaptığını ve daha önceki eşlerine ne olduğunu çözer:

“Hamdi Bey denilen şu acayip adam, -diğer üç karısına yaptığı gibi- kendisini de böyle her bir yanından sımsıkı bağladıktan sonra, tabanlarının altını gıdıklaya gıdıklaya katılmak istiyordu. Niçin? Hangi sebep, hangi etki, onu, her yıl böyle bir uzun işkenceli cinayete sevk ediyordu?” (Karaosmanoğlu, 2020c: 302).

Nebile, durumu fark ettiği an kendisini çözdürür ve yan odaya kitler. Ertesi gün karakola gittiğinde durumu anlatır ve Hamdi Bey tutuklanır, hapishaneye götürülür. Bu olayı, İstanbul’daki herkes şaşkınlıkla takip eder.

Hapishanede altı yıl kalan Hamdi Bey, burada kanaviçe işleri ile ilgilenmeye başlar. Çıktığında eski mahallesine dönmek istemez, dadısı ile beraber yaşamaya başlar.

Hamdi Bey, sık sık geceleri sokağa çıkıp dolaşır. Böyle gecelerin birinde Çingeneler tarafından soyulur ve dövülür. Dövenlerin arasında kadınların da olması Hamdi Bey’e mutluluk verir. O, bir kadın tarafından şiddetli dövülmekten haz alır.

Sokaklarda yaşayan ve Kevser ile evlenen Pertev’i evine alarak onları saklayan Hamdi Bey, bir süre sonra Pertev’in evden gitmesini ister. Pertev, Hamdi Bey’in eşyalarını izinsiz kullanmaktadır ve sık sık odasına girip Hamdi Bey’i rahatsız etmektedir. Hamdi Bey,

Pertev'in evden gitmesi için onu ihbar etmeyi düşünürken, Pertev bir gece kimseye bir şey söylemeden evden ayrılır. Hamdi Bey, Kevser'in evden gitmesini istemez çünkü onu görür görmez evinde sadece onun olmasını ister. Fakat Kevser de Pertev gibi bir gün kimseye bir şey söylemeden evi terk eder.

Komiser Hamdi Bey, dışarıdan bakıldığında normal bir yaşamı ve işi olan fakat cinsel yaşamında normal olmayan bir kahraman olarak romanda yer almaktadır. Cinsel açıdan bunalımlar yaşayan ve ayak fetişisti biridir. Komiser Hamdi Bey, psikolojik rahatsızlıklarının sonucunda kötülük gerçekleştirerek üç eşinin de ölümüne sebep olan bir kahramandır.

Hüküm Gecesi'nde kötü kahraman çerçevesinde incelenecek bir diğer kişi Sırrı Bey'dir. Ahmet Kerim'in Ahmet Samim'den sonra en yakınındaki kişi Sırrı Bey, Ahmet Samim'in ölümünden sonra Ahmet Kerim'in yanında olur. Ahmet Kerim, onu muhalif, kendi siyasi görüşünden bir kişi olarak tanısa da aslında o, İttihat ve Terakki için çalışan bir kişidir. Ahmet Kerim, dost olarak gördüğü Sırrı Bey'in bu davranışı üzerine tamamen yıkılır. "Ahmet Kerim, Samim'in ölümünden sonra yıllarca onun kanıyla bulaşmış bir eli sıkmakta, onu öldüren bir canıyla yan yana yaşamakta devam mı etmişti? Eğer böyle ise, bu, onun bin bir türlü gaflet ve bönlük dolu hayatının en affedilmez günahlarından biri olmuştur" (Karaosmanoğlu, 2020a: 291). Ahmet Kerim, Sırrı Bey olayında siyasi hırslar uğruna neler yapılabileceğini görmüştür. Sırrı Bey, siyasetin içerisinde çeşitli oyunlara, hilelere başvurmuş kötü bir kahramandır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarında kahramanlar, kötülük çerçevesinde ele alınmıştır. Romanlardaki kahramanların birbirleriyle olan iletişimleri, ilişkileri, iç dünyaları medeniyet değişimi, savaşlar, arzu gibi olgular ile ilişkilendirilmiştir.

Kiralık Konak romanında Servet Bey, Faik Bey gibi kahramanlar Batılı yaşam şekline duydukları hayranlık, savaş sonrasında kendi çıkarlarına göre para kazanma hırsı, kumar gibi kötülük ile ilişkili unsurlar doğrultusunda kötü kahramanlar olarak incelenmiştir. *Nur Baba*'da tekkenin olması gerekenin dışındaki değişim ve buna bağlı olarak kötülüğün kahramanlar düzeyinde incelenmesi Nur Baba, Ziba Hanımefendi ve Nigâr etrafında verilmiştir. *Sodom ve Gomore*'de işgalci kuvvetler ve onlar ile işbirliği içerisindeki Türkler, *Yaban*'da ise halkın dini duygularını kullanan Şeyh Yusuf ve ekonomik çıkarları doğrultusunda işgalci kuvvetler ile işbirliği yapan Salih Ağa kötü kahramanlar olarak belirtilmiştir. *Ankara* romanında, Ahmet Nazif, Milli Mücadele ruhuna olan uzaklığı ve savaştan kaçması nedeni ile Selma Hanım'ın gözünde kötüye dönüşürken, Hakkı Bey ise Batılı yaşam biçimine karşı görüşlerinin değişmesi ve aynı zamanda monden hayatın getirdiği alafanga unsurların etkisi altına girmesi ile kötü kahraman olarak değerlendirilmiştir. *Panorama*'da kötü kahramanlar incelemesinde, menfaatçi kahramanlar olan Servet Bey, Sırrı Bey, Tahincizâde Emin Efendi, siyasi hırslarıyla kötülüğü gerçekleştiren Neşet Sabit, cinsel arzuları nedeni ile kötü kahramanlar düzeyinde ele alınan Komiser Hamdi Bey yer almaktadır. *Hüküm Gecesi*'nde ise siyasi yaşamda çeşitli oyunlar oynayan, gerçek kimliğini saklayarak kötülük yapan Sırrı Bey, kötü kahramanlar çerçevesinde incelenmiştir.

3.4.2. Kötülüğe Maruz Kalan Kahramanlar

Kiralık Konak'ta kötülüğe maruz kalan kahramanlar çerçevesinde ilk incelenecek kahraman Hakkı Celis'tir. Hakkı Celis, hayalindeki Seniha'ya âşıktır ve aşkı karşılıksızdır. Seniha'nın ikilemleri arasında çokça kalan Hakkı Celis, Seniha tarafından aşağılanır, küçümsenir. O da tıpkı Seniha gibi ikilemde bir platonik aşk yaşamaya başlar. Seniha'yı çok sevdiğini belirtirken Seniha'nın bir hareketi ile durumu tersine döndürür. Hakkı Celis, Seniha'nın Avrupa hayranlığını, doğru bulmadığı davranışlarını görmezden gelerek onu büyük bir aşkla sever:

“Hayır, bunların hiçbiri değil, fakat sevmek, daima sevmek! Sonuna kadar, her şeye rağmen, ezalar, cezalar, hummalar ve gözyaşları içinde ve hastalıklar ve ölümler önünde daima sevmek” (Karaosmanoğlu, 2016: 39).

Seniha'dan hiçbir zaman vazgeçmeyen Hakkı Celis, onun için ölümü bile göze alır: “Belki de en iyisi, bu muhabbet yolunda ölmektir. Bu içimdeki zulmeti uzun ve ateşin bir şiir halinde onun önüne dökmek ve ölmek...” (Karaosmanoğlu, 2016: 39).

Seniha, Avrupa'ya gittiğinde Hakkı Celis'in dert ortağı Seniha'nın büyükbabası Naim Efendi olur. Böylelikle Naim Efendi ile Hakkı Celis'in yakınlıkları Seniha üzerine kurulmuş olur. İkisinin de ortak tarafları Seniha'dır: "Seniha'dan hiç bahsetmiyorlardı, fakat ikisinin de gözleri onu söylüyor, ikisi de soluk soluğa aynı gam yokuşunu tırmanıyordu" (Karaosmanoğlu, 2016: 137).

Seniha, Avrupa'dan döndüğü zaman Hakkı Celis'i ziyaret eder. Seniha'nın Hakkı Celis'in kendisini küçümsediğini anladığında duygularında ve düşüncelerinde değişiklik olur. Seniha'ya duyduğu arzunun kendisine mağlubiyetten başka bir haz getirmeyeceğini anlar. Milli duyguları, onun için önceliği olur. Memleketi için, ülkeyi içine düştüğü durumdan kurtarabilmek için ölümü düşünmeye başlar. Vatanın ve milletin kötü durumunu yok edebilmek için ölmeyi göze alır. Hakkı Celis'teki ölüm isteği dikkat çekicidir. Askere yazılır ve bir süre sonra şehit olur. "Hakkı Celis'in ölümü romanda daha önce anlatılan olaylarla birleştirilince, onun ne kurtulmaya çalıştığı geçmişine ne de uğruna canını verdiği yeni yaşamın ait olamadan, umutsuzluk içerisinde öldüğü sonucuna ulaşırız" (Koroğlu, 2022: 215). Seniha ise Hakkı Celis'in ölüm haberini duyduğunda tepkisiz kalır. Hakkı Celis'in ölüm haberinin Seniha dışındaki insanları derinden sarsmasının yanında Seniha'yı etkilememesini anlatıcı, romanın sonunda şu şekilde okura yansıtır: "Fakat Seniha sadece güzel ve süslüydü" (Karaosmanoğlu, 2016: 217).

Hakkı Celis, romanda anlatıcının olumlu özellikler ile birlikte okura sunduğu bir kahramandır. Hakkı Celis'in, Seniha'ya karşı duyduğu arzu, geleneksel değerleri koruma, onlara sahip çıkma gibi sembolik arzulara dönüşmüştür. Hakkı Celis, bu dönüşüm evresinde ise kötülöklere maruz kalmıştır.

Kıralık Konak romanının başında iki devrin varlığından söz edilir. Bu devirler, İstanbulun ve redingot devridir. İstanbulun devrinde, Osmanlıların zarif, temiz ve kibar olmalarından bahseden anlatıcı İstanbul Efendisinin bu devrin en büyük eseri olduğunu belirtir. Redingot devrinde ise riyakâr, adi bir neslin türediğini, çeşitli hilelerin devlet ricalinde yer aldığı, mekânın, yaşayışın, düşünüşün değiştiğini vurgular. Anlatıcı, Naim Efendi'nin İstanbulun devrinde yetişmiş ve yaşamış bir devlet adamı olduğunu söyler.

Naim Efendi, romanda geçmişini temsil eden bir değer olarak verilir. "Romanda Doğu'yu ve değerlere bağlılığı temsil eden Naim Efendi ve onun günbegün kızından, damadından ve torunlarından uzaklaşması, düşünüş açısından onlardan farklılaşması anlatılmaktadır" (Lidar, 2022: 165). Naim Efendi ve konağı geleneksel yapıyı temsil etmektedir.

Naim Efendi'nin romanda tek isteği konakta çocukları ve torunları ile huzurlu, mutlu bir yaşam sürdürmektir. Batılılaşma ekseninde imparatorluğun değişmesi ve yozlaşması Naim Efendi'yi, yabancısı olduğu bir hayata dâhil eder. Naim Efendi, konakta kızı, damadı ve torunlarının yaşayış tarzını anlamlandıramaz. Torunlarını özellikle de Seniha'yı çok sevdiği için bu yaşayış tarzına ayak uydurmaya çalışır. Torunlarının saygısızlıklarına, hareketlerine ses çıkarmayan Naim Efendi için Seniha'nın çevresindeki alafranga tipler bir tehdit oluşturur. Faik Bey, bu tiplerden biridir ve Naim Efendi, onun Seniha ile görüşmesini istemez. Birlikte olmalarına rağmen bir evliliği düşünmeyen Seniha ve Faik Bey'in bu düşünceleri Naim Efendi için adeta bir yıkım olur. Seniha ile evlilik hakkındaki düşünceleri uymayan Naim Efendi, Seniha tarafından azarlanır. Naim Efendi, damadı Servet Bey'den hep kaba muamele görür, kız kardeşi Selma Hanım tarafından torunlarının davranışlarına hep göz yumduğu için azarlanır. "Naim Efendi tüm iyiliğine, terbiyesine ve dürüstlüğüne rağmen hep ezilir" (Akçay, 2012: 12). Naim Efendi, Seniha ve konaktaki diğer kişiler tarafından psikolojik kötülüğe maruz kalmaktadır.

Naim Efendi, kızının, damadının ve Seniha'nın konaktan ayrılması ile tek başına kalır. Konaktan apartman hayatına geçiş söz konusudur. Konaktaki hâkimiyeti sağlayamayan Naim Efendi için konak oldukça önemlidir ve yalnız bir şekilde konakta günlerini geçirmeye başlar. Naim Efendi'nin ruh hali olumsuz etkilenmekle birlikte konakta ölümünü beklemektedir.

Kiralık Konak'taki en önemli kahramanlardan biri olan Seniha, II. Meşrutiyet devrinde yaşayan, oldukça özgür bir kadındır. Seniha, Batılı yaşamı benimseyip roman boyunca alafrangalığa yakın bir karakter olarak karşımıza çıkar.

"Pazartesi günleri Seniha'nın çay günleridir. Avrupa'nın bütün kibar kadınları gibi o günleri giyinir; kuşanır ve tam saat beşte konağın büyük salonunda kendisinde nadir görülen bir hanımefendi vakarıyla ziyaretçilerini beklerdi" (Karaosmanoğlu, 2016: 20).

Naim Efendi Konağı'nda ara sıra Madam Kronska ile iletişime geçen Seniha'nın bu kadınla ilişkisi Madam Kronska'nın Lehistan'daki ünlü ve asil bir aileden gelmesi ile gün geçtikçe kuvvetlenmiştir. Çünkü Seniha, Madam Kronska'den Avrupa'nın, Almanya'nın, İsviçre'nin saray hayatını, tiyatrolarını, bulvarlarını dinlerken bu mekânlara büyük bir hayranlık duymaktadır ve aynı zamanda bu hayatın içerisinde olabilmek için yapabileceklerini düşünmektedir:

"Madam, söyleyin, bu hayata karışmak için ne lazım?" diye sorardı. Madam Kronska şeytani bir tebessümle güldü: "Oh, çok zengin olmalı, çok zengin" derdi (Karaosmanoğlu, 2016: 29).

Yakup Kadri, romanda Seniha'nın arzularının çoğunlukla zorlukla ve güçlüklerle karşılandığını belirtmiştir. Bu durumdan dolayı Seniha'nın istediklerine, hayal ettiklerine ulaşması hevesizlik ve isteksizlik ile sonuçlanmaktadır. Seniha arzularına kavuştuğu an onları bir daha gözü görmez. Seniha oldukça maymun iştahlıdır. Israr ve inatla istediği şeyler olduğunda arzusu bıkkınlığa dönüşür:

“Birçok gürültü, birçok inat ve ısrar ile istediği şeyler olur olmaz, kalbine derhal bir bıkkınlık gelir ve evvelki arzusu hemen bir isteksizliğe dönüverirdi” (Karaosmanoğlu, 2016: 29-30).

Seniha'nın içinde hep bir boşluk vardır. Seniha bu boşluğu yeni kıyafetler, ayakkabılar ile doldurmak ister. Yeni kıyafetler, ayakkabılar alır ve sonrasında bu eşyalardan sıkılır:

“Seniha'nın dolabında hiç giyilmeden modası geçmiş, sararıp solmuş ne kadar elbise, senelerden beri kunduracıdan geldiği gibi duran kaç çift kundura vardır” (Karaosmanoğlu, 2016: 30).

Seniha'nın en büyük hayali Avrupa'ya gidebilmektir. Avrupa'nın şenlikli ve aydınlık havasında Avrupalılar gibi yaşayabilmek ister. Hatta büyükbabası Naim Efendi'ye “Siz zannediyor musunuz ki, ben ömrümün sonuna kadar böyle bir evde kalacağım? Böyle bir memlekette, etrafımda böyle bir halkla?” (Karaosmanoğlu, 2016: 110) diyerek bunaltıcı bulduğu İstanbul'dan Avrupa'ya gitme hayalini ifade eder. Seniha'nın Avrupa'ya gitme isteği, çocukken okuduğu Gyp'in romanları ile başlar. Mürebbiyesi Madam Kronski ve anlattıkları ile de tam anlamıyla Avrupa hayali başlamış olur. “Çölde yürüyene serap neyse, Seniha'ya Avrupa oydu. Ne yapsa, ne işlese hep oraya gitmek içindi; bulunduğu yerin hiçbir şeyinde gözü yoktu” (Karaosmanoğlu, 2016: 43) sözleri ile Seniha'nın Avrupa hisleri okura sunulur.

Avrupa arzusu Seniha'da öyle bir hal alır ki “Bu arzu içinde kalmış olsaydı zehirleyeceğini ve sonucunda intihar edeceğini” dile getirir (Karaosmanoğlu, 2016: 132). Seniha için asıl kötülük İstanbul'da ve konakta yaşamını sürdürmektir. Seniha Avrupa'ya gitme arzusunu gerçekleştirdikten sonra ise büyükbabası Naim Efendi kötüleşir, yalnız kalır. Naim Efendi'nin ve konaktakilerin yaşamları değişir. Seniha Naim Efendi'yi Avrupa arzusunun önünde bir sorun olarak görür. Seniha ise Avrupa'ya gittiğinde fikirlerini şu şekilde dile getirir:

“Burada hayat su gibi akıyor. Saatlerin nasıl geçtiğini bilmiyorum. (...) Buranın taşını, toprağını kendi memleketimden ziyade seviyorum. Ahalisi ne kadar nazik, ne kadar zinde, ne kadar iyi insanlar!” (Karaosmanoğlu, 2016: 138).

Seniha, Batılı yaşama arzuları çerçevesinde davranışları ve düşünceleri doğrultusunda kötü olarak yorumlanabilecek bir kahramandır. Fakat Seniha, belirli arzuları doğrultusunda ruhunda kötü olarak adlandırılacak duyguları beslemeye başlar. Romanda Seniha, bir

değişim, dönüşüm geçirmiştir. Batılı yaşamın getirdiği birtakım etkilere maruz kalan Seniha, bunu davranışlarına yansıtmaktadır. Arzularının cezp edici yönü nedeniyle psikolojik anlamda kötülüğe maruz kalan Seniha, aynı zamanda belirli kötülüklere de neden olmaktadır.

Ahmet Kerim'in başından geçen olayların konu edinildiği *Hüküm Gecesi*, 1908-1911 yılları arasındaki zamanı aktarır. *Hüküm Gecesi*, İttihat ve Terakki döneminde, gazeteci Ahmet Kerim'in çevresindeki sosyal ve siyasi olayları anlatmaktadır.

Ahmet Kerim, muhalif bir gazetede çalışmaktadır. İttihat ve Terakki muhalifi olan Ahmet Kerim'in İttihat ve Terakki'ye karşı görüşü olumsuzdur. Romanda Ahmet Kerim'in en yakın arkadaşı Ahmet Samim'dir. Ahmet Samim, bir suikast sonucu vefat eder. Bu ölüm, Ahmet Kerim'in psikolojisini olumsuz yönde etkilemiştir. Siyasi yozlaşmanın neden olduğu bu kötülük, Ahmet Kerim'i derinden sarsar, İttihat ve Terakki'ye kötülük yapma, İttihat ve Terakki'yi yakıp yıkma isteği ortaya çıkar:

“Şu dakika yalnız İttihat ve Terakki'nin yalnız Osmanlı Devletinin, yalnız bu memleketin değil, bütün insanlığın düşmanı kesilmişti. Bu insanlık sanki rastgele, önündeki masanın üstüne vuruyordu. İddia olunabilir ki, hiçbir nihilist, hiçbir anarşist şu anda Ahmet Kerim'i saran yakıp yıkma hırsının yarısını duymamıştır” (Karaosmanoğlu, 2020a: 75).

Ahmet Kerim, evinin önünden geçtiği sırada sesini duyduğu Samiye adlı bir kıza âşık olur:

“Gerçekten Ahmet Kerim'in içinde sanki bir kaynak açılmıştır. Bu taze şiiir ve heyecan kaynağının suları varlığının merkezinden durmak bilmeyen bir gürlükle fişkırıyor ve her dakika tazelenen tatlı dalgalar halinde bütün uzuvlarına yayılıyordu. Buna, Ahmet Kerim'de devamlı bir hislilik “meddücezir”i denilebilirdi” (Karaosmanoğlu, 2020a: 106).

Samiye'nin sesini duyduğu dakikadan itibaren ona âşık olan ve onu düşünmekten kendini alamayan Ahmet Kerim, siyaseti de arka plana atar. Samiye'nin İttihatçı olan ağabeylerini fark edemeyen Ahmet Kerim, onların tuzağına düşer. Ağabeyleri, Samiye'ye zorla Ahmet Kerim'i eve çağırması için baskı yapar. Ahmet Kerim bu tuzağa düşmez fakat Samiye'ye karşı tüm inancı yok olur. Bu tuzağı Samiye'nin hazırladığını düşünür ve onunla ilişkisini keser. Samiye, bu olaydan sonra Ahmet Kerim'e tutkulu bir şekilde âşık olur. Ahmet Kerim'e bağlanan Samiye, onu sürekli görmek ve konuşmak ister. Ahmet Kerim ise birçok kez özür dileyen Samiye'yi affetmez ve sonunda Samiye intihar eder. Ahmet Kerim, bu ölümden sonra pişmanlık duygusunu oldukça yoğun yaşar: “O umulmayan, o hatır ve hayale sığmaz intihar faciasından sonra genç adamın kalbinde pişmanlık yuva yapmış bir yılan gibidir” (Karaosmanoğlu, 2020a: 157). Samiye'nin intiharından kendini sorumlu tutan Ahmet Kerim, ömrünün sonuna dek bunun pişmanlığını yaşar.

Samiye'nin intiharından sonra içine kapanan Ahmet Kerim, çalıştığı gazetenin kapatılması üzerine işsiz kalır. Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi ile İttihat ve Terakkiciler tarafından tutuklanan Ahmet Kerim, ölüm saatini bekler. Bu sırada öğrendiği bir başka bilgi ise onu hayal kırıklığına uğratar. Ahmet Kerim, yakın dostu Sırrı Bey'in, İttihat ve Terakkiciler için çalıştığını öğrenir. Yakın dostu tarafından kötülüğe maruz kalan Ahmet Kerim, kendisine hem acır hem de kendisinden nefret eder. Ahmet Kerim için bu olay tüm çabalarının yersiz olduğunu gösterir. Ahmet Kerim hapisaneyken kendi düşüncelerine hapsediği hüküm gecesinde ölümle de yüzleşir:

“Bulduğu oda karanlıktır. Saatin kaç olduğunu bilmiyor. Ah, bir bu geceyi de atlatsa... Bilmem neden bu gece ona hayatının en son gecesine gibi geliyordu” (Karaosmanoğlu, 2020a: 287).

Ahmet Kerim, tek başına kaldığı bu hücrede ölüm duygusu ile karşı karşıyadır. Hem ölümden korkar hem de ölme arzusu ve kaygısı ile saatini bekler. Düşünceleri ile boğuşan Ahmet Kerim için zaman oldukça zor geçmektedir. Psikolojik anlamda kötülüğe maruz kalan Ahmet Kerim, “Baş edilemez bulunduğu bu kötülük karşısında dipsiz bir bezginliğe, nihilizme ve yalnızlık duygusuna sürüklenir” (Özkul, 2022: 363).

Ziya Gökalp'ın Dâhiliye Nazırı Talat Bey ve İstanbul Merkez Kumandanı Cemal Bey ile konuşması, Ahmet Kerim'in idam edilmesini önler. Sinop'a sürgüne gönderilir. Sinop'ta kendini alkole verir ve umutsuzluk hissine kapılır.

Sodom ve Gomora'de Leyla'nın nişanlısı olarak tanıtılan Necdet, Leyla'nın Captain Gerald Jackson ve İngiliz subaylarla görüşmesini istemez. Fakat Leyla buna karşı çıkar ve bu durumu normal olarak niteler, babası Sami Bey'in yabancılarla iş yapmasından dolayı bunun sonlanamayacağını belirtir. Necdet, her ne kadar Leyla'yı bırakmak, unutmak istese de yapamaz. Leyla'ya karşı duyduğu aşk her şeyin önüne geçer. Necdet'in romanın başında tek arzusu Leyla'dır. Leyla'nın her türlü hareketine karşı ona duyduğu aşk ön plana çıkmaktadır. Leyla'ya duyduğu bu tutku, Necdet'in ikilem içerisinde bir hayat sürdürmesine neden olur.

Necdet bir süre sonra Leyla'nın İngilizler ile olan münasebeti nedeniyle bu ilişkinin bitmesini ister. Leyla'nın yokluğunda, Leyla'nın sürekli dolaştığı yerlerde dolaşan ve onun gelmesini bekleyen Necdet, bir gün Leyla ile karşılaşır. Bu karşılaşmanın sonucunda ise Leyla ile barışırlar. Leyla'ya tekrardan ve hatta eskisinden daha sıkı bir bağ ve tutku ile bağlanan Necdet, Leyla'nın yanında olabilmek adına onunla İngilizlerin çevresine girer.

Necdet, Leyla ile Major Will'in evinde verdiği bir davete katılır. Bu davette Necdet, Leyla'nın Captain Gerald Jackson ile dans etmesi üzerine sinir krizi geçirir. Başka bir kadımla dans eden Necdet, bilinçsizce kadının bedenini sıkarak kıskançlığını harekete döker:

“Necdet'in hiddeti bütün kadımlara yaygın bir tiksinti halini aldı ve onu bir leş gibi silkip attıktan sonra dönülmesi kabil olmayan uzak yerlere kaçmak ihtiyacını duydu” (Karaosmanoğlu, 2010a: 107).

Necdet, aynı gece Captain Gerald Jackson ile Leyla'nın yakınlığını kıskanarak Captain Gerald Jackson'ın üzerine atılır ve boğuşmaya başlarlar. Leyla'nın tamamen kendisine ait olmasını isteyen Necdet, kötülüğün gerçekleşmesine neden olur. Bu olaydan sonraysa tamamen Leyla'nın etkisi altına giren Necdet, onu bırakamaz ve Leyla'yı Captain Gerald Jackson ile paylaşmaya razı olur.

Necdet, bir müddet sonra Leyla'nın kendisine evlenmeleri gerektiğini söylemesi ile birlikte evlilik düşüncesini aklına getirir. Leyla ile evliliğini hayal eder ve kendisini acınası bir konumda görür. Bunun üzerine Leyla'ya evlilik ile ilgili geçiştirici yanıtlar verir. Leyla ise evlenene kadar birbirlerini göremeyeceklerini ve konuşamayacaklarını söyler. Necdet, Leyla ile ilişkisinde yine çıkmaza girmiştir. Ona göre, evlilik korkutucu bir durumdur ve o, evlilikten kaçmayı yeğler. Necdet'in kafa karışıklığı devam ederken aynı zamanda Sakarya Savaşı sürmektedir. Necdet, Sakarya Savaşı'na katılıp savaşta ölmeyi ister. Kararını verir, yola çıkar ancak savaşın sona erdiğini öğrenir. Leyla'ya her ne kadar geri dönüp af dilemek istese de kötü söz duyacağına dair inancından dolayı buna cesaret edemez. Bir süre sonra Leyla ile Necdet karşılaşır. Leyla'nın yanında tanımadığı bir adam gören Necdet, derin bir üzüntü duyar. Leyla'nın barda İngilizlerle eğlenmesi üzerineyse ona karşı duyguları değişir, ondan nefret etmeye başlar. Necdet'in Leyla'ya karşı tutkularında meydana gelen bu değişim Necdet ve Leyla'nın görüşmesini de bitirir. Bir süre Leyla ile görüşmeyen Necdet, Leyla'yı hem görmek istemez hem de onu özler: “Necdet bir yandan Leyla'ya rast gelmekten korktuğu halde, öte yandan onun hasretiyle yanıp kavruluyordu” (Karaosmanoğlu, 2010a: 78).

Necdet, Madam Jimson'un evinde verdiği bir davete katılır. Kocasını hasta yatağındayken davet veren Madam Jimson, Necdet'e göre kötü birisidir. Davetlileri gülünç ve melodram kadar acıklı bulan Necdet, “Ben, bu manzara karşısında sadece iğreniyorum ve bir leş önünde burnumu tıkayıp gözlerimi kapayarak kendimden geçmek istiyorum ve bu toplulukta hâkim olan tesir de asıl budur” der. Aynı zamanda Necdet, “Bir leşin karşısında ve bir bataklığın kenarında oturuyorum hissi geldi” (Karaosmanoğlu, 2010a: 191) diyerek ahlaki kötülüğü gözlemlemektedir.

Romanda Necdet'in Leyla'ya ve Milli Mücadele'ye duyduğu arzu konu edinilir. Necdet, ne Leyla'nın aşkından vazgeçer ne de Milli Mücadele'ye katılır. İkilemde kalan Necdet'in İstanbul'da tramvayda yaşadığı bir olay düşüncelerini değiştirir. Savaşta iki bacağı kaybetmiş bir Türk askeri tramvaya biner ve tramvayda ilerlemeye çalışır. Bu sırada İngiliz bir kızın yaptığı kötülük Necdet'i düşündürür. İngiliz kız ayağı ile Türk askerinin eline basar ve "Ne acayip! diye söylendi. Bu haldeki adam da tramvaya biner mi?" (Karaosmanoğlu, 2010a: 258) der.

Bunun üzerine Necdet çok sinirlenir ve kızın üzerine atılıp onu boğazlamak ister. Fakat yapamaz ve gözlerinden yaşlar akar. Necdet, aynı zamanda asker ile kendisini kıyaslar ve farklarının olmadığını, yerde sürünen asker gibi Leyla'nın da onu yerlerde sürüklediğini düşünür. Captain Gerald Jackson'ın yanında kendisinin aşağılanmasını gururuna yediremez. Maruz kaldığı psikolojik kötülüğün farkına varan Necdet, hem Leyla'ya karşı hem de yaşadığı şehre ve halka karşı öfke duyar. Bu durumdayken kendisini ve Türk halkını kurtaracak şeyin Anadolu olduğunu düşünmektedir. Anadolu'nun bu ahlaki kötülük ile dolu Sodom ve Gomore'yi yok edeceğine inanır: "O vakit İstanbul, bu koca şehir; bu çağdaş Sodom, bu asi Gomore çatırdarak her tarafından tutuşup yanmaya başlayacaktı" (Karaosmanoğlu, 2010a: 260).

O sıralarda ise düşman Dumlupınar'da yenilmiş, İzmir geri alınmıştır. Necdet'in Milli Mücadele'ye olan inancını tam anlamı ile arttıran güç de bu olmuştur. Necdet romanın sonlarında artık Milli Mücadele isteği ile milli değerlerine bağlı ve bilinçli bir kişidir. Romanda, Necdet'in Leyla'ya duyduğu arzu kötülüğe maruz kalmasına neden olmuştur.

Leyla, İngiliz kültürü ile yetişen İngiliz hayranı bir genç kızdır. Leyla, Batılı olma arzusu ile romanda okurun karşısına çıkar. Leyla, Batılılar gibi giyinmek, konuşmak, davetlere katılmak ister. Leyla, Batı hayranıdır ve İstanbul'un işgali sırasında birçok İngiliz ile arkadaşlık kurar. Hatta işgal kuvvetleri komutanı Captain Gerald Jackson, Leyla için şunları söyler:

"Gerçekten bu Türk kıızıyla münasebetlerinde ta başından beri bir fevkaladelik vardı. Captain Gerald Jackson bu fevkaladeliğe şaşırıyordu. Zira bu kız İstanbul'da tanıdığı kadınların – mukayese edilmez bir surette- en zekisi, en bilgilisi ve İngiliz terbiyesine, İngiliz kültürüne en yakın olanıydı" (Karaosmanoğlu, 2010a: 15).

Leyla, aynı zamanda dayısının oğlu olan Necdet ile nişanlıdır. Necdet, Leyla'nın tam aksine İngiliz düşmanıdır. Leyla'nın İngiliz hayranlığı, Necdet'in İngiliz düşmanlığının daha da artmasına neden olur. Leyla'ya âşık olduğundan İngiliz nefretini ve düşmanlığını arka plana atarak İngilizlerin toplantılarına katılır. Leyla'ya duyduğu aşk, onu İngilizler ile bir

araya getirtmeye bile yol açar. Leyla ise hem Captain Gerald Jackson ile flört etmekte; hem de nişanlısı Necdet ile bu bağı devam ettirmektedir. Leyla'nın bu ikilemi romanda şu şekilde okura aktarılır:

“Necdet’le olan gizli ve ateşli bağlarında başka bir zevk, Jackson Read’le devam eden İngiliz işi hafif ve zarif flörtlerinde başka bir zevk ve mandonite başarılarını herkesin gözü önünde bir bir sermekte başka bir zevk duyuyor, erkekler tarafından kıskanıldıkça daha havai, daha şuh oluyordu”(Karaosmanoğlu, 2010a: 87-88).

Kendi ilişkilerini ve hayatını başkalarının gözleri önüne sunduğunda mutlu olan Leyla, hayatından bu şekilde zevk alır.

Leyla, Necdet’i Captain Gerald Jackson’a tercih edemez. Çünkü Leyla bu tercihe göre yaşamayı göze alamaz:

“Gerçekten Necdet Bey isminde bir gencin nişanlısı veya sevgilisi olmakta ve herkese böyle görünmekte o çevrenin anlayışlarına göre ne bir başarı, ne de bir şeref vardı. Captain Jackson Read’den vazgeçip tamamıyla Necdet’e dönmek, mükellef ve muhteşem bir konaktan çıkıp üç odalı küçük bir eve göçmek gibi bir şeydi. Ve Leyla’nın kibri böyle bir feragatte bulunmasına asla müsait değildi” (Karaosmanoğlu, 2010a: 139).

Romanda, Leyla'nın kişiliğindeki kibir duygusu göze çarpmaktadır. Leyla'nın kibri roman boyunca onun hareketlerini şekillendiren en önemli duygusudur. O, kibri yüzünden Necdet’e tam olarak bağlanamaz, aynı zamanda İngilizler ile ilişkilerinde de en güçlü bağ da yine kibridir. Kendisi dışındaki kişileri değersiz gören Leyla için önemli olan kendi düşünceleri, istekleridir. Kibir, kötülük ile ilişkilendirilebilecek temel duygulardandır. Kibir kişinin mutsuz olmasına ve yalnız kalmasına yol açar. Leyla da kibri nedeni ile çevresinden uzaklaşır ve ait olamama problemi ile karşı karşıya gelir. Necdet ve Captain Gerald Jackson arasında yaşadığı kararsızlık yine kibir duygusundan kaynaklıdır. Kötücül bir duygu olan kibir, Leyla'nın psikolojik kötülüğe maruz kalmasına da neden olmuştur. Leyla'nın tamamen ait olmak istediği hayatın en üst mertebesinde Captain Gerald Jackson vardır. Captain Gerald Jackson, kadınların roman boyunca arzuladığı bir kahramandır. Leyla da Captain Gerald Jackson’ı hem bir kadın olarak arzular hem de Batılı olma isteği ile ona yaklaşır.

Bir süre sonra Leyla'nın çevresindeki arkadaşları değişmeye başlar. Leyla, eski arkadaşlarıyla görüşmez, kendine yeni bir çevre yaratır. Eski arkadaşlarının davetlere artık Leyla’yı çağırması üzerine Leyla bir davet düzenlemeyi planlar. Fakat düzenlediği davete çağırıldığı çoğu kişinin gelmemesi ve gelen müzisyenlerin davetin kötü geçmesine neden olması yüzünden sinir krizi geçirir. O günden sonra sinir krizleri geçirmeye devam eden Leyla, tedavi için Avrupa’ya gider. Avrupa’dan döndüğünde İstanbul’da Milli Mücadele’nin başarı ile tamamlanmış olduğunu ve düşmanların yurdu terk etmeye başladığını görür. Türk halkı coşku içerisinde bu durumu kutlarken Leyla kendini kargaşa ortamında bulur.

Leyla, Avrupa'dan döndüğündeki İstanbul'a kendini yabancı hisseder ve İstanbul'un değişmesini benimsemek istemez. O, bu kaba saba adamlara yani Türk askerlerine kendini uzak görür. Yabancılık duygusu ile İstanbul'da yaşamaya devam ederken aynı zamanda yalnızlık hissi ile de yüzleşir.

Leyla da tıpkı Seniha gibi arzuları ekseninde kötülüğe yönelen ve sonunda psikolojik kötülüğe maruz kalan bir kahramandır. Seniha, Leyla gibi kahramanlar arzuları uğrunda dönüşüme uğradıklarından çalışmanın kötü kahramanlar başlığı altında değerlendirilmemiştir.

Yaban'da Ahmet Celâl, I. Dünya Savaşı'na katılmış, kolunu kaybetmiş bir yedek subaydır. Kolunu kaybettikten sonra İstanbul'a dönen Ahmet Celâl, burada yapamayacağını anlar ve emir eri Mehmet Ali'nin de daveti üzerine Mehmet Ali'nin köyüne gider. Ahmet Celâl, savaşta kolunu kaybettiğinde yaşama hevesini ve mutluluğunu da kaybeder, karamsar bir psikolojiye bürünür. Savaşta ölümle burun buruna gelmesi ile birlikte insanın en kötü, en vahşi hareketlerine maruz kalır:

“Biliyordum ki toprak katı ve tabiat zalimdir ve insan cinsi bozuk bir hayvandan başka bir şey değildir; biliyordum ki, insan hayvanların en kötüsü, en bayağısı ve en az sevimli olanıdır. Evet, bilhassa en az sevimli olanıdır” (Karaosmanoğlu, 2021: 18).

Köydeki insanlar, Ahmet Celâl'in kolunun olmadığını fark etmez. Ahmet Celâl'in savaşta kolunu kaybetmesi kötücül bir nitelik taşır ve psikolojisini olumsuz yönde etkiler. Köydeki insanlara kolunun olmadığını, kolunu Anadolu halkı için kaybettiğini vurgulamak ister fakat köylüler bu eksikliği hissetmez. Ahmet Celâl ise köydekilerin takdirini almayı ve ona merhamet gösterilmesini istemektedir. Bunun üzerine savaşta ve köyde işe yaramayan bir kişi olarak var olduğunu belirtir:

“Cephede, hiçbir işe yaramaz mıyım? Adam sen de. Bu kolsuzluğum, hem kendime, hem âleme karşı icat edilmiş bir boş bahane...” (Karaosmanoğlu, 2021: 42).

Ahmet Celâl'in köye geldiği ilk günlerde yaptığı eylemler köylüler tarafından garip karşılanır. Ahmet Celâl'in her gün tıraş olması, sabah-akşam dişlerini fırçalaması, saçlarını taraması, sabaha kadar kitap okuması, köylülerin Ahmet Celâl'i tuhaf bulmasına yol açar. Tüm bunlara ek olarak kadınların, Ahmet Celâl'i gördüğünde kaçmaları üzerine Ahmet Celâl, Mehmet Ali'ye sorar: “ – Kadınlarınız niçin yalnız benden kaçıyorlar?

Yabansınız da ondan, beyim.”(Karaosmanoğlu, 2021: 35).

Ahmet Celâl yaban kelimesine takılır fakat kelimenin aslında her yabancıya söylenen bir anlama sahip olduğunu öğrenir. Kendisinin de köylülerle aynı kana sahip olduğunu, aynı dili konuştuklarını, aynı tarihi ve coğrafi yollardan gelmiş olduklarını belirtir. Köylülerin ona yabancıymış gibi davranmalarını istemez. Gün geçtikçe Türk aydınının, Türk ülkesinde bir

garip yalnız kişi olduğunu anlar. Ahmet Celâl'e göre Türk aydını, kendi memleketine doğru ilerledikçe, kendi köklerinden ne kadar uzaklaştığını da görmektedir. Köydeki insanları kötü olarak nitelese de onlara bu kötülüğü yapanın yani buna sebep olanların Türk aydınları olduğunu belirtmektedir:

“Bunun nedeni, Türk aydını, gene sensin! Bu viran ülke ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca, yüzyıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa halinde katı toprak üstüne attıktan sonra, şimdi de gelip ondan tiksirmek hakkını kendinde buluyorsun.

Anadolu halkının bir ruhu vardı; nüfuz edemedin. Bir kafası vardı; aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşletemedin. Onu, hayvanî duyguların, cehaletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın” (Karaosmanoğlu, 2021: 110-111).

Ahmet Celâl, köye geldiğinde hayal kırıklığına uğrar. Ahmet Celâl, köydeki çirkin gerçekliği, umutsuzluk ve ıstırap duyguları ile hisseder. Ahmet Celâl'in betimlemeleri ile kötümser bir durumun içerisinde olduğu görülür. Köyün doğası, Ahmet Celâl'in umutsuzluğa kapılmasına neden olur. Ahmet Celâl, köydeyken ümitsizliğe kapılsa da köyden uzaklaşmayı başaramaz. Köyden gitmeyi aklına koyduğu her an yine umutsuzluk duygusu ile yüzleşir.

Ahmet Celâl'in köydeyken Milli Mücadele'nin seyrine ilişkin tavrı dikkat çekicidir. İstanbul gazeteleri vasıtasıyla Milli Mücadele haberlerini takip eden Ahmet Celâl, I. İnönü Zaferi'ni öğrendiğinde büyük bir mutluluk duyar. Köydeki insanlara bu haberi verdiğindeyse onların habere kayıtsız kaldığını görür ve hayal kırıklığı yaşar. Köydeki insanlar Mustafa Kemal'in düşüncelerine katılmaz, aksine Avrupa'nın ülkeyi kurtarabileceğine inanır. Ahmet Celâl bunun üzerine oldukça sinirlenir. Sakinleşmek için yürüdüğü bir anda bir kız görür. Kıza ilk görüşte âşık olur. Ahmet Celâl'in köyden uzaklaşıp da, kızını görüp âşık olduğu kavak koruluğu, yeşilliği ve içinden çıkan berrak deresi ile Ahmet Celâl için cennet gibidir. “Kendini ıssız bir çölde yaşıyormuş gibi hisseden Ahmet Celâl için burası, hayat kaynağı olur” (Akçay, 2012:141). Ahmet Celâl, Emine'ye duyduğu aşk ile fırsat bulduğu her an derenin kenarına giderken, anlatıcı Emine'nin ise ona yaklaşmadığını ve saklandığını belirtir. Emine, Ahmet Celâl'den kaçmaktadır ve Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail ile ilgilenmektedir. Ahmet Celâl, bunu öğrendiğinde hayal kırıklığına uğrar. O, Emine'yi sevmektedir ve onu İsmail'den oldukça kıskanmaktadır. Emine'nin nasıl İsmail'i sevdiğini anlayamaz. Ahmet Celâl bulduğu her fırsatta İsmail'e kötülük yapmayı ve İsmail'i öldürmeyi ister.

Ümitsizliğe kapılan Ahmet Celâl, bir müddet sonra Mehmet Aliler ile kaldığı evden ayrılır, kendine yıkık dökük bir ev bulur. Evi hayallerindeki gibi tamir eden Ahmet Celâl, evin ahırına da bir eşek almayı düşünür. Alacağı eşeği arkadaşı, dostu yapmak ister. Çünkü köyde düşüncelerini, duygularını paylaşabileceği kimse yoktur. Ahmet Celâl yalnızdır.

Ahmet Celâl, Emine’yi bir türlü unutamaz. Ona tekrar haber gönderdiğinde ise Emine, Ahmet Celâl’e varmayacağını söyler. Bunun üzerine ise Ahmet Celâl’in düşünceleri dikkat çekicidir:

“İntihar edilen an, bu an mıdır? Bundan fena bir saat olabilir mi?

Istirap çekmeyi severim. Fakat bu ıstırapın sevimli hiçbir tarafı yok; çünkü bu bir felaketin mahsulü değildir. Bu, rezil olmuş bir adamın ıstırapıdır. Utanç, bir yarasa gibi yüze yapışır ve alnımızın ortasından kanımızı emmeye başlar. Vücut o kadar zaafa düşer ki, adeta bir posa halini alır. Pespaye ve sefil bir şey olur. Onun için utanmak, kendi kendinden nefret etmenin eşitidir” (Karaosmanoğlu, 2021: 106).

Ahmet Celâl, Emine’ye olan ilgisi, arzusu nedeniyle tekrar ümitsizlik ve utanç içinde yaşamına devam eder. Aynı zamanda devam eden Milli Mücadele, Ahmet Celâl için merak verici bir olaydır. Düşman uçaklarından atılan kâğıtlarda düşmanın çok yakında köyde olacağı bilgisi vardır. Türk askerlerini geri çekilir ve köyden geçerler. Köyden geçtikleri sırada Ahmet Celâl, peşlerine takılıp gitmeyi düşünür fakat köyde kalmayı yeğler:

“Eğer, kendi emeklerimize, kendi ideallerimize göre yaşamak imkânını bulamadıksa bari kendi ölümümüzle ölelim.

Ve arkamda hiçbir kimse bırakmayacağım. Ne bir dost, ne bir sevgili... Hiçbir izim de kalmayacak; hatta mezarım bile. Çünkü bu köylüler, beni gömmezler, bir derenin içinde köpeklerle, kargalara yemlik bırakırlar ve kemiklerimi tezek ateşinde yakarlar.

Ne âlâ, yad ellerde, kemiklerim bile kalmayacak” (Karaosmanoğlu, 2021: 133).

Ahmet Celâl’in isteği tek başına ölmektir. Köylülerin onu ölümünden sonra gömeceklerini dahi düşünmemektedir. Birkaç gün sonra düşman askerleri köye girer ve birçok kadına tecavüz eder, köylüleri öldürmeye ve evleri yakıp yıkmaya başlar. Köylü, kötülüğe maruz kalır. Düşmanın toprakları ele geçirmek istemesinin sonucunda tecavüz, cinayet gibi kötülükler meydana gelir. Tam da bu sırada Emine ve Ahmet Celâl, düşmanlardan kaçmaya çalışır. Her ikisi de kaçtığı sırada yaralanır. Ahmet Celâl, köyde yaşadığı olayları yazdığı hatıra defterini Emine’ye bırakır ve oradan uzaklaşır.

Ahmet Celâl, Anadolu'daki bu köye ilk geldiğinde umut dolu bir insandır. Köyde yaşamaya başladıktan sonra ise hayal kırıklığına uğrar ve köylü-aydın ilişkisindeki uçurumun ne kadar fazla olduğunu farkına varır. Köydeki tüm kötülükleri, aydının halktan uzaklaşması ile ilişkilendirir. “Yalnızlık içinde boğuşan Ahmet Celâl, bu özeleştirisiyle, yeri geldiğinde en çirkin hayvanlarla özdeşleştirdiği Anadolu insanının, bu halde olmasının nedeni olarak kendisini görür ve vicdan azabı duyan Ahmet Celâl karakteri, bu özelliğiyle de Türk aydınına bir eleştiri olarak değerlendirilebilir” (Akçay, 2012: 149).

Ahmet Celâl, köyde kendisini dışlanmış hisseder, psikolojik anlamda zarar görür. Köy halkı ile hayalini kurduğu noktaya ulaşamayan Ahmet Celâl, psikolojik açıdan kötülüğe maruz kalan bir kahramandır.

Yakup Kadri'nin 1937 yılında okur ile buluşturduğu *Bir Sürgün*, II. Abdülhamit döneminde Paris'e kaçan Doktor Hikmet'in orada yaşadığı olayları anlatmaktadır. Romanın başkahramanı Doktor Hikmet'tir. Doktor Hikmet, Fransız kültürü ile yetişmiş ve Fransız edebiyatını, kültürünü, tarihini yakından takip etmektedir. Fransız gazetelerini, dergilerini çok seven ve zamanının büyük çoğunluğunu kitappeverlerinde geçiren Doktor Hikmet'e göre bu kitapların, dergilerin hayatında çok önemli bir yeri vardır. “Bu gazete ve mecmualar ki, Doktor Hikmet için şu dar ve kuru sürgün hayatında yegâne nişat(sevinç) ve teselli kaynağıdır” (Karaosmanoğlu, 2020b: 13).

Doktor Hikmet'in hayatında Fransa ve Fransızca önemli bir yere sahiptir. Romanın giriş bölümünde Doktor Hikmet'in Fransa'ya gitme ve orada yaşama isteği içinde İzmir'de yaşamını sürdürdüğü belirtilir. Fransa'ya hayran olan Doktor Hikmet, İzmir'deki hayatına alışmakta zorluk çeker. Doktor Hikmet, İzmir'in olumsuz özelliklerinden bahseder ve 1904 yılında İzmir limanından Nigére isimli vapura biner, Marsilya'ya doğru yola çıkar.

Doktor Hikmet, bindiği gemideki insanların kendisine mesafeli durduğunu ve konuşmadığını düşünür. Ona göre, bu durum gariptir çünkü o, elindeki Fransızca gazeteler ile oldukça bilgili biridir. Pire Limanı'nda inen ve kafasındaki fesi ve kıyafetlerini çıkaran Doktor Hikmet gemiye geri geldiğinde insanların ona karşı tavrının değiştiğini görür.

Doktor Hikmet, Paris'e ayak bastığında heyecandan kalbi duracak gibi olur. Paris'te yaşama hayalini gerçekleştiren Doktor Hikmet, birkaç günden sonra hem Paris'e geldiği için sevinç duyar hem de hayal kırıklığına uğrar. Bir yandan anne ve babasının şefkatini özlerken bir yandan da Paris'teki Türkleri bulup kendisini bu sıkıntılı halinden kurtarmak ister. Doktor Hikmet'in Ragıp Bey ile tanışması, Paris yaşamında önemli bir dönüm noktası olur. Ragıp Bey, onu Jön Türkler ile tanıştır ve Doktor Hikmet'in Paris'teki arkadaş çevresi genişlemeye başlar. Bir süre sonra Doktor Hikmet, Ragıp Bey'in tavırlarından ve arkadaşlığından sıkılır. Ona göre Ragıp Bey, Türk yaşam biçimini benimsemiş, ondan sıyrılmamış biridir.

Doktor Hikmet, Paris'te yaşamını devam ettirdikçe hayal kırıklığına uğrar. Paris'in hayalindeki Paris gibi olmadığını anlayan Doktor Hikmet, Paris'e duyduğu heyecanı yitirmeye başlar. Hayal kırıklığından sonra ise doktorluk mesleğini yapmaya geri dönmek ister. Ragıp Bey'in tavsiyesi ile bir profesör ile görüşür. Doktor Hikmet, profesörle rahat bir şekilde konuşamaz ve uzak diyarlara doğru kaçmak ister. Kaçma arzusunu hisseden Doktor Hikmet, yaşadığı problemleri görmezden gelerek uzaklaşmak ister. "Ayrıca romanın en sağlam temellendirilen duygu birimi de kaçış psikolojisidir. Hikmet'in kendisini olaylar karşısında çaresiz hissettiği durumlarda bir savunma mekanizması olarak gerileme devreye girer. Onu çocukluk yıllarına geri götürür. Çünkü çocukluk yılları da tıpkı Paris gibi, ideal, ütöpik bir yapıdadır. Paris, hayali olmasına ve imajının yıkılmasına rağmen çocukluğu yaşamıştır ve hala ideal olma özelliğini korumaktadır" (Akpınar, 2002: 127).

Doktor Hikmet, babasının mektuplarını kendisine ulaştıran şair ve edebiyatçı Jean Lavalier'e'nin kızı Arlette'ye âşık olur. Arlette ile iletişime geçmek için her yolu deneyen Doktor Hikmet, Arlette ile iletişim kurmakta güçlük çeker:

"Hemen söylemek icap eder ki, bunun sebebi, yalnız mizacının çekingenliği ve sıkılganlığı değildi. Ne de yalnız gönül işlerindeki beceriksizliğiydi. Bu genç kız onun mahremiyetine ilk karışan kadın olmakla beraber, Doktor Hikmet, pekâlâ hissediyordu ki, o, kendisine maddeten ne kadar yakın görünüyorsa, mânen o kadar uzaktır" (Karaosmanoğlu, 2020b: 236).

Doktor Hikmet, Arlette ile zaman geçirdikten bir süre sonra onun hayalindeki kadın olmadığını fark etmeye başlar. "Doktor Hikmet'in aradığı kadının özellikleri Türk kadınında toplanmıştır. Arlette, bunlardan yoksundur" (Akçay, 2012: 194). Romanda, Arlette paraya, maddi eşyalara, değerlere önem veren bir kahraman olarak tanıtılır. Anlatıcı, Arlette'nin paraya verdiği önemi ve değeri, Doktor Hikmet'in ise bu durumdan hoşnutsuzluğunu şu şekilde anlatmaktadır:

“Bu hiç yoktan vaka genç kızın paraya ne kadar ehemmiyet verdiği, şimdi Doktor Hikmet nazarında kati bir isbatını teşkil ediyordu”

Ve Doktor Hikmet’in ailesi bahsi her açılışa “Kaç eviniz var? Annenizin çok mücevherleri var mı? Evinizde kaç hizmetçi çalışır? Size mukannen (belirli, değişmez) olarak ne gönderirler? ve saire ve saire gibi sualler...” (Karaosmanoğlu, 2020b: 281-282).

Doktor Hikmet’in aşk ve sevgide sadece sevgiyi araması; Arlette’nin ise aşkta maddi imkânları ve aşkın somutlaşabilme olasılığı hayal etmesi Arlette ile Doktor Hikmet arasındaki ilişkinin bitmesine neden olur. Arlette ile evlenmekten vazgeçen Doktor Hikmet hastalanır, yatağa düşer ve ölür.

Doktor Hikmet, Fransa’ya gittiğinde ve yaşamaya başladığında hayal kırıklığına uğrar. “Doktor Hikmet, Paris’i sonsuz bir özgürlük ve mutluluk kaynağı olarak düşler; daha Paris’e gitmeden şehrin sokaklarını bilir. Paris’e yabancı genç, hayalindeki şehirde kimseyle muhatap olamadığı kılık kıyafetinin bile sorun yarattığı, üstelik hesaplı parayla kötü mahallelerde yaşar” (Yuva, 2022: 103). Zihinsel ve psikolojik karmaşaların varlığı ile Doktor Hikmet, yalnızlık, kaçma isteği gibi duyguların etkisi altına girer. Doktor Hikmet, psikolojik açıdan kötülüğe maruz kalır.

Anlatıcı, romanın son bölümünde Hikmet’i tedavi eden, hastalığını bulan ve onunla arkadaşlık kuran bir kişi olarak Doktor Pienot’u okura tanıtır. Doktor Pienot, Hikmet’i, hastalığının son zamanlarında kendi evine götürmüştür.

Doktor Pienot, Yahudi olması yüzünden birçok kötülüğe maruz kalmıştır. Maruz kaldığı kötülükler, onu Paris’te bir yabancıya dönüştürmüştür.

“Kendimi bildim bileli, ta ilk mektepten beri, bu Yahudi sıfatını, derimin üstünde bir cehennem dalgası gibi hissetmişimdir. Bununla beraber, -garip değil midir ki- ben Yahudiliğin ne demek olduğunu bilmiyorum. Babam da bilmezdi. Pienot halis bir Fransız adıdır ve biz, kendimizi ailece, daima, her şeyden evvel Fransız addetmişizdir” (Karaosmanoğlu, 2020b: 299).

Doktor Pienot, Yahudi kimliği ile hem ahlaki hem de psikolojik kötülüğe maruz kalan bir kahramandır. Ahlaki kötülüğe maruz kalan Doktor Pienot, yaşadığı ülkede toplum tarafından dışlanır ve çabaları, emekleri göz ardı edilir. Psikolojik açıdan da olumsuz etkilenen Doktor Pienot, *Bir Sürgün* romanında kötülüğe maruz kalan kahramanlardan biridir.

Panorama’nın birinci bölümünde Neşet Sabit, Halil Ramiz, Mansurzâde Hüseyin Efendi, Servet Bey, Servet Bey’in eşi Naşide Hanım, oğlu Nedim ve kızı Sevim yer almaktadır. Halil Ramiz, milletvekilidir ve Halil Ramiz, toplumun iyi bir yere gelme ve refah içerisinde yaşama isteği ile öne çıkar. Milletvekiliyken ona karşı oynanan çeşitli oyunlar ile yerinden edilir, kötülüğe maruz kalır. Birdenbire alışık olduğu siyasi çevreden uzaklaştırılmasına anlam veremeyen Halil Ramiz kötümser bir yapıya bürünmesine rağmen

“Kemalizm inkılâbının meydana koyduğu eserin azamet ve mehabetini takdirden vazgeçemiyordu” (Karaosmanoğlu, 2020c: 40).

Halil Ramiz, Fazlı Bey meselesi için görevlendirilir ve bu meselede en çok kötülüğe maruz kalan Atıklar Köyü’ne uğrar. Fazlı Bey, haksız yere birçok eşyaya el koymuş, köylüyü avucunun içinde tutup istediğini yaptırmıştır. Halil Ramiz, köyün avukatı ile konuşmuş, partinin sekreterine rapor vermiş ve rapor asılsız olarak değerlendirilmiştir. Bu olay üzerine diğer milletvekilleri tarafından seçim bölgesindeki kargaşaların nedeni olarak gösterilir. Diğer milletvekilleri, hatta yakın arkadaşı Neşet Sabit bile Halil Ramiz’in hakkında yanlış bilgiler verir. Halil Ramiz, tüm bunların üzerine merkez idare heyetinden istifa eder.

Halil Ramiz, politikanın çeşitli oyunları ve siyasi hırslar nedeniyle yerinden edilir, siyasi çevreden uzaklaştırılır. *Panorama*’da kötülüğe maruz kalan kahramanlardan biridir.

Halil Ramiz ve Neşet Sabit’in arkadaşı olan Namık Ahmet, verem ve sıtma alanlarında oldukça başarılı bir doktordur. Yaşadığı yere uymayan hayat tarzı ve hemşiresi Gertrude ile ilişkisi nedeniyle şehirde hoş karşılanmaz. Aynı zamanda yaşadığı taşrada, bazı gençler onu belediye başkanlığına getirmek ister.

Bir süre sonra Namık Ahmet’in sıkıntılı ve üzgün halleri hemşiresi Gertrude tarafından fark edilir. Gertrude, Namık Ahmet’in bazı siyasi sebepler dolayısıyla sıkıntılı olduğunu düşünür. Ayrıca Gertrude, Namık Ahmet’i, belediye başkanlığı ve siyaset çıkmazının içine sokan politikacı gençlere de düşmanlık beslediğini belirtir.

Namık Ahmet, yeni projeler üretmektedir fakat bu projeleri ciddiye alınmaz. Köy Teşkilatı isimli projesini yakın dostu Neşet Sabit’e sunar. Neşet Sabit, bu projeyi bahaneler öne sürerek kabul etmez.

II. Dünya Savaşı esnasında Namık Ahmet’in hemşiresi Gertrude ve dört arkadaşı casus oldukları gerekçesi ile tutuklanırlar. Doktor Namık Ahmet, Gertrude’yi kurtarabilmek için elinden ne geliyorsa fazlasını yapar. İftiralara ve ağır ithamlara maruz kalan Namık Ahmet’in adı Nazi ve Almanya hayranı olarak yayılır. O her ne kadar “Almanların yalnız ilmini, çalışma metotlarını beğenip politikadaki gidişlerini asla hoş görmediğini, hele Nazilerden şiddetle nefret ettiğini, Hitler’e bir deli gözüyle baktığını ve nihayet yanındaki kızın, bu adamın zulmünden kurtulmak için bize iltica etmiş bir zavallı ‘yarım-kan Yahudi’ olduğunu” (Karaosmanoğlu, 2020c: 423-424) söylese de kimse bu sözlere ve Namık Ahmet’e inanmaz.

Doktor Namık Ahmet, yaptığı çalışmalar ve toplumun refahını sağlama gayreti ile ideal bir tiptir. Doktor Namık Ahmet, yaşayış tarzı, siyasetin içerisinde olanlardan gördüğü baskı ile kötülüğe maruz kalmaktadır.

Gertrude, Namık Ahmet'in yanında hemşire olarak görev yapan ve büyükanne tarafından Yahudi bir Almandır. Gertrude, Yahudi olması nedeniyle sürekli kötülüğe maruz kalır. Kendi vatanında cezalandırılır ve vatanından uzaklaştırılır.

Romanda, II. Dünya Savaşı sırasında casus oldukları nedeniyle Gertrude ve dört arkadaşı tutuklanır ve sınır dışı edilmelerine karar verilir. Sınıra doğru giderken araba arızalanır ve arabanın şoförü arızanın nedenini Gertrude'nin köpeği olarak görür. Köpek arabadan atılmazsa yolculuğun devam etmeyeceğini, arabayı kullanmayacağını söyler. Gertrude her ne kadar tepki gösterse de köpeği elinden alınır ve arabadan atılır. Bu köpek, Anadolu'ya geldiğinde Gertrude'nin tek dostudur ve anne, babası ile mutlu günlerini hatırlatmaktadır.

Gertrude, II. Dünya Savaşı'nda kendisini Nazilerin elinden zor kurtaran, yabancı olduğu bir ülkeye çalışmak için gelen mağdur bir kadındır. Savaşın ilk zamanları kabul edilen birçok Yahudi Alman, savaşın sonlarına doğru sınır dışı edilmiştir. Gertrude, tıpkı *Bir Sürgün* romanında yer alan Doktor Pienot gibi dini kimliği nedeni ile kötülüğe maruz kalmıştır.

Niyazi Bey, otuz yıl boyunca çeşitli yoksunluklar içinde yaşayan, herhangi bir yakınmada, sızlanmada bulunmayan ve haksızlıklara işinden atılma korkusu ile sessiz kalmış biridir. Başına gelen tüm bu kötülöklere, haksızlıklara katlanmasının iki nedeni vardır. İlki, oğullarını yetiştirip, büyütüp meslek sahibi olmalarını sağlamak ve ikincisi ise günün birinde kendi istediği gibi bir ev alabilmektir. Niyazi Bey, ilk dileğini gerçekleştirmiştir fakat ikinci dileğine erişememiştir.

Niyazi Bey, iki yıl önce bir sabah gazetede İki Katlı Köşkler Kooperatifi ilanını görür ve hayallerinde eve sahip olmak için ilanı arar. İlandaki adrese başvuran Niyazi Bey, evin ilk taksitini öder. İlk taksitten üç-dört ay sonra kooperatifin tekrar para talep etmesi ile bu parayı da ödeyen Niyazi Bey, kooperatifin diğer taleplerinde ise sınırları oldukça gerilir ve kooperatifin mektuplarını dahi görmezden gelir. Bunun üzerine bir gün noter aracılığı ile kooperatifteki hissesinin başkasına devredildiğini öğrendiğinde tepesi büsbütün atan Niyazi Bey, Servet Bey ve çevresindekiler aleyhine durmadan ortalığı karıştırmaya başlar.

Niyazi Bey, Servet Bey ve Sırrı Bey gibi dolandırıcı insanların hedefinde, tek arzusu kendisine bir ev alabilmek olan orta halli bir memurdur. Dolandırıcı insanların kötülüğüne maruz kalan Niyazi Bey, ruh sağlığı olumsuz yönde etkilenerek akıl sağlığını da yitirmiştir.

Servet Bey'in kızı olan Sevim, Hollywood filmlerini çok seven, o filmlerde oynayan oyunculara benzemek isteyen bir kahramandır. Uzun boylu, sarışın, zayıf bir kız olarak tanıtılır. Hollywood filmlerini çok seven Sevim, hayatındaki erkeklerin bu filmlerdeki gibi olmasını ister:

“Zira genç kız, bu dünyaya yalnız Hollywood’un selüoit şeritleriyle bağlıydı. Sevebileceği delikanlılar, benzemek istediği genç kızlar bu şeffaf kurdalardan beyaz patiska perde üstüne akseden gölgelerdi. Bir dere, bir ağaç, bir bahçe, bir deniz kıyısı, bir mehtaplı gece eğer bu perdenin dışında ise ona hiçbir şey söylemiyor, hiçbir duygu, hiçbir heyecan vermiyordu” (Karaosmanoğlu, 2020c: 24-25).

Sevim, bir gün denize gider, dönerken arkadaşlarının yanına uğrar ve bir süre oturur. Taksiyle eve dönerken yolda tecavüze uğrar. Taksi şoförü ıssız bir yerde Sevim'e tecavüz eder. Sabaha doğru kendine gelen Sevim, toprağa kapanarak ağlamaya başlar. Servet Bey'in evine uzun yıllardır su taşıyan bir kişi Sevim'i evine götürür. Tecavüz, ahlaki kötülük çerçevesinde ele alınan bir eylemdir. Sevim, kötülüğe maruz kalan bir kahramandır. Tecavüze uğradıktan sonra içine kapanan, çevresindekiler ile bağlarını koparan Sevim'in ruh hali şu şekilde aktarılır:

“Evden dışarıya adım atmıyor; kimsenin yüzünü görmek istemiyor. Hassaten, erkek cinsine karşı derin bir tiksinti ve korku duyuyormuş. Yabancı bir erkek sesi işitti mi yüzü sapsarı kesiliyor, eli ayağı titremeye başlıyormuş” (Karaosmanoğlu, 2020c: 134).

Sevim, uğradığı tecavüzdən sonra kimseyle görüşmek istemez, psikolojik yıkıma uğrar. Tecavüz, Sevim'in psikolojisini olumsuz yönde etkiler. Doktorlar, Sevim'e şehirden uzaklaşmasını önerirler. Servet Bey de kızını, oğlu Nedim'i, eşini Ragıp Bey ile İsviçre'ye gönderir. İsviçre'deyken önceleri erkeklerden uzak duran, onların kendisine yaklaşmasına izin vermeyen Sevim, yeni arkadaşlar edindikçe eski neşeli haline dönmeye başlar. Kendisine ilgisi olan Ragıp Bey'in ilgisini dikkate almaz, ona karşı duygular beslemez.

İsviçre'deyken Meksikalı bir genç ile flört etmeye başlayan Sevim, İstanbul'a dönmek üzereyken ortadan kaybolur. Annesi ve Ragıp Bey her yerde onu ararlar fakat bulamazlar. Sevim, duymalara göre Meksikalı genç ile kaçmıştır.

Romanda bir diğer önemli kahraman Fuat'tır. Fuat, Galatasaray Lisesi'ni bitirir ve Hukuk Mektebi'ne girer. Sonrasında ise gazetecilik yapmaya başlar. Fuat, her sabah pencereden dışarıya bakar, penceresinden sokağı, denizi görür.

“Fuat’ın iç dünyası fasılasız bir ihtilalle kaynaşıp duruyordu. Fuat, daimi bir arayış, bir bulup kaybediş, bir çözüp toplayış, bir dağılıp toparlanış ve nihayet daimi bir oluş halindeydi” (Karaosmanoğlu, 2020c: 186). Fuat, askerden döndükten sonra kız kardeşi Semra ile ilişkilerinin değiştiğini hissediyor. Askerlikten öncesinde en yakını Semra iken şu an Semra, Fuat’a göre anlayışsız, duygusuz ve yabancı birisidir.

Anlatıcı, Fuat’ın her türlü sınıf kaygısından sıyrıldığını belirtir. Fuat’a göre her şeyi yıkmak ve cemiyeti tekrardan kurmak lazımdır. Bu nedenle de Fuat aydın çevresine dâhil olmak ister. Bir matbaada Fransızca dergilerdeki ilgi çekici yazıları Türkçeye çevirerek işe başlayan Fuat’ın iş yerindeki tek arkadaşı Sırpçadan çeviriler yapan Balkanlı bir gençtir. Sırpça çevirmeni genç ile felsefe, tarih gibi konularda konuşan ve tartışan Fuat, bu genç ile düşüncelerinin uyuşmadığını fark eder.

İlk imzalı makalesini II. Dünya Savaşı esnasında çevirmenlik yaptığı gazetede yazan Fuat, “Makalenin konusunun Rusya’ya karşı bir suçlama” (Karaosmanoğlu, 2020c: 402-403) olduğunu ifade eder. Anlatıcıya göre Fuat, bu yazısıyla ne kadar imanlı bir milliyetçi olduğunu kanıtlar. Gazete yazarlığına devam eden Fuat’ın yazılarını takip edenler arasında Ahmet Nazmi isminde bir felsefe doçenti bulunmaktadır. Ahmet Nazmi’nin Fuat’a gönderdiği mektuplar ile tanışıp yakın arkadaş olurlar. Edebiyat, sosyoloji, felsefe alanları, Avrupa’nın, Türkiye’nin siyasi, kültürel durumları onların tartışma konuları olur.

Birkaç yıl sonra Fuat’ın başına, önce Fuat’ın kız kardeşi Semra’nın nikâhsız şekilde bir adam ile yaşamaya başlaması ve annesinin bu duruma dayanamayıp utancından ölmesi gibi iki büyük felaket gelir. Anlatıcının felaket olarak nitelediği bu olaylardan sonra Fuat, oldukça asabi ve katı bir kişiliğe bürünür. En yakın arkadaşı Ahmet Nazmi ile arası açılır, uzun bir müddet görüşmezler. Ahmet Nazmi’nin Fuat’a yazdığı bir mektup vasıtasıyla Fuat, Ahmet Nazmi’nin evine gider. Orada ülkenin sorunları hakkında sohbet ederler, Fuat, ülkedeki en mühim meselenin gericiler olduğunu ve onların İstanbul’u sardığını belirtir. Fuat, bu kişilere Gulyabani ismini takar. Fuat, “İnsanlık, hürriyet ve medeniyet düşmanlıklarının ayak sesleri her gün biraz daha yakından kulaklarımıza çarpılmaktadır. Cehennem kapısı gıcırıyor ve ilk zebani öncüleri şehirlerimizin, kasabalarımızın, köylerimizin duvarları içinde gözükmeye başladı” (Karaosmanoğlu, 2020c: 600) cümleleri ile gulyabanilere önlem alınmaz ise her yerde insanlara saldırıp, öldüreceklerini belirtir. Ahmet Nazmi ise bu meseleyi bu kadar büyütmez, Fuat’a endişelerinin gereksiz olduğunu söyler. Bunun üzerine Fuat, evden ayrılmak ister. Ahmet Nazmi ise Fuat ile birlikte çıkıp hava almak ister.

Fuat ve Ahmet Nazmi, yürüdükleri sırada bir türbede yapılan ayine rastlarlar. Türbede, Fuat'ın gulyabani adını verdiği grup ayin yapmaktadır. Ahmet Nazmi, Fuat'ı döndürmek istese de Fuat türbeye girer ve gruba ayini sonlandırmaları gerektiğini söyler. Söz dalaşının ardından kavganın ortasında kalan Fuat ve Ahmet Nazmi taşlanarak öldürülürler. "Fuat'ın ölümü bile idealist ve ilerici kimliği ile ilintilidir" (Akpınar, 2002: 157). Fuat, milliyetçiliği, halkı refaha götürmek için çabaları ve dine bakış açısı ile ideal bir aydın tipidir.

Fuat'ın babası Osman Nuri Bey, Mütareke döneminde Hariciye Nezareti'nden çıkarılan bir memurdur. Bu haberi eşi Seniye Hanım'dan ve çocuklarından saklar. İşten çıkarıldığını belli etmemek için her sabah işe gider gibi vapura biner ve işten çıkış saatinde eve döner. Bir müddet sonra eşi Seniye Hanım durumu fark eder. Daha sonrasında Düyûn-u Umumiye'de iş bulan Osman Nuri Bey'in buradaki görevi de kurum kapatılınca sona erer.

Osman Nuri Bey, babası gibi memleket sevgisini her şeyden üstte tutan ve bu yolda her türlü fedakârlığı üstlenebilecek bir kişidir. Eğitimi ve terbiyesi, yabancı dillere hâkimiyeti, vatan ve millete bağlılığı ile örnek gösterilen Osman Nuri Bey, bu özelliklerine rağmen memuriyetinde yerinde sayar. Birçok arkadaşı üst makamlarda iş bulurken o, kendi geçimini sağlayacak küçük meblağlar kazanmaktadır.

Osman Nuri Bey'e gelen bir tebligatta, borcunu ödeyemediği halde oturdukları konağın elinden gideceği haberi vardır. Çalıştığı Tekel İdaresi'nde memurluğuna son verince eşine bir mektup yazar. Sarayburnu açıklarında Büyükkada vapurundan denize atlayan Osman Nuri Bey intihar eder.

Osman Nuri Bey, eğitimli ve donanımlı biri olmasına rağmen kendisinden mevkii olarak yüksekte olan kişilere boyun eğmediği için memuriyetinde üst konumlara gelemez.

Fuat'ın annesi Seniye Hanım, eşi Osman Nuri Bey'in işten çıkarılmasından ve borçlarının olmasından şikâyet etmez. Konağın her şeyi ile kendisi ilgilenir. Osman Nuri Bey'in ölümünden sonra bozulan sağlığı nedeniyle evin işleriyle artık ilgilenemez. Babasının ölümünden sonra Fuat'ın kendisine ve kız kardeşine karşı ilgisizliğine de oldukça üzülür.

Seniye Hanım, öncesinde gayet iyimserken başlarına gelen kötü olaylardan sonra oğlu Fuat'a kendilerine kötülük yapanlar hakkında isyan dolu konuşmalar yapar. Fuat, annesindeki bu değişime çok şaşırır:

"Eyvah! Memlekette hüküm süren küçük egoizm salgını, iyiliğin, sevginin ve fedakârlığın yuvası bu altın kalbe kadar sokulup, sirâyet etmiş" (Karaosmanoğlu, 2020c: 452).

Seniye Hanım, kızının nikâhsız şekilde bir adamla yaşamaya başlaması üzerine bu duruma dayanamaz ve utancından vefat eder. Seniye Hanım, kızının değer yargılarının dışındaki yaşamını onaylamaz, üzüntüsü onu ölüme götürür.

Amerikan Kız Koleji'nde okuyan, Fuat'ın kız kardeşi Semra, saçlarını yapmaktan, manikür yapıp oje sürmekten haz duyan biridir. Semra, yirmi üç yaşında annesinin ve ağabeyi Fuat'ın eline bakmak istemez. Aynı zamanda kimsenin kendisine acımasını, kendisinde eksiklik görmelerini istemez.

Fuat'a göre Semra, annesi gibi değildir. Annesi, fakirliğe boyun eğerek Allah'tan geleni kabul eder. Semra ise zengin bir koca bulma ümidi ile yaşamaktadır. Fuat, Semra'nın İstanbul'un bazı muhitlerinde sıkça görülen ve yayılan snobizm hastalığına yakalandığını düşünür.

Semra, birkaç yıl sonra zengin bir işadamı ile görüşmeye başlar ve onunla yaşamaya başlar. Annesinin ölümü de bu olaydan olur. Annesi kahrından vefat eder.

Panorama'da Ahmet Nazmi ile Cahid Halid'in mektuplaşmaları ayrı bir bölüm olarak verilmektedir. Ahmet Nazmi ve Cahid Halid, romanda yüz yüze gelmezler, mektuplaşarak birbirleriyle haberleşmeleri söz konusudur.

Ahmet Nazmi, Diyarbakır Lisesi'nde edebiyat ve felsefe öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Romanın sonunda ise okurun karşısına felsefe profesörü olarak çıkar. Ahmet Nazmi'nin, Cahid Halid'e yazdığı mektuplarda siyasi ve felsefi düşünceleri ortaya konur.

Ahmet Nazmi, ilk mektubunda, Cumhuriyet'in ilanı ile yapılan inkılâpların düzenli bir şekilde yapılmadığını ve inkılâp kelimesinin henüz Diyarbakır'a yerleşemediğinden bahseder:

“Yıllar yılıdır, geceli gündüzlü haykırıp durduğumuz inkılâp kelimesinin daha (i) harfi bile buraya aksedememiş. Kabahat kimde? Bu halkta mı? Hayır, bin kere hayır; kabahat, bir inkılâbın plansız, teşkilatsız ve tekniksiz yapılabileceği hayaline kapılanlardadır” (Karaosmanoğlu, 2020c: 109).

Ahmet Nazmi, halktan uzak kalmayı tercih etmesini ve halkın içine karışamamasını şu şekilde açıklar:

“Halka doğru gideceğim. Fakat ona ne vermek, ona ne söylemek için? Belki, benim ona vermek istediğim şey ya hiç işine yaramayacak, ya da onun için bir zehir olacaktır ve her sözüm, belki onu, yanlış bir yola sevk edecektir. Zira ben, bir vakitler bu halkın içinden çıkmış olmamla beraber ondan o kadar uzaklaşmışım, onun gözle görülmeyen, kulakla işitilmeyen iç âlemiyle o kadar bağlarımı kesmişim ki, sesimin bile oraya erişebileceğine zerre güvenim kalmamıştır” (Karaosmanoğlu, 2020c: 220).

Ahmet Nazmi, II. Dünya Savaşı'nın insanları kötülüğe sürüklediğini düşünür. Nazi tehdidinin halkta korku uyandırdığı günlerde Ahmet Nazmi her şeye rağmen insanların Nazi gibi büyük bir kötülük tehdidinden kurtulacağına inanır.

Ahmet Nazmi, Diyarbakır'dan İstanbul'a taşınır ve felsefe doçenti olarak görevine devam eder. Fuat'ın makalelerini takip eden ve onunla tanışmak için gazeteye giden Ahmet Nazmi, Fuat ile dost olur. İki dost sık sık dünyanın ve Türkiye'nin yaşadığı siyasi olaylara, insanların problemlerine dair tartışmalar yapar.

Ahmet Nazmi'nin Fransız hayranlığı Fuat'ın dikkatini çeker. Fuat, onun Fransızlara ve Fransa'ya olan hayranlığını doğru bulmaz:

“Fuat pek kısa bir zamandan beri tanıdığı bu felsefe doçentinin Fransız olan her şeye karşı bu coşkunca bağlılığını ve ara sıra Fransız medeniyetinin, Fransız kültürünün dışındaki bütün kültürleri ve medeniyetleri hiçe sayar gibi bir ağız kullanımını, gerçi, ne hoş görüyor, ne de doğru buluyordu” (Karaosmanoğlu, 2020c: 461-462).

Bir süre sonra doçentlikten profesörlüğe yükselen Ahmet Nazmi, arkadaşlarına ve çevresindekilere karşı oldukça değişir. Kısa zamanda yakın arkadaş olduğu Fuat'a yüksekte bakmaya başlar. Ahmet Nazmi kısa süre içinde de evlenir ve Şehzâdebaşı'nda bir konağa içgüveysi olarak girer. Fuat ile görüşleri uyuşmayan Ahmet Nazmi'nin araları açılmaya başlar.

Araları açıldıktan bir süre sonra Fuat'a mektup yazan Ahmet Nazmi, onu evine çağırır. Ahmet Nazmi, Fuat ve eşi bir süre memleket hakkında konuştuktan sonra Fuat, gulyabaniler ismini verdiği gerici insanlardan konu açar. Ahmet Nazmi ve eşi, Fuat'ın düşüncelerini yersiz bulunca Fuat kalkmak ister. Fuat'ın peşinden giden Ahmet Nazmi, yürüdükleri esnada bir türbede ayin yapıldığını görür. Fuat'ın türbeye girip ayin yapanlara çıkışması üzerine Fuat ve Ahmet Nazmi taşlanarak öldürülür. “Atatürk döneminde bir çeşit ölüme mahkûm edilmiş irticanın tekrar hortlayarak iki inkılâpçı genci öldürmesi” (Koroğlu, 2022: 53) kötülüğün ortaya çıkmasına sebep olur. Karşıt, gerici güçlerin Fuat ve Ahmet Nazmi'yi öldürmesi kötülüğe maruz kalan kahraman olarak yer almalarına neden olur.

Ahmet Nazmi, romanın başlarında ideal bir kahraman iken romanın sonlarına doğru istenmeyen bir yönde değişime uğrar. Ahmet Nazmi, toplumsal düzenin değişime uğraması ile değişime uğrayan bir kahramandır.

İlk kez 1956 yılında yayımlanan *Hep O Şarkı*, Yakup Kadri'nin son romanıdır. Münire ve Cemil arasındaki aşk hikâyesinin anlatıldığı romanda anlatıcı Münire'nin kendisidir. Roman, Münire'nin geçmişte yaşadıklarını, hissettiği duyguları hatıra biçiminde anlatması ile kurgulanmıştır. Yakup Kadri'nin kronolojik roman sırasının aksine Tanzimat'ta geçen *Hep O Şarkı*, değişmeye başlayan toplumsal yapının yansımalarını da içermektedir.

Münire, Padişah Abdülmecid'in mabeyincisi Faik Paşa'nın kızı, Cemil ise saray hizmetlilerinden Hakkı Bey'in oğludur. Çocukluklarından itibaren birbirlerine âşık olan Münire ve Cemil aynı zamanda yan yana konaklarda yaşamaktadırlar. Münire, Cemil'i arkadaşlarından kıskanır. Hatta hayatında yaşadığı ilk hayal kırıklığının, Cemil'i bir arkadaşından kıskanması üzerine olduğunu belirtir.

Münire ve Cemil arasında başlayan aşk, Cemil'in babası Hakkı Bey'i evlilik konusunda harekete geçirir. Hakkı Bey, Münire'yi yakın dostu Faik Paşa'dan ister fakat olumsuz bir cevap ile karşılaşır. Faik Paşa, Cemil'i çapkın, güven vermeyen biri olarak tanıdığı için ona kızını vermez. Bunun üzerine Münire ve Cemil gizli gizli buluşmaya başlarlar. Buluşamadıkları zamanda ise Cemil, Münire'ye şarkılar söyler. Cemil'in söylediği o şarkı, Münire'de hayatının şarkısı olarak yer edinir. “İşte o, bu sesledir ki, bazı geceler adeta koynuma girmiş, beni kolları arasına almış gibi olurdu. Vücudunun bütün sıcaklığı, mendiline sürdüğü gül suyu kokusuna karışarak, yatağımın içine yayılırdı. Bu, bir hayal, bir rüya değil, tam manasıyla bir gerçektir” (Karaosmanoğlu, 2018: 32-33).

Birkaç ay sonra Faik Paşa'nın isteği üzerine Münire, Nafi Molla'nın oğlu Rüknettin Bey ile evlenir. Münire, istemediği bir evlilik yapmak zorunda kalır. Eşi Rüknettin Bey, “Cemil'in aksine kadın ruhundan anlamayan, hoppa, yılışık biridir” (Karaosmanoğlu, 2018: 51).

Nafi Molla Konağı'nda yaşamaya başlayan ve burada hiçbir yaşam belirtisinin olmadığını düşünen Münire, o günlere ait düşüncelerini şu şekilde anlatır:

“Ben o günlerde, uykuda yürüyen bir insan gibiydim. Daldığım kâbustan Rüknettin Molla Bey'in eli vücuduma dokunur dokunmaz can havliyle uyanacak ve başıma gelen felaketin bütün dehşetini anlayacaktım” (Karaosmanoğlu, 2018: 46-47).

Zorla evlendirilen Münire'nin ruh halinin kötü yönde etkilendiği vurgulanır. Eşi ve kayınvalidesi ile birlikte yaşayan Münire, bu durumdan hoşnut değildir. O, bu ortamdaki uzaklaşabilmek için roman okur ve okuduğu saatlerde bambaşka dünyalara açılır. Münire, Rüknettın Bey'in evlendiklerinden beş-altı ay sonra yanında yatmaktan vazgeçtiğini ve ondan kaçır gibi bir yerlere gittiğini aktarır. Rüknettın Bey, konaktaki Çerkes ve Habeşli kızların odasına gider. Bir gün Rüknettın Bey'in odaya girişini görmesi üzerine de ondan iyice soğur.

Münire'nin kayınvalidesi, konağa bohçacılar ve mahalle kadınlarını çağırır. "Onların sohbetlerine, sözlerine doymak bilmeyen" (Karaosmanoğlu, 2018: 62) kayınvalidesi bu kadınlar ile dedikodu yapmaktan haz alan biridir. Gelen kadınların arasından Zeyrekli Fatma Hanım'ın Cemil ile ilgili dedikodusu ise Münire'yi derinden sarsar. Zeyrekli Fatma Hanım aracılığıyla mektuplaşmaya başlayan Münire ve Cemil bir süre sonra buluşmaya başlarlar. Münire buluşmalardan sonra vicdan azabı çeker. Çünkü o evlidir ve bu hareket evli bir kadına yakışmayan bir harekettir. Yaptığı hareketin yanlış olduğunu bilse de Cemil Bey ile görüşmekten kendini alıkoymaz, Cemil'e hala âşıktır.

Bir süre sonra konaktaki Habeşli bir kızın Rüknettın Bey'den hamile kaldığı ortaya çıkar. Bunun üzerine Münire, babasının evine döner. Münire, buna çok sevinir ve duygularını şöyle dile getirir:

"Ben birdenbire tarife sığmaz bir sevinç duymuştum. Dört yıllık geçmişi arkamda bırakmış, sanki bir kâbustan uyanır gibi olmuştum. Hani, insan bir fena rüyadan gözlerini açıp da uykuda gördüklerinin hep yalan olduğunu anlar anlamaz nasıl sevinirse öyle seviniyordum. Evimizin her şeyini, herkesini kucaklayıp öpesim geliyordu" (Karaosmanoğlu, 2018: 102).

Cemil ile tekrar görüşmeye başlayan Münire, yeniden eski hayatına döner. Cemil'in kendisiyle evlenmek isteyen bir sultanı reddetmesi üzerine ise Cemil ve ailesi Sivas'a sonrasında ise Van'a sürgün edilirler. Cemil'den gelen haberlerin kesilmesi ve iletişimin sonlanması ile birlikte Münire hayal kırıklığına uğrar, içine kapanır.

Yıllar boyu Cemil'in gelmesini bekleyen Münire'nin babası ve annesi vefat eder. Geçim sıkıntısı nedeniyle konaktaki tüm eşyalar satılır, hizmetliler işten çıkarılır. Münire de halası Şahende Hanım'ın yanına taşınır. Münire, halası Şahende Hanım aracılığı ile Bektaşli tekkesine gitmeye başlar. O sıralarda, bir davette Cemil'i gören Münire oldukça şaşırır. Bu olaydan iki ay sonra halasının evine gelen Cemil, yine Münire'yi şaşırtır çünkü Cemil evli, çocuklu ve beş parasız bir yaşam sürdürmektedir. Bir miras meselesi yüzünden parasız kalan Cemil'in bu perişan hali, Münire'yi üzer ve ondan tamamen vazgeçmesine yol açar.

“Ah, keşke hiç görmeseydim onu... Ölünceye kadar hep yirmi beş yıl evvelki Cemil Bey olarak kalsaydı hayalimde. Hani, yirmi beş yıl evvel buradan son çıkıp gittiği gün yok mu? İşte, hep o hali, o heyetiyle kalsaydı. Bu, bana yeterdi, ölünceye kadar hep onu sevmek kuvvetini kendimde bulmak için. Şimdi, bu kuvveti tamamıyla kaybettim” (Karaosmanoğlu, 2018: 169).

Münire, geri kalan yaşamını mutluluğu bekleyerek yalnız bir şekilde geçirir. Cemil ve Münire'nin, Cemil'in eşinin iyi bir anne, iyi bir ev hanımı, iyi bir eş olduğunu ama kimseyle iletişim kurmadığını ve dışarıya çıkmadığını öğrendiğinde kendisi hakkındaki düşünceleri dikkat çekicidir. Hayatındaki yalnız kalma duygusunu şu sözler ile açıklar:

“Cemil Bey hiç üzülmesin. Ben ne zevceliğin, ne analığın tadını tattım. Ne de iyi bir ev kadınıym. Fakat ‘hiç kimseyle görüşmek, hiçbir yere çıkmak istemeyişte’ onun haremle kız kardeş gibiyiz” (Karaosmanoğlu, 2018: 174).

Münire'nin, Cemil'e duyduğu aşk ve onu unutamaması, yalnızlık ve mutsuzluk gibi kötülüğe yol açması muhtemel duygulara sebep olur. Münire, Cemil' duyduğu arzu ve aşk nedeni ile psikolojik anlamda olumsuz etkilenir. Münire'nin arzuları onun kötülüğe maruz kalmasını sağlamaktadır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarında kötülüğe maruz kalan kahramanlar iki düzlemde incelenmiştir. İlki, anlatıcının kötülük ile ilişki kurmadığı, iyi olan ve kötülüğe maruz kalan kahramanlardır. Diğer yandan bazı kahramanlar doğuştan kötü olmamakla birlikte bazı arzuları uğrunda değişim geçirmişlerdir. Bu kahramanlar birtakım kötülöklere sebep olmakla birlikte kötülüğe de maruz kalmıştır. *Kıralık Konak*'ta Seniha, *Sodom ve Gomore*'de Leyla bu kahramanlar içerisinde değerlendirilmiştir.

3.5. Kötülük ve Mekân

Mekân, bireylerin toplumla olan ilişkisini sembolleştirmesi bakımından önem teşkil etmektedir. “Genel olarak mekân, vakanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadıkları, kendi oluşlarını fark ettikleri alandır” (Narlı, 2002: 98). “Mekân kavramı, kültürel coğrafyadan psikolojiye, fenomenolojiden felsefeye kadar neredeyse bütün sosyal bilimlerin ilgi alanında yer aldığı gibi, çeşitli boyutlarıyla edebiyatın da temel sorunsallarından biri olmuştur” (Uysal, 2022: 225). Mekân, edebi eserde kahramanların nitelikleri üzerinde değerlendirme yapabilmeyi sağlayan önemli bir araçtır.

Mekânların bireyler üzerindeki tesiri ve etkileşimi toplumsal değişimin sebeplerini, sonuçlarını mekân çerçevesinde ele almayı sağlamaktadır. Mehmet Narlı, “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları” başlıklı makalesinde mekân kavramının, kişilerin içinde bulunduğu çevreyi algılayış şekillerinin, ruhsal ekonomik durumlarının, karakterlerinin çözümlenebilme noktasında imkân sağladığını açıklar (Narlı, 2002: 98).

Realist romanlarda roman kahramanları ile yaşadıkları çevre, mekân arasında sıkı bir ilişki vardır. Gerçeği yansıtılabilmeyi amaç edinen realist romancılar bunun için iyi bir gözlemci olmak zorundadır. Mekânın önemi de burada ortaya çıkar. İyi bir gözlemin yapılabilmesi için mekân tasvirlerinin önemi büyüktür. “Klâsik roman, hikâye ve tiyatrolarda, olayın sahnesi olmaktan öte bir değer taşımayan mekân, romantikler, -özellikle- realist ve natüralistlerde çok daha önem kazanmıştır” (Çetişli, 2004: 77). Okuyucuda gerçeklik duygusunu uyandırabilmek adına mekân tasvirleri olduğu gibi, gerçeği değiştirmeden aktarılır. Natüralizm ve realizmde, mekânın birey ile ilişkisinden meydana gelen psikolojik boyutu oldukça önemlidir. Mekân, bireyin psikolojik, kültürel, sosyal durumunu yansıtan bir ilişki haline gelir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun natüralist bir yazar olması nedeni ile kahraman, mekân ve olay ilişkisi ön plana çıkmaktadır.

“Bir mekâna ait olma, bağlanma isteği daha çok modernite öncesi toplumlarla özdeşleştirilirken, modernitenin ortaya çıkışıyla birlikte mekâna yabancılaşma ve mekândan kopma arzusu ağır basmaya başlar” (Uysal, 2022: 226-227). Mekâna yabancılaşma ve mekândan kopma arzusu, mekânların dağılması, kaybedilmesi gibi olgulara yol açar. “Türkiye’de modernleşme süreci, kurumları, inançları, alışkanlıkları, yaşam biçimlerini tepetlak edici bir çizgide ilerledi” (Uysal, 2022: 227). Değişim çizgisinden mekânlar da etkilenmiştir. Mekânlar bu değişim ile artık bireyleşmeyi sağlayan yerler olarak ele alınmaktadır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanlarında mekânları, kahramanlarını değiştiren, dönüştüren bir unsur olarak ele almıştır. Bu bölümde *Kiralık Konak*, *Nur Baba*, *Yaban*, *Ankara*, *Sodom ve Gomore* romanları mekân- kötülük çerçevesinde ele alınmıştır. Yakup Kadri’nin diğer romanlarında doğrudan bir mekân-kötülük ilişkisi tespit edilemediğinden çözümlene yapılamamıştır. Yakup Kadri’nin romanlarında kötülöklere kaynaklık eden ya da kötölökle ilişkilendirilen en önemli mekânlar, apartman, tekke, şehir ve köydür.

Apartman

“Ev, iç mekânın içtenlik değerlerinin fenomenolojisini inceleyebilmek açısından hiç kuşku yok ki, ayrıcalıklı bir varlıktır” (Bachelard, 1996: 31). Kişilerin içerisinde bulunduğu evler, kahramanların ruh çözümlenmeleri, toplumsal ve kültürel çözümlenmeler yapılmasına olanak sağlar. Bachelard, *Mekânın Poetikası* isimli kitabında evler hakkında şunları söyler:

“Ev, insan yaşamında, kazanılmış şeylerin korunmasını sağlar, bunları sürekli kılar. Ev olmasaydı, insan dağılıp giderdi. Ev, insanı gökten inen fırtınalara karşı olduğu gibi, yaşamında yaşadığı fırtınalara karşı da ayakta tutar. Aynı zamanda hem beden, hem ruhtur. İnsan varlığının ilk evrenidir” (Bachelard, 1996: 34-35).

Kiralık Konak romanında üç kuşak bir arada konakta yaşamaktadır. Batılılaşma ile gelen sosyal ve kültürel alandaki değişimler, kişilerin yaşadıkları evleri de kapsamıştır. Batılılaşmayla ilgili deneyimlerin ilk önce mimari yapılar yoluyla gerçekleştiği söylenebilir ve konak yaşamından apartman yaşamına geçiş şeklinde gerçekleşir. “*Kiralık Konak* romanında mekânsal değişiklikler geleneksel ve modern yaşam arasındaki düşünce farklılığını ve çatışmalarını yansıtır” (Acınan, 2022: 413).

Yakup Kadri'nin ilk romanı olan *Kiralık Konak*, alafranga yaşam tarzının getirdiği ahlaki yozlaşmayı aile ve toplum ekseninde ele alır. *Kiralık Konak*'ta çatışma unsurunu oluşturan yapılardan birisi apartman ve konaktır.

Konak, Osmanlı Devleti'ne özgü kültürel varlığın bir sembolü olarak görülmektedir. *Kiralık Konak*'ta Naim Efendi ve ailesinin yaşadığı yer bir konaktır. Naim Efendi, konak kültürü ile yetişmiş geleneğin temsilcisidir. Naim Efendi, ekonomik yönden çok sıkışsa da konağı kiraya vermek istemez. Konağına oldukça bağlı olan Naim Efendi, konak hayatının apartman hayatına dönüşmesini, medeniyet değişimi ile gelen ahlaki, kültürel yozlaşma ile ilişkilendirir.

Konaktaki yaşamı hiçbir zaman istemeyen, apartman dairesinde yaşamayı hayal eden Naim Efendi'nin damadı Servet Bey ise alafranga hayatın temsilcilerindedir. Servet Bey, konak yaşamına ve eskiye dair ne varsa yıkmak ister:

“Alafranga hayat namına sabahtan akşama kadar bin türlü garabet yapan bu adam, Büyük Hanım'ın vefatını müteakip, evi kendi heveslerine göre esasından değiştirmeye kalktı; ne kadar eski eşya varsa hepsini tavan aralarına ve mahzenlere attırdı, her odayı Avrupa'dan gelmiş mobilya kataloglarına göre ayrı bir üslupta, ayrı bir renkte Pisaltiye döşetti” (Karaosmanoğlu, 2016: 14).

Meşrutiyet ilan edildiğinde konakta Türkçe konuşmayı yasaklayan Servet Bey'in Batı hayranlığı dikkat çekmektedir. Batı'ya olan hayranlığını, konaktaki dili değiştirerek yansıtır. Konaktaki yaşamı kabul etmeyen, değiştirmeye çalışan Servet Bey, apartman dairesinde yaşamak ister. Ona göre apartman dairesi, değişen medeniyetin bir basamağıdır ve Servet Bey, yeni moda apartmanlara taşınmak, değişimi hissetmek ister. “Şişli'deki bu daire, aynı zamanda, Konak'la/Osmanlı'yla son bulan hayat tarzının batılılaşma sonrası değişerek devam ettiği ve bu hayat tarzının meydana getirdiği kültürel ortamın yaşandığı mekân olarak karşımıza çıkar” (Tüzer, 2007: 235).

Servet Bey ve eşi, Seniha'nın Avrupa'ya kaçıışı ile Şişli'deki bir apartmana taşınır. Batılı hayat tarzının getirdiği değişim ile konaktan apartman hayatına geçen Servet Bey, geleneksel yaşamı temsil eden konağa yabancı kalmıştır. Yaşamaya başladığı yeni mekânda, savaşın çıkması ile zengin kişilerle iletişimde kalarak maddi durumunu istediği şekle getirir. Aynı zamanda apartmanda dilediği gibi eğlenceler düzenleyen Servet Bey, ahlaki çürümenin apartman dairesi üzerinden gerçekleşmesine neden olur.

Seniha da tıpkı babası gibi konak hayatını sıkıcı bulur. “Konakta yaşadığı bazı günler, bazı saatler ona bir mezar gibi” (Karaosmanoğlu, 2016: 28) görünür. Ona göre konak, onu baskı altında tutan bir mekândır. Konaktan, geleneklerden uzaklaşıp kaçmak ister. Seniha'ya konaktaki her şey az ve adi görünür. Seniha, yaşadığı konakla ve çevresi ile çatışma halindedir. Avrupa'dan döndüğünde annesi ve babası ile Şişli'deki apartmanda yaşamaya başlar. “Seniha'nın konaktan ayrılarak apartmana taşınması eski düşünce dünyasından tamamen koparak istediği gibi özgür ve modern bir yaşamın kapılarını aralama anlamını taşır” (Acınan, 2022: 413). Seniha'nın yaşamında konak çatışmaların merkezi iken apartman modern yaşamın, mutluluğun alanıdır. Seniha taşındığı yeni evinde, savaşta zengin olan âşıkklarının kazançları ile rahat içerisinde hayatını sürdürür ve maddi durumu iyi bir koca bulma arayışına girer. Aynı zamanda babası Servet Bey ile eğlenceler düzenler. Kiralık Konak'ta anlatıcı, apartman hayatını yozlaşma üzerinden kötülük ile ilişkilendirir.

Sodom ve Gomore romanında da apartmanların ahlaki kötülüklerin meydana geldiği mekânlardan biri olduğu belirtilir. Leyla ve ailesinin apartmanda yaşaması, apartman dairelerinde işgal kuvvetleri ile düzenlenen eğlenceler, davetler ahlaki çürümenin yansıması olarak okurun karşısına çıkar. Bu davetlerden ilki Leyla'nın evinde verilir. Leyla ve ailesinin oturduğu ev Nişantaşı'nda yeni bir apartmanın ikinci katıdır. Captain G. Jackson Read ev sahibinin ismini pek iyi hatırlamıyor, fakat kızının küçük ismini dilinden düşürmüyordu: Leyla, Leyla! (Karaosmanoğlu, 2010a: 16). Leyla'nın ve ailesinin yaşadığı apartman dairesi yozlaşmış ilişkilerin hüküm sürdüğü bir mekân olarak romanda yer almaktadır.

“Alafranga yaşamın getirdiği bir mekân olan apartmanlar, geleneksel Türk evlerinin haremlik-selamlık anlayışını ortadan kaldırarak hanelerin birbirleriyle daha esnek şartlar altında görüşmelerine olanak sağlar” (Kutlu ve Şahin, 2022: 612). Yakup Kadri'de Batılı yaşamı temsil eden apartmanlar, cemiyet hayatının bir kopuşu olarak ortaya çıkar. Anlatıcı ve dolayısıyla Yakup Kadri, geleneğe aykırı olarak gördüğü bireyleşme mekânları olan apartmanları kötülük ile ilişkilendirir. Apartmanlarda, bireyler kötülüğü yaratmaya imkân sağlamaktadır. *Kiralık Konak* ve *Sodom ve Gomore*'de temsil edilen geleneksel değerlerin dışına çıkan apartmanlar, Batılı yaşam tarzının getirdiği ahlaki çözülmeyi hızlandırabilecek, kötülüğü meydana getirebilecek mekânlardır. Romanda apartmanlar, geçmişin unutulmaya yüz tutan, geleneksel değerlerin dışına çıkan ve yozlaşmaya yol açan mekânlar olarak okurun karşısına çıkmaktadır.

Tekke ve İbadethane

Din, toplumsal ve kültürel önemli bir dinamik olarak edebiyatın içerisinde yer almış ve birçok romana konu olmuştur. Din, insan ve edebiyat arasındaki ilişki birçok edebi eserde varlığını sürdürmektedir. Cumhuriyet döneminde yazılmış birçok romanda din ile ilişkisi bulunan kahramanların farklı yerlerde, farklı arzu ve duygulara sahip olduğu gösterilmeye çalışılır. Yakup Kadri'nin *Nur Baba* romanı bu eserlerden birisidir.

Nur Baba romanı, Bektaşî tekkesinde Nur Baba ile tekkedeki kişilerin ilişkilerini anlatmaktadır. Yakup Kadri, *Nur Baba*'nın önsözünde tekkelerin ahlaki yozlaşmaya yol açtığından bahseder:

“Ancak bu tarikatı temsil eden bazı müesseselerin –memleketimizdeki diğer birçok müesseseler gibi- ya cahil, ya kayıtsızlık veya umumî tereddî (yozlaşma) yüzünden bozulup çığırdan çıkmış olmasıdır ki Nur Baba romanına hiciv tavır ve edası vermiştir... Bugünkü günde bu tarikat gerek şeklen, gerek ruhen ananeleri haricine çıkmış ve büsbütün tanınmaz bir hale girmiştir” (Karaosmanoğlu, 2005: 13).

Nur Baba, zevk âlemlerinde yaşayan, tekkedeki yaşamını eğlencelerle, gönül işleri ile geçirir. Tekkeyi mevcut dinîkonumundan ziyade bir ihtiras merkezi haline getirir. Kendi çıkarları doğrultusunda tekkeyi bir araç olarak kullanır. Nur Baba, Celile Bacı ile evliyen Ziba Hanımefendi ile ilişki yaşamaya başlar. Ziba Hanımefendi ile ilişkisi devam ederken Nigâr'ı görür ve Nigâr'ı elde etmek için elinden gelen her şeyi yapar. Tekkenin ahlaki kötülüğü meydana getirişi, roman kahramanlarından Macid tarafından şu şekilde aktarılır:

“Fılvaki, yarı mabede benzeyen o yerde ve yarım bir zulmet içinde, her ferdi coşkunun bir ihtiras dalgası haline girmiş haykıran, gülen, ağlayan, bayılan, kıvrılıp sızan bir yığın insanın manzarası benim için hayatın nadir görülen sahnelerinden biriydi. Bunda, âdeta tekemmül etmeden (olgunlaşmadan) çürümüş, sakat, küçük bir beşeriyetin fecaat dolu ifadesi vardı ve Nur Baba denilen adam, büyüdüğüm memleketin ilk gördüğüm hususî ve tuhaf bir mahsulü idi. Baştanbaşa ihtiras, baştanbaşa iştiha olan bu adam İstanbul'un sakin bir köşesinde, orta zaman masallarındaki gibi, ateşi hiç sönmeyen bir ocak üstünde, birçok ruhların kaynadığı şeytanî bir kazanı, fasılasız karıştırmakla meşgul oluyor” (Karaosmanoğlu, 2005: 107).

Tekkedeki düzensizlik, karmaşa ve amacının dışında kullanımın verdiği belirsizlik, Celile Bacı'nın Nur Baba'ya “Böyle meydan, böyle muhabbetin nerede görüldüğünü sorması ve babanın kendinden geçtiğini, evlatların her istediğini yaptığını” (Karaosmanoğlu, 2005: 23) söylemesi ile açıklanır.

Bektaşî tekkesi, haz merkezine dönmüştür. Kendi arzuları doğrultusunda tekkeyi ahlaki çürümenin merkezi haline getiren Nur Baba, dinîbir kurum olan tekkeyi esas özelliğinden uzaklaştırmıştır. Tekke, kötülüklerin gerçekleştiği mekân haline gelmiştir.

Şehir

Şehirler, hem tarihsel hem de toplumsal açıdan önemli mekânlardır. “Şehir, yapısal olarak sadece bir ekonomik örgütlenme ve değişmiş bir fiziki çevreyi değil, aynı zamanda insanın düşünce ve davranışlarına da etki eden farklı bir sosyal düzeni ifade eder” (Ersoy, 2006: 235). Yerleşik düzene geçilmesi ile şehir ve şehirleşme süreci başlamıştır. “Tarihi süreç içerisinde, dünyanın her tarafında kentler, parçası oldukları toplumun karakteristik özelliklerini taşımışlardır. Dolayısıyla kentlerin, tek başlarına var olan bir topluluk olarak ele alınması zordur” (Yılmaz ve Çitçi, 2011: 253). Toplum içindeki birey bireyselliğini yansıtabileceği, yaşayabileceği bir şehre ihtiyaç duyar. “İnsanın sözleri, yapıp ettikleriyle kendi kendini açığa vurabildiği bir topluluğun mekânında, hem bir yandan (kamusal) mekân insanın kimliğini yeniden biçimlendirmekte, hem de insan, mekânı uygarlaşmış bir hayatın parçası kılabilmektedir. Bunun için mekân tutkusunun ikinci aşamasında kamusal mekânın önemli bir rolü olduğunu belirtmek gerekir” (Uysal, 2022: 237).

Yakup Kadri'nin romanlarında olaylar, İstanbul, Ankara, Anadolu'nun köyleri gibi mekânlarda geçer. “Yakup Kadri'nin mekânları da kahramanları gibi metnin ideolojik boyutunu ön plana çıkarır. Kahramanların yaşadığı, gezindiği yahut uğradığı yerler yozlaşmanın, fırsatçılığın, kültür medeniyet krizlerinin, mücadelenin sahneleridir” (Öner, 2022: 342).

İstanbul, romanlarda okurun karşısına çıkan şehirlerden biridir. *Kiralık Konak, Sodom ve Gomore*'de işgal altındaki İstanbul'da geçen olaylar yer almaktadır.

Yakup Kadri, *Sodom ve Gomore* romanında, işgale uğramış İstanbul'u Kitab-ı Mukaddes'te Tanrı'nın gazabına uğrayan Sodom ve Gomore şehirleri ile ilişkilendirmiştir. Sodom ve Gomore şehirleri ahlaksızlıkları ile Tanrı'nın gazabına uğradığına inanılan iki şehirdir. Yakup Kadri, Sodom ve Gomore şehirleri ile İstanbul'u özdeşleştirerek İstanbul'u kötülüklerin meydana geldiği şehir olarak vermiştir. Onun romanlarında İstanbul, çöküşün başladığı ve bittiği yerdir (Öner, 2022: 348). Milli değerlerinden uzaklaşmış, alafranga yaşam tarzının etkisi altındaki İstanbul, ahlaki kötülüklerin merkezi olmuştur. Romanda yazarın kahramanlar aracılığı ile betimlediği iki İstanbul vardır:

“Bunlardan birincisi, milli ve manevi değerlere bağlı namuslu insanlardan oluşur. Diğeri ise değerlerin çözüldüğü ve yozlaşmanın arttığı bir İstanbul'dur. Bu İstanbul, bütün olumsuzlukları ile gözler önüne serilir. Leyla ve çevresinin yaşamı üzerinden toplumsal yaşamdaki ahlaki çöküş, değerlerin olumsuz olarak değişimi, ev yaşamındaki dönüşüm ayrıntılı bir şekilde verilir” (Acınan, 2022:418).

İstanbul'daki işgal kuvvetlerinin ve işgal kuvvetleri ile ilişki içerisinde olan sosyete kesimin neden olduğu ahlaki yozlaşma anlatılır. Leyla, yozlaşan hayatın içerisinde yer almaktan büyük bir keyif duyar. İstanbul'un işgal altında bulunduğu günlerde Nişantaşı, Beyoğlu gibi semtlere sıkça giderek eğlencelere katılır. Leyla, işgal kuvvetleri ile ilişkiler kurar, değer yargılarının dışına çıkan ilişkiler içerisindedir.

Yazar, İstanbul'da işgal kuvvetlerinin ve sosyetedeki kimi isimlerin eşcinsel, evlilik dışı ilişkilerini de Sodom ve Gomore şehirleri ile ilişkilendirerek verir. Captain Marlow ve Atıf Bey'in ilişkisi buna bir örnek olarak verilebilir. Atıf Bey evlidir ve Captain Marlow ile eşcinsel bir ilişki yaşamaktadır. Fanny Moore ise Nermin ile lezbiyen ilişki yaşamaktadır. Toplumsal ahlakın dışına çıkılan İstanbul, kötülüklerin, ahlaki yozlaşmanın merkezi haline gelmiştir.

Yaban, I. Dünya Savaşı'nda kolunu kaybetmiş Ahmet Celâl'in Anadolu köyüne yerleşmek istemesini ve buradaki köy halkı ile iletişimlerini, köy halkının tavırlarını konu edinen bir romandır.

Ahmet Celâl, savaşta kolunu kaybeder, İstanbul'a döner fakat İstanbul'da işgal nedeni ile durmak istemez. Emir eri Mehmet Ali'nin Anadolu'daki köyüne gider. İşgalden kaçan Ahmet Celâl'in hayalinde köy halkı tarafından kabul görebilmek vardır fakat o, köye geldiğinde hayal kırıklığına uğrar. Köy halkı ile iletişim kuramaz ve milliyetçi duygular noktasında onlarla anlaşamaz. Köyde hayal ettiklerini bulamayan Ahmet Celâl'in fikirleri şu şekilde verilir:

“Burada ise, yalnız gerçek; çıplak, çirkin, kaba, yalçın gerçek!... Boz toprak dalgaları, alabildiğine uzuyor. Yeknesak ovayı ikiye bölen Porsuk Çayı şiddetli bir zelzelenin açtığı bir uzun, bir yılankavî yarık gibidir. Hiç suyu görünmez. Tâ yanına gittiğiniz zamanda bile, o suyun cana can katan serinliğini ve rengini bulamazsınız. Boz topraklar orada çürümüş ve pıhtılaşmış sanılır. Elinizi bir soksanız günün hangi saatinde ve hangi mevsiminde olursa olsun bir cerahat gibi ılıktır.

Ve tepeler... Ve tepeler, birer urdur Ve bütün ufkun çerçevelediği âlem, ancak, bu ıstırap manzarası ile canlı görünür” (Karaosmanoğlu, 2021: 29).

İşgal altındaki İstanbul'dan sonra Anadolu'da aradığı sıcaklığı, samimiyeti bulamayan Ahmet Celâl'e köy, ıstıraplarının merkezi haline gelir. Batı Anadolu'da gördüğü yeşil ovaların, berrak suların, verimli toprakların Anadolu'da da olduğunu düşünür fakat köydeki gördükleri onu üzer, hayal kırıklığına uğratar. “Allah insanları intihaba davet için, o büyük Tufan cezasını tertip zahmetine katlanmamalı idi. Nuh'un ümmetini, böyle bir toprak üstünde bu çıplak tepelerle çevrilmiş yere bırakmalı idi” (Karaosmanoğlu, 2021: 30) düşünceleri ile köydeki günlerini geçirir. O, köyde günlerini, aylarını unuttur. *Yaban*'da Ahmet Celâl için köy kötü ve ıstırap verici bir mekân olarak yer alır. Ahmet Celâl'in, Anadolu'da yaşananları betimlediği şu satırlar önemlidir:

“Şimdi ne görüyorum? Anadolu... Düşmana akıl öğreten müftülerin, düşmana yol gösteren köy ağalarının, her gelen gasıpla bir olup komşusunun malını talan eden kasaba eşrafının, asker kaçağını koynunda saklayan zinacı kadınların, frengiden burnu çökmüş sahte sofuların, cami avlusunda oğlan kovalayan softaların türediği yer burasıdır” (Karaosmanoğlu, 2021: 110).

Ahmet Celâl'in köyde yalnız hissetmesi göze çarpmaktadır. O, Anadolu'da yapayalnızdır ve psikolojik anlamda olumsuz etkilenmiştir. “Burada, ben, vatan delisi millet delisi millet divanesi; burada, ben harp malûlü Ahmet Celâl yapayalnızım” (Karaosmanoğlu, 2021a: 110) sözleri ile Ahmet Celâl köydeki yalnızlık hissini vurgulamaktadır.

Ahmet Celâl'in köyde yaşadığı bir başka hayal kırıklığı ise köylü ile aydın arasındaki farkı gördüğünde ortaya çıkar. Ona göre, aydın halka ulaşamamış, iletişim kuramamıştır ve halkı milli duygular noktasında bilgilendirememiştir. Ahmet Celâl, aydının köylüyü cehaletin, yoksulluğun, kıtlığın eline bıraktığını düşünür. Köydeki her şeyi kötü olarak niteleyen Ahmet Celâl bunun sebebinin kendisinde yani Türk aydınında arar.

Ankara romanının ilk bölümlerinde İstanbul, zindan haline gelen bir şehir olarak okura tanıtılır. Selma Hanım ile eşi Ahmet Nazif, İstanbul'un işgal altında olması nedeni ile Ankara'ya gelirler:

“Hele son zamanlarda, ecnebi işgali altında bir zindan haline giren İstanbul'da, bir kaçış ve kurtuluş parolası gibi kulaktan kulağa fısıldanan, her fısıldanışta gözlerde bir ümit ve intizar ışığı parlatan ve o gizliliği kendisine esrarlı bir cazibe veren Ankara kelimesi, ideal Ankara'nın adı, zihinde bir hayal ülkesi olarak yaşayan bu yeri adeta bir masal iklimi haline sokmuştu” (Karaosmanoğlu, 2010b: 17).

İşgal altındaki İstanbul'da yaşayan kişilerin kaçmak istemesi, İstanbul'un onlara zindan kadar kısıtlı, kapalı gelmesi, şehirlerin bireylerin düşünce ve davranışlarına etki etmesi ile ilişkilidir.

Ankara romanının ilk bölümünde Milli Mücadele yıllarındaki Ankara, ikinci bölümünde Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Türkiye ve Ankara, sonuncu bölümünde ise Yakup Kadri'nin idealindeki Ankara anlatılmaktadır. Beklenen idealin yaratılmaması kültürel ve siyasi açıdan kötümser bir havaya neden olmaktadır. Kötümser hava ile birlikte Yakup Kadri anlatıcı olarak ikinci bölümde, Ankara'da halk-aydın olarak iki ayrı kesimin varlığından bahseder. Aydın kesim, ihaleler alarak, işler yaparak zenginleşirken halk yoksulluk çekmektedir. Aydınların balolarda, eğlenceler düzenlemesi ve halkın ağırlaştırılmış bir sinema şeridi gibi seyre dalması, balo denilen şeyin burada başlaması ve bitmesi (Karaosmanoğlu, 2010b: 110) halk-aydın arasındaki iletişimsizliğin, iki ayrı kesimin uzaklığının belirtilerindedir. Ankara bir şehir olarak iki farklı boyut taşımaktadır. Anlatıcı olarak Yakup Kadri, bu bölümdeki Ankara'yı ideal bulmaz:

“Yeni Ankara, o eski Ankara'nın bir mütakâmil şekli olmak lazım gelmez miydi? O milli ateşin hararetinden bu buzdan şehir maketi nasıl çıkmıştı?” (Karaosmanoğlu, 2010b: 150).

Yakup Kadri'nin romanlarında mekân ve kötülük ilişkisini, apartman, konak, tekke, İstanbul, Anadolu köyü, Ankara gibi mekânlar üzerinden incelemek mümkündür. Yakup Kadri, anlatıcı olarak bahsedilen romanlarda genellikle alafrağa yaşamın, savaşın etkilediği mekânları kötü görmüştür. Yozlaşma ve çürüme ile ilişkilendirilen apartman, tekke ve kimi şehirler, kötülüğün meydana gelmesine olanak sağlayan mekânlar olarak görülmüştür.

SONUÇ

Kötülük olgusu, antik çağdan bugüne farklı filozoflar, düşünürlerce incelenmiş ve birçok alanda kendini göstermiştir. İnsanın var olduğu her alanda kendine yer edinen kötülük olgusu, edebiyatta varlığını sürdürmektedir. Yakup Kadri'nin Romanlarında Kötülük Olgusu isimli bu çalışmada, Yakup Kadri'nin *Kiralık Konak*, *Nur Baba*, *Hüküm Gecesi*, *Sodom ve Gomore*, *Yaban*, *Ankara*, *Bir Sürgün*, *Panorama I,II* ve *Hep O Şarkı* romanları, kötülük olgusu etrafında incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, kötü ve kötülük kavramının tarihsel arka planı, kötülük problemine yaklaşımlar incelenmiş ve kötülük kavramı dini, psikolojik, mitolojik yönden ele alınmıştır. İkinci bölümde, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yaşamı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir ve ardından araştırma nesnesi olan dokuz roman kötülük olgusu çerçevesinde incelenmiştir.

Yakup Kadri'nin romanlarında öncelikle kötülüğün kaynakları ele alınmıştır. Bu çerçevede ilk bahsedilen konu arzudur. Arzu, kişinin yaşamını devam ettirmesini sağlayan çaba ve isteklerdir. Yakup Kadri, romanlarında arzu kavramından yararlanmış, kötülük olgusunu arzu çerçevesinde derinleştirmiştir. Yakup Kadri'nin romanlarında arzu, kahramanları kötülük yapmaya iten ya da kötülüğe maruz kalmalarına neden olan bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. *Hep O Şarkı* haricindeki romanlarda arzu iki temel düzlemde kendini göstermektedir. İlki vatani kurtarma, Cumhuriyet ilkelerini benimsetme yönünde topluma dönük bir arzu ve diğeri yozlaşma ile ilişkilendirilen Batılı yaşam biçimine duyulan arzu, siyasi iktidar arzusu ve cinsel arzulardır. Yozlaşma ile ilişkilendirilen arzular, kötülüğü meydana getirmektedir. *Kiralık Konak*, *Sodom ve Gomore* gibi romanlarda kahramanların alafranga yaşam tarzına sahip olmak istemesi, birey ve toplum üzerindeki çürümelere neden olan bir güç olarak gösterilmiştir.

Sodom ve Gomore, *Nur Baba*, *Panorama* gibi romanlarda ise cinsel arzuların kötülüğün ortaya çıkmasında etkili olan güç olduğu tespit edilmiştir. *Nur Baba* romanında Nur Baba'nın kadınlara duyduğu cinsel arzular tekkeyi dini kimliğinden uzaklaştırmış, *Sodom ve Gomore*'de işgal kuvvetlerinin cinsel arzuları, İstanbul'un ahlaki yozlaşmasına neden olmuştur. *Panorama*'da Komiser Hamdi Bey'in cinsel arzuları yine kötülüğün gerçekleşmesine neden olmuştur. Romanlarda arzu, kötülüğün ortaya çıkışında etkin bir rol oynamaktadır. İncelemenin başlıklarından olan arzu çerçevesinde, ahlaki ve psikolojik kötülükler tespit edilmiştir.

Kötülüğün kaynakları incelenirken ortaya çıkan bir diğer başlık medeniyet değişimi ve ahlaki yozlaşma olmuştur. Tanzimat'ın ilanı ile Batılılaşma olgusu toplumsal hayatta kendini göstermiştir. Batılılaşma olgusu ile birlikte değerler değişiminin yarattığı yozlaşma ve doğan alafranga tip romanlarda sıkça vurgulanmıştır. *Kiralık Konak*, Tanzimat ile gelen Batı tesirinin neden olduğu ahlaki çözülmeyi Naim Efendi konağı çevresinde ele almıştır. Üç kuşağın bir arada yaşadığı konakta kuşaklar arası çatışma, nesiller arası çöküşe sebep olmuştur. *Sodom ve Gomore*'de İstanbul'un işgalinin toplum üzerindeki etkileri konu edilir. İşgal kuvvetleri ve onlar ile işbirliği yapan Türkler, İstanbul'un ahlaki çöküşünü hızlandırmış, değer çatışmaları, ahlaki yozlaşmalar kötülük çerçevesinde incelenmiştir. *Nur Baba*'da tekke, dini kimliğinden sıyrılıp ahlaki yozlaşmanın kendini gösterdiği bir yer olarak ele alınmıştır. Yakup Kadri'nin romanlarında devrin değişmesi ve buna bağlı alafrangalığın benimsenmesi toplumsal boyutta sonuçlara yol açmıştır. Ahlaki yozlaşmalar, kültürel çatışmalar ahlaki kötülüklerin ortaya çıkışında etkilidir.

Kötülük ile ilişkilendirilen savaşlar, insana ve toplumlara zarar vermektedir. İmparatorluktan ulus devlet haline gelen Türkiye'de, savaşın bireyler ve toplum üzerindeki etkileri Yakup Kadri'nin kimi romanlarında yer almaktadır. Yakup Kadri, kahramanlar aracılığı ile savaşın yıkıcı sonuçlarına yer vermiştir. Savaşın yıkıcı etkileri ve sonuçları ahlaki ve ruhsal kötülöklere neden olmaktadır. *Yaban*, *Ankara*, *Panorama*, *Kiralık Konak*, *Sodom ve Gomore*'desavaşın yarattığı yıkımın ve şiddetin izleri tespit edilmiştir.

Yaban'da Ahmet Celâl'in savaşta ölüm ile yüz yüze gelmesi üzerine ruhsal bunalıma sürüklenmesi savaşın kişiler üzerindeki psikolojik açıdan olumsuzluğunu ortaya koymaktadır. Savaş aynı zamanda Anadolu halkı için de bir yıkımdır. Savaşın getirdiği ekonomik yıkım, köylüyü fakirleştirmiştir. Köylü bu nedenle savaş istememektedir. Savaş Anadolu halkı üzerinde ruhsal bir şiddet yaratmaktadır. *Panorama*'da II. Dünya Savaşı'nın halk üzerinde ekonomik ve ruhsal yönden olumsuz etkileri yer almaktadır. *Sodom ve Gomore*'de İstanbul'un işgali ve işgalci kuvvetlerin varlığı ahlaki yıkıma neden olmuştur. Yine bu durum savaşın yol açtığı yıkımın bir göstergesidir. Savaşın yarattığı kötülük ekonomik, ruhsal anlamda toplumda kendini göstermiştir.

Yakup Kadri'nin romanları kötülük ekseninde incelendiğinde kötülüğün işlerlik kazanmasında ele alınan bir diğer kaynak kahramanlardır. Kötülük olgusu, Yakup Kadri'nin kahramanlarını hangi konumda ele aldığı ve kahramanların birbirleriyle olan ilişkileri bakımından incelenmiştir. Kötü ya da kötülüğe maruz kalan kahramanlar, çatışma unsurunun oluşmasında önemli bir yerdedir. Yakup Kadri'nin romanlarında kahramanların yalınkat kişiler olması, kahramanların bireysel seçimlerinin peşinde bir kötülüğün doğuşuna engel olmuştur. Romanlarda, psikolojik yönden derinleştirilen kahramanların azlığı, kahramanların daha çok toplumsal kötülük çerçevesinde incelenmeye olanak sağlamıştır.

Romanlarda, kahramanlar arzularını doyuma ulaştırabilmek ve istediklerini yapabilmek noktasında engelleyici olaylar ya da kişiler ile karşılaşmıştır. Kahramanlar, arzularının engellenmesi ile psikolojik kötülüğe maruz kalmaktadır. Aynı zamanda kahramanın, baskılanan arzusu gerçekleştiğinde de kötülük ortaya çıkabilmektedir. Romanlarda genellikle savaş sonrasında kendi çıkarları doğrultusunda zenginleşen, işgalci kuvvetler ile işbirliği yapan, Batılı yaşama duydukları hayranlık ile ahlaki yozlaşmaya neden olan, siyasi yaşamda hırsları ile çeşitli olumsuzluklara yol açan kişiler kötü kahramanlar olarak ele alınmıştır.

Kiralık Konak'ta savaş sonrasında kendi çıkarları doğrultusunda para kazanan, zenginleşen Servet Bey, Batılı değerlere duyduğu hayranlık ve ahlaki yozlaşmaya yol açan eylemleri neticesinde Faik Bey kötü kahramanlar olarak ele alınmıştır. *Nur Baba*'da Nur Baba, Ziba Hanımefendi ve Nigâr tekkedeki arzuları ve eylemleri çerçevesinde kötü kahramanlar başlığında incelenmiştir. *Sodom ve Gomora*'de işgalci kuvvetler ve onlar ile işbirliği içerisindeki Türkler, *Yaban*'da halkın dini duygularını kullanan Şeyh Yusuf ve ekonomik çıkarları doğrultusunda işgalci kuvvetlerle işbirliği yapan Salih Ağa, *Ankara*'da Milli Mücadele ruhuna uzak tavrı ile Selma Hanım'ın gözünde kötüye dönüşen Ahmet Nazif ve menden hayatın getirdiği alafranga unsurların etkisine girmesi ile Hakkı Bey kötü kahramanlar düzeyinde ele alınmıştır. *Panorama*'da ise türedi zenginlerden Servet Bey, Sırrı Bey, çıkarları doğrultusunda eylemleri ile kötülüğü gerçekleştiren Tahincızâde Emin Efendi, siyasi hırsı ile oyunlar oynayan Neşet Sabit, cinsel arzularının kötücül sonuçlar doğurduğu Komiser Hamdi Bey, kötü kahramanlar çerçevesinde incelenmiştir.

Kötü kahramanların düşünce ve eylemleri sonucunda ahlaki kötülüğe maruz kalan kahramanlar aynı zamanda psikolojik yıkıma da maruz kalmıştır. Yakup Kadri'nin romanlarında kötülüğe maruz kalan kahramanlar iki düzlemde incelenmiştir. İlki, kötülük ile ilişki kurulmayan, salt iyi olarak adlandırılan ve kötülüğe maruz kalan kahramanlardır. Diğer düzlemde ise bazı kahramanlar doğuştan kötü olmamakla birlikte kimi arzuları uğruna değişim geçirmiştir. Bu kahramanlar kötülüklerle sebep olurken aynı zamanda kötülüğe de maruz kalmıştır. *Kiralık Konak*'ta Hakkı Celis, Naim Efendi, *Hüküm Gecesi*'nde Ahmet Kerim, *Sodom ve Gomore*'de Necdet, *Yaban*'da Ahmet Celâl, *Bir Sürgün*'de Doktor Hikmet ve Doktor Pienot kötülüğe maruz kalan kahramanlardır. *Panorama*'da Halil Ramiz, Namık Ahmet, hemşire Gertrude, Niyazi Bey, Sevim, Fuat, Ahmet Nazmi ve Osman Nuri Bey iyi ve kötülüğe maruz kalan kahramanlardır. *Kiralık Konak*'ta Seniha ve *Sodom ve Gomore*'de Leyla ise Batılı yaşama arzuları çerçevesinde arzularının cezbedici yönü ile psikolojik kötülüklerle maruz kalmaktadır.

Yakup Kadri'nin romanlarında kötülük olgusunun mekân kurgusu üzerinde de etkili olduğu tespit edilmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun romanlarında sıklıkla tekrar eden apartman, tekke/ibadethane ve şehir gibi mekânlar kötülük çerçevesinde özellikle ahlaki yozlaşmalar ile ilişkisi üzerinden irdelenmiştir. *Kiralık Konak* ve *Sodom ve Gomore*'de apartman, *Nur Baba*'da tekke ahlaki çürümenin merkezi olup kötülük ile ilişkilendirilmiştir. *Kiralık Konak* ve *Sodom ve Gomore*'de işgal altındaki İstanbul, *Yaban*'da Anadolu köyü, *Ankara*'da ise beklenen idealin yaratılamaması neticesinde yeni Ankara, kötülüğün meydana gelmesine olanak sağlayan mekânlar olarak ele alınmıştır. Yakup Kadri, romanlarında kötülük ile ilişkilendirdiği mekânları daha çok alafrağa yaşamın ve savaşın etkilediği yerler olarak görmüştür.

Kötülük olgusu, Yakup Kadri'nin romanlarında hem tematik yönden ele alınmış hem şahıslar kadrosu etrafında incelenmiştir. Çalışmada, Yakup Kadri'nin romanlarında kahramanlarını kötülük ile ilişkilendirdiği, kahramanlarının eylemleri sonucunda da kötülüğün doğduğu tespit edilmiştir. Alafranga tipler, romanlarda kötülüğün gerçekleşmesine neden olan kahramanlardır. Kötülük unsurlarının Tanzimat ile birlikte Batılı yaşamın getirdiği alafranga tipler tarafından ortaya konulduğu tespit edilmiştir. Yakup Kadri, romanlarda alafranga tipleri olumsuz yaklaşımla ele alır. Romanlarda, Batılılaşma etkisi ile toplum ve birey düzeyindeki değer çatışmaları ve bunlara bağlı olarak toplumun ahlaki yapısının çürümesi, ahlaki yozlaşmanın ortaya çıkması kötülükle ilişkilendirilen olgulardır. Yakup Kadri, romanlarında Cumhuriyet ile birlikte inkılâpların toplum düzeyinde yer edinmemesine ve inkılâp karşıtlığına da yer vermiştir. İlke ve inkılâpları savunanlar ile inkılâp karşıtı tipler ikili zıtlık oluşturmuştur.

Edebiyatın modernleşmesi ile insana dair çürüme, toplumsal anlamda yozlaşma edebi eserlerde olduğu gibi ortaya konulmaktadır. Çürüme ve yozlaşmayı aktarırken ortaya çıkan en önemli faktörlerden biri kötülük olgusudur. İnsana dair kötülük olgusunun derin işlendiği edebiyatta, hayatın gerçeklikleri açıkça eserlere yansıtılmaktadır. Kötülük algısının değişimi, edebiyatın modernleşme süreci ile oldukça ilişkili bir seyirdedir. Kötülük olgusunun değişimi, Türk romanının modern romana geçişinde dikkate değer bir rol oynamaktadır. Modern edebiyatta kötülük artık edebi eserlerde sıradan kötü olaylar, kötü kahramanlar, toplumun bozulan yanları şeklinde kendini göstermektedir. Realist bir yazar olması neticesinde romanlarında insana dair çürümeyi, gerçeklikleri kötülük olgusu etrafında işleyen Yakup Kadri'nin romanlarında kötülük kavramı sosyal ve siyasi yansımalar ile dikkate değer bir yerdedir. Kötülük kavramını toplumsal temalar üzerinden ve genellikle ahlaki kötülük aracılığı ile kurgulayan Yakup Kadri, Türk romanının tematik anlamda modernleşmesine önemli katkılar sunmuştur. Dolayısıyla bu çalışmanın Türk romanının modernleşmesi serüveni üzerine yapılabilecek araştırmalara ve Yakup Kadri ile ilişkili çalışmalara katkı sağlaması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

Acıman, B. (2022). Yakup Kadri'nin Romanlarında Nesil Çatışmasının Mekân Üzerinden Okunması, Yalçın Çakmak&Özge Dikmen (Ed.), *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.411-424.

Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Akçay, E. (2012), *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kişiler ve Karakterizasyon*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Akdağ, Ö. (2015), *Kötülük Sorunu ve Teodise*, *TheJournal of AcademicSocialScienceStudies*, S.38, ss.473-480.

Akı, N. (2017). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu İnsan- Eser- Fikir- Üslup*, İletişim Yayınları: İstanbul.

Akpınar, S. (2002). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarının Yapı ve Muhteva Bakımından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Akpınar, S. (2008), *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında "Alafrangalık" Teması*, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (4), 63-76.

Aktaş, Ş. (1987), *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: Ankara.

Albayrak, S. (2010), *Ulus Devlet İnşası ve Milli Kimlik Oluşumunun Yakup Kadri Karaosmanoğlu Romanlarındaki Yeri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Alt, A. P. (2016). *Karanlık Ruhun Arkeolojisi İçimizdeki Kötülük*. (Çev.) Sabir Yücesoy, Sel Yayıncılık, Ankara.

Arendt, H. (2009), *Kötülüğün Sıradanlığı* (Çev: Özge Çelik), Metis Yayınları: İstanbul.

Argunşah, H. (2012), *Yakup Kadri'nin Yeni Lisan ve Milli Edebiyatla İlgili Görüşleri*, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S.4, ss.7-35.

Arıcan, M. K. (2015). *Panteizm, Panenteizm ve Ateizm Bağlamında Spinoza'nın Tanrı Anlayışı*, Hece Yayınları.

- Aristoteles.** (1997). *Nikomakhos'a Etik*, (Çev.) Saffet Babür Ankara, Ayraç Yayınevi.
- Augustine** (1997). İyiliğin Yokluğu Olarak Kötülük- Klasik ve Çağdaş Metinlerle Din Felsefesi (Der: Cafer Sadık Yaran), Etüt Yayınları: Samsun.
- Bachelard, G.** (1996). *Mekânın Poetikası*. (Çev.) Aykut Derman, Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Bağcı, R.** (2008). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanında Aydınlar. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 19, 301-316.
- Baker, U.** (2015). *Sanat ve Arzu*. İletişim Yayınları.
- Baş, M. K.** (2013), Yakup Kadri'nin Romanlarını "Sosyal Kronik" Olarak Okumak Mümkün Müdür?, *TurkishStudies*, 8(1), 1003-1032.
- Baş, Ş.** (2003), Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kadın Karakterlerin Anlatımı, *Türkbilig*, 6, 13-36.
- Başok Diş, S.** (2017). Kötülüğün Sıradanlığı Karşısında Özerk Birey, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 180-200.
- Bataille, G.** (2004). *Edebiyat ve Kötülük*. (Çev.) Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Batuk, C.** (2006). *Mitoloji ve Tarihsellik, Hıristiyanlığın Asli Günah Mitinin Tarihsel Dönüşümü*, İz Yayıncılık.
- Baudrillard, J.** (1998). *Kötülüğün Şeffaflığı* (Çev.) Işık Ergüden. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Baudrillard, J.** (2004). *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği* (Çev.) Oğuz Adanır, Doğu-Batı Yayınları: Ankara.
- Baydar, M.** (2015), *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bayrak, Ö. & Dağ, N.** (2019). Distopyadan Milli Uyanış Mekânına Dönüşen Sodom ve Gomore'nin İstanbul'u, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(33), 227-245.
- Bolay, S. H.** (1988). Âdem, *TDV İslam Ansiklopedisi*.
- Cevizci, A.** (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- Clausewitz, C. V.** (2003). *Savaş Üzerine*. (Çev.) Şiar Yalçın, Eriş Yayınları.
- Çabuklu, Y.** (2006). *Uzam ve Kötülük*, Everest Yayınları, İstanbul.

- Çakmak, Y. & Dikmen, Ö.** (2022). *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Çetişli, İ.** (2004). *Metin Tahlillerine Giriş /2 Hikâye-Roman-Tiyatro*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çoruhlu, Y.** (2012). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Depe, D.** (2019). *Türk Romanında Romantik Bir Tema Olarak Arzu*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Duman, H.** (2018). Savaş Edebiyatı, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 58(1), 99-110.
- DumanoğullarıÖzçalık, S.** (2020). Cumhuriyet'e Mekân Yaratmak: İstanbul-Ankara İkililiğinin 'Kiralık Konak' ve 'Ankara' Romanlarına Yansıması, *Mukaddime*, 11(2), 294-316.
- Durgun, H.** (2019), *Kitab-ı Mukaddes'in Gölgesinde Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Dergâh Yayınları: İstanbul.
- Dündar, F.** (2014). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaban Adlı Romanındaki Ulus İnşa Etme Amacı, *Akademik Bakış Dergisi*, 43.
- Eagleton, T.** (2020). *Kötülük Üzerine Bir Deneme*. (Çev.) Şenol Bezci, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Eliade, M.** (2001). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev.) Sema Rifat, Om Yayınevi, İstanbul.
- Enginün, İ.** (1985). Milli Mücadele Edebiyatında Yakup Kadri Karaosmanoğlu. *Erdem*, 1/2, 477-492.
- Enginün, İ.** (1989), Yakup Kadri ve Halide Edip, Doğumunun Yüzüncü Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Marmara Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Enginün, İ.** (2001). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İ.** (2004), Millî Mücadele Edebiyatında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Dergâh Yayınları: İstanbul.
- Ersoy, R.** (2006). Şehirleşme- Halk Kültürü İkileminde Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(20), 233-238.
- Freud, S.**(2004), *Psikanaliz Üzerine* (Çev: A. Avni Öneş), Say Yayınları: İstanbul.
- Freud, S.** (2014), *Uygarlığın Huzursuzluğu* (Çev: Haluk Barışcan), Metis Yayıncılık: İstanbul.

- Fromm, E.** (2018), *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri* (Çev.) Selcan Karabulut, Say Yayınları: İstanbul.
- Furtana, F.** (2016). Gençlik ve Kuşak Çatışması Bağlamında ‘‘Kiralık Konak’’ Romanı, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 181-211.
- Gariper, C., Küçükcoşkun Y.** (2009). *Dionizyak Coşkunun İhtişam ve Sefaleti: Yakup Kadri'nin Nur Baba Romanına Psikanalitik Bir Yaklaşım*, Akademik Kitapları: İstanbul.
- Geçtan, E.** (2020). *Psikanaliz ve Sonrası*. Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Girard, R.** (2013). *Romantik Yalan ve Romansal Hakikat Edebi Yapıda Ben ve Öteki*. (Çev.) Arzu Etensel İldem, Metis Yayıncılık.
- Gökberk, M.** (1997). *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Gündoğan, A. O.** (1995). *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Gürbilek, N.** (2004). *Kör Ayna, Kayıp Şark*, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Hacımüftüoğlu, E.** (2018). Prometheus'den Halife'ye... Doğu ve Batı'nın İnsan Tasavvurları, *Bilimname*, 505-534.
- Hançerlioğlu, O.** (1977), *Felsefe Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Hick, J.** (1985). *Evil and the God of Love*, Macmillan, London.
- Hume, D.** (1947). *Dialogues Concerning Natural Religion*, N. K. Simith (ed.) Bobbs-Merrill, New York.
- Hür, E.** (2010), *Bir Siyasi Düşünür Olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Işık, H.** (2018). Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'a Göre Şeytan, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 35-74.
- İleri, S.** (1975), Yakup Kadri'de Konak, *Türk Dili*, 281, 111-118.
- Jaquet, C.** (2020). *Arzu*. (Çev.) Ece Durmuş, Otonom Yayınları.
- Jung, C. G.** (2005). *Dört Arketip*. (Çev.) Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yayınları, İstanbul.
- Karaca, Ş.** (2019). *Kötücül Kadın Türk Edebiyatında Kötücül Kadın İmgesi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karaosmanoğlu, Y. K.** (2005), *Nur Baba*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Karaosmanoğlu, Y. K.**(2015), *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y. K.**(2016), *Kiralık Konak*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y. K.**(2018), *Hep O Şarkı*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y. K.**(2020a), *Hüküm Gecesi*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y. K.**(2020b), *Bir Sürgün*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y. K.** (1957). *Anamın Kitabı*, Varlık Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y. K.** (2010b), *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y. K.** (2021), *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y.K.**(2010a), *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y.K.**(2020c), *Panorama*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kayabaşı, Ö.** (2012). Bir Döneme Işık Tutan Roman: Panorama, *Turkish Studies*, 7 (1), 1439-1450.
- Köroğlu, E.** (2022). Mahzendeki Geçmiş: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Birinci Dünya Savaşı, Yalçın Çakmak&Özge Dikmen (Ed.), *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 201-224.
- Kur'an-ı Kerim, Al-i İmran 3/56.*
- Kur'an-ı Kerim, En'am 6/165.*
- Kur'an-ı Kerim, İnsan 76/2.*
- Kur'an-ı Kerim, Maide 5/27.*
- Kur'an-ı Kerim, Maide 5/32.*
- Kur'an-ı Kerim, Mülk 67/2.*
- Kur'an-ı Kerim. Hûd 11/7.*
- Kurdakul, Ş.** (1994). *Çağdaş Türk Edebiyatı II*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Kutlu, F. H. & Şahin, S.** (2022). Mekân ve Kötülük: Peyami Safa'nın Zıptıkçılar Romanı, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 11(2), 597-617.
- Leibniz, G. W.** (2009). *Theodicee ya da Tanrının Haklı Kılınması*, (Çev.) Levent Özşar, Biblos Kitapevi, İstanbul.

- Lidar, V.** (2022). Ivan Gonçarov'un Oblomov ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak Adlı Eserlerinde Doğu-Batı İkileminin İrdelenmesi, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 10(28), 162-172.
- Manafov, R.** (2007). *John Hick'in Din Felsefesinde Kötülük Problemi ve Teodise*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Mardin, Ş.** (2004), *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- McCloskey, H. J.** (1960). God and Evil, *The Philosophical Quarterly*, 10(39), 97-114.
- Mohapatra, A. R.** (1990), *Philosophy of Religion: An Approach to World Religions*, Sterling Publishers Private Limited, New Delhi.
- Moore, R. & Gillette, D.** (1995). *Kral, Savaşçı, Büyücü, Âşık: Olgun Erkeklik Arketipleri Yeniden Keşfediliyor*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Moran, B.** (2007). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Nakipler, N. D.** (2010). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Ötekileşme Sorunu* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Narlı, M.** (2002). Romanda Zaman ve Mekân Kavramları, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(7), 91-106.
- Neiman, S.** (2006). *Modern Düşüncede Kötülük: Alternatif Bir Felsefe Tarihi*. (Çev.) Ayhan Sargüney, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Oğuz, O.** (2013). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanında Beden, *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37(1), 167-199.
- Ormsby, E. L.** (1984). *Theodicy in Islamic Thought: The Dispute Over al-Ghasali'a "Best of All Possible Worlds"*, Princeton University Press, New Jersey.
- Öktem, Ü.** (2018). "Platon Felsefesinde Kötülük Problemi", *Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 58(1), 641-661.
- Öner, H.** (2022). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Mekânın Polisiği, Yalçın Çakmak & Özge Dikmen (Ed.), *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 339-351.
- Özcan, T.** (2002), Nur Baba Romanında Nigâr Hanımın Niyet ve Eylemleri Üzerine Bir Çözümleme, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 87-96.

- Özcan, Z. & Çam, T.** (2019). *Kötülük Problemi Neden İmana Engel Değildir?*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, 2(1), 51-64.
- Özdamar, Ö.** (2008). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Kemal Tahir'in Romanlarında İttihat ve Terakki Cemiyeti*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Özdemir, M.** (2001). *İslam Düşüncesinde Kötülük Problemi*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Özden, M.** (2022). Yakup Kadri'nin "İhanete Uğramış İnkılâp" Kroniği: Panorama, Yalçın Çakmak&Özge Dikmen (Ed.), *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 43-68.
- Özkul, B.** (2022). Hüküm Gecesi'nde İttihatçılar ve İttihatçılık, Yalçın Çakmak&Özge Dikmen (Ed.), *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 353-367.
- Öztürk, Z.** (2017). *Yenileşme Dönemi Türk Anlatılarının Arketipsel Eleştiri Yöntemi ile İncelenmesi (1796-1895)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Pike, N.** (1964). *God and Evil: Readings on the Theological Problem of Evil*, Prentice-Hall, New Jersey.
- Platon.** (1988). *Devlet*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Reçber, M. S.&Kılıç, R.** (2014). *Din Felsefesi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Russell, J. B.**(2019), *Mephistopheles Modern Dünyada Şeytan* (Çev.)Elif Çelik, Panama Yayıncılık,Ankara.
- Russell, J. B.** (2020). *Şeytan- Antikiteden İlkel Hıristiyanlığa Kötülük* (Çev.) Elif Çelik, Panama Yayıncılık, Ankara.
- Russell, J. B.** (2018b), *Lucifer Orta Çağda Şeytan* (Çev: Ahmet Fethi), Panama Yayıncılık, Ankara.
- Russell, J. B.** (2018a). *İblis Erken Hıristiyan Geleneği*. (Çev.) Ahmet Fethi, Panama Yayıncılık, Ankara.
- Russell, J. B.** (2020). *Şeytan Antikiteden İlkel Hıristiyanlığa Kötülük Algıları*. (Çev.) Elif Çelik, Panama Yayıncılık, Ankara.

- Sarıççek, M.** (2009), *Yakup Kadri'nin Romanlarında Cumhuriyet İdeali ve Düş Kırıklıkları*, *Erdem*, S.54.
- Selçuk, H.** (2019). *Kötülük Estetiği Bağlamında Edebiyatın Üç Kötücül Kahramanı: Mephistopheles, Lord Henry Ve Suat*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Serdar, A.** (2002). *Yakup Kadri'nin Romanlarında Cinsellik*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Spinoza.** (2021). *Ethica*. (Çev.) Çiğdem Dürüşken, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Swinburne, R.** (2001). *Tanrı Var mı?*. (Çev.) Muhsin Akbaş, Arasta Yayıncılık, Bursa.
- Şen, Ü.** (2012). *Türk Romanında Kötülük: Başlangıçtan 1950'ye*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- TDK (2021)**, Güncel Türkçe Sözlük, [Erişim: 20.01.2022, <https://sozluk.gov.tr/>]
- Polat, N. H.** (2001). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu, TDV İslam Ansiklopedisi*.
- Tollu, C.** (1957). *Mitoloji Yunan ve Roma*, Maarif Basımevi, İstanbul.
- Tura, S. M.** (2021). *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz*. Metis Yayınları.
- Tüzer, İ.** (2007). Kimliklerin Çatıştığı Mekân: Kiralık Konak ve Evini/ Evrenini Arayan Nesiller, *Bilig*, 41, 225-239.
- Uğurlu, S. B. & Demir, S.** (2013). Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Tekke ve Zaviyeler, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (24), 367-379.
- Uygur, H. K. & Mungan, H. S.** (2021). Mardin'den Derlenen Keloğlan Masalı'na Arketipsel Bir Yaklaşım, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(26), 34-51.
- Uysal, Z.** (2022). Sükûnetsiz Meskenler, Huzursuz Mekânlar: Kiralık Konak ve Sodom ve Gomore'de Mekânsızlaşma, Yalçın Çakmak&Özge Dikmen (Ed.), *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.225-242.
- Yalom, I.** (2001). *Varoluşçu Psikoterapi*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Yaran, C. S.** (2016). *Kötülük ve Teodise*, Vadi Yayınları: Ankara.
- Yasa, M.** (2016). *Tanrı ve Kötülük*, Elis Yayınları: Ankara.

- Yaşar, E.** (2020). Bir Sürgün Romanında Yaşanan Medeniyet Krizinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8/24, 399-424.
- Yaşar, H.** (2012). Seniha: Uçurumun Dibine Yuvarlanan Bir Genç Kız, *TurkishStudies*, 7(1), 2075- 2085.
- Yavuz, A. D.** (2018). *Arzuyu Millileştirmek: 1909-1928 Arasında Yazılmış Romanlarda Kadın Kimliği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, G.** (2015). *Kötülük Olgusu ve Tanzimat Devri Türk Romanında Kötülük*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Yılmaz, E. & Çiftçi, S.** (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açından Türkiye’de Kentleşme Dönemleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Yuva, M. G.** (2022). Yakup Kadri’ye Fransız Edebiyatı Penceresinden Bakarken, Yalçın Çakmak&Özge Dikmen (Ed.), *Huzursuz Bir Ruhun Panoraması Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Edebiyat ve Düşünce Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul, s.91-112.